

Страшні люди

Анатолій Власюк

СТРАШНІ ЛЮДИ

Максимові

"І пожалкував був Господь, що людину створив на землі. І засмутився Він у серці Своїм".

"І почув Господь пахощі любі, і в серці Своєму промовив: "Я вже більше не буду землі проклинати за людину, бо нахил людського серця лихий від віку його молодого. І вже більше не вбиватиму всього живого, як то Я вчинив був".

"І промовив Господь: "Через те, що крик Содому й Гомори великий, і що гріх їхній став дуже тяжкий, зійду ж Я та й побачу, чи не вчинили вони так, як крик про них, що доходить до Мене, — тоді їм загинуть, а як ні — то побачу".

(БІБЛІЯ. КНИГА БУТТЯ)

1

22 листопада 2004 року відомий дрогославський адвокат Олексій Романів святкував день народження. Йому виповнився сорок один рік.

Це був понеділок. Ніч минула у напруженому чеканні. Він відчував, що Ющенко мав перемогти, сумнівів не було, але тіло стиснулося в один нервовий клубок.

Дружина і діти спали, теща у сусідній кімнаті перекидалася з боку на бік. Хотілося включити телевізор у великій кімнаті, щоб почути останні новини про результати президентських виборів, але Олексій не робив цього, боячись розбудити насамперед свого меншенького — улюбленця Ромка. Той був схожий на тата, копіював його мову, манери — і більшого щастя на світі для батька не було.

Романів спробував зосередитися на своїх адвокатських справах, які мав провадити цього тижня, але нічого не виходило. Думки плуталися в голові, шпортались одна за одну, заважаючи вибудувати якусь логічну лінію.

Сон явно втік від адвоката до дрогославських людей, до інших мешканців планети Земля, а до шостої ранку було ще довго. Доволі часто Олексій саме на цю годину приходив на роботу до свого офісу, що розташувався навпроти міської ратуші. В такий ранішній час древнє місто ще спало, навіть двірників не було видно. До дев'ятої, коли починали заходити перші клієнти, він устигав зробити багато речей: написати клопотання, зайти в Інтернет... Тоді думалось особливо плодотворно, думок не треба було підганяти, вони самі муштрували свого господаря, змушуючи його не розслаблятися ні на мить.

Олексій пішов на кухню, ввімкнув ледь чутно маленький телевізор, що стояв на холодильнику, сьорбнув компоту, сів за стіл. Зображення на екрані мерехтіло, але все ж було чути, про що мова. Передавали заяву Юлії Тимошенко. Від імені коаліції "Сила народу" вона звернулася до українців: "Влада пішла шляхом повної фальсифікації виборів. Я прошу всіх киян, всіх українців забути про всі справи і прийти завтра о дев'ятій ранку на Майдан Незалежності. Від того, скільки нас там збереться, залежить майбутнє нас усіх. Або ми здобудемо чесну Україну, або кримінал перетворить її в товариство закритого типу".

Несподівано телевізор почав чітко показувати, без мерехтіння і "сніжка". На екрані був Віктор Ющенко, який із приміщення Центральної виборчої комісії заявив, що ця інституція фальсифікує вибори. Він закликав громадян о дев'ятій ранку прийти на Хрещатик.

І тільки стали показувати інший сюжет – телевізор знову викинув коника, так що нічого розібрати на екрані було неможливо. Романів спробував покрутити антеною, але це нічого не дало. Він вимкнув телевізор і пішов до ліжка.

Завібрував мобільний телефон. Олексій глянув, це була sms-ка від Чернюка. Андрій, хоча й була глупа ніч, вітав його з днем народження і запитував, коли Романів виставить ящик пива. Адвокат усміхнувся сам до себе і відписав Чернюку, що переможе Ющенко, а не Янукович, а тому ящик пива виставлятиме саме Чернюк. За привітання з днем народження подякував.

Дивно, але після цього несподівана втома навалилася на Романіва. Він ще встиг подумати, що справи в Києві, мабуть, кепські і, здається, вперше засумнівався в перемозі Ющенко. "О дев'ятій ранку – це ж уже сьогодні", — промайнуло в голові.

Ще довго Романів борсався на ліжку, воюючи сам з собою, перекидався з боку на бік, аж поки заснув. Йому приснився покійний батько, який застерігав його від чогось лихого.

Прокинувшись, Олексій намагався пригадати побачене, але не зміг. Протягом дня він знову повертався до нічних видінь, пам'ятав, що бачив уві сні тата, але що саме конкретно віщували йому з того світу, — не знав. Тривога на декілька днів оселилася в його душі, але потім усе минуло, і Романів навіть не згадував про той сон.

О пів на шосту ранку він прокинувся. Голова була важкою, але Олексій змусив себе встати з ліжка.

Він поголився на кухні, стежачи, аби не втекла кава. З дзеркала на нього дивився змучений чоловік з сивими бакенбардами і холодно-сталевими очима. Олексій підморгнув йому. Чоловік відповів, і на цьому їхнє нинішнє спілкування закінчилося.

Романів запустив бакенбарди декілька місяців тому, коли у маршрутці випадково зустрів колишню першу дружину. Вона була з новим чоловіком, який неприязно поручкався з Олексієм. Світ затісний, дідько його візьми!

Він ні словом не перемовився зі Світланою, а вона навіть не попрощалася з ним, коли виходила з маршрутки. Лише її новий чоловік неприязно зиркнув на нього і теж не сказав: "До побачення!".

Старе кохання тьохнуло у серці Романіва, хоча це тривало недовго. Але несподівано для себе наступного ранку Олексій вирішив запустити бакенбарди.

Друга дружина, яка знала свого чоловіка, здається, краще за нього самого, запитала через декілька днів, коли бакенбарди вже виразно позначилися на його обличчі, чи не зустрічав він, часом, свою Світлану, бо вона їй наснилася. Романів щось різко відповів, ніби Галя була винна у тому, що він зустрів колишню дружину з її новим відлюдькуватим чоловіком. Вони того дня посварилися. Згодом усе минуло, а бакенбарди залишилися як згадка про несподівану зустріч зі Світланою.

Кава була несмачною, але Олексій змусив себе випити до кінця велике горнятко, аби сон остаточно покинув його.

Щоб нікого не розбудити, Романів на хвилю став кішкою. Ледь чутно вийшов з хати, навіть теща не почула.

Уже на подвір'ї він на повні груди вдихнув свіжого повітря. Від цього на секунду замакітрилося в голові, й адвокаторове тіло – відчув це – попливло в просторі. Він зійшов з доріжки, але миттєво опанував собою. Таке часто з ним траплялося, тому не надав цьому жодного значення.

До офісу було йти декілька хвилин. Романів ішов пружним кроком, ніби все життя був професійним військовим, і подолав цю відстань доволі швидко.

Минулої ночі випав сніжок, ударив морозець. На вибори багато людей йшло голосувати з якимось страхом, ніби відчуваючи попередження природи про щось лихе. Цієї ж ночі мороз посилювався, вчорашній сніг залишився. Він уже не був таким сиво-білим, а перемішався з болотом.

Дрогослав, здається, ще спав. Проте це відчуття було оманливим. Якби Олексій був уважнішим, він би помітив, що світилося набагато більше вікон, ніж зазвичай, а там, де світла не було, блискотів вогник телевізора. Люди не спали, тримаючи кулаки за Ющенка.

Кожне місто, як і кожна людина, має свій колір. Дрогослав у Божественному задумі був золотаво-жовтавим. А ось люди, які його населяли, у своїй сукупності складали сіро-сталеву гаму. Дисонанс був страшенний, і лише людське невігластво не чуло його. Саме Олексій був одним із яскравих представників цієї сіро-сталевої маси, але це не було його місто за духом, за станом душі. Він уповні не міг розкрити у Дрогославі все, що йому було дано природою. Інколи, правда, він внутрішньо відчував якусь невідповідність між тим, ким є, і тим, що робить, але не міг пояснити самому собі, що з ним діється. Втім, він не був єдиним у цьому внутрішньому дискомфорті, адже мільярди людей на планеті Земля мучилися від подібного і не знали, як вирватися з пастки, у яку самі ж себе загнали.

Романів намагався бути далеким від того, що відбувається у Києві та й по всій Україні. Він сконцентрував свою увагу на тому, що має завершити сьогодні дві справи, аби не відкладати все на потім, перед самим судовим засіданням, причому зробити це до того, як почне святкувати свій день народження. Логіка захисту вимальовувалась сама по собі. Треба було лише зайти до офісу, увімкнути комп'ютер – і друкувати,

друкувати, друкувати...

Біля пам'ятника древньому філософові та медичному світилові Олексій помітив чоловіка, який калачиком лежав на лавці. Швидше інтуїтивно, ніж свідомо, адвокат підійшов ближче. При світлі ліхтаря він побачив кров на обличчі й розкуйовдженій бороді незнайомого, калюжа крові була і під лавкою, на якій той лежав.

— О, Боже! – мимохіть вирвалося з його грудей. Та це ж Степан Сосновський, відомий дрогославський художник! Минулої п'ятниці він заходив в офіс до Олексія попросити декілька копійок на самогонку. Романів тоді різко відмовив йому та ще й грубо випровадив художника зі свого кабінету, бо якраз мав важливу розмову по телефону.

Адвокат діяв, як заведений механізм. Паніки чи страху не було, хоча якби хтось збоку глянув на нього, то помітив би як Олексій побілів і як у нього тремтять пальці. Звично заболів шлунок. Так завжди бувало, коли щось несподіване виникало у Романіва. Це був навіть не біль, а кволе нагадування про небезпеку. Все минало доволі швидко, коли володар тіла вчасно реагував. Коли ж ні – біль посилювався, і тоді вже було непереливки.

Олексій неслухняними ногами добіг до офісу, нервово відчинив двері, набрав спочатку "швидку", потім міліцію і сказав те, що мав у таких випадках сказати.

Відтак він проковтнув таблетку, запив її ще п'ятничною водою, яка залишилася в горняткові, скривився, закурив, зачинив двері офісу і неквапно, боячись не стільки мертвого Сосновського, а усвідомлюючи, що зробив зле, коли не дав тому декілька копійок на його життєві потреби, хоча того дня заробив чимало грошей, побрів до пам'ятника. Всього було метрів п'ятдесят, не більше, але Олексій ішов, здається, не менше десяти хвилин. Втім, це могло йому видатися.

Адвокат швидше зрозумів, ніж побачив, що художника на лавці біля пам'ятника древньому філософові та медичному світилові не було...

Годинник на ратуші бамкнув один раз. Було п'ятнадцять хвилин на сьому ранку.

2

На час передвиборчої президентської кампанії я записався у штаб Януковича. Вірніше, начальник штабу Михайло Орлов, депутат Дрогославської міської ради і голова міської організації Партії регіонів, запропонував мені, редакторові приватної газети "Дрогославщина", відповідати за зв'язки з пресою у виборчому окрузі. Я погодився.

Роботи багато не було, але від неї нудило. Довелося на щодень складати плани робіт, і десь через два тижні я навчився писати їх, що називається, зі стелі, знаючи, що ніхто ні в області, ні у власному штабі не перевірить що зроблено, а що ні.

Я згадав компартійні часи, коли працював інструктором райкому партії і кожний начальник керував мною, як хотів. Щось схоже було й тепер. Доводилося терпіти, дивуючись недалекоглядності й тупості тих, хто проводив передвиборчу кампанію Януковича. Якщо в області й у Києві такі діячі керують кучмівським вихованцем, то це сумно. Втім, мені платили, як і тим, хто керував мною, — а решта все дурниця. Ні, я не

був циніком, хоча сидіти довго на голодному пайку не побажав би навіть ворогу. Крім того, я не вважав Ющенка лідером нації, і відчував це інтуїтивно, звикши завжди довіряти своєму внутрішньому голосу. Відіграв роль і мій одвічний спротив тим, хто вважає, що саме так буде правильно. Я завжди зі своїм спротивом більшості був у меншості, але нічого не міг зі собою вдіяти. Про якісь високі ідеї, матерію мені не йшлося. Цинізм політиків я бачив неозброєним оком і не обожнював жодного, хоча з них ліпили чергового кумира.

Якраз у редакції настала фінансова криза (а коли її не було?), і майже всі зароблені у штабі власні гроші я віддавав друкарні, аби та видавала мою газету. Це був виклик іншим дрогославським газетам, які гарно писали про Ющенка і зле про Януковича. Ну, майже зле. Втім, тоді я не думав про те, що президентська кампанія скінчиться, а з нею і гроші на мою газету.

Уперше з Романівим я посперечався шість років тому. Тоді ящик пива виграв я, бо народним депутатом України від нашого виборчого округу став рухивець з Києва, а не шеф Романіва, у якого Олексій працював керівником юридичної служби.

Нині ставки були більшими: Ющенко чи Янукович. Я казав, що в першому турі виграє Ющенко з перевагою в декілька відсотків, а в другому турі перемогу з такою ж перевагою здобуде Янукович. Романів тоді лише посміявся, бо не вірив у поразку Ющенка, але на ящик пива посперечався.

У штабі, який розташувався у кабінеті завідувачки студентським профілакторієм місцевого університету, ми гучно святкували перемогу Януковича. Результати підсумків другого туру по округу вже повідомили, і вони були не такими, як на це сподівався начальник штабу. На Дрогославщині Янукович набрав якихось шість відсотків голосів виборців, хоча сам Михайло Орлов запевняв вищі інстанції, що буде всіх десять, але він розумів, що Схід, особливо Донбас, дасть левову частку перемоги. Янукович виграє, і те, що Орлов не допрацював на Дрогославщині, — забудуть. Переможців не судять!

Охоронці вже двічі бігали в нічний магазин за горілкою, коньяком і вином (закуски вистачало), я пив нарівні зі всіма, але не хмелів, як це було зазвичай. Ніби важкий прес тиснув мені на тіло й душу, хотілося якнайшвидше вирватися з цього штабу, піти додому, виспатись як слід – і забути про все, як про дурний сон.

З комп'ютера Верка Сердючка співала про пиріжок.

Михайло Орлов, п'яний аж дурний, який, втім, умів себе тримати, виголошував черговий тост, і цього разу запропонував випити за мене:

— Андрюха, я п'ю за тебе, і хто не вип'є до дна, той – падло. Пацани, ніхто так не пише, як Чернюк!

Всі схвально загуділи: о, так, так!

— Ти пам'ятаєш, як взув цього нашого підара, голову обласної ради?! – Орлов мало не кричав, хоча всі його прекрасно чули. – Ні, це ж треба було йому здогадатися виставити портрет Ющенка за вікно з ґратами у власному будинку!

Всі зареготали, згадавши цей епізод, а особливо те, як цей, непомітний для

багатьох факт, хоча багато дрогославців бачили заграбованого Ющенка за вікном, я уміло обіграв у одній зі своїх статей.

— Це був шедевр, шедевр! Андрюха, як виграє Янукович, я просто хочу подивитися в очі всім цим ющенківським паскудам, — продовжував Орлов, але вже не так голосно, а якось змучено, ніби й сам не вірив у те, що каже. — О, ми тоді їм...

Він, мабуть, запідозрив невпевненість у моїх очах або щось таке, що могло його насторожити. На мить Орлову заклинило мову, очі налилися кров'ю, обличчя стало злим.

— Ти що, не віриш у перемогу Віктора Федоровича? - Він не те що прошепотів, але вимовив дуже тихо ці слова, хоча мав би кричати, як смертельно поранений дикий звір, котрий інтуїтивно відчуває, що шанси на життя тануть кожної миті.

— Це вже пройдений етап, — я ледве знайшовся що сказати, хоча ще навіть учора у мене було більше впевненості в перемозі Януковича, та й у власних прогнозах теж. - Ти запропонував випити за мене, так давай за це вип'ємо.

Всі мене підтримали, не зрозумівши, що назріває конфлікт між Орловим і мною, і в цьому двобої вони мали би підтримати радше Орлова, який їм платить гроші, ніж мене, котрий, на їхню думку, є просто хорошим хлопцем. П'яні штабісти потяглися до мене цокатися своїми чарками та стаканами. Орлов теж це зробив, але якось неохоче, після всіх, ніби заради пристойності. У його мозку, задурманеному алкоголем, щось клацнуло. Він, здається, по-новому глянув на мене, зрозумів мене глибше, подивившись з іншої точки зору на людину, яку - йому хотілося в це вірити — добре знав. Орлов ще не давав собі звіту, що таке нове він угледів у мені, але це нове було, і явно несимпатичне для самого начальника штабу, який від завтрашнього дня формально переставав уже ним бути.

Якби хтось збоку глянув на Орлова, він би й не помітив перемін у його зовнішності, манерах, мові. Всі були добряче напідпитку, аби зважати в такій ситуації на подібні дрібниці. Здається, лише я щось зауважив, але не надав цьому якогось значення, намагаючись якнайшвидше звідси піти. Але треба було дочекатися кінця пиятики, щоб не давати зайвих приводів для розмов про себе.

Я випив до дна червоне вино, яке мені налили, і подумав, що таки можу сп'яніти, адже цієї ночі вже пив горілку, шампанське, коньяк, пиво, а тепер ще й вино. Я усно наказав своєму мозкові контролювати ситуацію й сам до себе усміхнувся, не підозрюючи в собі командирських завдатків.

Светка, що виконувала в штабі роль секретарки і, здається, симпатизувала мені, підлила свіжої гарячої міцно звареної кави. Це було доречно, хоча серце й забухало, проте мозок не спав і намагався виконати щойно подану йому команду про те, щоб господар не сп'янів.

Загальмування у мозку Орлова тривало недовго, якихось декілька хвилин. Увесь цей час він усердно закусував, налягаючи на голландський сир, червону ікру та селямі. Відтак він задумав нову забавку, яких було багато упродовж усіх цих годин.

— Так, хлеба і зреліщ! - П'яно-патетично вигукнув начальник штабу. Орлов, ще

нічого нікому не кажучи про свої чудасії, став звільняти стіл від пляшок і закуски. Дивний вогник світився у його очах. Члени штабу, теж нічого не розуміючи, піддалися цій мовчазній команді, яка, зрештою, і не була озвучена, і стали допомагати Орлову. Зробити це було доволі важко, і дещо з напівз'їденого та напіввипитого довелося просто поставити на підлогу, аби не заважало.

— Так, а тепер, пацани, Светку на стіл! – П'яно-злий голос начальника штабу стосувався охоронців Віктора та Анатолія. Не встигла тендітна секретарка щось второпати, як дужі хлопці буквально вирвали її з крісла і поставили на стіл. Дівчина зашарілася, хоча їй завжди подобалося бути в центрі уваги. Вона була в короткій спідниці, і я побачив червоні трусики на ній. Внизу живота почав вставати на струнко зрадливий черв'ячок. Втім, тепер він перетворювався на добрячого хробака.

— А тепер циганочку з виходом! – Командував Орлов, не сумніваючись, що і ця його команда буде виконана. Він із жадібністю самця тупо дивився на її оголені ноги, почав плескати у долоні, це підхопили й охоронці, але тут трапилося щось незрозуміле. Світлана, якій нещодавно виповнилося дев'ятнадцять, якимось спантеличено глянула на Анатолія, одного з охоронців, і, невесело усміхаючись, сказала:

— Михайло Михайлович, перестаньте. Що я вам...

Здавалося, зараз трапиться щось страшне. Орлов побілів і щось шепотів, ніби був несповна розуму. Розгублені охоронці не знали, що робити. Світлана була рішучою, як ніколи, і мовчки налаштувалася злізати зі столу.

Ситуацію намагався врятувати Сергій Мельник, який був заступником начальника штабу і вів усі юридичні справи, що стосувалися виборів:

— Светіку, дивись, які в тебе гарні ніжки, будь паїнькою, станцюй для дяді Серьожі.

Він говорив ніби добрим тоном, але за цим ховалась невидима погроза. Його слова мали зворотний ефект, і той, хто добре знав Мельника, здогадався б про це одразу. Світлана рішуче зіскочила на підлогу, і навіть охоронці не встигли зорієнтуватись, аби затримати її, й пішла до виходу зі словами:

— Що я вам, простітутка якась, знайдіть собі іншу!

За ці слова, як за соломинку, аби остаточно не втратити свій авторитет, вхопився Орлов. Тепер же він був сама люб'язність. Підскочивши до секретарки, обійняв її за плечі:

— Светіку, ти що, образилась? Я ж хотів просто повеселити публіку.

— Я вам що, курвочка якась, Михайло Михайлович? — Мов мала дитина говорила вона. – Та ще й при хлопцях. Якби один на один...

Вона загадково усміхнулася йому.

— Зробимо один на один, немає проблем, — весело сказав Орлов, і вони разом розсміялися, а за ними охоронці та Мельник. Я дивився на дівчину, і симпатії до неї випаровувалися. Черв'ячок унизу живота вгамувався.

Для виду Світлана ще трохи надувала губки, а через хвилину на її обличчі вже й не було натяку на образу. Вона знову сіла біля мене, налила собі у стакан червоного вина, залпом випила і закурила. Я мовчки спостерігав за нею, але не сказав ні слова.

— Так, фокус не вдався, але не все втрачено, — Орлов повернувся до компанії. — Пацани, Света у нас буде виступати в іншій програмі. Приведіть-но мені оту студенточку, що вчора вдень зірвала плакат з Януковичем у нашому штабі. Та беріть її тепленькою, в нічній сорочці. Ковдрою обгорніть, щоб не замерзла! — Останні слова він крикнув їм навздогін, бо охоронці, мов роботи, готові були виконати будь-яку його команду. І не лише тому, що їм платили. Здається, Орлов тільки починав відкривати рот, а вони кидались виконувати будь-яке його доручення, з пів-слова розуміючи його натяк на думку.

Це мені явно починало не подобатися. Спочатку я хотів захистити Світлану від дурних посягань Орлова, але все владналося досить швидко, вирішилося саме по собі, так що я і не встиг щось сказати. Інша справа, якби секретарка сама не відважилася покласти цьому край, я би щось сказав Орлову, зробив би потрібний крок. Тепер з цією студенткою треба було щось робити.

— Слухай, Міша, не дурій, — сказав я начальнику штабу. — Зараз розбудять весь профілакторій, будемо потім мати проблеми.

— Чого ти, Андрюха, — весело, майже по-дитячому забелькотів Орлов, — трохи розважимося. Нам нема чого боятися. Тепер ми господарі життя. Янукович — наш президент!

Говорити про політику, яка мені остогидла, я вже не мав сил. Щось довести п'яному теж не було можливості. А бігти за хлопцями, щоб зупинити їх і не доводити ситуацію до абсурду, в мене не було бажання. Байдужість навалилася на плечі, мов важкий мішок з цементом. Захотілося спати, а ще більше — піти додому.

Я махнув на все рукою і засів за комп'ютер — порпатися в Інтернеті. Відключивши Верку Сердючку, зайшов спочатку на сайт obkom.net.ua. Повідомлення були цікавими, але не настільки, щоб усміхатися самому до себе. Я розумів, що це алкоголь виходить із мене.

В СИМФЕРОПОЛЕ ЯНУКОВИЧ УВЕРЕННО ПОБЕДИЛ В ПСИХБОЛЬНИЦЕ, КОЖВЕНДИСПАНСЕРЕ, КОЛОНИИ И СИЗО

Согласно результатам голосования, поступившим в комиссию территориального избирательного округа № 1 (Центральный и Железнодорожный районы г. Симферополя), на специальных участках, расположенных в Симферопольской исправительной колонии, СИЗО, республиканской психбольнице и кожвендиспансере, уверенную победу одержал Виктор Янукович.

По информации агентства "Контекст-медиа", в СИЗО за "премьер-кандидата" проголосовали 1474 избирателя, Виктора Ющенко поддержал 71 человек, против всех проголосовали 16 человек. В Симферопольской исправительной колонии Януковича поддержали 1294 избирателя, Ющенко — 248, против всех проголосовали 60 избирателей.

На 40-м избирательном участке, включающем Республиканскую клиническую психиатрическую больницу и Республиканский кожно-венерологический диспансер, за Януковича проголосовало 668 избирателей, за Ющенко — 83 голоса, 41 человек

проголосовал против всех.

СТАЛИ ИЗВЕСТНЫ ДАННЫЕ ГОЛОСОВАНИЯ ПО НЕКОТОРЫМ ИЗБИРАТЕЛЬНЫМ КОМИССИЯМ 42-ГО ТИО (Г. ДОНЕЦК). НАШ ПОРОЖНЯК ВПЕРЁД ЛЕТИТ!!!

По 58-му участку в списки было внесено 2332 человека. На участок поступило 2036 бюллетеней. За кандидата Ющенко - 0 голосов, против всех - 2, за кандидата Януковича - 2300 голосов (больше, чем получено бюллетеней, на 264!). 4 бюллетеня признано недействительными.

По 12-му участку в списки было внесено 2021 человек. На участок поступило 1909 бюллетеней. За кандидата Ющенко - 3 голоса, против всех - 0, за кандидата Януковича - 1910 (опять превышение над имевшимися бюллетенями). 6 бюллетеней признано недействительными.

НАБЛЮДЕНИЕ "ОБКОМА": В ШТАБЕ ЮЩЕНКО ЦАРИТ РАСТЕРЯННОСТЬ

Как передаёт корреспондент "Обкома" из центрального штаба кандидата в президенты Ющенко, после недолгой эйфории настроение сменилось на прямо противоположное.

Все прекрасно отдают себе отчёт, что результаты выборов будут сфальсифицированы, но реальных механизмов и способов противодействовать этому, несмотря на многочисленные громкие заявления, у сторонников Ющенко нет.

Подтверждением тому служат и призывы к согражданам лидера "Нашей Украины" и Юлии Тимошенко, озвученные уже после полуночи, придти утром на Майдан спасти демократию. Других идей для борьбы с откровенной фальсификацией, похоже, у сторонников Виктора Ющенко уже не осталось.

Я перейшов на інший сайт — maidan.org.ua.

В КИРОВОГРАДІ - МУКАЧЕВО

Тільки що атаковано декілька дільниць 100-го сумновідомого округу. Розбито 92 та 93 виборчі дільниці. Не виключено, що напади продовжуються і на інші дільниці. В Кіровограді перемагає Ющенко.

Перед нападом міліція швиденько зникла. Після - з'явилася і засвідчила, що дільниці розбито. На дільницях побито спостерігачів та членів комісій.

Очевидно, вони діяли з бандитами в зв'язці, для того щоб визнати результати недійсними.

КУЧМАНОЇД БОЇТЬСЯ

До адміністрації президента стягуються підрозділи спецназу. Зараз на Лютеранській зі сторони Хрещатика виставлено заслін з беркутівців в костюмах космонавтів (боятися...).

Банкова з обох боків перекрита залізними щитами, у подвір'ях стоять автобуси, двигуни у більшості з них працюють (мабуть, щоб встигнути драпанути).

Отож вітаю всіх - ми їх налякали!

З ЛИСТІВ НА МАЙДАН: ЛІДЕРИ, ЩО ВИ РОБИТЕ?

Прочитав, начебто Ющенко й Тимошенко розпустили людей до 9-ої ранку, коли має

розпочатися мітинг.

Якщо так, то це – безумство! За цей час вкрадуть перемогу і підтягнуть озброєні формування, так що зранку зробити щось буде неможливо.

У січні 1991 року у Вільнюсі люди стояли під парламентом масово, круглодобово, тижнями – незважаючи на погоду, роботу й таке інше!..

Іван Юзич, час торонтський.

Несподівано вимкнулося світло, а з ним і комп'ютер. За мить світло з'явилося знову, але я вже не мав сил заходити в комп'ютер, а тим більше щось читати. Я мовчки, з п'яно-патетичним пафосом побажав удачі невідомому Іванові Юзичу, який живе за торонтським часом, геть чисто забув про студентку, яку мали привести до Орлова, і вирішив йти додому спати.

Якби мене хтось спинив дорогою, я би, мабуть, бився за свою свободу. Але спиняти було нікому. Орлов куняв за столом. Інші члени штабу щось тихенько гомоніли між собою. Здавалося, навіть ніхто й не помітив, що я пішов геть.

3

Степан Сосновський не зрозумів, як він опинився перед дверима своєї квартири. Не знав він і котра година. Втім, це не було зараз головним. Важливо, що він живий і що хочеться малювати. Ось поспить декілька годин і сотворить щось воістину геніальне.

Пив з друзями всеньку неділю, десь вешталися містом, про щось говорили у якихось квартирах. Він навіть не пам'ятав, чи ходив голосувати. Здається, ходив, але все було в тумані. Компанія була звичною: він, поет і одночасно музикант Йосип Старосольський, бутафор з театру та колишній художник Костя Пліш. Де вони зараз? Як добралися додому?

Пам'ять поверталася до нього і знову зникала. Сосновський згадав, що лежав на лавці біля пам'ятника філософу в центрі Дрогослава, замерз і кудись пішов, потім знову нічого не пам'ятав, аж ось стоїть перед дверима своєї квартири.

Звісно, двері були замкнені, а ключа він не мав. Довелося дзвонити, хоча він цього не хотів, і чекати, доки дружина відчинить.

Цей процес тривав довго. Степан ніби й тиснув на гудзик дзвінка, але робив це нерішуче, відтягуючи неодмінну зустріч з дружиною, під час якої та скаже йому все, що про нього думає, і навіть більше, а це негативно вплине на подальший розвиток його творчої самобутності. Сосновський це усвідомлював – як і те, яку високопарну думку щойно закрутив. Вихід із цієї ситуації був простий: не пити. Тоді би дружина не лаяла, а він би писав свої геніальні картини. Але він не міг обходитися без друзів, а зустріч з ними неодмінно закінчувалася пиятикою. Після цього в нього відбувався активний творчий процес. Щоправда, дружина своїми несправедливими словами притлумлювала його геніальний шал, але загалом це не заважало Степанові потім творити декілька днів на самоті у своїй майстерні, не допускаючи до себе нікого, — до наступної зустрічі з друзями, а, значить, і до наступної пиятики. Це було замкнене коло його життя, він ходив по ньому, як сліпий кінь, що помпує воду, усвідомлював це, але нічого не міг вдіяти, а з роками уже й не хотів нічого змінювати.

Сосновський став рішучіше натискати на гудзик дзвінка, бо захотів у туалет, і це бажання переважило необхідність неодмінної зустрічі з дружиною і невідворотність вислуховування її різючих і несправедливих, на його думку, слів.

На диво, Зоя була не такою, як завжди. Вона відчинила двері, глянула на чоловіка, як на важкохворого і, одночасно, як на малу дитину, котра не відає, що творить, і з болем у серці сказала:

— Доп'єшся ти, Степане. Помий морду, бо вся борода у вині.

Ошелешений, Сосновський добіг до туалету, вилив з себе, здається, все до останньої краплі, бо вже не міг стерпіти, відтак заскочив до ванни і сам жахнувся свого вигляду. Все обличчя й борода були залиті червоним вином, яке нагадувало кров, куртка й сорочка під нею були брудні. Степан довго вдивлявся у власне обличчя, яке щораз то більше ставало йому ненависним. Але треба жити навіть із цим. Він поскидав з себе увесь мотлох, довго вмивався холодною водою (добре, що вона була цієї ночі!), намагаючись вигнати навіть натяк на хміль, і постановив негайно працювати. Треба надолужувати те, що втратив минулого дня і ночі.

Він пішов у спальню, де лежали його недописані картини, і став думати, з якої би продовжити роботу. Степан так робив упродовж багатьох років, одночасно працюючи над багатьма роботами. Такий стиль виробився випадково. Декілька років тому йому запропонували відкрити персональну виставку в місцевому краєзнавчому музеї "Дрогославщина". Він кинувся до своїх картин, яких не встиг роздарувати, і зрозумів, що практично нема що виставляти. Ні, малюнків, пейзажів, портретів було багато, вистачило би не на одну персональну виставку не те що в якомусь задрипаному Дрогославі, а навіть в обласному центрі чи Києві. Але то були твори, які він сам розумів. Пересічний же дрогославець прийшов би на виставку, походив би залами і сказав, що Степан маляр, а не художник.

Сосновський добре знав смаки та вподобання пересічного дрогославця. Це не була пихатість, погорда ним, зовсім ні. Але все він писав для себе, геніального, а тут від несподіваної пропозиції виставитися вперше у рідному місті пішла голова обертом. Мабуть, він ховав це від себе дуже довго і дуже глибоко, але йому хоч на старості років захотілося сподобатися дрогославцям, не лише тим пиякам і бомжам, якими він не гребував, бо розумів, що сам належить до тієї вишуканої когорти людей, а й тим, хто з погордою ставився до нього, хто не давав йому декілька копійок, коли душа просила самогону, хто відвертав свою морду від смердючої його одежі, неохайної бороди. Йому захотілося сподобатися, втрафити смакам і вподобанням цих людей, а для цього треба було зробити все можливе й неможливе.

Він відібрав декілька картин, які йому не конче подобались і які він мав намір дарувати друзям і знайомим, сподіваючись заробити на самогонку чи просто так від доброти своєї душевної віддаючи народжене в муках. На його думку, саме ця базгранина могла сподобатися пересічному дрогославцеві. Але цього було мало. Решту треба малювати. У нього в голові зароїлися образи. Закриваючи очі, він бачив цілісну картину, композиції видавалися йому якщо не геніальними, то талановитими. Поки

малював одну картину, народжувалася в голові інша. Він кидав першу і приступав до другої, не закінчував і її, переходив до наступних, а потім повертався назад, до тих картин, з яких починав.

А потім прийшов Йосип Старосольський, поет і музикант. Він давно не бачив Сосновського і скучив за ним. У нього була чвертка самогонки. Сказав, що на вулиці чекає бутафор і колишній художник Костя Пліш. Степан довго не пручався. Пішов за покликом друзів. Випили, потім пішли ще за самогонкою – а картини чекали кращих часів.

Персональна виставка Сосновського не відкрилася – і не тому, що Степан не дописав картин. Наступного дня після зустрічі зі Старосольським і Плішем Сосновський, увесь п'яний, від п'ят до лисини на голові, зустрів біля ратуші директора краєзнавчого музею "Дрогославщина", який і запропонував йому свого часу влаштувати персональну виставку. Щось мимрячи і відводячи погляд, Віталій Загірський говорив, що не зможе викроїти для Степана хоча би декілька днів для персональної виставки, бо дуже щільний графік, ось незабаром привезуть якісь картини з Києва, потім американський художник Марк Карп, уродженець Дрогослава, буде виставлятися. Одним словом, мовляв, вибачай, Степане, але зробимо цю справу дещо пізніше.

Сосновському було байдуже. Він попросив у директора краєзнавчого музею "Дрогославщина" декілька гривень. Той з радістю віддав йому п'ятку, щасливий з того, що так легко вдалося відв'язатися від п'яного художника. Степан обіцяв віддати гроші завтра, від сили – післязавтра, але Загірський вдав, що не почув цього, і, вибачаючись за інерцією, а не через повагу до Сосновського, сказав, що поспішає на ділову зустріч – і справді майже побіг геть від художника, хоча в найближчі години і навіть дні таких зустрічей у нього не було.

Роздивляючись недомальовані картини й вирішуючи, з якої мав би почати, Степан раптом відчув як втома несподівано навалилася на нього, очі самі злипалися, хотілося спати, а думка про незавершені геніальні картини видавалася йому дріб'язковою порівняно з можливістю лягти в ліжку.

... Степан, здається, не проспав й п'яти хвилин і не встиг зрозуміти, чи сниться йому щось, чи ні, як у двері гучно задзвонили, а потім стали гупати кулаками. Він, нічого не тямлячи, прокинувся.

Дружина, лаючись і маючи намір нарешті сказати все його колегам-пиякам, що вона про них думає, рішуче посунула відчиняти двері.

4

Юля Василів навіть зовнішньо, не кажучи вже про її внутрішній революційний стан, була схожа на Юлію Тимошенко. Таке ж миле на вигляд, тендітне дитятко, що ледве перевищувало півтора метра зросту, такі ж ображено-наївні оченята, в яких глибоко заचाївся страх. Ось тільки коси, справжньої коси леді Ю, їй бракувало. І була ж коса у Юльки ще рік тому, коли зустрічалася з тим Сашком з паралельної групи й по вуха закохалася в нього. Юльчина коса йому не сподобалася, й заради того, аби зберегти

кохання, дівчина одного вечора перед дзеркалом рішуче позбулася її. Сльози лилися, мов із відра, але робила це для того клятого Сашка, аби не втратити його, а ще більше – щоб не осоромитися перед подругою, яка так і стелилася перед її хлопцем, та й він, здавалося, відповідав їй взаємністю. Але і кохання розбилося вщент, і коси не стало. А так би пасувало зараз перед тими прихильниками Януковича та й перед своїми похизуватися в косі від Тимошенко!

Юлька була слабкою на передок і нічого не могла з тим вдіяти. Як у п'ятнадцять років її звабив хлопець, який щойно прийшов з армії, так і пішло, і поїхало. Дівчисько вже саме не чекало, поки на неї кинуть оком, а ладне було переспати з будь-ким і будь-де. Ні, звичайно, це було перебільшенням, бо чіплялися до неї п'яниці і бомжі, з якими б вона не займалася коханням за ніякі гроші, і солідні вуйки з великими пивними животами, з якими б потрахалась, якби заплатили. Здавалося, після Сашка, який таки пішов до її подруги, щоб через якийсь місяць кинути і її, зв'язавшись з рудою фіфочкою з історичного факультету, — здавалося, що після цього Юльці остогиднуть чоловіки як фізичні особи. Але, підлазячи під чергову жертву своєї чарівної привабливості, вона вкотре мстила Сашкові, одночасно (чого гріха таїти!) отримуючи шалене задоволення від статевих актів, як прісно сказав би вчений муж, що пише наукові трактати на цю тему. Вона б розповіла йому мовою тіла, що таке статевий акт, він би або з науки пішов настоятелем у жіночий монастир (цю фразу любив повторювати падлюка-Сашко), або повісився би на жіночому ліфчику (теж Сашкові слова). Любовні пригоди вливали Юльці адреналіну до крові, і життя видавалося суцільною святковою прогулянкою.

Мала Василівка не одразу второпала, що з нею коїться. Ніби вона літає по своїй кімнаті в студентському профілакторії. Коли ж отямилась і розплющила очі, зрозуміла, що її, мов мішок, перекинув якийсь дужий хлопчисько, і несе вниз по сходах. Вона надумала було звиватись і вичавити з себе голосний крик, але одразу ж дістала міцний удар по дупці ще від одного, якого не бачила, і почула його слова: "Будеш вимахуватися — рота солдат тебе згвалтує". Це її якось мало засмутило, хоча було би цікаво поспілкуватися з ротою, а ось усвідомлення того, що на сидниці з'явиться чималенький синяк, розлютило Юльку. Вона вкусила у плече того, хто ніс її. Той від несподіванки і гострого болю зойкнув і впустив полонянку на землю. Поки Юлька падала, вона побачила того, хто йшов ззаду, впізнала в ньому одного з охоронців зі штабу Януковича і десь на підсвідомому рівні пожалкувала, що затіяла цю колотнечу. Не тому, що боялася стусанів юнака, а тому, що ще вчора хвилю помріяла про те, як би добре було з ним зайнятися коханням. Справді коханням, а не черговим траханням заради спортивного інтересу. Але це була мить і роздумувала Юлька не словами, мозок із блискавичною швидкістю оформив її слова в сексуально-страхітливий розряд і вибив з неї здатність до будь-якого спротиву, коли вона боляче вдарилась об підлогу.

Охоронці без зайвих роздумів підхопили її під руки і поволокли коридором. Дівчина ще пручалась, але це не була рішучість приреченої на страту, а лише намагання остаточно не втратити власну людську гідність, коли з тобою поводяться, як із бидлом.

Її тягли до штабу Януковича, і вона це швидко усвідомила, намагаючись

розтлумачити хлопцям, що все прекрасно розуміє і піде сама. Проте вони неправильно зрозуміли її поведінку й ще міцніше вхопилися за неї, так що до вечора її руки були в суцільних синцях.

5

Дрогослав був звичайнісіньким західноукраїнським містечком, у якому галицький провінціалізм, помножений на наполеонівську п'ємонтomanію, давав гримучу суміш. З одного боку, дрогославці доходили мало не до божественного екстазу, возносячи до небес різноманітних кумирів і кумирчиків. З іншого, пістет до них минав аж занадто швидко, щоб людина зі здоровим глуздом могла оговтатися, що ж трапилося. Кумири і кумирчики з небес гепалися на землю, аби їхнє місце на п'єдесталі пошани зайняли інші пройдисвіти.

Усе відбувалося з дивною періодичністю, так що вчені давно могли би вирахувати траєкторії та формули людської любові й ненависті, але, очевидно, мало кому на тому розходилося. Процес тривав, і в ньому були зацікавлені обидві сторони: і ті, хто рвалися бути пошанованими людьми, зневажені злою долею, і ті, хто без пошанування інших уже не мислили свого існування. Ні пошановані, ні ті, хто пошановував, не усвідомлювали своєї взаємної залежності одне від одного.

Це було якесь дике рабство у його первісному варіанті, коли раб хоче бути рабом і свобода для нього смерті подібна. Правда, все вдягалось у шати демократії, навіть вільнолюбства, але сутність цього мерзенного явища від цього не змінювалася. Першими із порочного кола рабства мали би вирватися мудріші - ті, кого пошановували. Але свій розум вони втрачали відразу після того, як на їхню адресу лунали, можливо, й заслужені похвали, але здебільшого авансовані на майбутнє, коли люди хотіли щось бачити у своєму черговому кумирі, але того не було, і вони йому приписували такі чесноти, що й сам улюбленець долі починав вірити в те, яка він велика цяця. Мови про те, щоб з порочного кола рабства вирвалися зневажені люди, й бути не могло, бо це, принаймні раз на чотири роки, ставало сутністю їхнього життя, і вони, власне, готові були віддати здоров'я і чимало років свого земного існування, аби лише у них не забирали цієї цяцянки поклонятися кумиру, брати участь у виборах, усвідомлювати, ніби від тебе залежить майбутнє України.

Коли на політичній арені з'явився Віктор Ющенко, він став для дрогославців, як і для мешканців багатьох українських міст і містечок, особливо на Заході України, своєрідним громовідводом їхньої людської недалекоглядності. Ще вчора вони голосували за Леоніда Кучму, збадьорені своїми засліпленими й захланними поводитирами, котрі на кожному кроці волали: краще Кучма, ніж Симоненко! Звісно, комуністів не хотіли як ті, хто пам'ятав звірства енкаведистів, так і молодь, що рвалась у Європу. Похмілля наступило дуже швидко, і зі з'явою Ющенка у дрогославців, здається, відкрилося друге й, можливо, останнє, як жартують письменники-сатирики, дихання. Що би там не казали, але насамперед кожен хотів забути свій вимушений крок, коли голосував за Кучму. Це вже потім прийшло усвідомлення, що набридло жити у бандитській державі, коли більший чи менший чиновник вважає тебе за бидло.

Тоді справді в Ющенку побачили свої нездійсненні мрії і, як це часто буває, стали приписувати своєму новоявленому месії чесноти, яких і близько у нього не було. Але завжди повинен бути ідеал, до якого прагне людина. Це як жінка, коли покохає красеня-чоловіка, а потім усвідомлює, що не може з ним жити, бо той хропе уві сні. Важке похмілля від ющенківського хропіння-зомбування прийде значно пізніше, а у той час, про який ми говоримо, Ющенко був мало не Шевченком у кожній хаті дрогославець – національним пророком, звичайно, а не футболістом.

Усе, що колись починається, рано чи пізно приходиться до свого логічного завершення. Коли народжується дитина, вона робить свій перший крок до смерті. Бути кумиром – хороша справа, але коли тебе копають, зневірившись у своїх сподіваннях, – стає боляче. Якби люди, зважившись на щось велике, розуміли, що їх чекає наприкінці, – можливо, вони б і далі лише народжували дітей чи перебували б у товаристві бджіл. Розбуджений людський рій, якому не дали обіцяного меду, – страшна сила. А того дня, 22 листопада 2004 року, коли розпочалася помаранчева революція, придумана і названа так самими організаторами (зрештою, це право батьків – давати ім'я своїй дитині), початок кінця Віктора Ющенка ще був далеко і, здається, лише один дрогославець, старий жид Тіберій Германсдерфер, розумів це.

— А он єврей, — сказав Тіберій Маркович своїй дружині Розі, котра куняла поруч з ним на дивані, одним оком дивлячись телевізор. Показували Центральну виборчу комісію, і Сергій Кивалов, її голова, змучено щось торочив.

— Кто, Кивалов? – запитала стара Германсдерферка.

— Да нет, Ющенко, — думаючи про щось своє, відповів Тіберій.

— Он такой же еврей, как и ты, — роздратовано відповіла Роза, чистокровна жидівка до сьомого коліна, і демонстративно відвернулася до стіни, даючи зрозуміти, що суперечок у цьому питанні бути не може.

Це був удар нижче пояса. Дружина зрідка вдавалася до подібних недозволених прийомів у їхніх сімейних стосунках, і важко було зрозуміти, що на неї сьогодні найшло. Германсдерфер мовчки проковтнув образу, бо розумів, що аргументів на свій захист у нього дійсно нема. Він народився від тата-жида і мами-росіянки, хоча волів би, щоб було навпаки. Відчував себе жидом до мозку кісток – на відміну від тих, хто міг похизуватися своїм чистокровним походженням.

Витримавши паузу, аби не зірвався голос, із якимось притиском сказав:

— И всё-таки он еврей.

Роза повернулася, з-під-лоба глянула на чоловіка, але нічого не сказала.

— А каждый еврей рано или поздно идёт на свою Голгофу. – Останні слова старий сказав тихо, так що, здається, дружина їх не почула. За якусь хвилю вона тихенько посапувала, а Германсдерфер, вимкнувши телевізор, пішов на кухню, прихопивши з полиці томик промов Марка Туллія Цицерона. Сон усе одно втік від нього сьогодні. Він відкрив навмання книгу і став читати.

Вот почему я ещё и ещё раз повторяю: ступай! – и если я и вправду твой враг (а прежде ты так и говорил), если ты не прочь раздуть бурю ненависти против меня, то

направляйся прямо в изгнание! Ведь если ты сделаешь это, если ты по приказу консула удалишься в изгнание, то я не знаю, удастся ли мне выстоять под тяжестью людских толков, под тяжестью этой ненависти. Ну, а если ты жаждешь послужить моей чести и славе, то захвати с собой свою шайку отвратительных негодяев и перебирайся к Манлию! Подними мятежом самых пропащих граждан, отдели себя от граждан добропорядочных, объяви войну отчизне, потешься нечестивым разбоем, и тогда станет видно, что я не гнал тебя на чужбину; тебя ждали в твоём кругу – я лишь передал тебе приглашение.

Да полно! Я приглашаю тебя, а между тем известно, что ты уже выслал вперёд вооружённый отряд, который должен ждать тебя у Аврелиева Форума. Мне известно также, что вы с Манлием уже назначили день. Известно мне и то, что ты даже выслал вперёд своего серебряного орла, знаменитого тем, что в своём доме ты учредил ему святилище преступлений; будем надеяться, что теперь он поведёт тебя и всех твоих сообщников к гибели. Ты, пожалуй, не вынесешь долгой разлуки с ним, ибо уже привык возносить ему молитвы, отправляясь на резню, — ведь сколько раз переносил ты нечестивую свою десницу от его алтаря прямо к убийству!

Проте навіть мудрий Цицерон не йшов йому сьогодні до голови. Він прочитав понад півтора десятки сторінок, аж поки не усвідомив, що нічого не пам'ятає. Паралельно думав про своє, сина Вітю, який був його найбільшим щастям і нещастям одночасно.

Закривши з сумом книгу, Тіберій Маркович увімкнув маленький телевізор, що стояв на холодильнику. П'ятий канал передавав ультиматум Ющенка Україні та всьому світу.

Насамперед Віктор Андрійович оголосив про свою перемогу на виборах. Германсдерфер зболено усміхнувся. Це була усмішка людини, яка з добру добу страждала від зубного болю. Якусь мить тому біль припинився. Навіть найгірша новина порівняно з тим нестерпним болем стає дріб'язковою й обов'язково викликає усмішку, як оце зараз трапилося з ним.

Ющенко не довіряє Центральній виборчій комісії. Хоча Тіберій Маркович не ходив на вибори вже впродовж багатьох років, прекрасно розуміючи, що його голос на свій смак використовують недобросовісні члени лічильної комісії, але тут був згоден з Ющенком, бо щойно бачив пики усіх цих центральних рахувальників голосів. Хіба можна, дійсно, довіряти таким людям?

Ющенко вважає, що в Україні розпочався державний переворот, який виявляється у фальсифікації результатів виборів. Усмішка злетіла з обличчя старого Германсдерфера. Він ще не встиг оформити у слова свою думку з приводу сказаного Ющенком, як той звернувся за підтримкою до інших держав та міжнародних структур.

Нутром Тіберій Маркович відчував, що насувається щось грізне, незбагненне, здатне змінити життя мільйонів людей. І коли Ющенко сказав: "Ми повинні сьогоднішній день почати з майдану Незалежності о дев'ятій ранку. Ми повинні навчитися захищати свій вибір. Ми будемо діяти мирно, але адекватно до дій влади", — Германсдерфер вимкнув телевізор. Йому стало лячно. Не за себе, не за дружину. За

Вітю. Чим нещасна дитина завинила перед цими клятими політиканами? І де він досі по ночах вештається?

6

Коли Зоя відчиняла двері, то просто мріяла побачити перед собою чоловікових друзів: поета і музиканта Йосипа Старосольського та бутафора з театру і колишнього художника Костю Пліша. Ото зараз дістануть хлопаки під її важку і гарячу руку! Жоден травматолог не зуміє скласти докупити їхні грішні кісточки!

Яким же було її здивування, коли на порозі вона побачила таких же п'яних двох чоловіків, які, втім, були у міліцейській формі. З-за їхніх спин виглядав, здається, тверезий адвокат Романів, якого вона знала, бо одного разу її сестра зверталася за допомогою до нього.

Міліціанти переглянулися між собою. Старший, що мав три зірочки на погонах, мабуть, відчув важливість ситуації, кашлянув у кулак, не втримавши, однак, потужної хвилі перегару, і нерішуче промовив:

— Ми, власне... Степан Сосновський... Власне... Ось, власне...

Оте "власне", слово-паразит, яке несподівано прилипло до старшого лейтенанта, мабуть, і врятувало ситуацію. Ще трохи, і міліціант випалив би, що, мовляв, свідки бачили мертвим вашого чоловіка, а потім труп десь щез, тож не знаєте, власне, добродійко, де його шукати, ну себто вашого чоловіка, тобто, власне, малося на увазі, його труп, власне. Власне...

— Що він вже наробив, худобина нещасна? – Зоя ледве стримувала енергію, яка накопичилась у її душі за останній час. Це не була позитивна сила, це була руйнація, яка зметала все на своєму шляху, так що міліціант відразу, здається, став тверезим, бо руйнівна хвиля Зоїної зболеної душі накинулася на його пошматоване довголітнім вживанням алкоголю тіло. – Приплився весь у вині, тепер дрихне!

Мабуть, тієї миті було би цікаво поглянути на обличчя Олексія Романіва. На жаль, історія не зберегла нам того відбитку життя, а вийшла б геніальна картина. Можемо лише гадати, що на обличчі дрогославського адвоката відбилася суміш любові та добра до всього людства. Він ладен був віддати п'яничці-художнику навіть місячну платню і більше, аби лише той був живий, аби докори сумління не мучили все життя, що залишилося, через не дані тоді копійки на самогонку.

І сержант, і адвокат уже давно зрозуміли, що Степан Сосновський живий, що все гаразд і на radoщах можна випити, але істина геніального відкриття ще ніяк не могла достукатися до затьмареного алкоголем мозку старшого лейтенанта.

— Стривайте, жіночко, — за інерцією лепетав він, щомиті кашляючи у кулак, мабуть, боячись, що влитий у горлянку протягом цієї ночі алкоголь несподіваним чином виплеснеться назовні — й тоді у всіх виникнуть проблеми.

Зоя не поділяла тривожно-пафосного тону в голосі п'яного міліціонера, їй все набридло, байдужість навалилася на плечі, хотілося вмить покінчити з цими п'яничками і власним чоловіком:

— Степане, вставай, тебе забирають у міліцію! — крикнула Зоя і, мабуть, розбудила

сусідів.

Тепер, здається, і старший лейтенант починав розуміти, що все гаразд, труп нікуди не зникав, просто трупа як такого не було, а цей адвокат щось наплутав. Пляшку з нього!

Сонний і заспаний, з-за спини Зої з'явився Сосновський. Він був переляканий, бо подумав, що натворив щось, будучи п'яним, а тепер доведеться відповідати.

Несподівано заговорив Олексій Романів. Він, як ніколи, здається, у своєму житті, не був таким веселим:

— Степане, то ти живий?

— А чого би я мав вмирати? – буркнув Сосновський і зле глянув на адвоката, згадавши, що той не дав йому нещодавно грошей на самогонку.

7

Минулої ночі найщасливішою людиною у Дрогославі був, мабуть, Вітя. Це була Божя людина, і хоча йому вже давно перейшло за двадцять, все одно він залишався щирою і наївною дитиною, котра вірить у добро і не сприймає зла.

У Віті було відсутнє почуття страху. Навіть найзліші дрогославські пси, які зграями вешталися містом, наводячи жах на перехожих, були йому найліпшими друзями. Він жартома або коли був голодний міг відібрати у них кістку чи щось їстівне, а вони лише гарчали і ніколи не наважувалися покусати свого кривдника. Втім, Вітя ніколи усього не забирав, а залишав собаці її частку — рівно стільки, скільки вважав за потрібне, і це було не якесь банальне арифметичне ділення, а подаяння Божої людини, яка не читала Біблії і навіть не підозрювала, що існує така Книга Книг, але все життя діяла за Божими Законами.

Вітя всенькими днями вештався Дрогославом, заходив до кав'ярень, йому давали щось поїсти. Дивно, але ніхто не пропонував йому алкоголю, ніби на чолі у Віті було написано, що він не п'є. Він і справді за все своє життя не скуштував ні грама спиртного, а тому дивився на світ тверезими очима. Потьмарений розум не був йому перешкодою у сприйнятті всього суцього. Він жив своїм життям, далеким від існування людей, які вважали себе праведниками на цій грішній землі, але якби хто заглибився у світ його думок, то волів би поміняти свої мізки на Вітині — так було божественно і затишно у його черепній коробці, так мирно зі світом співіснувало його ество!

Він уже давно хотів іти додому, але всі навколо були такими збудженими, неодмінно запрошуючи його скуштувати щось смачненьке, що він залишався з людьми, сонно споглядаючи за їхнею метушнею. Він так і заснув, сидючи на кріслі, не розуміючи, чому цієї ночі люди не розходяться, чому навколо нього і всіх розливається аура добра і терпимості. Втім, щось лихе приснилося йому: якийсь пес із трьома головами поїдав дрогославських собак. Вітя розплющив очі, мотнув головою, аби дурний сон втік до когось іншого, потягнувся на кріслі і спокійно став дивитися що ж діється навколо.

На виборчій дільниці вже давно підраховували всі голоси, вкинуті і сфальшовані, і тепер гучно святкували перемогу Ющенка. Втім, порівняно з першим туром, свята не

вийшло. Чи то всі були перемучені, чи тому, що результат на їхній ділянці був відомий наперед, але в підсумку все залежало не від них, і не від таких, як вони по всій Україні, а від Києва, від того, хто керував усім цим процесом, знаходячись у тіні і роблячи результат таким, яким би він не мав бути.

Люди на вулиці молилися за перемогу Ющенка. Їхній настрій не передавався членам дільничної комісії, які вже добряче випили і тепер сподівалися на грошову винагороду за свої труди. Ні, це було єдине ціле — там, на вулиці, і тут, у приміщенні, — але Вітя відчув на клітинному рівні цей внутрішній дискомфорт і йому захотілося на вулицю. Він ніколи би не зміг пояснити цього. Глянувши на свічки за вікном і на гурт людей, які молилися його Батькові, Вітя зрозумів, що має бути там, з ними, а не тут, з тими, хто хоч його і смачно годував, але не випромінював отого світла, яке мало би йти від душі, а не від грішного тіла.

Він стрімголов зірвався з крісла, ніби сталася несподівана пожежа, і вибіг з виборчої ділянки на вулицю. Це викликало лише сміх у присутніх, але Вітя на те не зважав, він узагалі не почув того сміху, лише відчув злу силу, яка вогнем шубовснула його у спину, але він був уже далеко — не фізично, а душевно — і великої шкоди це йому не завдало.

— Наш Вітя захотів у туалет, — мирно промовив Віталій Загірський, який на час виборчої кампанії був головою дільничної комісії, що розташовувалася в одному із ще не задіяних залів для експозицій краєзнавчого музею "Дрогославщина". Всі теж були мирно налаштовані, і його слова викликали новий напад сміху. Здається, нічого смішного у тій банальній ситуації не було, але сміх сам виривався з грудей, жив окремо від тіла і заповнював простір. Це не був щирий сміх людей, упевнених у своєму життєвому існуванні. Він не став часточкою їхньої душі, а тому спокійно прогулявся по кімнаті, байдуже пройшовся по купі паперів, підрахованих і непідрахованих бюлетенів, що лежали на столах, і вилетів з кімнати, шукаючи, як і Вітя, волю на земному просторі.

8

Ще ніколи у своєму житті Юлька так не плакала. Вона навіть не здогадувалась про можливість подібної сльозової зливи зі своїх очей.

Зранку, коли мала Василівка ледь заснула після ганебного відвідування штабу Януковича, їй на мобільний зателефонувала мама і сухо сказала, що помер батько.

Спочатку Юлька нічого не второпала. Вона подумала, що помер дід, мамин батько. Останнім часом він хворів, не піднімався з ліжка, лікарі скрушно розводили руками: мовляв, уже нічого зробити не можемо, але справно брали гроші за відвідини. Смерті діда чекали з дня на день, але щоби помер тато...

Свого тата Юля не любила. Мабуть, ця нелюбов передалася їй від мами, яка терпіла чоловіка заради дітей, господарки, ймовірних пересудів людей. Але дві жінки — ні одна одній, ні самі собі — ніколи б не призналися, що не люблять цього чоловіка.

Сльози самі виливалися з очей Юльки, вона не могла їх стримати — і коли виходила з профілакторію, і коли їхала в маршрутці до села. Люди вже знали, що помер Василів

Петро, веселий хлопака, любитель чужих жінок, і, як могли, заспокоювали дівчину.

А вона плакала не тому, що помер батько, якого вона не любила, їй було просто шкода його, але й не більше, і сльози тут були ні до чого. Юлька плакала тому, що з нею так ганебно напередодні повелися у штабі Януковича, і вона злякалася, і дала собі повестися, власне, так, а не по-іншому.

Коли її привели до Орлова, начальника штабу, вона була ще сонною, дрижала від холоду, хоча охоронці обгорнули її ковдрою, але під нічною сорочкою взагалі нічого не було. Зазвичай Юлька любила спати голісінькою, але вдарили перші морози, і ковдра не зовсім зігрівала її грішне тіло.

Орлов, ніби й не помічаючи дівчини, але роздягаючи її своїми масними очима, говорив про те, що вже надійшли дані про перемогу Януковича на президентських виборах. Звідки Юльці, далекій від політики, було знати, що її беруть на понт, що результати будуть відомі значно пізніше? А зараз вона просто повірила цьому п'яному чоловікові, який впевнено говорив те, у що сам хотів вірити.

З його слів виходило, що Юлька здійснила кримінальний злочин, на очах у людей зірвавши плакат з теперішнім уже президентом України. Мовляв, є свідки. А звідки їм було взятися, коли дівчина, стара конспіраторка і партизанка, все зробила так, що ніхто й не помітив? І хто її здав, коли вона, весела й збуджена, у тісній студентській компанії розповідала про свій героїчний вчинок?

Орлов казав, що є відповідна стаття у карному кодексі, що Юльку тепер обов'язково відрахують з університету, але він як старший товариш готовий усе зробити для неї, бо розуміє, що дівчина діяла не сама, що її хтось намовив.

Юлька була готова на все, лиш би їй дали можливість закінчити той клятий університет, лиш би не повертатися до села й не крутити коровам хвости, лиш би не чути в спину злорадний сміх односельчан. Вона не відмовилася від запропонованої горілки...

...Орлов робив з нею усе, що хотів, прямо на столі у штабі, скинувши на підлогу вже тепер нікому не потрібні документи зі списками людей, що брали участь у виборчій кампанії, з результатами виборів по кожній дільниці.

Дівчина вже давно зігрілася і почала сама розпалюватися, заводячись усе більше й більше в сексуальному екстазі, коли задзеленчав телефон і Орлов потягнувся до слухавки. Він довго й монотонно говорив про щось з якоюсь жінкою, плаксиво усміхаючись і показуючи жестами Юльці, щоб вона йшла геть. А дівчині враз стало образливо, що на вершині задоволення її так ганебно кидають заради якоїсь невідомої фіфочки, і не поспішала йти, аж поки Орлов силоміць мало не виштовхав її за двері.

Юльці довелося пройти ще крізь криві усмішки охоронців. Хлопці, як з'ясувалося, весь час чатували за дверима і могли чути її стогони, рипіння столу, сопіння начальника штабу. Дівчині не було соромно, хотілося скинути з себе ковдру і нічну сорочку, показавши хлопцям усю красу свого грішного тіла, а потім нахабно втекти від них, залишивши з носом, але в останній момент вона стрималась і не зробила цього.

В кімнаті Юлька кинулась на ліжку і гризла зубами подушку, змочуючи її слізьми.

Найбільше зараз на світі вона ненавиділа Орлова – не за те, що він із нею зробив, а за те, що якась жінка після їхньої любові на столі була для нього важливішою за Юльку.

... Зайшовши до хати й побачивши мертвого тата на столі, Юлька заридала, як ніколи не робила цього у своєму житті. Перед нею стояли масні, нахабні й солодкі очі Орлова. Мама зі здивуванням подивилася на неї, не розуміючи, що коїться з донькою.

9

Це був її день народження. Ні, власне, свої уродини Уляна Гриньків святкувала на початку серпня. Але оте хвилювання, внутрішнє тремтіння, коли відчуваєш на собі посилену увагу інших людей, які говорять тобі лише приємне, поселилося в неї і в ті листопадові дні.

Якби їй ще декілька днів тому сказали, що буде помаранчева революція, вона б, звісно, не повірила. Хоча інтуїтивно відчувала, що має щось бути, повинна ця напруга чимось скінчитися, але її душа скулилась, очікуючи найгіршого, а тіло за інерцією продовжувало діяти у ющенківському річищі – і якось так виходило, що вона, Уляна Гриньків, неодмінно опинялась у центрі подій, саме від неї йшов той імпульс, який піднімав дрогославців і змушував їх щось робити. За великим рахунком, це був хаотичний рух, який не сприяв будівництву, а, радше, у кінцевому результаті, вів до руйнації, але ці всі потуги можна було побачити неозброєним оком лише з висоти пташиного лету чи з глибин мужності Божественного провидіння. Усередині ж Дрогослава як замкненого простору людська метушня була виправданою, мала якусь кінцеву мету, хоча, мабуть, ніхто би не зміг її чітко сформулювати. Ні, всі – принаймні, ота більшість метушливих людей – бажали Ющенкові перемоги і були щиро переконані, що саме їхня метушня, яка не мала нічого спільного з суворою організацією праці й яка, власне, дає результат, — призведе до бажаного. Якби вони просто сиділи, склавши руки, і нічого не робили, — результат був би той самий. Але люди повинні були задіяти самі себе, відганяючи страх, виправдовуючи власне грішне існування на цій землі.

Якщо був її день народження, то як без подарунків? І вони посипалися на Уляну Гриньків, як з рогу достатку.

Уже з самого ранку, коли стало зрозуміло, що в Києві назріває великий бунт, Улянці Гриньків зателефонував директор Дрогославського горілчаного заводу Ярослав Пиж. Напередодні вони вовтузилися між собою, Уляна на сесії міської ради ставила питання про зняття Ярослава з посади, але ця пропозиція тоді не пройшла, бо чимало депутатів брали горілочку на заводі – хто за символічну платню, а хто й задарма. Тепер Пиж, ніби між ними нічого не було, діловим тоном сказав, що треба вивантажити двадцять ящиків горілки. "Можливо, знадобиться для людей", — безневинно сказав він. Гриньків прийняла його тон і, не вдаючись у подробиці, для кого відвантажити, кому відвантажити і навіщо відвантажити, сказала, аби віз горілку до неї на дачу, чоловік зараз туди під'їде, а потім вони розберуться що з нею робити. З горілкою, звичайно.

Чоловік, її вічно затурканий Славко, щось буркнув, бо був сонний і злий, але Уляна зиркнула на нього – і цього було достатньо, аби здолати його спротив. Уже коли чоловік пішов, щось муркочучи собі під ніс, а вона зібралася до міста, подумала, що Пиж не

знає, де її дача. Але не стала телефонувати йому: знайде. Вона не думала про те, що горілка залишиться у неї і буде використана для її потреб, бо не було необхідності думати саме так, особисто для Уляни все було зрозумілим, не потребувало якихось доведень чи заперечень, спокійно улягалось у прокрустове ложе її думок і намірів.

Дрогослав був заспаний, але люди снували вуличками міста. Вони ніби бігли на роботу чи в магазини, але не це було їхньою нинішньою кінцевою метою. Втім, якби у них запитали, якою має бути ця кінцева мета, навряд чи хтось би зміг її сформулювати, хоча більшість розуміла, що такого життя, як учора чи позавчора, вже не буде.

Двері штабу Координаційної ради Блоку національно-демократичних сил Дрогославщини були замкнені. Біля приміщення стояло декілька збуджених людей. Це були вічні активісти, які бажали діяти, незалежно від того, чи це стосувалося революції, чи створення осередку бджолярів, але вони не знали, що робити. Потрібен був вождь, лідер, який би скерував їхню порожню енергію у потрібне русло.

Один із дрогославців, неголений чоловіча років під п'ятдесят, з пом'ятим обличчям, ніби все життя те й робив, що спав, упізнав Уляну Гриньків, відділився від гурту і підійшов до неї.

— Пані депутат обласної ради, — він забув її прізвище і не міг сформулювати, чого ж, власне, хоче від неї.

Уляна на правах іменинниці вже телефонувала Несторові Гнатіву, голові координаційної ради, і сказала, що люди збираються під штабом, треба хоча б відімкнути двері. Той щось пробурчав у слухавку, але через п'ять хвилин прибіг його захеканий онук, передав Уляні ключі від штабу.

Гриньків почала хазяйнувати як справжня господиня, до котрої на день народження завітали гості. Вона метнулася до сусіднього офісу, там було зачинено, у наступному теж, аж поки у кімнатці в кінці коридору не надібала людей. То було якесь приватне підприємство з двома столами, комп'ютером на одному з них, кількома стільцями. Уляна ще не знала, яка мета її візиту, але треба було діяти, метушитися, створювати видимість роботи. Старша жіночка і юнак дивилися телевізор.

— Я Уляна Гриньків, — депутат обласної ради, — відрекомендувалася вона, інтуїтивно відчуваючи, що зараз настав її час, вона в епіцентрі подій і якомога більше людей повинні це знати.

— Ми знаємо вас, пані Уляно, — стомлено відповіла старша жіночка, а юнак на знак згоди ствердно захитав головою. Робив він це так енергійно, що треба було його увагу перемкнути на щось інше, аби голова не відділилася від ший.

Нервовий смішок вирвався з уст Уляни. Так було завжди, коли її знали чи впізнавали. Тепер вона знала навіщо завітала до цього офісу.

— Чи не позичите ви нам телевізор, до нашого штабу приходять люди, хочуть бути в курсі останніх подій. — Звісно, наприкінці мав би стояти знак запитання, але Гриньків вимовила це речення стверджувально, так що ні у кого не повинно було виникнути сумнівів щодо подальшого місцезнаходження телевізора. Старша жіночка і юнак мовчали, але у даній ситуації це означало лише одне — згоду з усім, що скаже ця

депутатка обласної ради, і не лише вона.

А Гриньків уже метнулася в штаб, сказала неголеному чоловічкові з пом'ятим обличчям, аби забирав телевізор з кімнатки, що наприкінці коридору. Той швидко вийшов і незабаром повернувся, сказавши, що нікого не знайшов, усі кабінети зачинені. Це чомусь розвеселило Уляну, крізь скельця окулярів вона грайливо подивилася на невдачу, нервовий смішок її став потужнішим, вона швидкими кроками випрасувала коридор, відчинила потрібні двері, зачекала, поки пом'ятий чоловічок задріботить до неї й вигукнула в кімнату:

— Допоможіть йому донести телевізор!

Цього було досить. Уляна з харизмою переможця повернулася до штабу.

Поки телевізор встановлювали, мудрували щось з антеною, аж не висвітлився "5 канал", в Уляни знайшлося чимало іншої роботи. Вона телефонувала на всі можливі номери, віддавала накази, хоча її ніхто на це не уповноважував, встигала дивитися телевізор. Ледве до неї на мобілку пробився її Славко, який здивовано доповів, що двадцять ящиків "Дрогославської" привезли їм на дачу, він один ящик притарабанив додому. Але все ж навіщо їм стільки горілки? Уляна не відповіла, а лише мовчки поклала слухавку.

Зайшов дідок з ціпком і довго вдивлявся в Уляну. За інших обставин вона би знітилась, не знала, що робити. Але не сьогодні! Вона витримала його погляд, хоча надригався телефон, а у присутності Гриньків ніхто не наважувався підняти слухавку. Уляна інтуїтивно відчула, що саме у ній він побачив старшу, але вивчає її обличчя, бо має важливу справу і хоче конче переконатися, чи можна довіряти цій жінці.

Вона хотіла запропонувати йому сісти, але він рішуче простягнув їй двох "шевченків" – дві купюри по сто гривень:

— Ото ми зі старою порадилися і вирішили дати людям, які збираються у Києві на захист Ющенка. Чи не могла би ласкава пані посприяти нам, аби ті гроші передати?

Уляна вся внутрішньо засвітилась, як це завжди бувало, коли до неї йшли гроші. Вона ладна була розцілувати дідка, але натомість діловито розграфила аркуш паперу, що сиротиною лежав на столі, зробила дві колонки, в одній написала слова "прізвище, ім'я, по-батькові", в іншій – "сума" і запитально глянула на дідка. Той усе зрозумів, назвав скоромовкою своє прізвище, яке Гриньків не дочула, хотіла перепитати, але відвідувач поспішив сказати:

— Біжу додому, донько, стара паралізована, чекає на мене.

Уляна хотіла провести його до дверей, але старий прошелестів:

— Ти ж передай їм гроші.

Ціпком застеріг, аби не проводжала, бо, мовляв, у неї й без нього багато клопотів.

Це був лише початок святкування її другого дня народження. Приходили люди, здебільшого старші, приносили гроші, а оті двісті гривень Гриньків не встигла внести на папір. Не встигла чи забула. Чи не хотіла. Яке це має значення? Два "шевченки" спокійно перекочували до її гаманця як символ початку помаранчевої революції.

Михайло Орлов лежав у глибокій задумі. Хміль давно вивітрився з його голови. Здавалося, небеса впали на грішну землю і все перевернулося з ніг на голову.

Ще вчора ніхто й не підозрював, що президентські вибори призведуть до помаранчевої революції, а нині через цю саму революцію він боїться вийти з хати, аби не бути побитим найпалкішими її прихильниками.

Ще вчора майбутнє уявлялося йому райдужним і щасливим, суцільною килимовою доріжкою, встеленою трояндами, а нині невідома зла сила з незрозумілою метою перетасувала карти, з яких випливало, що цього майбутнього в нього, Михайла Орлова, якраз і нема.

Люди ніби подуріли. Вчорашні супротивники за межу, окраєць землі, чергу на квартиру, сидіння в маршрутці, інші дрібні речі сплелися в єдиному політичному екстазі, об'єднавшись навколо імені свого месії – Віктора Ющенка. Орлов не міг зрозуміти, що пороблено цим людям, хто їх зазомбував за одну ніч. Втім, здавалося, що маніпуляції над людською свідомістю здійснювалися давно, а потім у час ікс надійшла команда з фантастичного центру – і помаранчева революція матеріалізувалася, причому в своєму найогиднішому, а тому найнеприйнятнішому варіанті.

Мобілка видала мелодію з Джо Дассена. Орлов ліниво і відсторонено глянув. Висвітлило слово "шеф". То був лідер обласної організації Партії регіонів. Орлов довго не наважувався ввімкнути слухавку, бо інтуїтивно відчував, що дзвінок від шефа не віщує нічого доброго, але на останньому зуммері таки ввімкнув слухавку.

— Слухаю, Олексію Даниловичу.

У відповідь пролунав набір вишуканої лайки. Трохи згодом Орлов зрозумів суть звинувачень: нищівно малий відсоток голосів за Януковича на Дрогославщині. Ніби саме Орлов був винен у тому, що прем'єр не став президентом і що галичани не проголосували за нього. А далі він почув й узагалі банальні речі: мовляв, з покладеними на нього обов'язками Орлов не впорався, треба повернути гроші, які виділили штабу з обласного центру.

Останніми словами шеф боляче вдарив свого васала, і той остаточно прокинувся. Які гроші?! Звідки?! Він підвівся з дивана й почав гаряче доводити, що згідно домовленостей виплатив людям усі зароблені ними гроші, має відповідні розписки, які передав до обласного штабу.

Шеф перебив його: мовляв, знаємо ми ці розписки і як люди ставили підписи. Слова Орлова не переконали шефа, він буркнув, аби Орлов завтра був в області. До вечора йому повідомлять, де відбудеться нарада, але не в штабі. Орлов зрозумів, що збиратися в штабі небезпечно, бо прихильники помаранчевої революції можуть казна-що зробити з прихильниками Партії регіонів.

Шеф, не прощаючись, відімкнув зв'язок.

— Сука, — прошипів у слухавку Михайло і аж тоді усвідомив, що той був п'яний.

Орлов ніяк не міг оговтатися від нахабства свого зверхника. Він лише іронічно посміхався сам до себе і кивав головою, не розуміючи, як можна було працювати на такого ханигу. Йому стало шкода самого себе, бо не зумів зорієнтуватися й гідно

відповісти шефу. Тепер, після розмови з ним, слова народжувалися самі по собі, але було пізно. Він виправдовувався перед шефом, фактично визнавши себе винним, а треба було нападати, звинувачуючи його у відсутності дієвої допомоги на окрузі. За весь час передвиборчої кампанії шеф побував на Дрогославщині лише двічі, зустрічався з активом, розповідав банальні речі – і все. А вся чорнова робота лягла на тендітні плечі Орлова. Ну, звісно, не такі й тендітні, дозволив він пококетувати сам з собою, але ж він справді пахав від дзвінка до дзвінка, радше не за гроші, а за ідею. Та й тих грошей було як кіт наплакав! Ющенківцям платили більше, та ще й люди самі несли у їхній штаб гроші. Якщо й відхопив дешицю зелених собі, то як винагороду за каторжну працю, за те, що недоплатили йому.

О, тепер він знає, про що завтра буде говорити в області! Хлопчиком для побиття в очах шефа нізащо не стане!

Орлов остаточно поборов скованість руху і думки, мало не в акробатичному стрибку зіскочив з дивана, у грайливому настрої пішов на кухню. Не дивлячись, узяв із холодильника розкоровану пляшку горілки, бо споконвічно знав її стабільне місце, і прямо з горла вилив у себе грамів сто. Трошки перепочив і ще долив грамів з п'ятдесят. Закусив хлібом, маринованими огірочками, декількома шматочками сала. Видалося замало. Знову заглянув до холодильника, вихопив сире яйце, зі смаком випив його, трохи посоливши, — і відчув себе людиною.

Але цього дня його, здається, не хотіли залишати у спокої. Він почув як у вітальні надривається мобільник. Орлов, захмелівши, тупо і байдуже дивився у вікно, нічого не бачачи. Мобілка замовкла щоб знову ще немилосердніше запищати. Мелодія Джо Дассена з улюбленої могла перетворитися на безладний набір звуків. Какофонія пронизувала п'яний мозок Орлова. Михайло отямився, але йому було ліньки чвалати до кімнати. Проте хтось був дуже наполегливим, бо мобілка втретє нагадала про себе. Розлючений, Орлов кинувся до вітальні, ввімкнув мобілку, не дивлячись, хто телефонує, й гаркнув у слухавку:

— Алло!

З ратуші телефонувала Аллочка, з якою він фліртував. Вона інколи дозволяла йому наблизитися на небезпечну відстань і він відчував тепло її тіла. Молода жіночка натякала, що не проти дозволити Орлову й більше, але він тоді не міг впоратися зі своїми коханками, щоб задовольнити ще й Аллочку. Нині вона була сама неприступність і непроникність. Сухо й офіційно Аллочка повідомила, що сьогодні о третій годині дня відбудеться позачергова сесія міської ради. Мов робот, вона відчеканила, що явка всіх депутатів обов'язкова.

Орлов саркастично усміхнувся й хотів запитати, чим викликаний такий поспіх, але почув короткі гудки: Аллочка, не прощаючись, вимкнула телефон.

— Сука, — тихо, але твердо сказав у слухавку Орлов.

Байдужість знову навалилася на нього. Так зазвичай бувало, коли він борсався, вирішуючи якісь справи, але з цього нічого не виходило. Тоді Орлов давав собі спокій, байдуже ставився до всього – і траплялося диво: справи вирішувалися ніби самі по собі,

без очевидних зусиль з боку Орлова.

Сподіватися, що так трапиться і цього разу, не доводилося. Йому не хотілося їхати завтра до шефа на розбірки, а тим більше – йти на позачергову сесію міської ради. Він, тоді ще позапартійний, і декілька депутатів від Народно-демократичної партії, які виграли вибори у Дрогославі на мажоритарних округах, був в опозиції до більшості. Його присутність на позачерговій сесії не віщувала нічого доброго. Він розумів, що оці помаранчеві стануть вішати на нього всіх собак.

Орлов знову ліг на диван. Чомусь згадалася Светка зі штабу. Михайло зрозумів, що був би не проти зараз зайнятися з нею коханням. Набрал по мобільному її номер, але почув, що абонент знаходиться поза межею досяжності.

— Сука! — знову вирвалося у нього, ніби саме Светка була винна у всіх бідах, що трапилися з ним. Схоже, що сьогодні це слово – сука – було єдиним у лексиконі Орлова, і Еллочка-людойдка порівняно з Михайлом була просто професором словесності.

Він згадав студенточку, з якою кохався у ніч після виборів, і пошкодував, що не знає номери її мобільного телефону. Перебравши в пам'яті ще з добрий десяток жінок, Орлов зрозумів, що ситуація кардинально змінилася і кохатися з ним, лютим ворогом народу, ці помаранчеві профури зараз не будуть.

Він смачно вилався на їхню адресу й адресу тих, хто, на його думку, був винен у нинішньому стані речей, хоча це не стосувалося когось конкретно, а радше носило символічний характер. Звісно, це було те саме слово, яке підходило на всі випадки життя.

Вимкнувши мобілку, Орлов пішов до туалету й зайнявся тим, що звично робив у таких випадках, коли емоції захльостували його з головою. Але його думки цього разу були про політику, а еротичні фантазії відійшли на задній план – і з цього нічого не вийшло. Коли Михайло став думати все-таки про Светку, студенточку, уявляючи, як забавляється з ними двома, прутень остаточно змучився і не хотів видавати бажаного результату.

Орлов проспав майже до півночі. Мобілку він так і не включив і не знав, чи відбудеться завтра у шефа нарада, чи шефу зараз взагалі не до нарад.

11

У сесійній залі Дрогославської міської ради яблуку ніде було впасти. Ні, якби якимось дивом яблука таки падали на голови народних обранців і не менш народних улюбленців, то, мабуть, мало би знайшлося ньютонів, котрі бажають набити собі гুলі, зважаючи на те, що закон усесвітнього тяжіння уже відкритий.

Після обіду понеділка, 22 листопада 2004 року, на сесію зібрався увесь політичний, громадський і господарський бомонд міста. Переважав помаранчевий колір. Обличчя хоча й були напружені, але позначені печаттю глибокодумного вирішення проблем людства. На відміну від путчу 1991 року, коли майже всі ці особи, які виявилися потенційно помаранчевими, поховалися по своїх норах, тремтячи за власне грішне існування, тепер, не підозрюючи існування у собі стану стихійних революціонерів, намагалися триматися купки, розуміючи, що лише так можуть зарадити спільному

лиху, яке насувалося на них під іменем Янукович.

Якби хтось уважно глянув, то побачив би, що лише Уляна Гриньків не вписується в коло цих збуджених революцією людей. Вона була насуплена, мляво відповідала на запитання, а потім просто сіла, не бажаючи ні з ким розмовляти. Стану її душі ніхто не помічав, а якби й помітив, то не зрозумів би, чому саме так відбувається.

А усе пояснювалося дуже просто. Захопивши зранку ініціативу в свої руки, вона необачно випустила її на якусь годинку перед обідом. Зайнявшись якимись, як тепер з'ясувалося, дріб'язковими справами, вона відлучилася з приміщення Координаційної ради Блоку національно-демократичних сил Дрогославщини, чим неодмінно скористався Нестор Гнатів, керівник цієї структури. Звичайно, це була воля випадку, але Улянї всюди ввижалися змови, скеровані якщо не проти неї особисто, то точно проти дрогославської громади, а то й держави Україна в цілому.

Насправді ж Нестор Гнатів, полохливий майже сімдесятирічний активіст з часу національно-демократичних перетворень, а за сумісництвом онук відомого у Дрогославі письменника, теж Нестора Гнатіва, творів якого, утім, ніхто не читав, — так ось, Нестор Гнатів-молодший докумекав, що залишатися вдома, коли країна заходиться у революційному шалі, просто небезпечно. Сказавши дружині, такій же полохливій, як він сам, що навідається до штабу на годинку-другу, планував одразу ж повернутися додому. Полохливо простуючи вулицями Дрогослава й почепивши на себе невиразно малих розмірів помаранчеву смужку, яку не було видно неозброєним оком, він, утім, затримався до пізнього вечора, перебравши на себе ініціативу неформального керівника у зв'язку з відсутністю Уляни Гриньків, хоча, бачить Бог, не хотів цього.

Саме за цю кляту годинку зібралася рада, яка прийняла текст звернення. Його мали зачитати на сесії. Уляна прийшла запізно і не встигла внести жодної поправки, хоча ввечері у вузькому колі домашніх, куди входили чоловік і молодша донька-революціонерка (старша донька заробляла на хліб насущний у Штатах, а середульший син не знати у кого вдався, бо був аполітичним учителем фізики і математики), висловила свої критичні зауваження щодо самого тексту і не залишила жодного живого місця на Несторові Гнатіву, якому, напевне, дуже гикалося уві сні, бо він уже влігся у постіль, коли Уляна Гриньків виголошувала на кухні свій революційний монолог.

Але найобразливішим було те, що збільшився потік людей, які несли гроші на революцію, а її, Улянун Гриньків, фактично відсторонили від каси, посадивши на неї дружину Нестора Гнатіва, яка й не думала поступатися хлібним місцем. Улянї залишалося тішитися лише тим, що, крім двох "шевченків", устигла покласти чимало "грушевських", "франків", "мазеп", "хмельницьких", не кажучи вже про "мудрих" і "великих". Їй навіть удалося непомітно для інших не внести до списку й зібгати у кулаці сто доларів, які приніс якийсь чолов'яга, котрий відрекомендувався поетом. Творчості його вона не знала, а на поетову користь свідчила пишна шевелюра, якій було явно тісно у пижиковій шапці.

Уляна Гриньків думала про те, що могла би стати героїнею сьогоднішнього дня,

якби тоді не відлучилася, а так текст звернення доручили зачитати невинному їй Несторові Гнатіву, який, утім, шанобливо нині з нею привітався, розуміючи свій стан переможця.

За столом президії уже давно сидів дрогославський міський голова Іван Швець, який декілька разів підхоплювався зі свого місця, закликаючи присутніх до спокою і намагаючись розпочати роботу позачергової сесії. До нього, здається, ніхто не прислухався, аж поки у залі не з'явився Іван Полежай, директор місцевого автотранспортного підприємства. На його адресу пролунали спочатку несміливі, а потім усе гучніші оплески. У Дрогославі з'явився ще один центр влади – рух опору, який, власне, й очолив Іван Полежай (і чутка про це миттєво облетіла древнє місто), фактично перебравши на себе всі повноваження, які мали би належати міському голові та координаційній раді.

Полежай з гуртом людей, які зайшли разом з ним до сесійної зали, виконуючи роль чи то охоронців, чи просто симпатиків молодого керівника, сів у перший ряд, і міський голова спромігся оголосити позачергову сесію відкритою. Заспівали перший куплет і приспів з Гімну України, причому Швець забув деякі слова. Втім, цього ніхто не помітив, бо він вчасно відсахнувся від мікрофона і проплямав порожнечу в повітря.

— Дякую, прошу сідати, — сказав міський голова.

Тут же вихопився із задніх рядів Ярослав Пиж, який так необачно подарував Уляні Гриньків двадцять ящиків горілки, як, зрештою, й Іванові Швецю та Несторові Гнатіву, а потім обдзвонював знайомих і незнайомих, шукаючи номер телефону отого Полежая, а то б і йому подарував оковитої для потреб революції.

— Пропоную запросити до президії пана Полежая Івана Дмитровича! – гучно вигукнув директор Дрогославського лікєро-горілчаного заводу, дивуючись власній мужності.

Одразу залунали схвальні оплески. Швець за столом президії був явно розгублений. Полежай у душі сподівався на такий чи подібний розвиток подій, але ж не так швидко, пані та панове! Він не опирався народній волі, встав, винувато усміхаючись (мовляв, це не я, а люди), і, не чекаючи бодай формального у таких випадках голосування (про що мова у революційний час?) сів поруч з міським головою.

Швець остаточно втратив дар мови, розуміючи, що влада вислизає з його рук. Він розчервонівся, кров бухкала у голові, зіжмакано щось промимрив про ситуацію в Україні та Дрогославі, хоча мав написану мало не цілу промову, але вчасно зорієнтувався, що слухати його не будуть. Йому скупі поаплодували, не зрозумівши вираз обличчя Полежая: чи він підтримує, чи іронічно всміхається у козацькі вуса.

Відтак затвердили порядок денний з декількох пунктів, головним з яких було питання отого осоружного Уляні Гриньків звернення.

Звісно, за трибуну вийшов Нестор Гнатів – і треба було бачити погляд Уляни Гриньків. Як школяр, затиноючись і ковтаючи закінчення слів, він прочитав це звернення.

ПРО ПОРУШЕННЯ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПІД ЧАС ДРУГОГО ТУРУ

ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

УХВАЛА ПОЗАЧЕРГОВОЇ СЕСІЇ ДРОГОСЛАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ВІД 22 ЛИСТОПАДА 2004 РОКУ

В Україні відбулися вибори Президента України, де переконливу перемогу здобув Віктор Ющенко. Проте влада, вдаючись до безпрецедентних фальсифікацій, намагається знехтувати волевиявлення народу. Центральна виборча комісія слухняно пішла на фальсифікацію виборів, закриваючи очі на численні порушення, в тому числі і на відвертий бандитизм на виборчих дільницях, чим відверто сприяє державному перевороту в Україні.

Дрогославська міська рада ухвалила:

1. Визнати законно обраним Президентом України Віктора Ющенка, виконувати його укази та розпорядження.

2. Вимагати від Центральної виборчої комісії скасувати результати виборів на всіх дільницях, куди в порушення Закону України "Про вибори Президента України" були недопущені спостерігачі або члени комісій від опозиції та притягнути винних до відповідальності.

3. Утворити у Дрогославі штаб руху опору з метою захисту Конституції України.

4. Вимагати від Верховної Ради України висловити недовіру Центральній виборчій комісії та її голові С.Ківалову.

5.Звертаємося до всіх правоохоронних органів міста, відділу внутрішніх справ, прокуратури, служби безпеки не перешкоджати проведенню мирних акцій щодо захисту конституційних прав громадян, забезпечити належну охорону громадського порядку під час їх проведення та стати на захист Конституції України.

6. Звертаємося до керівників усіх навчальних закладів Дрогослава не чинити тиску на студентів і учнів, які беруть участь в акції непокори, та підтримати ці акції.

7. Дану ухвалу опублікувати в засобах масової інформації та скерувати до Верховної Ради України і Центральної виборчої комісії.

Дрогославська міська рада вітає Віктора Ющенка з обранням його Президентом України. Звертаємося до всіх органів місцевого самоврядування України про визнання і підтримку всенародно обраного Президента України Віктора Ющенка і закликаємо до загальнонаціонального страйку.

Звертаємось до Верховної Ради України захистити Конституцію України і демократичний вибір українського народу.

Міський голова Дрогослава Іван ШВЕЦЬ

Було тихо, але, здавалося, сесійна зала заснула від нудного і монотонного читання.

— Пані та панове! – Полежай був рішучий і перебрав на себе владу. – Пропоную це звернення прийняти і зараз у повному складі учасників позачергової сесії вийти до народу, який зібрався під ратушею і чекає від нас не тільки слів, а й дій, і за вашим дорученням дозвольте зачитати ще раз це звернення.

Вражений таким безпардонним нахабством, Нестор Гнатів намагався, було, довести до відома присутніх, що потрібно вносити поправки, але його ніхто не слухав,

піддавшись заклику новоявленого вождя дрогославіців. Без зайвих слів і емоцій Іван Полежай забрав у зовсім нереволюційного дідуса текст звернення. Далі упродовж усього дня Уляні Гриньків уже було нецікаво. Вона з нетерпінням чекала на сесію обласної ради, твердо вирішивши не упустити на цей раз свого шансу.

12

Я прокинувся десь о годині п'ятій після обіду. Зиркнувши на стелю, зрозумів, що знаходжусь удома, але вкотре за останній час добряче напився і тому достеменно не пам'ятаю, що зі мною трапилося.

Подібне бувало вже не раз, і завжди я давав собі слово більше ніколи не напиватися до нестями. Обіцянку завжди виконував – до наступного разу, поки не напивався.

Навіть перебуваючи у відключці, я завжди добирався додому. Як кінь, що везе п'яного господаря, сам себе тягнув додому і ніколи не залишався ночувати у приятелів, чи на лавці в парку, чи ще деінде, як це витворяли мої знайомі, або я чув про це від інших.

Марно було відразу згадувати, в який саме момент алкоголь переміг мене, але я неодмінно докопувався до істини. Не знати чому, але мені це завжди було важливо, в який саме момент я переставав пам'ятати, що зі мною діється.

Дружина ніколи не вірила, що таке можливе, аби людина не пам'ятала, що робила, хоча в цей час їла, пила, щось говорила. Вона не знала, що алкоголь карав пияків, відбираючи їм розум.

Я став прокручувати час ззаду наперед. Пригадав сон. Це навіть був не сон, а спогад дитинства, який мені чомусь наснився.

Я, ще школяр, з мамою поїхав до діда й баби. Зранку треба було від'їжджати додому, і мама змушувала мене цілувати на прощання двоюрідну сестру. Я не хотів цього робити, соромився. Сестра, яка була старшою на рік, і всі дорослі з осудом дивилися на мене. Принаймні, тоді так видавалося. Зрештою, Валя, яка хотіла знову чкурнути до ліжка, силоміць притягнула мене до себе і поцілувала в губи. Дорослі розсміялись, а я вискочив з хати надвір.

Усю дорогу до залізничної станції я не вимовив ні слова. Мене залишили у спокою, а я просто тримав у роті слюну, яку впирнула разом із поцілунком сестра, і не хотів перед дідом, який проводжав нас, і мамою випльовувати ту слюну з рота. Нарешті при першій нагоді я виплюнув із себе все, що накопичилось у роті, і настрої у мене суттєво піднявся. Я сам заговорив до діда і мами, але тепер вони були зайняті розмовою між собою і не звертали жодної уваги на мене. Я образився і знову замовк.

Поїзд запізнювався, і дідо курих цигарку за цигаркою. Тютюн він вирощував сам на городі, і площа була майже такою, на якій саджали картоплю. Дідів тютюн був знаменитим на все село, і за ним приїжджали із сусідніх сіл і навіть здалеку.

Якось я намагався крадькома скрутити собі цигарку. Так-сяк це мені вдалося, я запалив сірника, підніс до губ, затягнувся і густо закашлявся. Баба почула, кинулась до онука, рятуючи його від смерті, в чому була щиро переконана, а надвечір усі знали, що малий Андрійко Чернюк хотів курити.

Мене не лаяли, лише поблажливо усміхалися. Той урок не пройшов намарно, і я у подальші роки свого життя не став курцем, хоча інколи міг за компанію викурити одну-дві цигарки.

Дід з мамою мовчали, зморені дорогою і ранньою недоспаною порою. Я насупився, і всі думали, що я теж замучився. Образа на сестру, яка так нахабно мене поцілувала, минула аж наступного дня. Потім я ніколи про це не згадував, щоб аж тепер, після п'яної ночі у штабі Януковича, все знову вилізло назовні.

Нарешті сонна жінка, яка сиділа у касі, повідомила, що поїзд прибуває на другу колію. Дід вхопив чемодан і велику сумку, мама — менші клунки, а я побіг за ними, боячись залишитися. Ні, якби не сестра, яку неодмінно треба було цілувати при зустрічах і прощаннях, я би ще залишився, хоча вже починав сумувати за татом, котрий був удома і ніколи до жінчиних батьків не їздив, посилаючись на завантаженість роботою.

Тепер я усміхнувся сам до себе лише кінчиками губ, що було ознакою повернення до мене хорошого настрою, і вирішив встати з ліжка, аби зробити свої справи у туалеті. Як завжди у цю пору, не було води, в ванній кімнаті у відрі та у баняку теж було порожньо. Я лише махнув рукою, вже давно звикнувши до такого хамського життя.

Взяв Біблію, відкрив її навмання і став читати:

"І ляк перед вами, і страх перед вами буде між усією звіриною землі, і між усім птаством небесним, між усім, чим роїться земля, і між усіма рибами моря. У ваші руки віддані вони".

Від сусідки прийшла дружина. Вона сумно подивилася на мене:

— Доп'єшся ти, Чернюк, що тебе заб'ють. Ти хоч знаєш, що твориться в Дрогославі?

— А що в Дрогославі твориться? — Я закрив Біблію і намагався грайливо підтримувати розмову, радіючи з того, що видимих ознак гніватися на мене у дружини нема.

— Та всі проклинають твого Януковича і тебе разом з ним. — Надійка була суворою і моєї грайливості або не розуміла, або не захотіла зрозуміти. Я уже не вперше приходив додому в такому стані. Здається, можна було звикнути, але Надія не звикала, і такий мій стан постійно боляче пригнічував її.

Звісно, це було перебільшенням про прокльони на адресу Януковича і Чернюка, а тому я всерйоз нічого не сприйняв.

Дружина пішла дивитися телевизор, а я приліг у спальні, щоб довести до кінця своє розслідування щодо моменту, коли ж алкоголь остаточно узяв наді мною гору.

Коли пам'ять стала прояснюватися, за вікном почулося скандування:

— Ю-щен-ко! Ю-щен-ко!

Я виглянув у вікно. Група молодиків йшла дорогою і викрикувала любе їм прізвище. Машини пригальмовували, водії не наважувалися зробити хлопцям зауваження.

Несподівано загасли вуличні ліхтарі. За мить почувся дикий рев тих же хлопців, але слів годі було розібрати. Я бачив молодиків у тумані крізь призму машинних фар. Їхні фігури видавалися чудернацькими, ніби опудала збіглися з городів, аби влаштувати в

самому центрі Дрогослава своє свято.

Світло так само несподівано з'явилося, і хлопці зустріли це новим вибухом якогось неприродного реву. Водії стали сигналити, скандувальники знову викрикували прізвище Ющенка.

Згадувати події минулої ночі й докопуватися до алкогольного безпам'ятства я більше не хотів. Після спиртних вливань у моїй душі поселявся невідомий страх. Тепер після побаченого за вікном той страх підсилювався.

13

У затишній кав'ярні "У Наталі" Олексій Романів святкував свій сорок перший день народження. На нього він запросив Остапа, молодого юриста, який працював на його попередньому місці роботи, та старого адвоката Станіслава Богдановича, з яким зійшовся в останній рік-два завдяки спільній адвокатській практиці. Четвертим мав бути Іван Савка, головний редактор приватної газети "Мій Дрогослав", але він запізнився, бо готував матеріали до чергового номера газети.

Напередодні візиту до кав'ярні "У Наталі" в офіс завітав Петро Панасенко, вічно п'яний і стурбований чоловік років тридцяти п'яти. Він працював у Савки рекламним агентом, від нього ж дізнався про день народження Романіва і зі щирими намірами зайшов привітати його. Перехиливши перед цим грамів двісті оковитої, якщо не більше, вже не розраховував на адекватну поведінку в офісі адвоката, а тим паче не міг бути запрошеним на день народження. Після трагічно-комедійного випадку з мертво-воскреслим художником Степаном Сосновським Романів перебував у глибокій зажурі, підкріплений випитою з самого ранку з п'яними міліціонерами пляшкою горілки, а випровадженням п'яного Панасенка з офісу зайнялися Остап і Станіслав Богданович. Це довго їм не вдавалося зробити, аж поки Остап не здогадався дати Петрові десять гривень, які той обіцяв, звісно, повернути і забув про свою обіцянку, як зазвичай, того ж таки дня.

Поки колеги виходили з офісу, щоб попрямувати до кав'ярні "У Наталі", знову виринув Петро Панасенко, ще більше п'яний. Як з'ясувалося, він уже встиг профітькати десятку, дану Остапом, ледве тримався на ногах, але нізачо не хотів покидати компанію, намагаючись стати учасником застілля. Знову ділову пропозицію подав Остап. Він шепнув, щоб усі розійшлися, а через десять хвилин зібрались "У Наталі". Так і зробили, й ідея спрацювала на відмінно.

Петро спочатку побіг за Романівим, потім у п'яній підсвідомості йому щось клацнуло, він зупинився, угледів далеко Остапа й кинувся за ним. Знову в мозку щось клац-клац – і вже він побіг через площу до Станіслава Богдановича. Панасенка зупинив якийсь знайомий, завів бесіду – і вже Петро забув і про Романіва, і про Остапа, і про Станіслава Богдановича. Якби він був тверезішим, то неодмінно здійснив би обхід навколишніх кнайп у пошуках компанії, але цього не сталося. Значить, Петро або випивав з іншими, або вже плентався п'яний додому.

Олексій укотре розповідав трагічно-смішну історію про мертвого і воскреслого художника Сосновського, а друзі не переставали сміятися. Того дня адвокат нічого не

зумів зробити у своєму офісі, будучи психологічно надломленим. Горілка спочатку з міліціонерами, потім з колегами, які прийшли привітати його з днем народження, довершила справу, і Романів з жахом думав, із якими очима постане завтра перед клієнтами, як пояснить їм свій прогул.

Від сумних думок його відволік прихід цілком тверезого Івана Савки. Той впорався з номером, йому видалося, що витворив щось геніальне, особливо виставивши на кпини Януковича, а тепер надолужував згаяне. Остап, інтуїтивно відчуючи настрій Савки, налив йому горілки у фужер від шампанського - "Штрафний!", — редактор під змучено-здивовано-іронічні погляди Олексія, Остапа та Станіслава Богдановича залпом осушив його, встигнувши привітати колегу з днем народження, причому явно спішив випити, так що Олексій навіть трохи образився. Через якусь мить Савка зрозумів свою помилку (в тому значенні, що випив забагато, а не те, що поспіхом привітав Романіва з днем народження), взявся посилено закушувати, ще не розуміючи, а, радше, інтуїтивно відчуючи, що хміль розливається по всьому його тілу, але тут же допустився іншої помилки - перехиливши склянку пива, бо пересохло в роті - і вже жодна сила не могла зупинити його остаточне сп'яніння. Зрештою, у цьому стані він став на один щабель з колегами, а тому розмова потекла вільно й невимушено...

14

Петро Панасенко не міг нікуди зникнути, бо навіть закони фізики працювали на нього. Якщо він зникав із однієї кнайпи, то неодмінно виринав в іншій. Хіба ніч і забагато випитого алкоголю могли зупинити його. До ночі ще було далеко, алкоголь ще не по самі вінця заповнив його грішне тіло, а грошей уже не було. Могла статися катастрофа, бо якщо Петро не допивав належних йому бодай п'ятдесяти грамів горілки, то ставав агресивним, чіплявся до кожного зустрічного, за що неодноразово був битий, але майже ніколи не пам'ятав ким, хоча перед тим був винагороджений необхідною порцією алкоголю теж невідомими благодійниками.

Панасенко не хотів ставити на вуха весь Дрогослав — і в німому очікуванні дива самотній сидів за столиком в останньому барі, який залишився йому дорогою додому. "Капкан" — таку назву мала ця чудернацька кнайпа — виправдовував свою сутність на всі сто відсотків. Навіть тверезий, втрапивши до неї, справді вже самостійно не міг виборсатися з цього капкана. Бар, поважаючи клієнтів, працював до останнього відвідувача, а якщо зранку вже приходили перші відвідувачі нового дня, значить, працював цілодобово.

Петро розумів, що в "Капкані" наливають паршиву горілку, розведену не знати чим, так що наступного дня він змушений був вилежуватися, як після важкого бою, попиваючи пиво, мінеральну воду чи кефір. Але усвідомлення цього приходило саме наступного дня після п'ятики, а не тоді, коли пив цю неякісну горілку в "Капкані".

Панасенко таки дочекався дива. Перед ним сів кремезний чоловік із сумними сірими очима. Петро, святим ділом, подумав, що його зараз будуть бити за невідомий йому особисто гріх. Та мало за що можна побити чоловіка, який без копійки в кишені сидить у кнайпі! Чолов'яга довго й незворушно дивився йому в очі й випробовував,

здавалось, нервову систему Петра. Панасенко був готовий до всього, навіть до побиття, але на клітинному рівні в нього було закладено: не вступлюся звідси, поки не вип'ю бодай п'ятдесяти грамів горілки. А тому він так само зовні незворушно, а насправді з душевним трепетом дивився на сіроокого.

— Випити хочеш? — несподівано запитав той.

— Угу, — блискавично відреагував Петро, інтуїтивно відчуючи, що чим швидше він видасть результат — позитивний чи негативний, немає значення, — тим є більшою ймовірність наближення до мети — споживання оковитої.

Чолов'яга зачекав хвилику, буцімто розмірковуючи про якісь глобальні світові проблеми, так що Петро застиг у нервовому напруженні, намагаючись навіть не кліпнути, аби не пропустити чогось важливого. Коли Панасенко почав було вже сумніватись у щирості намірів незнайомця, той рвучко підвівся і попрямував до стійки. Петро хотів побачити, що замовляє незнайомиць, але за його широкою спиною цього не можна було зробити. Хоча він сидів близько до нього, але через гамір у барі та тихий голос сіроокого не міг почути, що ж той, власне, замовляє. Вроджена делікатність не дозволяла йому підвестись і глянути, що діється по ту сторону барикад, за якою тьотя Галя приймала замовлення у незнайомця. Ця делікатність зникала, коли Петро напивався по самі вінця, але тоді він мав виправдання: не пам'ятаю, що зі мною діялося. Тепер недостатність п'ятдесяти грамів алкоголю в організмі, що відділяло його від заповітної мети, змушувала його нервуватись, мовчки нарікати на тьотю Галю, яка занадто повільно, як видавалося Панасенкові, приймала замовлення у чоловіги. Він ладен був випустити словесну чергу на адресу сіроокого, який заради якихось п'ятдесяти грамів мордує Петра.

Раптом Петро побачив, що тьотя Галя тикає пальцем у пляшки, пропонуючи незнайомцеві то "Столову", то "Хортицю", то ще якусь горілку. Панасенко не смів вірити, що мова йде не про якихось дріб'язкових п'ятдесят грамів, яких би йому, зрештою, вистачило цього вечора, а про справжню півлітру! Здається, він зараз міг заплющити очі, не вірячи у свій фарт, коли побачив, що незнайомиць несе до їхнього столу справді півлітру "Союз-Віктана". Тепер Петро благоговійно дивився на свого мецената як на визволителя, пророка, месію, заради якого він був готовий на все.

— Ого! — Петрові очі випромінювали неземну радість. — Оце я й не знав, що мені таке чудо буде.

А коли сіроокий, поставивши пляшку і стакани на стіл, знову повернувся до тьоті Галі й приніс дві велетенські, мало не на цілу тарілку, котлети, салати з капусти та цибулі, десь із півбуханки нарізаного хліба і два стакани томатного соку, Панасенко був, здається, вже на сьомому небі.

— Мені би пива ще. — Панасенко сам здивувався власній нахабності. Незнайомиць нічого не сказав, крутнувся і приніс Петрові гальбу пива.

— А я справді відчував, що щось незвичне трапиться зі мною сьогодні, — з поглядом наївної дитини промовив Петро. — Це ж треба потрапити на таку поважну людину і заробити в неї таку багату вечерю!

Незнайомець, здавалося, зовсім не реагував на все, що говорить Петро. В іншій ситуації це би збентежило Панасенка, принаймні змусило би його замислитись, адже, зрештою, не до стінки ж він говорить. Але незборима жага випити не дозволяла замислюватися над такими дрібницями. Чолов'яга, здається, розумів душевний стан Петра, а тому без зайвих слів скрутив карк корку пляшки й розлив горілку по стаканах.

— За що п'єм? — знову дитячо-наївно запитав Петро.

— Ти віриш у Бога? — несподівано збив його словом сіроокий.

— Угу, — врятувався за своє улюблене слівце Панасенко, не зовсім розуміючи до чого це.

Незнайомець символічно у повітрі чокнувся з Панасенком, і вони випили по першій. Так само жестом сіроокий запропонував Петрові закусувати. Той намагався дати своєму благодійнику більшу котлету, але той заперечив, і Панасенко п'яно-спантеличено похитав головою: мовляв, не сподівався такої щирості.

Сіроокий випив трошки томатного соку, затягнувся цигаркою і ніби сам до себе, не бачачи Петра, почав говорити:

— Християнство як релігія виникло в першій половині першого століття нашої ери на Близькому Сході. Походить воно з релігії древніх жидів — юдаїзму. Протягом декількох віків юдаїзм формувався як монотеїстична релігія. Древні жиди вірили в існування єдиного Бога — Яхве, Єгову. В цьому була головна відмінність їхньої релігії від релігії більшості народів, які жили з ними по сусідству. Цим вони відрізнялись і від греків і римлян, у яких зберігались політеїстично-релігійні погляди.

Петро встиг упоратись майже з половиною котлети, але те, про що говорив незнайомець, насправду зацікавило його. П'яний мозок, можливо, не вникав у суть сказаного, але незвичність ситуації, колоритна постать незнайомця, сам факт, що про високі матерії говорять у задрипаному "Капкані", змусили Петра припинити жувати, хоча, здається, окрім цієї пів-котлети він нічого за цілий день і не з'їв, перебиваючись кавою та цигарками. Він теж закурих, намагаючись зробити так, аби дим не йшов на сіроокого.

— Древні жиди вірували в те, що Яхве обрав їхній народ як єдиний, гідний божественного заступництва, а тому вони є обраним народом серед інших народів. — Незнайомець неквапно продовжував говорити, ніби читав лекцію, нехай і перед одним студентом, але найбільш тямущим. — Їм випали на долю великі біди, але Яхве не залишив їх без свого заступництва. Вони вірили в те, що незабаром станеться незвичне явище: до них зійде на землю посланець Яхве — Месія, Син Божий. Месія принесе жидам нове слово, відкриє їм Божественну істину, врятує їх від гріхів, а інші народи будуть жорстоко покарані за те, що не вірують.

— Угу, — вставив свої п'ять копійок Петро, що мало би означати його найвищу ступінь зацікавленості, але незнайомець витлумачив це по-своєму. Він мовчки налив ще по півстакана горілки, так само мовчки жестом запропонував випити, чим Петро неодмінно скористався, не наважуючись проголосити хоч щось подібне до тосту. Сіроокий знову трохи відсърбнув томатного соку, не торкаючись їжі, й, уже,

заплітаючись, продовжував:

— Історія древніх жидів, релігійні заповіді юдаїзму, а також пророцтва з'яви Месії були викладені в їхніх священних книгах. Їх об'єднали під загальною назвою Танах. У 30-х роках першого століття нашої ери в Юдеї, яка була тоді однією з провінцій Римської імперії, з'явилася людина, яку деякі віруючі жиди стали вважати Месією, Сином Божим. За деякими свідченнями, що збереглися, цю людину звали Єшуа — Спаситель. Ті, хто увірував у його Божественне походження, називали його Єшуа Машиах, що в перекладі з древньожидівської означає Спаситель Помазанник Божий. Пізніше це ім'я стало більш відомим у давньогрецькій транскрипції — Ісус Христос.

Петро сьорбнув пива і зацікавився надписом на картонній підставці для гальби. Щоб не образити сіроокого, він тихенько і, як йому здавалося, непомітно для нього відставив пиво і заглибився в написане.

З 1715 року на пивоварні, заснованій монахами у тодішньому Львові, варили дивовижне пиво, яке стало неодмінним атрибутом монарших столів цілої Європи. Сотні років традицій броварства примножували заслужену славу овіяного легендами Львівського пива, яке і нині готується із пильним дотриманням прадавніх рецептів, із найкращого солоду та хмелю, на найчистішій джерельній воді. Сьогодні, як і колись, "Львівське" – напій гурманів, які вміють достойно оцінити його тонкий аромат та благородний смак, підкреслений ледь відчутною гіркотою – смак справжньої легенди!

Панасенко, поки читав, пропустив чимало з проповіді сіроокого, але це не завадило йому знову вдати з себе цілковиту уважність.

Незнайомець ніби сам зрозумів, що говорить задовго, і ще потрошки налив у стакани. Він швидше не бачив, а відчував, що горілки в пляшці залишається все менше й менше, а йому хотілося розтягнути задоволення до кінця лекції. Петро вже мало що розумів зі сказаного, а тому механічно потягнувся доїдати котлету, смачний салат, який уже давно не потрапляв до його шлунка. Так само механічно сіроокий продовжував розповідати:

— Але більшість жидів не прийняли Ісуса. Цього не зробили насамперед древньожидівські священники. Вони вважали, що вчення, яке він проповідував, було скероване не тільки і не стільки жидам, скільки всім людям, які повірили в єдиного Бога та в Ісуса як Сина Божого, незалежно від того, до якого народу і до якої релігії ці люди належали до прийняття істинної віри в єдиного Бога. Якраз у цьому питанні й полягає основна різниця між юдаїзмом і християнством. Результат, звісно, був плачевним. На вимогу древньожидівських священників Ісуса засудили на страту і розіп'яли на хресті. Але як Син Божий Ісус воскрес на третій день й остаточно довів усім своїм прихильникам істинність вчення, яке він проповідував.

Петро п'яно-блаженно усміхнувся, ніби почув казочку, яка добігла щасливого кінця, а незнайомець сприйняв це вороже. Панасенко вже був у такому стані, коли не вгадував намірів людей, хоча все було як на долоні. Сіроокий, однак, хотів довести свою лекцію до кінця, чого б це йому не вартувало, а вже потім зробити те, що висвітлило йому в мозку після неправильно потрактованої усмішки Петра. Він розлив залишки

горілки по стаканах, вже не пропонуючи Петрові приєднатись, але той і без запрошень допив свою порцію.

— А чи знаєш ти, падло, що Ісус Христос не був жидом?

Петро знову п'яно-блаженно усміхнувся — не стільки від того, що Ісус Христос не був жидом, а більше тому, що його обізвали падлом, хоча, яким би п'яним він не був, таким себе не вважав.

Незнайомець був незворушним. Але якщо раніше він ніби не помічав Петра, читаючи свою лекцію, то тепер пильно вдивлявся в нього, стежачи за кожним його порухом, ніби сподіваючись від нього всього, навіть наймерзнішого. Панасенко ж був у тому стані напівблаженства, коли навіть люті вороги видаються любими друзями, а тому нічого дивного у поведінці свого благодійника не помічав. Кремезний сіроокий чоловік говорив у збуджено-нервовому ритмі, мало не скоромовкою, ніби лекція добігала кінця і невблаганний дзвінок вимете студентів із аудиторії, а він ще мав так багато сказати:

— Дмитро Донцов, щоб ти знав, тато нації, писав, що, насамперед, земля, де родився Ісус Христос і звідки вийшла його наука, не була юдейська. В першій книзі Маккавеїв стрічаємося з назвою "Галілея поганська", себто не юдейська. Цей самий вираз стрічаємо у Євангеліста Матвія (чотири, п'ятнадцять). Це була країна, мовою й расою, а раніш і релігією не юдейська. Щойно в 103 році перед Христом її завоював юдейський цар Аристобуд, змушуючи мешканців прийняти закон Мойсея. Вони його прийняли, але поверхово. Видно це хоч би з того, як юдеї докоряли і Христові, і його учням, що ті не тримаються ні суботи, ні взагалі приписів Мойсеевого закону, а Христа юдеї називали самарянином (Матвій, дванадцять, два, п'ятнадцять, два, Марко, два, вісімнадцять, Іван, вісім, сорок вісім, дев'ять, шістнадцять). І взагалі уважали неможливим, щоб вийшов пророк з тої "поганської" Галілеї (Іван, сім, п'ятдесят два), з країни, їм чужої етнічно й культурно. І мовно! Христос переважно промовляв по-арамейськи, в цій мові записано кілька речень в Євангелії. В "Жидівській Енциклопедії" читаємо, що старі гебраї вважали арамейську мову за мову чужинецьку, що всю добу царів вибухали війни між жидами та арамейцями, що греки звали арамейців сирійцями, не жидами, та що в арабських країнах християни й досі говорять по-арамейськи. Учнів Христа пізнавали як неюдеїв по цій мові чи вимові (Матвія, двадцять шість, сімдесят три), як нині москалі пізнають "хохлів". Як цим останнім не дається московське "Г", так галілейцям не давалися гутуральні звуки жидівської мови. На думку Дмитра Донцова, цією мовною, культурноетнічною і духово містичною відрубністю Галілеї і галілеянина Ісуса і треба почасти пояснити конфлікт між Старим Законом Мойсея і новим Законом Христа. А також і факт неприйняття науки Останнього жидами, а її прийняття галленізованим арійським світом. У Старому Заповіті є Богом явлена стародавня мудрість, але явлена передусім народам значно старшим, ніж жиди. Взагалі, як твердять деякі дослідники, всі дванадцять апостолів були уродженцями Галілеї, з них лише троє — жидами (в тім числі й Юда). Христа іноді називали жидом, але, мабуть, через релігійну приналежність або політичну, так як многі й досі звуть українців

росіянами. Цим всім і пояснюється, чому євангелісти етнічно протиставляють себе й своїх — юдеям. Звертаючись до апостолів, говорив Христос: "Як сказав я юдеям ..., так і вам говорю тепер", очевидно, не вважаючи ні себе, ні апостолів за юдеїв (Іван, дванадцять, тридцять три). Взагалі, Юдею Христос мав за країну, собі не прихильну, бо в розділі того ж євангеліста написано: "Після цього ж Ісус ходив по Галілеї, бо по Юдеї не хотів ходити через те, що юдеї шукали вбити Його. Певніше чувся в "Галілеї поганській".

Сіроокий кремезний чоловік закінчив. Відчувалось, як теплий струмінь блаженства розлився по всьому його тілу. Невдячний учень, якого напоїли й нагодували, дрімав, і новітньому месії дрогославського розливу не залишалося нічого іншого, як без попередження зацибушити Петра межі роги. Панасенко не встиг зрозуміти, що з ним трапилося. Як нетверезий космонавт у невагомості, він полетів до стіни і боляче вдарився об неї головою, втративши свідомість.

Петро не бачив, як до його кривдника, а згодом і до нього самого кинулися люди, не чув, як верещала, мов недорізана свиня, тьотя Галя, яка, однак, не зробила й кроку вперед від своєї барикади, за якою було багато що втрачати. А кремезний чоловік, не звертаючи жодної уваги на людей, які, мов мурахи, лазили під його ногами, щось говорячи, спокійно витер салфеткою руки, сплюнув крізь зуби, вимовивши: "Падло!", і спокійно, з почуттям виконаного обов'язку, почимчикував до виходу. Його ніхто не намагався затримати, бо на свої очі бачив, що трапилося з Петром.

А Панасенко за хвилику отямився, відкрив очі й п'яно-блаженно посміхнувся людям, які схилилися над ним.

— Знову Петро нализався, — м'яко, по-батьківськи сказав вуйко Степан з сусіднього під'їзду, хоча був лише на крихту тверезішим. — І чого ти з ним сів пити? Це ж Костік, шизік, недавно з дурдому виписали.

Петро лише винувато покивав головою: мовляв, вибачайте, що через мене у вас виникли труднощі. Того вечора він прийшов додому умиротворений, ніби відкрив важливу для себе істину. Мама з подивом подивилася на нього: ніби її син, як завжди, п'яний, а все ж не такий...

15

Аж о десятій годині вечора Богдан Галич усвідомив, як він змучився. І було від чого після тривожної ночі й виснажливого дня.

Поет у душі, змушений заробляти на хліб насущний журналістикою, він ревно виконував роль спостерігача на виборчій дільниці. Дуже швидко усі зрозуміли, що без Богдана не впоратися з майже стовідсотковим результатом на користь Ющенка.

Два донецькі спостерігачі (їх називали донецькими, хоча хлопці були з Луганської області), оточені увагою галичан, в'яло впливали на хід голосування, а під час підрахунку голосів уже були у відключці. Їх розбудили тільки тоді, коли треба було підписати протоколи.

Саме Галич узяв на себе місію частування донецьких горілкою. Члени комісії скинулися, повністю довіряючи колезі, так що коштів Богданові на оковиту й таку-сяку

закуску, яка не відігравала визначальної ролі, вистачало.

Хлопці Януковича виявилися слабаками. Уже після першої пляшки вони закосіли, а друга ушент доконала їх. Богданові не залишалося нічого іншого, як залишити цих великих хропунів у шкільному класі (виборча дільниця була у школі) і під оплески членів комісії, ніяковіючи, що до його скромної персони прикута велика увага, з'явитися у спортзалі, де, власне, й відбувалися вибори.

Справа була зроблена. Потрібну кількість бюлетенів вкинули до урн, врахувавши й думку відсутніх заробітчан. Звичайно, з формальної точки зору це було порушенням, коли родичі голосували за них. Але совість не муляла душу членів дільничної комісії, адже вони були глибоко переконані, що Януковича треба зупинити і, можливо, саме тут – останній бастион. Донецькі й так добряче махлюють у себе. Та й хіба заробітчани – не за Ющенка?

Богдан Галич у їхніх очах виглядав мало не героєм. По ньому не було видно, що він п'яний. Очі надійно були сховані за затемненими скельцями окулярів. Сам їх носій не хилитався зі сторони в сторону, а з почуттям виконаного обов'язку сидів за столом, відпочиваючи на законних підставах. Він навіть заплющив очі, але цього не було видно, і всі вважали, що журналіст думає якусь філософську думу або складає вірші. Ніхто не наважувався заважати героєві.

Коли справа завершилася, йому доручили розбудити донецьких, що він з великим задоволенням зробив. Вони пили разом зі всіма, потім ще окремо на коня з Богданом, аж поки машина у невагомому стані не завезла їх до дрогославського готелю, що був біля пам'ятника Тарасові Шевченку.

Галич жив поруч. Розвантаживши з водієм тіла донецьких і довівши їх до номера, по-філософськи побажав їм щасливого повернення додому, хоча навряд чи хлопці його чули. Правда, один з них у п'яній нестямі хотів цілувати Богдана, але це вже було занадто. Оцього він уже не терпів. Не любив, коли чоловіки цілувалися. Галич легенько відштовхнув донецького від себе, хоча той мало не впав.

Добре було йти нічним Дрогославом додому, вдихаючи свіже повітря. Захотілося курити, але останнє віддав донецьким. Десь удома мала бути чергова пачка, якщо він не скупив її.

Намагався не шуміти, аби не розбудити дружину, але марно. Вона виросла на порозі у нічній сорочці, а це не було доброю ознакою.

— Знову напився, бовдуре! Бодай би вже заллявся раз!

Слова були явно несправедливими. Але навіть вони не могли пробити раниму душу поета. Богдан Галич був великим чоловіком – і не тільки зростом, а й душею. Він прощав дрібні й значущі випадки проти себе, бо лелівав власне поетичне зерно і не зважав на все, що могло зашкодити розвитку його таланту. Звісно, до геніїв він себе не зараховував, але що талант у нього був – це факт. Галич не носився з ним, як дурень з торбою, але ціну собі знав і відчував свою вищість перед іншими дрогославськими поетами, які вважали його пияком. Звісно, він пияк, але вірші пише краще за них. У нього виходить поезія, а не заримована публіцистика.

Спати зовсім не хотілося, але Богдан, аби ще більше не гнівити дружину, ліг у ліжко. Втім, свого організму він зовсім не знав, бо незабаром немилосердно захропів. Дружина декілька разів штурхнула його в бік, аж поки ніс став наспівувати мелодійний мотив.

Внутрішній неспокій, боязнь чогось лихого заволоділи його сном. Він не міг сказати, що йому наснилось, але це був якийсь туго стягнений клубок думок і видінь. Не відпочивши як слід, він прокинувся, ще трохи полежав. Якась невідома сила гнала його надвір, хоча сьогодні мав законний день для відпочинку.

Неголений, із запалими щоками, він з'явився у редакції "Дрогославської зорі", де працював, заварив у себе в кабінеті міцну каву, викупив "Мальборо", яку стрільнув у незнайомого помаранчевого однодумця – й аж тоді відчув, що може гори перевернути.

Вранішній млявий Дрогослав не відповідав внутрішньому настроєві Богдана Галича. Власних грошей уже не було. Не залишалось нічого іншого, як повіятися по кнайпах у пошуках добрих людей. Такі знайшлися. Вони щиро частували журналіста, якого знали по газетних публікаціях, так що до обіду його мозок прояснів і стало зрозумілим, що в Україні революційна ситуація.

Стихійний мітинг біля ратуші підтвердив це. Втім, говорили не те, що, на думку Богдана, мали говорити у такій ситуації. Він намагався донести до людей усю розбуджену великість своєї поетичної душі, але його дуже гречно попросили, звертаючи увагу на те, що ця душа нині переповнена алкоголем, а тому небажано, мовляв, навіть тут знаходитися, зважаючи на гостроту ситуації в Україні загалом і у Дрогославі зокрема, – і все у такому мудрагелицькому тоні. Він скорився долі, хоча й образився, забрів до чергової кнайпи, шукаючи добрих людей. Їх не було. Або вони так замаскувалися, побачивши журналіста, що він їх не розпізнав.

Галич сів за вільний столик, витягнув блокнот, у зажурі намалював якогось чортика, який мав символізувати Януковича. А потім ні з того ні з сього з кулькової ручки на папір вилились поетичні рядки. Це було конгеніально! Богдан не знав значення цього слова, але внутрішньо розумів, що це вище, ніж геніальність.

Він майже без правок переписав текст і побіг до редакції, не помітивши поруху одного доброго чоловіка, який щойно зайшов до кнайпи і мав намір почастувати Галича.

В кабінеті редактора юрмились якісь люди. Богдан терпляче чекав, аж поки йому не увірвася терпець. Те, що робилося навколо, здавалося таким дріб'язковим і нікчемним порівняно з його конгеніальним віршем!

Не бажаючи більше миритися зі станом речей, Галич, нахабно не звертаючи уваги на присутніх, тицьнув під ніс редактора папірець. Хоча шеф теж уже був напідпитку, але не настільки, щоб не оцінити того, що йому пропонував кореспондент. Тим більше, що йому хотілося будь-яким чином відхреститися від цих надокучливих людей, які вмиль прозріли й стали патріотами.

Редактор зірвався з місця, махнувши рукою Богданові: мовляв, пішли зі мною. У комп'ютерній редактор довго вдивлявся у майже зверстаний макет газети, нарешті

рішуче сказав випусковому зняти якийсь матеріал на першій сторінці й вмістити на те місце великими літерами вірш Галича. Родзинка номера, яку він безуспішно шукав, була знайдена і посіла своє гідне місце.

Богдан відчував себе уже не талантом, а генієм, і мовчки сприйняв усе, що відбувалося: інакше, мовляв, і бути не могло.

Випусковий, не чекаючи на друкарку, сам набрав вірш, заслав на потрібне місце, Богдан на комп'ютері перечитав його, в одному місці замість крапки поставивши кому, попросив видрукувати для себе цю сторінку і пішов з редакції.

Де він потім вештався містом, не пам'ятав. Мабуть, горілка на автопілоті кидала його від кнайпи до кнайпи, аж поки вечором не опинився вдома. Одразу до нього завітав і розум.

Галич згадав про газетну сторінку. Витягнув її з кишені піджака, і насолоджуючись, уголос прочитав свого вірша. Дружина не втручалась, бо коли чоловік у такому стані, краще вдати, що тебе зараз тимчасово не існує на світі.

НАС НЕ ЗДОЛАТИ!

За волю, честь і за людину,

Проти бандюг, проти заброд,

За нашу рідну Україну

Встає народ, встає народ!..

На хвилі віщого моменту

Перебуваєм – Ти і я.

Пенсіонери і студенти –

Одна сім'я, одна сім'я!..

Усі гуртом і поодинці

На Київ прокладаєм путь.

Ми не "казли", ми – Українці!

І в цьому суть, найвища суть!..

Сьогодні ми усі – солдати

Грядущих наших перемог.

Нас не зламати, не здолати!

За нами Правда, з нами Бог!..

— Конгеніально! Конгеніально! – Богдан Галич був на сьомому небі від щастя.

Втома навалилася на нього несподівано й підступно. Він швидко роздягнувся й проспав до ранку сном не зіпсованої життям дитини. Йому нічого не наснилося. Потойбічний світ оберігав поета для світу земного, бо ще не був готовий прийняти невинну душу в свої обійми.

Горілчаний марафон у Богдана закінчився через три тижні: норма.

До редакції поет, але журналіст плівся, мов побитий пес. Він був готовий до того, що його вже звільнили з роботи.

Увімкнув радіо у своєму кабінеті. "Гринджоли" співали "Разом нас багато!". Богдан чув її вперше, хоча за час його запою явно непоетичні рядки стали хітом. Він стомлено

подумав, що у нього вкрали пісню. Його слова кращі, набагато кращі. Знічев'я махнув рукою: не судитися ж з хлопцями.

До Галича заскочив редактор, якому вже доповіли, що журналіст вийшов із запою. Упродовж цього часу вони декілька разів зустрічалися в кнайпах, але були у різних компаніях. Редактор навіть не заїкався, аби журналіст повернувся до праведного життя, а Галич не виправдовувався, чому не ходить на роботу.

Вони мовчки поручкалися. Редактор сказав, щоби Богдан ішов брати інтерв'ю в якоїсь завідувачки дитячим садочком на околиці Дрогослава. Тій мало виповнитися п'ятдесят років.

Галич мовчки проковтнув образу. Тепер з нього можна було довго вити нитки, доручаючи будь-яку нікчемну роботу. Він не ремствував, бо знав, що за пиятику треба розплачуватися.

16

Богдан Зеновійович Мазур, доктор філологічних наук, професор кафедри теорії та історії української літератури Дрогославського державного педагогічного університету, неквапно йшов до місця праці. Подумки він пробігав текст лекції, яку нині мав читати студентам-другокурсникам, але робив це механічно. Основна його думка була про аспірантку Марту Гриневич, з якою він працював над її кандидатською дисертацією. Втративши декілька років тому доньку, він усю любов батьківського серця віддавав Марті, просто даруючи їй свої думки про Івана Франка, творчість якого вивчав усе своє життя.

Тепер мала настати катастрофа. Марта категорично заявила, що про Франка писати не буде, що захопилася творчістю Борислава Нагачівського, що він їй ближче, і ніхто краще за неї не напише кандидатської дисертації, присвяченої, власне, циклу дрогославських оповідань земляка.

— Це катастрофа! – Богдан Зеновійович раз у раз повторював ці слова. Йому здавалося, що робить він це подумки, принаймні пошепки. Але коли на нього стали озиратися люди, він зрозумів, що говорить їх уголос.

Здавалося, це був найбільший удар, якого він міг зазнати у житті. Мазур був далекий від політики, швидше за звичкою, аби не виділятися, проголосував за Ющенка, але того політичного екстазу, який бачив ув очах багатьох викладачів і студентів, у нього не було. Франко, Франко і ще раз Франко, його творчість були альфою і омегою життя майже сімдесятилітнього професора. Політика – брудна справа, політики приходять і відходять, а Франко – це навіки.

Тепер, коли Марта сказала, що буде займатися Нагачівським, а не Франком, його життя змаліло, стало зайвим, нікому не потрібним. Хто такий Нагачівський проти Франка? Що трапилося з Мартою? Хто їй вбив у голову того Нагачівського, заради якого можна було пожертвувати Франком?

Богдан Зеновійович був знайомий з покійним Бориславом Нагачівським, шанував його талант журналіста, завжди вирізняв його з-поміж інших представників четвертої влади Дрогослава, — але не більше! Великою несподіванкою для багатьох стало те, що

після смерті Борислава з'явилися друком його романи і повісті, видані сином, теж журналістом, який подавав великі надії. Мазур не читав цих творів, хоча Марта переконувала його в їх геніальності. Гай, гай, Франко не завжди був геніальним, бо був звичайною людиною, якій властиві злети і падіння, вершини і низини, а тут Нагачівський!

Він пристав на умовляння Марти взяти й прочитати хоча б один із романів Борислава Нагачівського, аби скласти про них власну думку. Вже декілька днів носив цю книгу у своєму портфелі, але ніяк не міг приступити до читання. Нагальні справи переважали над потребою читати Нагачівського. Марта мало не щодня телефонувала йому, запитувала, чи читає він Борислава, а професор щось жартував у відповідь, інтуїтивно відчуваючи, що таким своїм ставленням ображає кумира Марти. Зрештою, дав собі слово сьогодні розпочати читати той клятий роман, хоча був переконаний, що не здолає й десяти сторінок.

До реального життя професора Мазура повернули студенти університету, які мали би бути на заняттях о цій порі. Натомість вони – чоловік сто, якщо не більше, — скупчилися біля приміщення податкової інспекції. Студенти тримали у руках якісь плакати, але професор через слабкий зір не міг прочитати, що там було написано. Не допомагали й окуляри з потужними лінзами. Лікарі давно пропонували йому зробити операцію, обіцяли мало не стовідсотковий зір, але Богдан Зеновійович був консерватором у житті. Йому вистачало того, що він бачить тексти Франка, може прочитати ту чи іншу статтю про нього – і цього було достатньо.

Цікавість узяла гору, і професор наблизився до будинку податкової інспекції. Це справді були студенти, здалеку він їх не бачив, але відчув, що це саме вони. Згодом Мазур упізнав навіть декого з тих, хто через декілька хвилин мав би сидіти й слухати його лекцію. Юнаки явно не переймалися цим, а Богдан Зеновійович відчув неспокій на душі. Так бувало завжди, коли він потрапляв у незручну ситуацію. Здається, що йому до того? Ну, не буде декілька студентів на лекції, вони зайняті політикою, але абсолютна більшість прийде, аби послухати професора. Мазур не тішив себе ілюзіями, що студенти люблять Франка так само, як він. Але їм просто треба здати екзамен, так що вони повинні ходити на лекції.

Він підійшов занадто близько, хоча ще не бачив того, що написано на плакатах. Ззаду підходили люди – одні з цікавості, інші, аби взяти участь у цьому політичному заході, — і професор опинився затиснутим з усіх боків. Його маленький зріст не дозволяв оглянути всю панораму, а то би він побачив, що люди прибувають і прибувають. Не розуміючи що відбувається, Богдан Зеновійович, забувши про Марту, про Франка і Нагачівського, але пам'ятаючи, що має за декілька хвилин читати лекцію, спробував вирватися з кола людей, які обступили його. Дивно, але це йому вдавалося. Він інтуїтивно знаходив такі місця, де міг пройти, майже не застосовуючи сили. Та й яка могла бути сила в тендітному тілі пожиттєвого франкознавця?

Натовп гудів, зміст людського шуму був зрозумілий, всі обговорювали подію номер один у світі – у Ющенка хочуть забрати перемогу і приписати Януковичу. Але професор

мав читати лекцію, мав переконати Марту, аби та писала про Франка, а не про Нагачівського – і це було для нього, здавалося, головнішим.

— Ющенко – лідер, Янукович – підер! – Професор раптом почув голос якогось басистого студента, і натовп уже за мить скандував ці слова.

Це не був сором за своїх студентів, але якась невідома сила гнала Богдана Зеновійовича від приміщення податкової інспекції. Він хотів заховатися від себе, від усього світу. Йому здалося, що саме аудиторія, де він буде читати лекцію, стане цим прихистком, саме там він знайде душевний спокій, і ніщо не заважатиме йому робити те, що він робить і хоче робити.

Так траплялося завжди, коли професор чув мат чи грубу лайку. Пекучий сором гнітив йому душу, ніби це він сам осквернив українську мову. Він ніколи не робив зауваження цим людям, — мабуть, боявся, що вони можуть його вдарити, і ніколи не зізнався би сам собі, що боїться їх. Після подібного він був хворий. Це не була якась конкретна хвороба, але організм боляче реагував на лайку і мат.

Він уже підходив до корпусу філологічного факультету, де мав читати лекцію, шум з боку податкової сюди не долинав, але у вухах стояло оте "Ющенко – лідер, Янукович – підер!". Професор не знав, як зітерти з пам'яті оті слова, аби вони не дошкуляли йому, не муляли душу.

Назустріч йому йшли гуртом студенти, ніби не помічаючи старого і хворого професора. Зазвичай вони би привіталися з ним, а зараз були на сьомому небі від щастя, що беруть участь у революційних подіях, та й на лекції ходити не треба.

Швидше за звичкою, ніж за потребою, він зайшов на кафедру, хоча б і не мав цього робити. Коли відчинив двері, викладачі, побачивши його, замовкли. Завідувач кафедри, ніби чимось завдячував професору, відводячи погляд убік, сказав:

— Богдане Зеновійовичу, сьогодні лекцій не буде. Ви ж бачите, що діється...

— Я розумію, розумію, — сказав професор, хоча нічого не міг зрозуміти. Як це так, не буде лекцій? Чому?

Він зачинив за собою двері й непевною ходою пішов до аудиторії, де мав читати лекцію. Там сиділо двоє студентів — він і вона. Вони встали, коли він зайшов. Юнак і дівчина уважно дивилися на викладача, ніби він міг їм щось пояснити. Молоді були явно закохані, і жодна революція не могла стати їм на заваді.

— Сьогодні лекцій не буде, можете бути вільні. – Професор і сам здивувався, як спокійно він сказав ці слова, ніби й справді нічого незвичного не трапилося.

В аудиторії було тихо. У світі творилися революційні події, а тут панував спокій.

Богдан Зеновійович не помітив, як вийшли студенти. Він прийшов до тями, сів на одне зі студентських місць ближче до вікна, вийняв з портфеля роман Борислава Нагачівського "Дрогославські оповідки" і почав читати.

Редакція газети "Дрогославщина" містилась у гуртожитку філармонії. Редакція – це гучно сказано. То була одна кімнатка з двома столами, трьома кріслами, диванчиком, комп'ютером, телефоном-факсом. На стінах висіли картини, подаровані Степаном

Сосновським. Під час передвиборчої кампанії довірена особа Януковича в окрузі, відвідавши редакцію, особисто почепила плакат свого патрона. Після його від'їзду я сховав плакат до сейфу. Політика політикою, симпатії симпатіями, але в редакції має панувати своя атмосфера, без нашарувань і чужого впливу – так я вирішив.

Десь з півроку тому, коли на рахунку з'явилися грошенята від людей, які підтримували Януковича, я зміг дозволити собі розкіш. Я підібрав на біржі праці секретарку, яка вміла користуватися комп'ютером, згодом вона навчилася й сама писати статті, і деякі з них я навіть друкував. Газету на комп'ютері мені макетував Славик з "Дрогославської зорі", але просив, щоб його шеф нічого про це не знав. З редактором "Дрогославської зорі" у мене склалися давні приятельські стосунки, мені здавалося, що той знав про мою співпрацю зі Славиком, але нічого про це не казав. "Дроголавщину" на плівку видавав той же Славик у редакції "Дрогославської зорі", і мав дозвіл на це від свого редактора, з яким я домовився. Усіх усе влаштовувало. Славик отримував готівкою від мене за кожний номер газети, між двома редакторами зберігалися нормальні взаємини, хоча інколи наші газети друкували матеріали, протилежні за своєю суттю й ідеологічним забарвленням.

І саме десь з півроку тому, коли розпочалася передвиборча кампанія, сусідом "Дроголавщини" у гуртожитку філармонії став міський штаб Віктора Ющенка. Штабістам не подобалось те, що я писав у своїй газеті, але я неодмінно для них залишав декілька номерів свіжої газети, які ющенківцям заносила Галя, секретарка. Вони самі часто заходили до редакції, аби попросити то ножа, то чайника, то стаканів. Я давав усе необхідне, а за моєї відсутності це робила Галя. Певна напруга у стосунках була, але все відбувалось у рамках пристойного.

Швидше інтуїтивно, ніж розумом, я розумів, що тепер усе має змінитись: і взаємини з тими, хто допомагав мені робити газету, і з дроголавськими штабістами, прихильниками Віктора Ющенка.

Десь перед дев'ятою Славик зателефонував мені на мобільний і, затинаячись, сказав, що не зможе макетувати газету, а редактор "Дроголавської зорі" просив передати, що не зможуть виводити "Дроголавщину" на плівку. Комп'ютерник не виправдовувався, а просто ставив мене до відома, ніби це були нормальні речі і про них вже всім відомо, а тепер стосовно мене здійснили формальний акт, який мали зробити давним-давно.

Я, як не дивно, сприйняв усе спокійно, хоча розумів, що труднощі тепер додасться. Макетувати газету я вмію сам, навчився, хоча роблю це не так добре і швидко, як Славик, газету на плівку мені видадуть у друкарні, там вона і побачить світ. Правда, буде затримка на день-два, але це не смертельно.

Я подякував Славіку за інформацію й іронічно сказав: "Якщо тобі потрібна буде колись допомога, звертайся, не відмовлю, чим зможу — допоможу". Комп'ютерник іронії не зрозумів або витлумачив її по-своєму і мовчки відключив телефон, навіть не попрощавшись.

Уже коли я виходив з хати і йшов на роботу, мені спало на думку, що Славик мене

ненавидить. Мабуть, у цьому була доля істини. Макетуючи мою газету, він пробігав очима особливо дражливі тексти, які стосувалися Ющенка і Януковича, ніколи не висловлював своєї думки, хоча я бачив, що не все, написане мною, подобалося комп'ютерникові. Той робив свою справу заради грошей, яких йому не вистачало, бо недавно одружився, і я це розумів. Зі Славіком мені ніколи не стати хорошим приятелем з різних причин – той і молодший на років двадцять, і має зовсім інші погляди на життя, — так що нехай працює дитина, заробляє свої гроші, а мені, Чернюкові, своє робить. Але щоб ненавидіти? Втім, я, можливо, й перебільшую.

Перед тим як піти до своєї редакції, я вирішив усе ж завітати до "Дрогославської зорі", аби самому пересвідчитися, чи справді редактор відмовляє мені виводити газету на плівку. Сумнівів у цьому не було, Славік не міг надурити, але все це я хотів почути сам, як кажуть, з перших вуст.

Біля податкової інспекції я побачив багато людей, вони про щось гомоніли, розібрати було неможливо, але мітинг ще не розпочався. Здалеку помітив професора Мазура, в якого давно хотів узяти інтерв'ю як у визнаного франкознавця, але пробитися до нього не було можливості, а кричати крізь натовп людей якось не хотілось.

Услід за зграйкою податківців, яких пікетувальники не пускали на роботу і які вирішили перечекати у редакції "Дрогославської зорі", що містилася поруч, я увійшов до приміщення і попрямував до редакторського кабінету. Миколу Мацьківа, редактора, я не впізнав. Той мав переляканий вигляд, ніби уздрів перед собою покійника. Він кинув слухавку, сказавши: "Я зателефоную вам через декілька хвилин". Зрозумівши все, я, аби не травмувати його, прямо запитав:

— Це правда, що мені казав Славік? Ти не будеш мою газету виводити на плівку?

Мацьків мовчав, ніби це запитання його не стосувалося.

— Та ні, я розумію, — спробував надати я йому допомогу. – Ти прямо скажи, так чи ні, щоб я марно не сподівався, а підшукав собі заміну, де зможу вивести газету на плівку.

— Андрію, ти ж розумна людина. Бачиш, що твориться. Мене в редакції не розуміють.

До редактора заскочив його заступник Вадим Дрок. Він був веселий, аж щасливий од подій, що відбувалися навколо.

— О, Андрюха, привіт! – Вадим поручкався зі мною. – Слухай, старий, покайся, закривай к чорту свою газету, підеш до нас працювати, все буде о'кей.

Це було сказано по-дружньому і щиро, але я сприйняв усе вороже:

— Ти що, Господь Бог, щоб я мав перед тобою каятись?

Дрок явно не чекав такої відповіді і, ошелешений, присів на краєчок столу. Та й я не сподівався від себе, що саме ці слова зараз виляються з мене.

— Слухай, Андрію, ти зрозумій усе правильно. – Микола Мацьків приходив до тям. – Ця хвиля скоро зійде, і все буде так, як було. Але зараз не можна дражнити гусей. Не приходь якийсь час сюди, сам розумієш, як тебе сприймають, і можуть сприйняти

мене. Я тобі зателефоную, і ми ще поговоримо.

— Я не робив жодних злочинів, — я знову знайшовся що сказати і зрозумів, що більше мені тут не слід затримуватися. – Бажаю творчих успіхів!

Я вийшов, акуратно причинивши за собою двері, ледве стримавшись, аби не грюкнути ними. В коридорі "Дрогославської зорі" юрмились податківці, я привітався зі всіма, але, здається, ніхто не відповів. Того ж дня я зрозумів чому. Ці податківці підтримали помаранчеву революцію – на відміну від тих, хто фактично забарикадувався в приміщенні податкової й під час виборів маніпулював бюлетенями, а особливо відкріпними талонами.

На виході ніс у ніс я зіштовхнувся з Дмитром Бацом, вічним дрогославським революціонером. Ми помітили один одного, у наших поглядах шаленіли блискавиці, але кожний поспішав, а то маленька буря могла би вже здійснитись у стінах "Дрогославської зорі".

18

Дмитро Бац увірвався до кабінету редактора "Дрогославської зорі" й замість "добрийдень" чи "насируматір" визвірився на Миколу:

— Що цей негідник тут робив? Щоб ноги тут його не було! Персоною нон грата оголосити!

Мацьків розумів, що не мав права давати можливість саме так поводитися з собою. Але він також усвідомлював, що кожний його крок повинен бути виваженим. Обережний від природи, він мало не чверть століття проходив у кореспондентах і відповідальних секретарях, хоча вже давно переріс ці посади. Рік тому в результаті тихого двірцевого перевороту в редакції він вознісся на трон редактора, і тепер жодна несподіванка, жоден необачний крок не повинні його з того п'єдесталу скинути. Занадто довго він ішов до цієї посади, аби піддатись емоціям і словесно відшмагати Дмитра Баца, як хлопчиська.

— Послухайте, Дмитре, — Бац був старшим від Мацьківа років на п'ятнадцять, тому Микола завжди йому говорив на "ви". – Ви ж не знаєте, яка тут розмова тільки що відбулася. Я сказав Чернюку, щоб ноги його більше в редакції не було. Ось і Дрок підтвердить.

Заступник редактора ствердно кивнув головою. Усе, звичайно, трішки було не так, і ніхто Андрія з редакції "Дрогославської зорі" категорично не виставляв, але Дрок прийняв гру свого шефа, бо розумів, що зараз, не дивлячись на певні розбіжності у проведенні редакторської політики, треба бути разом. Буде Мацьків редактором – буде Дрок його заступником. Не буде Мацьків редактором – Дрок узагалі може вилетіти з "Дрогославської зорі", ніхто з ним особливо панькатися не буде.

Слова редактора трохи притлумили гарячковість Баца, але він належав до тих людей, котрі, надумавши щось сказати, таки це скажуть, не дивлячись на аргументи й факти.

— Дивись, Миколо, — Бац наступав, хоча говорив уже не так голосно. – Ти під великим знаком питання. Друкував януковицькі агітки.

Микола хотів щось заперечити, але в даній ситуації це було неможливо зробити.

— Лише не патякай мені про свободу слова. - Наступав Бац. — Ти банально гроші на цьому заробляв.

Редактора врятував мобільний телефон, який завібрував на поясі у Баца. Дмитро хутенько підняв його, примружив очі, аби побачити, хто телефонує, гарячково натиснув кнопку виклику, ніби у революційному екстазі відправляв до прашурів увесь Всесвіт, і голосно вигукнув, немовби хотів докричатися до Америки:

— Слухаю!

Увібравши в себе декілька фраз й зрозумівши суть почутого, так само крикнув:

— Вже йду!

Поки ховав мобілку, тоном революційного комісара сказав:

— Зараз починаємо біля податкової. Думаю, дасте правдиву інформацію.

Останнє речення не містило наприкінці знака запитання, а було стверджувальним. Обвівши революційним поглядом редактора та його заступника й у своєму затуманеному мозку зарахувавши їх до контриків, Бац упевнено вийшов із кабінету.

Микола і Вадим переглянулись між собою. Заступник усміхнувся в густі вуса, а редактор мав спантеличений вигляд. Дрок, не зрозумівши погляду шефа, вийшов з кабінету, кинувши на ходу, що йде до податкової й напише про це матеріал, а Мацьків сів за стіл і набрав номер телефону, аби продовжити перервану розмову. Абонент вже знаходився поза зоною досяжності, і редактор зрозумів, що і в обласному центрі напружена ситуація, якщо голова обласної ради, його земляк, з яким він заприятелював відтоді, як став редактором газети, хоча зналися добрих два десятки років, — якщо навіть він змушений вимикати мобільний телефон.

19

— Ти йдеш? - Оля нахилилась і обійняла його. Василь сидів і нічого не бачив у розкритому підручнику, лише відчував на спині її пружні груденята. Тепла хвиля умить накрила усе його тіло.

— А ти? - запитав він і обома руками легенько стиснув її руки.

— Не хочеться, — вона невимушено випросталась, звільнилась з його полону і сіла поруч. - Ідем у бар?

— Я не маю грошей, — після деякої мовчанки чесно зізнався він.

— І що ж ти за кавалер? - з любов'ю запитала вона, не даючи йому ні найменшої можливості образитись. - Я фундую.

— І як це буде виглядати з мого боку? - серйозно запитав він.

— Ніяк. Просто кохана дівчина запросила коханого хлопця в надії, що колись він буде мати гроші і запросить її.

Помовчали. Все ще не дивились один на одного.

— Мені мама не дозволяє з тобою зустрічатись, — тихо сказала Оля і глянула на Василя.

— Це через мого батька? - здогадався він. - А ти?

— Я тебе кохаю і буду кохати вічно. Пішли! - Вона рвучко піднялась і пішла до

виходу.

Василь, опустивши голову і раптом змалівши у рості, поплентався за нею. Вони поволі вийшли із приміщення філологічного факультету Дрогославського педагогічного університету. Їх обігнав викладач, який не читав у них лекцій:

— Запізнюєтесь на мітинг, молоді люди!

Дрогослав гудів од революційних подій. Гучномовці у викривленому вигляді доносили все, що відбувалося на площі перед ратушею. Луна відбивалася від будинків і сердець людей – і здіймалася у повітря, до небесної благодаті. Згори все виглядало дрібним і дріб'язковим, не вартим уваги, але якщо це подобається тим, що внизу, нехай бавляться.

Вони йшли мовчки і не тримались за руки як зазвичай.

У кав'ярні "У Наталі" було майже порожньо. Василь піднявся услід за Олею на другий поверх. Вони сіли за улюблений столик у кутку. Тут же підбігла офіціантка у помаранчевому халатику до колін. Оля замовила вина і тістечка.

— У нас з'явився фірмовий напій – помаранчевий сік "У Наталі", хочете? – запитала офіціантка.

Оля запитально глянула на Василя. Той мовчки стеноу плечима.

— Давайте, — сказала дівчина.

Після того як Оля сказала про маму, їм, здавалося, ні про що більше говорити. Так у глухій мовчанці дочекалися офіціантки.

— Телевізор можете увімкнути? – запитала Оля.

Офіціантка мусила залізти на стілець, щоб натиснути кнопку. Василь навіть не глянув на її гарні ноги, і це Олі сподобалось.

Місцеве телебачення вело прямий репортаж з площі перед ратушею. Виступав якийсь поет, якого вони часто бачили на філфаку, хоча ніколи не цікавилися, хто це, і читав свої революційні вірші.

— Ей! – До Олі повертався грайливий настрій. – П'ємо за революцію чи кохання?

— Все одно! – Василь був сумний і, здавалося, про щось зосереджено думав, хоча насправді жодна думка не йшла до голови.

— Тоді за революцію! – Вона ледь чутно дзенькнула своїм келихом об його і трішки відпила вина. Грайливий настрій випаровувався.

Революційного поета у телевізорі змінила Уляна Гриньків.

— О, мамина колежанка! – весело вигукнула Оля. Василь байдуже глянув на екран, але перші слова депутатки змусили його вдивлятися і вслухатись у все, що діялося на площі перед ратушею.

Уляна Гриньків була небагатослівною і одразу ж запропонувала оголосити бойкот редакторів газети "Дрогославщина" Андрієві Чернюку.

— Про твого тата, — стиха мовила Оля і ніжно поклала свою руку на Василеву, хоча він усе бачив і розумів.

На екрані звідкись виринув якийсь чоловік з декількома газетами у руках. Десь Василь уже бачив це обличчя, але зараз не було бажання згадувати. Чоловік опинився

поруч з Уляною Гриньків.

— Ви знаєте, шановні дрогославці, — казала депутатка, і її очі хижо блистіли, ніби вона й справді, мов дикий звір, намітила жертву і зараз розтерзає її, але, оскільки була людиною, то робила необхідну передмову, аби виправдати свій вчинок, — ви знаєте, що я не звертала уваги на пасквілі проти мене, опубліковані у цій брудній газетці. Але я ніколи не вибачу Андрієві Чернюку тих брудних наклепів, які він писав проти нашого народного президента Віктора Ющенка.

"Гань-ба! Гань-ба! Гань-ба!" – стоголосий рев розлетівся площею, а чоловічок на екрані, немов середньовічний інквізитор, заричав:

— Спалити цей непотріб!

Тут же у нього в руках з'явилася запальничка, але скільки він не клацав, вона не видавала бажаного вогню. Поруч виріс ще один чоловічок з коробкою сірників. Він уміло підпалив газету, від неї ще одну, і ще. Смолоскипи живого слова передавали усім присутнім на імprovізованій трибуні, і треба було їх брати і ставати співучасниками, щоб не попектися. Все це відбувалося під акомпанемент натовпу : "Гань-ба! Гань-ба! Гань-ба!".

Найбільше біснувалася Уляна Гриньків. Оператор вихопив її перекошене від злоби обличчя, і Василь швидше зрозумів, ніж почув, що вона сказала:

— Спалити Чернюка! Спалити Чернюка!

Події розвивалися так стрімко, що Оля не встигла зорієнтуватися. Про Василя й годі було казати: він заціпенів.

Нарешті Оля рвучко піднеслася, стала на крісло, мало не звалившись з нього, але встигла вимкнути телевізор. На Василя боляче було дивитися. Він ніколи публічно не висловлював ні словом, ні почуттями своєї любові до батька, а тут непідробно страждав.

Оля запропонувала випити ще вина, він це автоматично, мов робот, зробив і, здається, нічого не бачив і не чув. Тістечка їсти не захотів, лише залпом осушив помаранчевий сік. Оля загорнула в серветку його тістечко і поклала собі до сумочки. Дівчина відчувала, що її слова розради розбиваються об глухий мур скам'янілої душі Василя, але потрібних виразів і речень у ту мить не могла знайти. Вона була у відчаї, бо знала, що зараз нічим не може допомогти коханому.

До кав'ярні завітала четвірка студентів із сусідньої групи. Здається, вони вже про все знали, бо, угледівши Василя, мовчки зійшли на перший поверх, хоча зазвичай привіталися би і з Олею, і з самим Василем, а тут їхні усмішки стерлися з уст, ніби вони уздріли ворога українського народу.

— Ось так, — сумно по паузі усміхнувся Василь, який починав приходити до тями. – Навіщо я тобі? Твоя мама права.

Він стрімко зірвався й побіг униз. Оля не поспішила за ним. Сльози заблищали на її очах.

Офіціантка принесла рахунок.

— Нічого, помиритеся, — по-своєму витлумачила вона події. Оля нічого не сказала, лише помітила, що помаранчевий сік "У Наталі" коштував дорожче, ніж звичайний. Їй

ще вистачило сил з іронією подумати: "Що й казати, фірмовий!".

Морозне повітря не здатне було охолодити Василя. Щоки йому палали. Він біг додому, не дивлячись людям в очі, ніби вони його знали і ніби саме він був винен за ті газети. Але ж люди не знають, що це все брехня! Тато завжди пише лише правду, якою б гіркою вона не була!

Він прибіг додому похмурий як ніколи. Втішати батька не було потреби. Мабуть, він теж бачив той виступ по телевізору. Що він пережив, коли палили його газети? Але, здавалося, він був спокійний, хоча, Василь знав це, у нього в душі все вирувало.

Натомість старший Чернюк помітив хвилювання сина і все зрозумів:

— Ти що, Василю? Перестань! Подумаєш, гітлери розвелись у Дрогославі! Ті теж палили книжки на вогнищах. І де вони зараз? На смітнику історії!

Слова були правильними, але саме їхня правильність не могла розрадити Василя.

Батько говорив і говорив, що все минеться, що не варто на цьому зациклюватись, але Василь думав про своє, бачив ніби наяву, як палять газети його батька.

Від потрясіння він ліг рано і швидко заснув. Уже пізно вечером прийшла sms-ка від Олі: "Сонечко, як ти? Я тебе кохаю".

Глупої ночі Василь прокинувся. Нив живіт. Там поселився страх.

20

Від природи Ромко Хробак був боягузливою та нищою людиною. Звісно, на людях він цього не показував, а, навпаки, своєю поставою, ходою, поведінкою намагався вивищитися над двоногими створіннями, з якими, в силу обставин, змушений був спілкуватися.

Як і мільйони людей, він не сподівався, що революція так стрімко втрутиться в його долю. Ще вчора – ситне й спокійне життя, а нині – згусток народної енергії, що виплеснувся на майдани й вулиці міст і сіл.

Вночі Ромко Хробак майже не спав. Він клепав вірш, якого хотів прочитати завтра на мітингу біля ратуші. Він нервував, що сьогодні на мітингу Дмитро Бац, вічний дрогославський революціонер, як його називали в народі, прочитав свого вірша про революцію. Вірш був неоковирний, любительський, але народ плескав, змучений прозою життя. Саме в революційні дні поезія найшвидше доходить до людських сердець і запалює їх на подвиги. А в перший день революції Хробак не спромігся на щось геніальне, тому свято душі й влаштовували собі такі, як Дмитро Бац.

Ромко перекидався з боку на бік, підбираючи риму до слова "революція", але нічого путнішого ніж "проституція" на думку не йшло. Зрештою, до ранку вдалося склепати п'ять строф, запозичивши, правда, дещо з попередніх творінь, трохи переінакшивши їх, але Хробак сподівався, що народ просто не знає його геніальних віршів, аби перейматися тим, що вже десть це чув.

Зазвичай Ромко Хробак запам'ятовував свої вірші, але тут був особливий випадок. Не можна було ганьбитися перед натовпом (а раптом забуде написане?), а тому, на всякий випадок, він під ранок записав те, що створив вночі. Це дало й перший відчутний результат. Йому вдалося підсилити третю строфу несподівано знайденим

свіжим словом – і це підняло Хробакові настрій.

Все ж він відчував себе сонним, і навіть кава не змогла збадьорити його. Втім, справа була, мабуть, не в тому, що він майже не спав уночі, чи кава була не вищої якості, аби моментально підняти не лише настрій, а й дух людини. Ромко інтуїтивно розумів, що потрапляє не в свою стихію. За великим рахунком, це було йому чужим – оці стихійні мітинги, палаючі очі — як, зрештою, й бесіди з олігархами, кінцевим результатом яких мала стати децимля грошей на його чергову книгу. Все це вимагало якихось надзусиль, не було природним для нього. Але він розумів, що треба принаймні підвести свою сідницю, зробити зусилля, аби домогтися хоча би маленької долі того, на що він претендував у цьому житті.

З легким відчуттям знервованості Хробак плівся на черговий мітинг, котрий мав відбутися біля ратуші. Його дратувало, що за цим усім він забув почепити бодай клаптик помаранчевої матерії на свій одяг. Зрештою, він і не мав його чи чогось подібного до символу української революції, але ж це не могло виправдати його в очах дрогославської громади. Ба, більше! Ця сама громада могла згадати йому нещодавню співпрацю з народним депутатом України, котрий свого часу переметнувся з "Нашої України" до Партії регіонів. А тепер ще й відсутність помаранчевого на всьому грішному хробаковому тілі могла бути неправильно потрактована людьми. Здається, нині у кожному зустрічному-пересічному він бачив особистого ворога і виглядав таким в очах дрогославців. Вони мали помаранчеві клаптики матерії на грудях, помаранчеві шалики і шапочки, а він ішов, як турок небесний, — і ще й прагнув прочитати склепаного вночі вірша перед тисячним натовпом!

Але за таких, як Ромко Хробак, думали прості дрогославські жіночки, які повірили Ющенку й молилися на нього, як на Бога. Одна з них підскочила до дрогославського журналіста, краєзнавця і поета, як він сам себе частенько іменував:

— Романе Івановичу, доброго ранку вам!

Він не знав цієї жіночки, лише вихопив поглядом її блакитні очі й русяве волосся, що вибивалося з-під помаранчевої в'язаної шапочки. Але йому було не звикати до цього. Все-таки він відома людина – і не зобов'язаний знати всіх дрогославців.

Без зайвих слів вона пришпилила йому до грудей чималий шмат помаранчевої матерії, і поки він вимовив у відповідь своє: "Доброго ранку!", то вже нічим не відрізнявся від оточуючих. А жіночка побігла далі, відшукуючи в натовпі непомаранчевих своїх співгромадян, і не чула хробакового: "Дякую".

Настрій у Ромка піднявся, залишки сну покинули його тіло. Хробак готовий був читати свої вірші не лише дрогославській громаді, а й усьому світові, будучи свято переконаним у тому, що ніхто краще за нього не напише.

І раптом він зупинився, мов вкопаний у землю стовп. О, Боже! Хробак згадав, що бачив уві сні. Вже над ранок йому це наснилося. Коли він прокинувся, не міг того згадати, та й не силкувався дуже це зробити, бо мав важливішу роботу: переписував на аркуш паперу вірша.

Коли він отак несподівано зупинився, на нього наштовхнулася зграйка студентів і

студенток. Почувся сміх, якесь дівча грайливо зваблювало його поглядом, але Хробак того не помічав. Він лише машинально відійшов убік, аби не заважати тим, хто йшов на мітинг до ратуші чи податкової, і так стояв доволі довго у глибокій задумі.

Покійний редактор газети Петро Степанович ніколи йому не снився. Після його смерті минув уже добрий десяток літ, і жодного разу уві сні вони не зустрічалися. Хробак згадав, що уві сні редактор махав перед ним листком паперу й, несамовито сміючись, кричав йому в вічі: "Це тобі догана за сметану і за банку огірків!".

Хробак уже й сам став забувати цю історію, коли він був ще парторгом у редакції й завідував промисловим відділом. Працівники однієї з їдалень поскаржилися, що їхній завідувач краде продукти. Мала вийти непогана стаття. Петро Степанович сам любив писати щось подібне, але того дня мав якусь нагальну справу. Тому й доручив Хробакові перевірити лист трудящих, як тоді казали.

Ромка не треба було довго вмовляти, і він хутко пішов до тієї їдальні. Завідувача закладом уже попередили (всюди мав своїх людей!), що до нього має завітати сам парторг редакції. Справа була серйозною, але не безнадійною. У бенкетному залі він накрити шикарний стіл, вдавши, ніби в нього день народження. Одне слово, Хробакові не залишалося нічого іншого, як сісти за святковий стіл. Скінчилося тим, що викривальній статті про завідувача їдальні він не написав, а ще йому з собою надавали різноманітних продуктів, в тім числі слоїк сметани і баночку консервованих огірочків, які засмакували редакційному парторгові.

Зрозумівши, що статті не буде, працівники їдальні, яким уже нічого було втрачати, написали другого листа до редакції, в якому викрили парторга. Гніву Петра Степановича не було меж. Він вкатав парторгу догану й наполягав, аби того з партійних керівників відкликали. Але за Хробака горою стояли в міському комітеті партії, так що на цій історія й скінчилась.

Але що це за знак згори, аби нині давним-давно забуте наснилося? І саме тоді, коли він має читати свого геніального вірша перед помаранчевим натовпом, аби потім описати те все у своїй майбутній книзі, — саме тоді він згадує про цей страшний сон. Недобрий то знак, ой, недобрий...

— Романе, ти йдеш? — хтось гукнув до нього.

— Романе Івановичу, пішли, — казав хтось другий.

Але він отямився лише тоді, коли Дмитро Бац, котрому він не те що заздрихав, а просто ненавидів, напівжартома-напівбрутально сказав, виринаючи з-за його плеч:

— Хробаче, пішли, а то мітинг без тебе не розпочнеться.

Оте "Хробаче" вивело його з себе, він ладен був вчепитися в Баца та й, чого гріха таїти, перегризти йому горлянку, бо тепер вбачав лише його одного винного в тому, що з ним трапилося. Але, звісно, на людях цього робити не слід, треба дочекатися кращої нагоди, аби бодай словом вистрелити в спину своєму кривдникові.

— Не переживай, без бацнутих мітинг не розпочнеться, — знайшовся він що сказати, відповідаючи на Дмитрову шпильку.

Збоку все виглядало по-дружньому, ніби зустрілися два приятелі, які мирно

бесіднують, відповідаючи кпинами на кпини. Але якби хтось уважно глянув в колючо-злі Хробаківі очі й перевів погляд на очі Баца, що палали блискавками, він би принаймні задумався, що тут щось не те.

Спочатку був короткий мітинг біля податкової, але більшість людей стояла біля ратуші. Хоча на той, основний, мітинг вони й не запізналися, але священики вже відправляли службу Божу, так що йти до сцени, на якій стояли місцеві лідери революції, було вже якось не з руки. Одне тішило Хробака, що й Бац не буде на видноті, що і він нині, мабуть, не читатиме своїх віршів.

І тут мітинг був коротшим, ніж зазвичай, бо після того як пролунав заклик їхати до Києва й охочі мали підійти записуватися до приміщення філармонії, натовп помітно порідшав. Виступали дітки з віршиками, голова Координаційної ради Блоку національно-демократичних сил Дрогославщини Нестор Гнатів читав довгі й нудні звернення, на великому екрані показували Майдан Незалежності в Києві.

Хробак розумів, що сьогодні не його день, що вірша прочитати не вдасться. Але мозок його не дрімав. Ромко намагався розтлумачити, чому покійний редактор наснився йому, чому минуле хапало його за ноги.

І раптом він згадав, що ще десь із місяць тому він мав зробити одну важливу справу, але так заматолівся в круговерті подій, вишукуючи гроші на чергову свою книгу, що не зробив цього. Так ось чому наснився йому Петро Степанович! Це ще одне нагадування про минулі грішки. Яка там сметана й огірки!

Ледве дочекавшись кінця мітингу й уже не претендуючи на те, аби саме сьогодні читати свого геніального вірша про помаранчеву революцію, Хробак знав, куди зараз піде. Він мав інші справи, а все зачекає!

Намагаючись не дивитись нікому в очі, ховаючи погляд за сніжинками, що м'яко падали на землю, Ромко Хробак пішов у бібліотеку. Він сподівався, що ніхто ще не докопався до його минулих злочинів.

21

Коли Дупа розплющив очі, то побачив, що їде у поїзді. Спочатку він подумав, що то йому сниться, але за мить усі сумніви розвіялися: СВ-вагон злегка погойдувався, сусід хропів, а за вікном пропливало небо.

Дупа з жахом подумав, що він тут робить? Страшенно боліла голова, хотілося похмелитися, але треба було ще докумекати, де знайти пляшечку пива.

Поволі він став приходити до тями і пригадувати, що ж було вчора і чому він опинився у поїзді. Напередодні вони святкували перемогу Ющенка на їхньому окрузі, а потім все було наче в тумані. Пам'ятає, що йому зателефонував Петро Олексійович і сказав, що фюрер збирає всіх народних депутатів завтра у Києві: мовляв, планується щось грандіозне. Петро Олексійович вжив слово "фюрер" чи якесь інше? А, яке це тепер має значення?!

Дупа почав пручатися, бо оте "щось грандіозне" йому відразу не сподобалося на підсвідомому рівні. Петро Олексійович відразу встановив рівновагу, сказавши: "Дупа...". Він ще щось говорив на кшталт того, що Вітчизна в небезпеці, радив захищати власний

бізнес і родину (саме в такій послідовності – спочатку бізнес, а потім родину), але оте "Дупа" відразу вибило народного депутата України з колії.

Про його шкільне прізвище мало хто знав, і коли Петро Олексійович вперше учора назвав його так, хміль, здається, остаточно вивітрився з голови. Аж тепер Дупа усвідомив, що боїться Петра Олексійовича. Хоча той був молодшим від нього, але говорив йому на "ти" і по імені, а Дупа неодмінно на "ви" і "Петро Олексійович". Стосунки були ніби нормальні, їхні шляхи перетиналися рідко, але виходило, що з першої зустрічі у буфеті Верховної Ради України, коли Петро Олексійович за знайомство пригостив його коньяком, він узяв над ним незрозумілу владу. Якихось команд чи прямих вказівок не було, але Дупа неодмінно погоджувався з тим, що казав Петро Олексійович. Погляд у Петра Олексійовича був важким і пронизував до мозку кісток. Мало хто міг витримувати цей погляд. Здавалося, що Петро Олексійович глибоко проникає в тебе, висвітлює тебе, як на рентгені, у прямому розумінні цього слова бачить тебе наскрізь, і ти вже нікуди від нього не дінешся зі своїми бідами і болячками, грішми і коханками.

До речі, чому замість Люби тут якийсь мужик, та ще й хропить так немилосердно? Він завжди брав її з собою у поїздки до Києва і чомусь найбільше любив кохатися з нею саме в СВ-вагоні. Це тривало по пів-, три чверті ночі, мало не до самого ранку, а потім він куняв на засіданні Верховної Ради. Коли одного разу його таким показали на всю Україну, довго доводилося потім брехати дружині, що всю ніч у них була буцімто погоджувальна рада і він відіграв мало не ключову роль у прийнятті рішення. Знала би дружина, якою солодкою була ця ключова роль у нічному вагоні. Люба (дружину звали так само, як коханку, і майже всі попередні коханки у Дупи були Любами) йому, звісно, не вірила, але це все, чесно кажучи, було вже до дупи. Гай, гай, ось за ці слова-паразити, які щосекундно зривалися з його вуст у дитинстві (так говорив дід, але зрідка), Дупу й прозвали Дупою.

Завібрувала мобілка. Висвітлило "подавление номера", і Дупа з великим запізненням включив сигнал, передчуваючи біду чи, в кращому випадку, просто незручності для себе.

Телефонував Матрос, отой дебіл з курячими мізками, який вважав себе мудрішим за всіх:

— Слухай, Жопа, де ти зник?! Я тебе вже півдня шукаю!

Найбільше Дупу дратувало, коли Матрос називав його Жопою. Наодинці з ним він намагався пручатися, казав, що, зрештою, він Дупа, а не Жопа. Матрос реготав, вкотре повторював, що Жопа і в Африці Жопа, але потім зм'якшував свій гнів (найгірше для оточуючих було, коли, власне, Матрос реготав, бо тоді він був малокерованим лайном), деякий час взагалі ніяк не називав Дупу, а потім, втішаючись, знову кликав його Жопою.

Дупа став виправдовуватися: мовляв, обставини склалися так, що він не встиг зателефонувати Матросу (Дупа з жахом подумав, а чи встиг він сказати дружині чи доньці, що йому треба до Києва), але приїде зі столиці і владнає всі справи, як і обіцяв.

— Та коли ти приїдеш?! Ти можеш взагалі вже не приїхати, Жопа драна!

Зв'язок вибило, і Дупа молився Богу, аби це справді були технічні перешкоди. Гірше, якщо Матрос вимкнув свою мобілку, тоді Дупі доведеться відкуповуватись, аби зовсім не розгнівати бандита.

— Доброго ранку, пане народний депутат.

Сусід по купе був сама люб'язність. Усмішка в нього хоч і була стомленою, але щирою.

— Ти хто? – Дупа намагався бути спокійним, але це в нього погано виходило.

Відчуваючи, що зробив щось не так, попутник, втім, просто відповів, попередньо стерши усмішку з обличчя, ніби починав життя з чистого аркуша:

— Петро Панасенко.

У коридорі басовита провідниця гуділа:

— Киев. Подъезжаем к Киеву. Доброе утро. Киев.

22

ВІН, здавалося, не спав третю добу поспіль, хоча насправді це було не зовсім так. ЙОМУ вдалося прокуняти декілька десятків хвилин з напіврозплющеними очима в кріслі за столом, коли підрахунок голосів був у самому розпалі. Здається, людина мала бути у збудженому стані, але ЙОГО організм відреагував по-іншому. Не допомогла й кава, якої ВІН не любив. Навпаки, очі злипалися самі по собі й хотілося все більше спати.

Потім ВІН забувся важким сном у машині, коли знервовані охоронці, боячись більше за власне життя, ніж за ЙОГО, возили шефа Києвом і околицями від одного помешкання до іншого, вибираючи більш безпечно, аж поки самі не змучились і зупинились не в найкращому місці, але вибір треба було зробити, бо підтискав час.

Відмовившись від їжі, бо нерви були напнуті, наче струна, і ніщо в горлянку не лізло, ВІН ліг у запропоновану постіль, наказав собі заснути, але страх виявився сильнішим за ЙОГО силу волі. Цей страх за власне нікчемне існування на цьому грішному світі роз'їдав ЙОГО зсередини. ВІН фізично відчував його присутність у себе за плечима – там, де мав би знаходитись ангел-охоронець. Але той, схоже, відпочивав, спасувавши перед страхом і кинувши напризволяще саме в цю мить грішне тіло свого господаря.

Раптом ВІН почув гудіння бджіл, розуміючи, що цього не може бути в цю пору і в цьому місці. Але йому не хотілося відганяти оцей сон-примару, який несподівано приліпився до нього. Було затишно і тепло, як у дитинстві. ВІН боявся розплющувати очі, взагалі поворухнутися, бо розумів: якщо зробить це – все зникне, і сувора буденність знову обплутає ЙОГО з п'ят до голови.

Ні, це все-таки було гудіння бджіл. ВІН уже на підсвідомому рівні вмів розрізняти ці милі для вух і душі звуки. Хто це йому сказав – Оксана Білозір, здається? – щоб ВІН на ніч слухав музику, гарні пісні, і тоді сон прийде. А ВІН аж тепер подумав, щоб йому записали оце гудіння бджіл, і кращого для ЙОГО стомленої і зболеної нервової системи нічого би не було.

ВІН уже усвідомлював, що спить – як і розумів те, що дитяча казочка з бджолами за якусь мить скінчиться і треба буде повертатися до суворих реалій буття. Здається, ВІН навіть чув якийсь шум у сусідній кімнаті і здогадувався, що ЙОГО зараз будуть виривати з міцних обіймів сну, аби гепнути головою об землю і вкотре нагадати, що Богові на землі слід поводитися по-Божому, а не як звичайній смертній людині. Але це буде за якусь мить, а зараз залишаються дорогоцінні хвилини, коли ВІН може побути самим собою, коли не треба клеїти з себе Месію, визволителя українських людських душ.

Гудіння бджіл було якимось дивним, хворобливим, аж поки ВІН нарешті не усвідомив, що це не бджоли, а таки мухи. Вірніше, одна муха розігрілася в теплі й, не розуміючи, що з нею діється в цю пору, коли надворі мороз і зима, дзижчала, здавалося, одна на весь світ і розповідала про свою лиху долю.

ВІН уже майже прокинувся від відчуття чогось неприємного і побачив над собою усміхнене обличчя дружини. Все-таки щось ЙОГО відштовхувало від цієї жінки. ВІН не зміг би цього пояснити нікому, навіть самому собі, але тримав це відчуття дуже глибоко в таємному закутку душі. Здається, у всьому ВІН був відвертим з нею, але чогось головного, сокровеного ніколи би не зміг вилити оцій жінці, яка стала його другою дружиною. З першою ЙОМУ було важче в іншому, але не в цьому, ВІН почувався з тією вільно, був самим собою, тепер же, упродовж багатьох років, доводилося грати роль. Здавалося, ВІН уже ніколи не буде тим, ким був раніше, – і це найбільше ЙОГО гнітило. Лише у сні, який у НЬОГО тепер немилосердно відбирали, ВІН міг собі дозволити таку розкіш: бути самим собою.

Коли ВІН розплющив очі, то побачив, що це була не Катерина, а охоронець, який служив ЙОМУ вірою і правдою і якого ВІН найбільше боявся:

— Віктор Андрійович, на зв'язі Сергій с СБУ. Каже, що має щось термінове. Будете говорити?

В охоронця була посмішка ЙОГО дружини.

23

Навіть у найстрашнішому сні Валентині Петрівні не могло наснитися, щоб цієї ночі в її будинку на околиці Києва переночував найбільший особистий ворог. Коли вранці в супроводі охорони ВІН сідав у машину, вона побачила ЙОГО. Машина вже від'їхала метрів п'ятдесят, коли вона второпала, що це був саме ВІН.

Їй перехопило подих і, здається, не залишалося нічого іншого, як змиритися з невідворотністю долі. І тут вона пересіклася поглядом з Сергієм, своїм давнім другом і ангелом-охоронцем, який напередодні попросив-наказав їй переночувати в себе одну важливу людину. Хто саме, він не уточнював, а вона й не наполягала, бо знала: якщо це потрібно Сергію, значить, так і має бути.

Погляд у Сергія був злий, колючий, пронизував її тіло наскрізь. Валентині Петрівні стало страшно. Їй подумалось, що зараз прийде смерть. А що? Стару дурепу використали, більше її послуги не знадобляться. Хто буде з нею панькатися і по-філософськи роздумувати, що кожне людське життя єдине і неповторне?

Декілька днів тому їй спало на думку, що Сергій теж із цими помаранчевими — як і всі ці її знайомі, сусіди. Люди неначе подуріли, ніби не розуміли, що коли живеться добре, то кращого не слід бажати, бо тоді неодмінно стане гірше. Але думка про Сергія була якоюсь непевною, на інтуїтивному рівні, і пенсіонерка забула про свої підозри, аж поки зранку швидше відчула, аніж побачила ЙОГО, оцього міченого Богом диявола на землі.

Валентина Петрівна намагалася зберігати спокій, навіть видатися байдужою до всього, що тепер відбувалося навколо і в її душі, але вона не була талановитою акторкою, і Сергій як професіонал у своїй справі її швидко розкусив.

— Валентина Петровна, пожалуйте, без фокусів. — У нього був голос її покійного сина, але якби син був зараз живий, вона б ненавиділа його так само, як і Сергія в цю мить. — Так надо. Вы многого не понимаете, а я всего не могу вам объяснить. Так надо!

Останні слова він підкреслив, зле подивившись на неї, ще з хвилику постояв, оцінюючи ситуацію і, мабуть, зважуючи, йти йому чи придушити цю старушенцію, аби не було зайвих проблем. Валентина Петрівна заціпеніла, бо знала, що зараз, у цю мить, не здатна до опору, а часу, аби вона встигла зібрати залишки життєвих сил, їй, очевидно, не дадуть.

Сергій виглянув у вікно і рішуче, не прощаючись, вийшов із кімнати. Стара втиснулася в крісло, ніби хтось міг її звідти вишкребти. Щось дивне стало коїтися з її губами. Вони вигинались у химерному танці, не слухаючи господині. Якби збоку хтось глянув у ту мить на Валентину Петрівну, він би не зрозумів, чи сміється вона, наче немовля уві сні, чи стримується, аби не розридатися від розпуки і усвідомлення того, що вже нічого не можна повернути.

Втім, заціпеніння тривало недовго. Мабуть, за це вміння Валентини Петрівни швидко виходити з будь-яких скрутних ситуацій її й цінували в органах, а за словами Сергія, який опікувався нею вже понад десять останніх років, вона була для нього безцінним кадром. Та вона і сама знала це, бо скільки цінної інформації про всю цю українську наволоч принесла йому на блюдечку з голубенькою окаймівочкою, — один лише Господь Бог знає.

Тепер Валентина Петрівна була зовсім іншою, ніж якихось п'ять хвилин тому. Ні, це не була злість на себе, коли розумієш, що мала можливість задушити гадину в своєму будинку. О, в неї би вистачило вміння й сил, аби зробити це, нехай потім витворять з нею що хочуть! І це не була рішучість людини, яка хоче за будь-яку ціну виправити власну помилку. Це був відчайдушний крок смертельно пораненої людини, здатної на все в останню мить свого життя.

Рішення прийшло миттєво. Здавалося, що про це вона думала завжди, а тепер просто прийшов свій час, коли треба зробити давно вимріяне. Звісно, все було зовсім по-іншому, і Валентина Петрівна дивувалася, чому така проста, а, значить, геніальна думка не відвідала її значно раніше. Але коли вона вже знайшла в потаємному місці заповітну коробочку з труйкою, подумала, що, можливо, і не зробила б цього, якби сьогодні не побачила ЙОГО, якби ВІН не ночував в її будинку.

Закип'ятивши чай і розливши його у два великі термоси, вона з великою насолодою і внутрішнім тремтінням насипала туди труйки:

— Попьёте вы у меня, сволочи...

Вона сіла перед важкою дорогою, ввімкнула радіо. Диктор байдужим голосом говорив:

Сьогодні, 27 листопада, — Пилипа, початок Різдвяного посту.

Пилип – один із дванадцяти апостолів. Він був найближчим учнем Івана Хрестителя, який одним із перших почув від Предтечі звістку, що Спаситель уже прийшов у світ. І був першим, кому сказав Ісус Христос: "Іди за Мною", коли повернувся з пустелі після сорокаденного посту. Пилип, не вагаючись, пішов, був ревним учнем, а потім усе життя – палким проповідником учення Вчителя у Греції, Сирії, Малій Азії, Лідії, Місії і Фрігії, де з Євангелієм на устах був розіп'ятий на хресті за наказом правителя Анфіпата.

Свято Пилипа – це останній день напередодні Різдвяного посту. Тому в старі часи, коли посту дотримувались усі, у цей день святкові столи були багатими на різноманітні, а особливо м'ясні страви. Адже піст триває сорок днів, аж до шостого січня. Тому пилипівські вечорниці тривали за північ, дівчата та молодіці вдягалися особливо ошатно та пишно, оскільки під час посту прийнято було вдягатися скромно, а світське життя затихало. Але за церковними вимогами Різдвяний піст покликаний підготувати наші душі до великої радості свята Різдва, тож піст – не тільки і не стільки стримання від їжі та інших плотських і світських задовольнень, а перш за все стримання від гріховних порухів душі – гніву, гордощів, лихослів'я. Піст – це насамперед смирення, благочестивість і добрі діла, а обмеженість у їжі і молитва під час посту мають допомогти в цьому. Ще отці Церкви застерігали, що формальна обмеженість без відповідної поведінки не просто нічого не дають для душі, а й навіть наносять їй шкоди.

"Чому радієш, душе, що стримуєшся від страв, тоді як від страстей ти не очищена? У тобі немає бажання переміни, ти будеш у погорді, як несправедлива перед очима Бога. Ти будеш зрівняна зі злими демонами, які ніколи не їдять. Якщо ти будеш грішити, твій піст буде безкорисний", — говориться в Тріоді.

Більше того, тілесний піст без посту духовного буває небезпечним, вважає Церква. Адже життя душі – це боротьба в духовному світі. Сіль в тому, що обмежуючи тіло, ми глибше занурюємося душею у світ духовний, в якому живуть і добро, і зло – і ангели, і біси. Ось чому під час посту слід частіше і довше молитися, читати Святе письмо, сповідатися і причащатися. Тоді очищену душу не під силу буде атакувати злим духом, і душа наповнюватиметься тільки добром. Хто обмежується лише постом тілесним, при цьому страждаючи і втрачаючи душевну рівновагу, той стає похмурим, злостивішим, дратівливим і навіть агресивним. Від цього потерпає і він сам, і його близькі. "Що за користь, коли ми стримуємось від птиці і риби, — говорить святий Іван Злотоустий, — а братів гриземо й поїдаємо?". Отже, хто вирішив присвятитися подвижництву посту, повинен усвідомлювати усю серйозність чину і пам'ятати слова Ісуса Христа: "Коли поститесь, не будьте печальні, як лицеміри, бо вони приймають на себе сумні обличчя,

щоб показати людям, що вони постять" (Матфея, 6, 16).

По радіо заграла музика. Валентина Петрівна швиденько зібралася. Губи ще продовжували витанцьовувати на обличчі, але їй це вже було байдуже.

24

Здавалося, що Петро Панасенко народився на Майдані, а люди, з якими він спілкувався, були якщо не родичами, то принаймні добрими знайомими, яких знає не один десяток років. Насправді вони зішлись тут мало не зі всієї України лише вчора і хоча справді були далекими родичами, бо всі походили від Адама та Єви, але навіть не здогадувалися про це. Зараз їх об'єднувало не чуття єдиної родини, а, здавалося, щось набагато більше і вагомніше, заради чого, залишивши страх на дні душі, породичаєшся з будь-ким, хоч із самим дияволом.

Якби хтось нині побачив Петра з Дрогослава, то не впізнав би у красені-чоловікові вічно стурбованого алкоголем мало не бомжа. Ось уже другий день, коли чудернацьким способом, не пам'ятаючи достеменно, як саме це трапилося, він прокатався до Києва у СВ-вагоні з народним депутатом України, Петро Панасенко не вживав оковитої. Дивно, його й не тягнуло до неї. Зате випивав літрами гарячий чай з цукром, чого давно не міг собі дозволити, бо вічно не вистачало грошей навіть на хліб.

Петро був удягнений у новеньку курточку фінського виробництва, хоча казали, що вона американська, таки американські чобітки, в яких топтали Всесвіт вояки з-за океану. Йому було тепло, ноги не були мокрими, а, головне, — затишно на душі, ніби все попереднє життя видавалося нікчемною репетицією оцього справжнього, що відбувалося на його очах.

Високий, усміхнений, веселий, Панасенко мав свою невеличку територію на Майдані, якою опікувався, мов власним обійстям. Він жартував, підбадьорював людей, чи не найголосніше від усіх кричав: "Ю-щен-ко! Ю-щен-ко! Ю-щен-ко!". Це була його стихія, він дихав на повні груди, зболена труднощами життя і змордована алкоголем душа знайшла свій прихисток у цій революційній феєрії.

Для Петра усі були братами і сестрами, а він для них — батьком чи принаймні старшим братом, хоча для багатьох за роками був молодшим. Йому ніхто не доручав цієї ролі, але Панасенко натягнув її, мов плащ, сам на себе і здивувався, чому раніше цього не було. Нині він відповідав за все і всіх, опікувався всіма і було би дивно, якби хтось пестив його, як малу дитину. Він хотів усе робити сам і щоби якомога більше людей знаходилося під його опікою.

Побачивши стареньку, від якої суворий охоронець не хотів брати два термоси з гарячим чаєм, запевняючи, що люди на Майдані всім забезпечені та й, зрештою, він не має права цього робити без команди старшого, який на хвильку десь відлучився, Петро метнувся рятувати ситуацію. Йому шкода стало старенької, чимось схожої на його маму. Він просто взяв із її рук термоси, високо підняв їх над головою, ніби боячись, що хтось може їх у нього відібрати. Охоронець усміхався у широкі вуса, що все так сталося, що не з його вини чай опинився за забороненою зоною, що він ні за що не відповідає. У Валентини Петрівни губи припинили танок, вона сама, боячись подякувати, що

природно мала би зробити у цій ситуації, швидко пішла геть, наскільки це було можливо у її роки, аби не видати себе зайвим словом, рухом чи бодай поглядом. Вона таки зробила те, що задумала. А Петро, жартуючи, залишився задоволеним, що він усе вирішує і нема такого чоловіка, який би міг спинити його. Мабуть, лише самому Ющенку він би без слів підкорився, не роздумуючи, виконав би будь-який його наказ.

Петрові тут же закортіло випити чаю, принесеного старою киянкою, хоча нещодавно вже влив у себе з добрий літр гарячого напою. Але ще більше йому захотілося зігріти людей, які спостерігали за його діями, показати себе батьком, добрим чарівником, здатним на все.

Він поставив термоси на землю, поспішаючи, ніби хтось за ним гнався, став одночасно розкручувати кришки на них. І в цю мить Петро швидше відчув, ніж почув, що натовпом прокотилася енергетична хвиля. Хтось один крикнув: "Ю-щен-ко!" — і цього було досить, аби люди завелися з пів-оберта.

Панасенко не встиг налити хоч комусь чаю, та й люди вже не тяглися до нього. Було важливіше завдання — в єдиному пориві засвідчити свою відданість людині, яка нині на землі була більшою, ніж сам Господь Бог.

Термоси з чаєм від Валентини Петрівни упали в сніг, бруднувато-жовта рідина покропила Майдан.

"Ю-щен-ко! Ю-щен-ко! Ю-щен-ко!" — лунало на київському й тисячах інших майданах, і жодні труйки від валентин петрівен не могли спинити оцього єдиного народного пориву до справедливості.

На гребені людського духу був Петро Панасенко, який вважав себе рятівником України, — чоловік в американських військових чоботах із далекого Дрогослава.

25

Ромко ось уже третю годину сидів у читальній залі міської бібліотеки, якій у дні Помаранчевої революції присвоїли ім'я В'ячеслава Чорновола. Хробак тішився, що саме йому завдячують бібліотекарі, бо він першим спромігся рік тому опублікувати в газеті "Мій Дрогослав" статтю з цією пропозицією. Щоправда, у тій публікації він і словом не обмовився, що ця ідея належала професорові місцевого педуніверситету Йосипові Михайловичу Шавалі, котру той висловив на одному із засідань Координаційної ради Блоку національно-демократичних сил Дрогославщини. Він не читав хробакової статті й через деякий час був подивований, що пальма першості в цьому дражливого питанні належить не йому, а Романові Івановичу. Шавала десь із півроку вдавав, що не помічає Хробака, хоча той був підкреслено улесливим і шанобливим на людях з професором. Хробакові було байдуже. Адже професорова ідея була висловлена в усній розмові, а Хробак спромігся ідею втілити в статтю. Дарма, що ідея не належала йому.

Бути в бібліотеці три години не було жодної потреби. Але Хробак ніяк не наважувався зробити те, що мав здійснити. Декілька років тому це йшло йому легше, навіть веселіше, не те що зараз. Ромко обклався старими підшивками газети "Дрогославська зоря" (тоді вона називалася "Ленінське слово ") з 1980 до 1989 року, хоча точно знав, в якій саме підшивці є стаття, яка не повинна потрапити на очі

пересічному дрогославцю. Він аж спітнів, хоча ніхто з декількох відвідувачів бібліотеки навіть не дивився в його бік.

Зрештою, час підпирав – і Хробак наважився. Він узяв підшивку газети за 1984 рік, відкрив її майже посередині, бо знав, що в травневому номері має бути його стаття "Вовкулака". І знову це був віщий знак – він відкрив саме на цій статті, ніби пальці крізь товщу десятиліть і літер відчули, де саме треба відкрити.

Звичайно, стаття була на місці. Коли він ще на зорі демократичних перетворень здійснював набіги в бібліотеки і вирізував свої статті, які за нових часів могли його скомпрометувати, він забув про цього "Вовкулаку". То була розповідь про "українського буржуазного націоналіста", який відсидів у Сибіру парканадцять років. Він жив одинаком, на околиці Дрогослава, під лісом. До нього приблудилося мале вовчєня. Це стало надбанням громадськості, і Хробак смакував цю історію як міг, мало не на дві газетні сторінки.

Коли він вирізав свої статті, про цю справді забув. А сьогодні, коли йшов на мітинг до ратуші, на клепсидрі побачив прізвище – Брушнівський. Чи мало дрогославців умирає, а він, Хробак, навіть не здогадується про їхнє існування? Тепер він згадав, що у "вовкулаки" теж було прізвище — Брушнівський. Той це чоловік чи ні — тепер не мало аніякогісінького значення. Ромко розумів, що то йому знак з неба, попередження про можливі труднощі на його подальшому шляху – а радше прощення його минулих гріхів. Так він це витлумачив.

Набравшись рішучості, окинувши орлиним поглядом читальну залу й переконавшись, що за ним ніхто не спостерігає, Хробак нарешті рішуче маленькими ножицками (для чогось навіщо ж носив їх від початку помаранчевої революції, хоча собі не міг би пояснити цього) вирізав статтю, зібгав її, засунув у кишеню – і з почуттям виконаного обов'язку для проформи став переглядати іншу підшивку газети. О, жах, він знову наштотхнувся на іншу свою статтю – вірніше, на її відсутність, бо вже попрацював ножицями в ті далекі 90-ті роки.

Це було вже вище його фізичних і душевних сил. Треба було перемкнутися на щось інше, не зациклюватися на цьому. Адже життя продовжується, вантаж минулого треба рішуче викидати геть – і йти вперед. Ніхто не сміє стояти на шляху в нього, Романа Івановича Хробака.

Він навіть знайшов у собі сили пожартувати з бібліотекаркою, яка вдягнула нині помаранчевий светр. Цей светр був у неї вже давно, років з п'ять, якщо не більше, й одягала вона його зрідка, бо він їй, чесно кажучи, не подобався. Але тепер було би гріхом, аби він валявся десь у шафі в ці революційні дні.

Хробакові здалося, що бібліотекарка якось підозріло глянула на підшивки "Дрогославської зорі", які він повертав. Ще мить, думав він, і вона скаже: "Що ж це ви, Романе Івановичу, статтю свою вирізали? Хай би люди читали і знали, який ви насправді". Звісно, це були його фантазії, і бібліотекарка, мило посміхаючись, нічого цього й не думала казати. Він сказав: "До побачення", ніби переступив через свою останню межу в цьому житті, і, виснажений, пішов геть.

Уже на вулиці морозне повітря вдихнуло в нього життя. Він дихав на повні груди, дякував Богу, що Той не кинув його у важку хвилину. Життя було прекрасне, і якась нещасна стаття двадцятирічної давності не могла зупинити подальший поступ Романа Хробака.

26

Ось уже мало не тиждень міський голова Дрогослава Іван Дмитрович Швець не знав, чи він керує містом. Ні, кабінету й печатки в нього ніхто не відбирав, не казав подавати у відставку, але в ратуші хазяйнували люди, на яких він ще вчора не звертав жодної уваги. Найбільш боляче було те, що підлеглі, готові декілька днів тому виконати будь-яке його бажання, навіть натяк на бажання, сьогодні заглядали в очі цим людям, які взяли на себе всю повноту влади у місті.

Керівником революційного комітету був Іван Полежай, власник автотранспортної фірми. Відтоді як розпочалася Помаранчева революція, він без зайвих тілорухів став справжнім господарем Дрогослава. Трапилося так, що перший заступник міського голови перебував на лікарняному вже тривалий час, і комітетчики Полежая зайняли його кабінет. Звідси йшли всі розпорядження, скеровувався транспорт і люди до Києва, сюди зносили гроші. Навіть він, міський голова, приходив сюди, і, як скромний клерк, сідав десь здаля, ніби беручи участь у засіданні революційного штабу, а фактично просто відбуваючи повинність.

Івана Дмитровича гнітила оця революційна ситуація. Будучи міським головою, він любив комфортні умови роботи, рішення приймав зважено, залучаючи до обговорення широке коло людей. Звісно, що б вони не говорили, останнє слово завжди залишалося за ним. Це було слово господаря, і всі з цим рахувалися, наївно вірячи, що прийнято найкраще рішення.

Тепер Полежай, який був Іваном та ще й теж Дмитровичем (те, що молодий керівник фірми є саме Дмитровичем, Швець узнав у ці дні), оперативно проводив наради, практично без обговорення приймалися рішення. Але міський голова зі здивуванням розумів, що і він би прийняв аналогічні рішення, проте на це пішло би значно більше часу.

А потім трапився випадок, який надовго вибив Швеця з колії. Йшло одне з таких засідань, і до кабінету ввійшла секретарка:

— Іван Дмитрович, дзвонить голова обласної ради.

Швець звично піднявся зі свого місця, але йому довелося пережити неприємні хвилини, коли вона сказала, побачивши, що той іде до виходу:

— Це не вас, а Полежая.

Пролунав стриманий сміх, Полежай рвучко підвівся і швидко пішов до телефону в приймальні, а Швець поволі опустився на крісло. Йому здавалося, що всі дивляться на нього, хоча в кожного були свої проблеми. Іван Дмитрович відчув, як наливаються кров'ю щоки, бухкає серце, тріщить потилиця. У нього вже давно були проблеми з тиском, зараз починав наростати один з таких нападів. Таблетки були в кишені, але він не хотів при всіх вживати їх. Коли далі годі було витримати, він все-таки з'їв пігулку.

Здається, ніхто й не глянув у його бік, а якщо й побачили, що у мера проблеми зі здоров'ям, то, мабуть, лише поспівчували йому.

Зайшов Полежай і сказав, що обласний голова дякує революційному Дрогославу за підтримку Віктора Ющенка, але просить наростити зусилля, скерувати до Києва додаткову групу людей.

Поки штабісти обговорювали цю проблему, тут же на ходу комусь телефонували з мобільників, міський голова тихенько піднявся з крісла і поволі почвалав до свого кабінету. Він був чужим на цьому святі життя, революція була йому чужою, ці люди були йому чужими. І він був їм чужим, випадковим гостем, якого ніхто не чекав, але з ввічливості не випроваджував.

Здається, ніхто й не помітив, що Швець вийшов із кабінету.

Іван Дмитрович уже в себе випив склянку мінеральної води "Дрогославська", сів за робочий стіл. Здається, він ні про що не думав, хоча думки роїлися в голові. Проте словесно висловити їх, оформити у речення він би зараз не зміг.

Пролунав настирний дзвінок. Телефонувала дружина, запитувала, коли він буде, що йому приготувати на вечерю. Він щось буркнув і кинув слухавку.

Через мить знову пролунав дзвінок. Думаючи, що це дружина, Швець не подавав ознак життя. Зрештою, взяв слухавку, ліниво простягнув: "Ал-ло!" і почув жаданий голос: "Мусіку, як ти там? Я скучила за моїм Мусіком".

Ось уже декілька місяців Алла стала для нього неперевершеною коханкою, і він готовий був присвятити їй решту свого життя. Молодша від нього на двадцять років, вона фактично повернула його до життя, в тім числі й сексуального.

Йому не подобалося, що вона називає його Мусіком, але вона щиро зізналася, що так називала колишнього коханця, і перед ним ще одного коханця, і перед ним ще. Ось коли перестане називати свого Івана Дмитровича Мусіком, значить, покинула його і знайшла іншого. Тому він мусив миритися з тим, що його кликали саме так і не хотів, щоб Алла знайшла собі іншого.

Недоречно зайшла секретарка з якимись паперами. Здається, вона усвідомила свою недолугість з тим: "Іван Дмитрович, дзвонить голова обласної ради", але не хотіла в цьому собі зізнаватися й просити вибачення у міського голови. Той свердлов її злим поглядом, а вона не сміла підняти на нього очей.

— Я вам передзвоню трошки пізніше, — не залишалося йому нічого іншого сказати Аллі. — Я думаю, що ми зможемо ще сьогодні вирішити цю проблему.

27

"Ти під великим знаком питання. Друкував януковицькі агітки". Ці слова Дмитра Баца закарбувалися в пам'яті редактора "Дрогославської зорі".

Звісно, як для себе, виправдання в нього було: він зобов'язаний був друкувати агітаційні матеріали Партії регіонів, за які платили в редакційну касу, а чималу дещицю — ще і йому особисто в кишеню. Про останнє, звісно, ніхто не знав. Але за вікном палала революція і Микола Мацьків розумів, що будь-який його невважений крок, слово, сказане не в тій компанії чи навіть не тією інтонацією, можуть йому

вилізти боком.

Якщо раніше він міг нападати на своїх співробітників за погано написану статтю, за те, що той чи інший запізнився на роботу на якихось двадцять секунд, то тепер змушений був дивитися на все крізь пальці. Всі були з помаранчевими шаликами чи стрічками, а його заступник з комерції, комуняка до мозку кісток, якого він привселюдно кликав Пацюком за його непомірний живіт, взагалі розжився помаранчевою краваткою, з якою, здається, не розлучався уже ні вдень, ні вночі, навіть уві сні.

Мацьків не любив революцій, взагалі якихось збурень, коли тебе видно, мов на долоні. Його стихією були таємні переговори, хитромудрі комбінації, коли людина сама йшла в пастку, налаштовану ним, редактором, і здогадувалася про це в останню мить – але кардинально щось змінити вже нічого не можна було. Якраз напередодні Помаранчевої революції йому вдалося позбутися ювілейного, десятого, працівника редакції. Він тішився, що так радикально оновив колектив – вірніше, позбувся зайвих людей, які нічого доброго, на його думку, не робили. Але тепер передчасна радість могла вилізти йому боком, бо він знав, що вигнав людей з роботи несправедливо, і на хвили Помаранчевої революції він сам міг стати жертвою – її, людської стихії, яку кликали революцією, і їх, людей, яких він фактично позбавив гарантованого кусня хліба до пенсії.

Страх хвилями накочувався на нього. А тут ще й дружина зателефонувала, що донька зникла і не відповідає на дзвінки. Він набрав номер мобільного телефону Надійки, але безсоромна (він чомусь уявляв її саме безсоромною) операторка голосом робота повідомила, що абонент знаходиться поза зоною досяжності.

Мацьків готовий був уже сам випити сто грамів, які залишилися з учорашньої пиятики, аби приборкати страх, але йому поталанило. До кабінету весь помаранчевий з голови до п'ят завітав сам Іванович, обласний голова. Це було як з'ява месії народу. Редактор уже хотів було послати Пацюка за пляшкою та такою-сякою закускою, але обласний начальник застеріг Миколу:

— Не п'ю зараз, їдемо в Київ. Я щойно виступив перед податковою і перед ратушею. Народ мене сприймає.

І по паузі, аби Микола заковтнув щойно сказане:

— Не хочеш з нами? Розумію, розумію, комусь і тут треба залишитися.

Але, подивившись на змордований вигляд редактора, Іванович змилостивився:

— По соточці можемо потягнути для зміцнення здоров'я.

Вони розсміялись, і Микола потягнувся до телефону.

— Не треба Пацюка. Поки він принесе, нам треба вже буде до Києва їхати. Я послав свого Петра, зараз буде.

Тільки-но обласний голова закінчив цю фразу, до кабінету редактора газети зайшов його водій, нашвидкуруч, але як з давнім другом, поручкався з Мацьківим і без зайвих слів став розкладати на редакторському столі провіант. Насамкінець поставив пляшку "Хортиці". Відтак, йдучи до дверей, сказав:

— Пане Миколо, замкніть, щоб ніхто не бачив.

Іванович, як господар, владним порухом руки і без слів дав ту ж команду редактору, і той заметушився, шукаючи потрібні ключі по кишенях. Тут же у Мацьківа на поясі завібрував мобільний, але редактор, навіть не дивлячись, хто телефонує, відключив його, аби не відривали від важливої справи.

Нарешті двері були зачинені, горілка владною рукою обласного голови розлита по чарках – і можна було розслабитися.

Так у приємній розмові минуло з добрих півгодини. Іванович випив більше ніж сто грамів, а Микола — добрих вже триста. Нарешті додусили пляшку. Розмова йшла про се, про те, але здебільшого не про Помаранчеву революцію. Редактор запропонував ще свої сто грамів, але голова відмовився.

Івановичу зателефонували на мобільний і повідомили, що треба сказати напутнє слово тим, хто рушає на Київ. Він рвучко піднявся, сказав про це Миколі, вони гаряче почоломкалися, ніби бачилися востаннє, і обласний голова пішов з редакторського кабінету:

— Не треба мене проводити надвір, у тебе й так багато роботи.

Іванович знав, що робить. Він заскочив до кабінету заступника редактора:

— Подивись за Миколою. Він зараз може заснути.

— Все буде путєм, Івановичу, — сказав Дрок. — Щасливої дороги!

Вони теж обнялись, але вже без цілування, бо відчувалося, що в обласного голови не такі дружні стосунки з заступником редактора, як із самим редактором.

Коли Вадим зайшов до відчиненого кабінету редактора, Микола справді вже спав за своїм редакторським столом. Він таки додусив тих сто грамів, від яких відмовився Іванович, і це остаточно підкосило його.

Дрок зробив собі дві канапки, прихопив розпочату пляшечку пива (інша була порожня), акуратно зачинив за собою на ключ редакторські двері і пішов до себе писати в завтрашній номер репортаж про мітинг біля податкової. Він знав, що за якихось дві-три годинки Коля очуняє – і зможе знову зі всіма пиячити нарівні.

28

Уночі Пацюкові наснився сон, і вже до ранку Степан Петрович Собків не міг зімкнути очей, тремтячи усім своїм грішним тілом. Буцімто збуджений помаранчевий натовп вдерся до Пацюкового кабінету в редакції газети "Дрогославська зоря" й у буквальному розумінні цього слова викинув його на вулицю, скандуючи: "Ко-му-ня-ка! Ко-му-ня-ка!".

Але найстрашніше, що в тому натовпі Пацюк побачив свого сина – з помаранчевим шаликом на шиї. Петро також скандував оте : "Ко-му-ня-ка!".

Відтак до його сина підійшов якийсь невідомий Собківу чоловік у шкіряній куртці і сказав: "Від імені революційного штабу помаранчевої революції щиро дякую вам за допомогу. Ви викрили контрика, який прикидався щирим другом народу".

Власне на цих словах Степан Петрович і прокинувся.

Уже на роботі, заклопотаний справами, він почав забувати про цей сон, а

наприкінці дня до нього повернувся нормальний настрій: це все-таки лише сон, якому не слід надавати занадто великого - віщого - характеру. Степан Петрович навіть дозволив собі всміхнутися: наснитися ж таке...

Пацюк усе пояснював учорашнім дзвінком сина. Петро уже з рік був на заробітках у Києві й телефонував, що з друзями пішов на Майдан Незалежності.

— Тут усі ходять, — ніби виправдовувався він.

Батько ніяк не відреагував на ці слова: ні не підтримав сина, ні не засудив його. Але ця звістка, що Петро на Майдані Незалежності, глибоко засіла всередині.

В такі хвилини сум'ять у нього діялося щось дивне всередині живота. Спочатку ніби закипало все, що там було, потім воно збивалося в одну велику грудку, кам'яніло - й годі було виштовхати з себе бодай краплину, як Степан Петрович не тужився.

Собків знав, що варто йому лише заспокоїтись - і все внормується. Але спробуй тут заспокоїтись, коли вдаєш із себе помаранчевого, хоча всі, здається, так і скажуть зараз: "Ну що, комуняко, попався?!".

Таки все перекрутилося в збаламученій голові Пацюка, що йому наснився такий жахливий сон. Де би син пішов проти рідного батька?! А що за невідомий революційний комісар говорив про "щирого друга народу"?

Собків до мізку кісток був комуністом. Він, як міг, приховував свої переконання, але вони перли з нього, як з м'ясорубки гречка, котру мелють, додаючи до кишки. Втім, цього процесу виробництва кишки він не знав, а тому не був переконаний, що гречку саме мелють на м'ясорубці, але десь від якогось керівного комуніста чув цю фразу, яка запала йому в серце. Зрештою, до його комуністичної ідеї (власної комуністичної ідеї, а не класичної марксистсько-ленінської) ставилися поблажливо: чим би дитя не тішилося - лиш би не плакало. Здається, ніхто й не сподівався, що у таку маячню можна вірити. Так собі, бавляться у партії.

Під час Помаранчевої революції Пацюк розжився помаранчевою таки краваткою, з якою не розлучався. Для тих, хто знав про його комуняцтво, це виглядало смішним і недоречним, а для більшості - нормальним, природним явищем.

Собків і в натурі, як сказав би його давній знайомий бандит Матрос, був комуністом, мав партійний квиток. Але на комуністичні зібрання не ходив, як і багато інших прихильників Маркса-Енгельса, а, радше, Симоненка, — шифрувався, як сам висловлювався у вузькому колі. Для себе Степан Петрович мав виправдання. Навіщо світитися, показувати свою відданість комуністичній ідеї, якщо це можна робити тихо, кожному на своєму місці. Він так і діяв.

То з нагоди ювілею якогось комуніста опублікує йому в "Дрогославській зорі" привітання, нікому не кажучи, що мова, власне, йде про комуніста, а редакторів - "Та це просто мій старий колега". То, користуючись своїм становищем у газеті й широкими та давніми зв'язками зі службовцями, проб'є без зайвого галасу якомусь комуністові сумнівну субсидію чи навіть другу групу інвалідності замість законної третьої (мав добрих знайомих і в обласному центрі, де ця інвалідність вироблялась).

Якби сучасні революційні нишпорки докопалися до цього, то в помаранчевому шалі

заволали би про саботаж і диверсії з боку працівника редакції, але Собків не давав їм поживи, бо робив усе зі знанням справи, що комар носа не підточить.

У всьому Степан Петрович знаходив порозуміння з першим секретарем Дрогославського міського комітету Компартії України Євгенієм (як виключно на російський кшталт він сам себе називав) Кузнецовим. Ні, той, звичайно, не заохочував його до того, аби не ходити на партійні зібрання, але прекрасно розумів, що без Собківа він не зможе вирішити багатьох, навіть дріб'язкових проблем.

Але стихією Пацюка було не це. Працюючи другий рік у "Дрогославській зорі" й вибившись завдяки Мацьківу в люди, ставши заступником редактора (хоча й фактично завгоспом – дуже з цього приводу ображався Вадим Дрок, який чверть століття пропрацював журналістом), він служив вірою й правдою Миколі – і це стало його другою сутністю. Здається, до цього Собків був здатний усе своє життя, але колишні начальники або не розуміли Пацюкової собачої відданості, або лише Мацьківу він готовий був віддати все, навіть власне життя.

Пацюк пробачав Мацьківу багато речей, чого не зробив би стосовно інших людей. Особливо Собківу дошкуляло оте прізвисько Пацюк, яке він отримав з легкої руки редактора. Воно так приліпилося до нього, що деякі відвідувачі "Дрогославської зорі", не знаючи його справжнього прізвища, без тіні сумніву, приміром, запитували: "Пане Пацюк, а ви не скажете, де можна знайти редактора?". Працівники редакції, якщо були свідками таких розмов, не криючись, реготали, а Собків червонів і щось мимрив у відповідь.

Проте, дивна річ, привселюдно називати його Пацюком, крім редактора, ніхто з працівників "Дрогославської зорі" не смів, та й Мацьків робив це, коли зазвичай був напідпитку. Собків ніколи не наважувався захистити свою гідність, а намагався при цьому слові – Пацюк – перевести розмову на іншу тему або з рабською покірністю зносив усі редакторів кпини.

Мацьків у будь-якій ситуації міг покластися на Степана Петровича, особливо коли сам напивався, а це траплялося доволі часто. Пацюк уже років з десять, після кризового стану зі здоров'ям, узагалі не вживав спиртного, хоча раніше дозволяв собі такі алкогольні викрутаси, що вистачило би на десятьох.

Побачивши, що Микола спить за своїм редакторським столом, Степан Петрович зрозумів подальший план своїх дій і став повним господарем у редакції.

Насамперед він зачинив на ключ зсередини редакторський кабінет. Мацьків довіряв йому і дав ключі від усіх редакційних кабінетів. Цієї честі, однак, не удостоївся справжній заступник – Вадим Дрок, і до глибини душі, звичайно, був ображений.

Пацюк, виправдовуючи своє прізвисько, змів зі столу все, що там залишалося після трапези голови облради і редактора. А пожиток був багатий: майже півбуханки житнього хліба, який він щедро полив майонезом, добрячий шмат сала, кусень саламі, доброї чвертьпалки ковбаси "Дрогославська", сир, мариновані огірочки, оселедець. Залив усе це двома горнятками міцної кави і, погладжуючи черево, в доброму гуморі став будити Мацьківа. Зрештою, той міг ще спати, але Пацюк боявся, аби редактор

часом не захлинувся у власній блювотині, як це трапилося з його сусідом-алкоголіком.

Микола пручався, не розуміючи що з ним, але поволі приходив до тями. У цю мить редакторським ключем відімкнув кабінет Мацьківа Вадим Дрок і, побачивши Собківа, майже весело сказав:

— О, Петровичу, ти тут! Відтранспортуєш Колю додому?

Пацюк ствердно кивнув головою і тоном начальника запитав:

— Ти статтю про мітинг біля податкової написав?

— Так, дав друкувати, завтра у номер іде, — так само майже весело відповів заступник. — Ну, то я додому?

— Якщо буде місце, — уточнив Собків щодо статті.

Дрок, здається, не звернув уваги на ці його слова. Він був радий, що при вірному зброєносці Санчо-Пансі йому не доведеться відповідати за редактора. А без уточнень Пацюка статтю й так надрукують, бо є актуальною.

Степан Петрович махнув Вадимові рукою: мовляв, іди. Той підняв руку догори: я свою справу зробив.

Коли Дрок виходив, Пацюк крикнув йому навздогін:

— Ключі залиши!

Той повернувся, кинув в'язку ключів Мацьківа на стіл, а Собків скрушно похитав головою: мовляв, знав Микола, кому довірити ключі.

Пацюк зачинив двері зсередини, зачекав ще декілька хвилин і став усерйоз будити господаря:

— Миколо, треба їхати до хати. Буде зле, якщо хтось застане тебе в такому вигляді.

— Котра година? — буркнув той спросоння.

— Третя доходить. Кликати шофера?

— Давай. — Мацьків розумів слухність слів Пацюка.

Собків уже давно запримітив водія, який копирсався біля машини на господарському подвір'ї редакції, й застукав йому до вікна:

— Петре, Петре!

Той знав: якщо кличе Пацюк, та ще й з редакторського кабінету, треба кидати всі справи.

Він за мить з'явився. Пояснювати йому довго не треба було, бо й сам усе бачив. Разом вони вдягнули редактора, натягнули йому по самі очі шапку, а він для проформи ще опирався, бо, мовляв, не закінчився робочий день, — і вивели його з редакції через службовий хід.

— Заведеш у квартиру, приїдеш назад — скажеш, — давав останні настанови водієві Собків.

— Та знаю, Петровичу, — змучено відповів той, боячись, аби редактор не обригав машину, як це вже одного разу трапилося.

— А, Пацюк, — грайливо сказав Мацьків, ніби вперше побачивши свого заступника. Він намагався зняти шапку з голови, але в нього нічого не виходило. Втім, він ураз посерйознішав, усвідомивши, яку добру справу для нього зробив цей черевань. —

Дякую, Петровичу!

— Все добре, Миколо, їдь з Богом. Я тут на господарстві за всім припильную.

Коли машина поїхала, Пацюк за відсутності редактора залишився спражнім господарем.

Насамперед він прибрав на редакторському столі, змівши все до останньої крихти й вимивши склянки й горнятка. Відтак – треба це було чи ні – заглянув у кожний редакційний кабінет, переконавшись, що всі працівники на місці й займаються тим, чим їм треба.

До кінця робочого дня Собків вирішував усі великі й малі справи. І справді вирішував, а не відфутболював людей.

Тепер йому не був страшний жодний помаранчевий. Він сам у власних очах видавався найпомаранчевішим із усіх найпомаранчевих!

Пацюк пішов з роботи вже після восьмої вечора, хоча нагальної потреби в цьому не було, ретельно оглянувши всі кабінети, ніби хтось із ворогів редакції міг зачaitися під чиймось столом.

Уже вдома він згадав про сон, у якому син Петро видав його комунацьку сутність помаранчевому натовпу – і страх знову заповнив його серце і мозок.

29

У ті революційні дні дрогославці й не помітили як тихо закотилася зоря великого мученика – Полікарпа Сидоровича Брушнівського.

Він помер тихо, уві сні. Його зболена душа полетіла на небеса. Справедливість, хоча й запізно, але восторжествувала.

Сусіди похопилися лише увечері, коли побачили, що у вікнах Брушнівського не світиться. Дзвонили у двері, телефонували, але ніхто не брав слухавку. Такого ще ніколи не було. Якщо Сидорович десь ішов чи їхав, обов'язково попереджав. Почекали ще трохи, сподіваючись, що старий заблукав у революційному вихорі вечірнього Дрогослава, — аж тоді наважались викликати міліцію і, на всякий пожежний, "швидку".

Міліціанти чекали на слюсаря з ЖЕКу, але той довго не йшов. Капітан нервово курих під дверима, потім не витерпів і сказав сержанту:

— Відкривай!

Під два метри ще зовсім молодий хлопчина, у якого вуса ніяк не могли пробитися над верхньою губою, покопирсався у кишенях, витягнув в'язанку ключів, примружив очі й з третьої спроби відчинив двері.

Капітан першим зробив крок у темряву. Промінь світла від ліхтарика затанцював по стінах. Міліціонер спочатку пішов на кухню, а коли пересвідчився, що газовий вентиль перекритий, ввімкнув світло.

Брушнівський лежав на дивані й, здавалося, спав сном невинної дитини. Кінчики губів розпливлися у скромній усмішці, а ліве око грайливо виглядало ледь-ледь з-за повік.

Капітан уважно глянув на старого. Приклавши палець до шиї й не почувши пульсу,

він констатував:

— Каюк!

З-за спини виглянув лікар зі "швидкої" – і закрутилася карусель.

Дали телеграму синові у Сибір, але надвечір прийшла відповідь, що Брушнівський-молодший за вказаною адресою не проживає.

З'явився священник, зовсім молодий, проте з розкішною бородою, що старила його років на десять, дав вказівку сусідам, що похорон розпочнеться об одинадцятій ранку. Протестувати було марно. Вони були замучені невизначеністю свого становища.

В останню ніч біля Брушнівського ніхто не сидів, хоча світло у кімнаті горіло, а двері були відчинені.

На похорон прийшло мало дрогославців. Революційний вихор поглинув їх з головою. Virізнялися два упівці в одностроях. Ще міцні на вигляд діди з посрібленими життям вусами в унісон змахували непрошену сльозу.

Сусід знизу, директор технікуму, здогадався закликати своїх учнів, а то нікому було би виносити Брушнівського на вічний спочинок. Їм, утім, довелося добряче попотіти, аби знести труну зі старим вузькими коридорами з п'ятого поверху хрущовки.

Один упівець сів у вантажівку, на якій везли труну, інший з двома сусідами – на заднє сидіння священникової машини, водій рушив услід за вантажівкою – оце й увесь почт, який проводжав в останню путь мученика сталінських таборів.

Заїхали до церкви. Здавалося, все робилося поспіхом, ніби хотіли спекатися Брушнівського і чимшвидше відправити його туди, звідки не повертаються.

Лютував мороз, і церемонія на цвинтарі відбулася за скороченою програмою.

Священник довів парафіян до найближчої маршрутки, вибачився, бо поспішав у село до батьків.

Упівці вийшли у центрі Дрогослава, зайшли до найближчої кнайпи і, бідкаючись, що занадто пізно дізналися про смерть бойового побратима, взяли по сто грамів горілки і по канапці з ковбасою, густо политою гірчицею, і прокрученою з хвилину у мікрохвильовій пічці. Випили за упокій душі раба Божого Полікарпа – і кожний почимчикував додому.

У день похорону у "Дрогославській зорі", вже по обіді, коли газета дійшла до читачів, з'явився скромний некролог про смерть Брушнівського від місцевої станиці Братства вояків ОУН-УПА. За браком газетної площі текст був набраний дрібним шрифтом, і треба було мати добрий зір, аби його вчитати, і розміщений не на звичній четвертій сторінці, а посередині на третій, між двома рекламними блоками, один з яких сповіщав про купівлю за європейськими цінами волосся, а в другому йшлося про продаж акумуляторів різноманітних типів і видів, так що багато читачів просто не звернуло увагу на таку дрібноту як смерть, вважаючи, що це теж стосувалося якогось рекламного оголошення. Мабуть, редакції не заплатили грошей, і останню звістку про Брушнівського втулили де-небудь.

міг зімкнути повік. Здавалося, що думки мали би осісти в голові, але ні про що конкретно він не думав. Могла виринути у спогадах Оля. А ще бачив як палахкотять газети його батька...

Зранку Василь надумав через Олю розшукати Уляну Гриньків і розповісти їй правду про батька, але з тієї наївної затії нічого не вийшло.

Того дня дівчини в університеті не було. Однорупники звично не кликали його на мітинг до ратуші й косо дивилися на нього. Чи це йому тільки видавалося? Але ж він фізично відчував як виростає стіна, що відгороджує його від них.

Василь зайшов у деканат, щоб зателефонувати Олі додому. Секретарка у помаранчевій в'язаній шапочці була сердитою: мовляв, турбують через усілякі дрібниці. Він так і не зрозумів, дозволила вона йому телефонувати чи ні, але набрав номер. Слухавку підняла Олина мама. Ніби попикшись, він мало не скинув телефон на підлогу. Секретарка підозріло блимнула на нього. Видавивши з себе: "Дякую!", прожогом кинувся з деканату. На виході мало не збив з ніг декана. "Обережніше, пане Чернюк", — прошипів, здавалося, той - і в цих словах юнак відчув загрозу не стільки собі, скільки батькові. Не пам'ятав чи вибачився, але не смів глянути деканові в очі. Відтак заскочив в аудиторію на другому поверсі, де за розкладом мала бути пара, але там нікого не було.

Йти на мітинг не хотілося, але, здавалося, всі дороги в Дрогославі вели саме туди, і вирватися з людського потоку не було жодної змоги. Василь опинився перед ратушею, змирився з цим, сподіваючись все-таки зустріти Олю.

І справді, він ще здалеку побачив її. Вона видалась йому сумною. Помітивши на собі погляд Василя і задерикувато глянувши на нього, Оля враз пожвавішала. Поруч з нею був високий худорлявий хлопець без шапки на голові, з розкішною шевелюрою пшеничного волосся. Василь його не знав. Здається, жодного разу й не бачив. Якщо раніше Оля мовчки слухала свого сусіда, то тепер не давала йому й слова мовити. Вони були далеко, кругом гули люди, так що нічого з їхньої розмови він не міг зрозуміти. Василь не відчував, що його штовхають новоприбулі на мітинг і все дивився в одну точку, на Олю, хоча, здавалося, нічого не бачив.

Враз йому стало шкода себе, коли Оля звичним жестом поправила шалик на шиї у незнайомця. Так вона завжди робила йому, Василеві. Він тоді не виказував своїх почуттів, але йому хотілося, щоб Оля робила так ще й ще.

Мабуть, Василь би заплакав від сентиментальних спогадів і образи, але священник почав читати молитву - і натовп монотонно загудів. Хтось відставав, хтось поспішав, і одноставної молитви не вийшло. Василь теж щось шептав, але збився, і це були вже не слова молитви, а просто набір звуків, який виривався зсередини назовні, ніби Диявол через своїх підданих хотів розчинитися серед Божого натовпу.

Тут, серед людей, нічного страху не було, хоча Василеві інколи здавалося, що збоку і позаду скося дивляться на нього: мовляв, чого прийшов, біжи під крило свого татуса. Хлопець відчував себе самотнім серед оцього помаранчевого велелюддя слів і думок.

Він втратив Олю зі свого поля зору. На попередньому місці її не було - як і того

пшеничного юнака. Йти розшукувати її не було сенсу. Просто піти з мітингу – незручно. Але коли через деякий час поруч заворушилися люди, пробиваючись назад, Василь пішов за ними, завернувшись, мов злодій, у провулок біля ратуші й, геть ослаблений – не фізично, а морально – почвалав додому.

На стовпі побачив велике оголошення. Воно вирізнялося не лише розміром, а й кольором паперу, на якому було надруковане. Звичайно, це був помаранчевий колір – колір революції.

ЗВЕРНЕННЯ СЕКРЕТАРІАТУ ДРОГОСЛАВСЬКОГО КОМІТЕТУ "ГРОМАДСЬКОГО РУХУ ОПОРУ"

1. Постійно приходьте на майдан перед ратушею – зголошуйтеся для поїздки в Київ. Нам треба підтримати акцію мирної непокорі в Києві.

2. ПЕРЕВІЗНИКИ! Постійно потрібен транспорт, подавайте його до майдану перед ратушею.

3. Постійно потрібний ТЕПЛИЙ ОДЯГ, ШКАРПЕТКИ для учасників акцій протесту в Києві. Приносьте їх до Дрогославського штабу "Нашої України"!

4. Постійно потрібна ГРОШОВА ДОПОМОГА – просимо приносити гроші. Збір грошей здійснюється Дрогославським комітетом "Громадський рух опору" на першому поверсі ратуші.

5. Перед поїздкою в Київ самостійно виготовляйте СИМВОЛІКУ "Нашої України", "Чистої України", "Пори" і беріть її з собою.

6. Перед поїздкою в Київ обов'язково РЕЄСТРУЙТЕСЯ в пункті запису ліворуч від головного входу в ратушу. Якщо ви їдете власним транспортом – ЗАРЕЄСТРУЙТЕ його також у цьому пункті.

7. У КИЄВІ працює наметове містечко дрогославеців, де здійснюється реєстрація наших земляків та координація їхніх дій. Після приїзду в Київ знайдіть керівника цього містечка і дисципліновано виконуйте його розпорядження щодо побуту та організованих дій у Києві.

8. Дякуємо нашій УКРАЇНСЬКІЙ МОЛОДІ – майбутньому нації, яка в ці дні випробувань показала свою громадянську зрілість і моральну чистоту.

9. Створено ДРОГОСЛАВСЬКИЙ КООРДИНАЦІЙНИЙ СТРАЙКОВИЙ КОМІТЕТ – підприємства, організації, установи, страйкуйте! Консультації в кабінеті № 3 ратуші!

10. При Дрогославському комітеті "Громадського руху опору" працює наша НАРОДНА ВАРТА, яка охороняє правопорядок на майдані перед ратушею та в місті. Зголошуйтеся до її рядів!

11. РЕСТОРАНИ І БАРИ ДРОГОСЛАВА – хай у ваших приміщеннях звучить музика тих виконавців, які на Майдані незалежності в Києві є з українським народом! Дрогославеці, придбайте цю музику!

12. Зателефонуй у Донецьк! Зателефонуй у Луганськ! РОЗКАЖИ ПРАВДУ! Телефонуй рідним, знайомим — інформуй, переконуй їх!

13. Страйкові комітети підприємств, установ, організацій, щодня збирайте своїх підлеглих на своєму підприємстві на 09.00 год. і організовано приходьте на молебень і

віче на майдані перед ратушею!

14. Дрогославці, приносять до секретаріату Дрогославського комітету "Громадського руху опору" (кабінет № 5 на першому поверсі ратуші) фотографії, які висвітлюють перебіг Помаранчевої революції на Дрогославщині та в Києві!

Поки Василь дійшов додому, викристалізувалася думка: їхати у Київ, на Майдан Незалежності.

31

Того дня життя для мене, здається, зупинилося.

Зранку, коли я прийшов до редакції, Галя, моя співпрацівниця, не дивлячись мені в очі, сказала, що йде на іншу роботу.

Я не питав куди, бо все було зрозуміло без слів. У мене з Галею було два чи три рази, та й то після алкоголю; здається, ніхто не отримував від цього шаленого задоволення, так що близькість ще ні до чого не зобов'язувала.

Втім, я був здивований, коли вона на прощання поцілувала мене в щічку:

— Не телефонуй мені більше, добре?

Галя пішла, а я, ошелешений, сів за комп'ютер. Здається, тепер у цьому був мій порятунок — робити газету.

Швиденько набрав невеличку статтю. Назва народилася сама собою — "За свободу думки та вільне слово". Слова йшли від глибини душі, так що майже не робив правок:

Шановний читачу!

У дні, коли Україна виборює свою волю та незалежність, я звертаюся до Тебе.

Я ніколи не писав того, що Ти хотів почути, аби втрафити Твоїм смакам і уподобанням. Я завжди висловлював свою точку зору.

Я ніколи не робив свою газету бізнесовою — на відміну від моїх колег, які заробили чималі гроші, говорячи Тобі те, що Ти хотів почути й ігноруючи Вільне Слово, яке йшло всупереч думкам більшості.

Я міг помилятися, міг когось образити своєю різкістю чи несправедливістю, але завжди був щирим — навіть у своїх помилках. Але я ніколи не йшов проти українського народу, не здійснював злочинів проти нього, зокрема, не брав участі у фальсифікації виборів, не уповноважував нікого розчленовувати Україну.

Хто уважно читав мої статті, не міг не помітити, що я завжди виступав проти Леоніда Кучми та Віктора Медведчука, яких вважаю винними у ситуації, яка нині склалася.

Газета "Дрогославщина" і надалі захищатиме інтереси людей, незалежно від того, яким є їхній улюблений колір — помаранчевий чи біло-голубий. Я й надалі буду в опозиції до влади, як робив це за комуністичних часів і за часів незалежності України. Зрештою, саме у цьому полягає роль засобів масової інформації.

Я завжди захищатиму свободу думки та вільне слово.

Газета "Дрогославщина" — Ваша газета.

З повагою, Андрій ЧЕРНЮК

Зайшла секретарка директора філармонії, стара і згорьована жінка з великими

грудьми. На шиї у неї був намотаний помаранчевий шалик. В її очах ледь блимав революційний вогник, і я зрозумів, що зараз буде. Мені без зайвих натяків сказали, що я заборгував за оренду, а тому повинен звільнити приміщення. Я не пручався. Заборгованість справді була за останній місяць, і я, чесно кажучи, просто забув заплатити, але на рахунок є гроші, все можна владнати. Проте секретарка вийшла і не було потреби комусь щось пояснювати. Йти до директора теж не мав наміру.

Я ще раз перечитав свою статтю, залишився задоволений написаним і став формувати номер.

Ця робота мене захопила, і я не помітив як швидко пливе час. Мене ніхто не турбував, ніхто не телефонував, а я зараз нікого не хотів бачити, ні з ким не хотів розмовляти.

Завібрувала мобілка. Давався чути Микола Мацьків, редактор "Дрогославської зорі". Він був п'яним:

— Андрюха, ти ображаєшся на мене? Ти зрозумій правильно, я не міг поступити по-іншому. Зустрінемося колись, переговоримо.

Я мовчав і ніяк не реагував на ці слова. Колись! Мабуть, і Мацьків це зрозумів, бо наостанок, протверезівши від мого мовчання, сказав:

— Ну, добре, будь здоров.

Газета була зверстана. Я записав дані на дискетку і зателефонував директору друкарні:

— Володимире Мар'яновичу, газета готова, коли можна занести?

Мій дзвінок сприйняли як з потойбічного світу, сказали, що мають багато замовлень, тому не зможуть друкувати мою газету.

Зрештою, все було логічно...

32

Поховавши батька, Юлька Василів, здавалося, затаїла образу на весь білий світ, ніби все живе навколо неї було винне у смерті людини, котра дала їй життя. Якийсь дивний вогник нахабства поселився в її очах, надаючи ще більшої убивчої сили красі Юльки.

Коли вона йшла Дрогославом, мабуть, не було юнака чи чоловіка, який би не оцінив самотності цієї самки, готової кожної миті до продовження роду людського. Диваки навіть не здогадувались як глибоко зневажає їх Юлька і на яку вершину недоступності піднеслася.

Вир революційних подій цілком заволодів серцем і душею малої Василівки. Вона з головою пірнула в помаранчевий страх, який охопив людність, без надії вирватися з цього пекла чи бодай ковтнути свіжого повітря об'єктивної реальності, про що торочив молодий викладач філософії, який кинув на неї оком.

Тепер у Юльки не було навіть хвилики вільного часу. Здавалося, жодна більша-менша значима акція у Дрогославі не обходилася без її участі. Навколо неї кучкувалася найбільш активна дрогославська молодь, а Василівка була її двигуном. Вийшов би з ладу цей двигун — і загальмувався би помаранчевий поступ у Дрогославі, а з ним і по

всій Україні.

Їй уже було затісно в провінційному містечку, і коли стали записувати людей для поїздки у Київ, Юлька зголосилась однією з перших.

У штабі Ющенка, що містився у філармонії, двох думок бути не могло: на чолі чергової партії п'яного від революції студентства, що рвалося на головний Майдан України, мала стояти лише Юля Василів. Легенда про її героїчний вчинок, коли на очах всіх у штабі Януковича вона пошматувала плакат з фотографією нинішнього найбільшого ворога мало не кожного дрогославця, вже облетів містечко, обріс неіснуючими подробицями, а сама Юлька видавалася Жанною д'Арк, ось тільки спалення її на вогні відкладалося, а то й узагалі було неможливим.

Інструктаж особисто з нею проводив той самий молодий філософ. Він готовий був покинути Дрогослав, вагітну дружину, кафедру, віддати рештки свого жалюгідного існування на цьому світі, аби лише бути поруч з малою фурією, яка відвертим принизливим поглядом змушувала його затинатися, вдесьте повторювати одне й те ж саме.

Скажи йому Юлька, щоб він зараз роздягнувся догола і так сидів перед нею на очах у всіх штабістів, він би, не задумуючись, виконав цю її захцянку і аж захлинався би від щастя.

Ще вчора він би відверто дивився Юльці в очі, не приховуючи своєї сексуальної жадоби. Якби була сесія, він би добряче позбиткувався над бідною гарненькою студенткою, аби вона не відразу здала залік чи екзамен, бо хотів би просто її бачити ще і ще, навіть без надії, що вдасться задовільнити свою хіть.

Тепер усе було по-іншому. Як школяр, що не вивчив урок, він не смів навіть глянути на неї. Здавалося, це вона екзаменує його, і нема на те ради.

Бідного філософа врятував Ющенко. У штабі був телевізор, і "5 канал" демонстрував черговий його виступ. Всі, затамувавши подих, слухали слова свого духовного батька. Якби за мить у них запитали, про що ж він говорив, вони б, мабуть, не змогли дати відповіді. Це була віра, коли слова є зайвими, а все сприймається на зовсім іншому рівні людської свідомості.

Юлька грудьми впиралась у спину молодого викладача, не надаючи цьому жодного значення, а він відчував, як підіймається його прутень, готовий вискочити зі штанів, і жодна сила волі не допомогла би. Спереду звільнилося місце, бо хтось вискочив у коридор, розмовляючи по мобільному телефону, і філософ рвонув туди, аби приховати свою ганьбу. Василівка навіть не помітила цього.

Їхати мали через три години, і в неї ще був час, аби зібратися, зателефонувати матері. Та спробувала було сказати, аби Юлька не їхала, але перестала її вмовляти, зрозумівши марність своєї затії. Лише попросила, аби Юлька частіше телефонувала їй і берегла себе. Це було щось нове у їхніх відносинах, і донька все відчула. Їй хотілося сказати щось ніжне, лагідне, але гроші на рахунку закінчились — і фразу обірвало на півслові.

Василівка на мить подумала, що мама образиться, не зрозумівши, витлумачить це

як неповагу до себе, але тут же пролунав зворотній дзвінок від неї, і Юлька, поспішаючи, заторохтіла, що в неї закінчилися гроші і що взагалі... Вона ладна була освідчитися у великій любові до рідної матері, але та сама вже кудись поспішала, і Юлька інтуїтивно відчула це, і слова стали пробуксовувати.

Прибув п'яний голова обласної ради, уродженець Дрогослава, який з ними також їхав до Києва і фактично ставав формальним лідером групи. Його слова були зайвими, ніким не сприймалися. Мабуть, він сам це зрозумів, бо доволі швидко перестав говорити. А, можливо, подіяв алкоголь.

Остання значима подія, яка того дня відбулася з Юлькою, — це згадка про Орлова. Любові чи ненависті вже не було. Начальник штабу Януковича вплив як міраж, марево нездійснених мрій і бажань — та й розтанув десь у далині...

33

Третю добу Іван Савка, редактор газети "Мій Дрогослав", був хворий. Він добряче напився на дні народження у свого колеги, дрогославського адвоката Олексія Романіва, шлунок ніяк не міг заспокоїтись, і це дуже дратувало Савку.

Його кликали до Києва, а він відбріхувався, що, мовляв, не може поїхати, бо мусить робити газету і ніхто за нього цього не зробить. Доля правди, звісно, в цьому була, але навіть самому собі Іван боявся признатися, що боїться. Він боявся, що на нього впаде цегла, наїде машина, просто він помре уві сні. Їхати до Києва — це в десятки разів збільшувати небезпеку для власного життя.

Революційних подій Савка явно не переносив. Він любив творити газету вночі, коли над душею ніхто не стояв, коли думкам було вільно в його голові й коли, власне, хотілося жити.

Тепер же доводилося бігати від мітинга до мітинга, від акції до акції, аби потім подати все до газети. За день він витрачав всю життєву енергію, тому вночі було не до творчості, бо хотілося просто спати, а часом так виснажувався, що й заснути не міг, проте й творчість не давала про себе знати, ніби покинула його й полетіла до Києва, недвозначно натякаючи, де мав бути Савка.

А ще цей клятий шлунок! Скільки давав собі слово — не пити забагато або взагалі відмовитися від алкоголю. Де там! Сили волі вистачало до першої-ліпшої компанії чи до колеги, якого випадково зустрів у Дрогославі. І знав же себе, розумів, що п'ятдесятьма чи ста грамами не обійдеться, але вже не міг стриматися. Зачепившись, котився у прірву, як сніговий клубок, — а потім шлунок упродовж декількох днів нагадував про себе.

Відтак наступали дні блаженства, коли нічого не боліло, Іван насолоджувався життям, котре влаштовувало йому черговий капкан. Здавалося, все було випадково, коли траплялася нагода вкотре напиться, хоча, якби Савка задумався, то, мабуть, зрозумів би, що то з неба йому посилають випробування, аби він зупинився, філософським оком кинув на шмат прожитого життя і збагнув, що він має ще зробити, аби гідно завершити своє земне існування.

Проте шлунок був далекий від філософії. Йому не допомагали ні пігулки, ні

мінеральна вода, а тому Іван Савка просто існував, не усвідомлюючи свого призначення на цьому грішному світі.

Він сидів у себе в редакції (Савка орендував кімнату в проектному інституті), підперши голову руками. Жодна геніальна чи бодай талановита думка не йшла йому до голови, бо вся життєва енергія витрачалась не на мозок, а на шлунок.

Іван з жахом подумав, що міг би опинитися на місці Андрія Чернюка чи, в кращому випадку, Миколи Мацьківа. Редактора "Дрогославщини" нині на віче перед ратушею звинуватили у продажності Януковичу й паплюженні Ющенка, а редактора "Дрогославської зорі" — у тому, що друкував агітаційні матеріали біло-голубих. А його, редактора газети "Мій Дрогослав", похвалили, бо виступав проти Януковича. Інших дрогославських газет узагалі не згадували. Виходило, що лише він, Іван Савка, був білим і пухнастим на тлі своїх невдатних колег.

Насправді все дійсно могло бути по-іншому. Напередодні другого туру голосування він, будучи напідпитку, завалився до студентського профілакторію, де містився штаб Януковича, і здуру хотів взяти інтерв'ю у Михайла Орлова.

Втім, нічого просто так Іван не робив. Ідеологія ідеологією, але йому хотілося вициганити грошей у прихильників Януковича, бо прихильники Ющенка вже віддали йому все, що могли.

На щастя для Савки, Михайла Орлова у штабі на той час не було. Андрій Чернюк, як його заступник, пригостив Івана коньяком, канапками з ковбасою. Коли Савка сказав, що хоче взяти інтерв'ю в Орлова, але за це треба заплатити гривень п'ятсот-шістсот, Чернюк іронічно посміхнувся і напівжартома-напівсерйозно відрадив Івана від цього необачного кроку. Він так і сказав: "П'ятсот гривень тебе не врятують, а обличчя збережеш". Ніби у воду дивився!

А якби він надрукував інтерв'ю з Орловим? Ганьби було би!

Філософські роздуми безцеремонно перервав шлунок. Він вкотре нагадав про себе. Савка ледве встиг добігти до туалету. Робити газету в таких умовах було неможливо.

34

Марта Гриневич усвідомлювала, що закохується у Максима Нагачівського. Власне, це був процес, як і вагітність. І як вагітність доволі часто переривають найбрутальнішим способом, вбиваючи ненароджене, але вже живе, так і Марта хотіла зупинитись у своїх стосунках з Максимом, бо завжди існує спокуса задовольнитись тим, що маєш, ніж плекати надії на світле майбутнє.

Вона завантажувала себе роботою по самі вінця, до вечора зникаючи у бібліотеці, а потім вилизуючи все до блиску в кімнаті гуртожитку, але думки про Максима настирливо лізли в її голову, заповнювали кожну клітинку її грішного тіла і вже безповоротно завойовували душу.

Коли трапилась Помаранчева революція, то здавалось, що відбувалась вона десь в іншому вимірі, часі й просторі, а Мартове кохання жило саме по собі. Ні, вона щодня була з подругами на Майдані, але не відчувала того фанатизму, що й вони. Та й, власне, на головну площу України вона приходила тільки тоді, коли знала, що там буде

Максим. Кричала: "Ющенко!", а сама потайки впивалась поглядом у коханого.

Одного разу її серденько затріпотіло, коли вона, маленька, намагалася стати навшпиньки, аби побачити, що там – за широкими спинами тих, хто стояв перед нею. Ні слова не кажучи, а лише усміхнувшись їй кінчиками губ, ніби знаючи наперед, що він буде володарем її тіла й душі, Максим підніс її, а потім легко, мов пір'їну, невимушено посадив собі на плечі, як малу дитину. Від несподіванки у неї все попливло перед очима, але це тривало лише мить. Вона, здається, так нічого, втім, і не бачила, бо відчувала тепло його тіла, не дивлячись на мороз, а він, мов турботливий батько, запитав, чи зручно їй так. Вона не пам'ятала, чи щось відповіла йому, та цього і не треба було.

Марті було добре, як у дитинстві, коли батько ось так носив її на своїх плечах, і їй видавалося, що вона найбільша від усіх на світі. Тепер вона відчувала себе комашкою, найменшою од найменших, але залишилося оте дитиняче відчуття захищеності, коли сидів би і сидів на міцних плечах – і тобі більше нічого на світі не треба.

— Ну, що, мала, посиділа і досить. – Максим зняв її зі своїх плечей, і тепер Марта стояла обернена до нього, спиною до ораторів на сцені. Він дивився на неї зверху, у його погляді не було й натяку на веселощі, але вона знала, що він має право на отаке безцеремонне поводження з нею, лише він має таке право, і оте "мала", яке виводило її з себе при спілкуванні з колишніми кавалерами, у його інтонації було чи не найласкавішим словом, яким її досі називали. Вона все життя хотіла бути "малою", але лише в устах Максима.

Марті ніби мову відняло. Вона мала би подякувати Максимові, а потім гордо одвернутися. Ні, вона повинна була брикатися, що, мовляв, ніхто його не просив висаджувати її на його плечі, але якщо таке сталося, то це його проблеми – і щоб взагалі він більше цього ніколи не робив. Але це вона сказала би будь-кому іншому, лише не Максимові. А тепер віддано, мов собачка, яка замерзла і яку відігріли й нагодували, Марта дивилася у його щирі з сумною завісою карі очі й усміхалася куточками губ.

— Замерзла? – Максим був сама ніжність. Відповідь не потрібна була. І хоча Марта не зовсім відчувала холод, а тепер, навпаки, її тіло пашіло лише від близького спілкування з Максимом, вона за інерцією кивнула головою, бо хотіла бути разом лише з цим хлопцем. Та він, здається, усе знав і без слів. – Ходімо, я покажу тобі батькові щоденники, ти ще їх не читала. А заодно й кавою пригощу. Бразилійською!

На останньому слові вони дружно розсміялися, немов змовники, і якийсь дядько, з голови до п'ят, здавалося, замотаний у синьо-жовтий стяг, шикнув на них, аби не заважали слухати.

Старий Германсдерфер не знаходив собі місця. Вже більше доби його синочка не було вдома. Тіберій Маркович обдзвонив усіх знайомих, але ніхто не бачив Вітю у Дрогославі. Роза заспокоювала швидше себе, ніж чоловіка, що Вітя знайдеться, що це Божа дитина і нічого лихого йому не зроблять, але й сама, мабуть, не вірила у власні

навіювання.

У Германсдерфера боліли ноги, йому б зараз лежати у теплій постелі, читаючи щось філософсько-містичне, а він бігав, мов юнак, Дрогославом і чи не вперше у своєму житті щиро молився Богу, аби той повернув йому сина.

Тіберій Маркович побував на мітингах біля ратуші й біля податкової. Він, здається, не чув жодного слова ораторів, лише вдивлявся, шукаючи поглядом Вітю. Одного разу йому вдалося, що це його син, він вигукнув: "Вітя!", на нього зашипіли зусібіч, аби не заважав тим, хто виступає, він рвонув уперед, але його не пустили, ще й боляче вдарили у бік. Він ще довго, змирившись з тим, що не вирветься звідси, допоки мітинг не закінчиться, вдивлявся в того, хто нагадував йому сина, але потім зрозумів, що це не Вітя: і менший, і вдягнений не так, як малий Германсдерфер.

Потім він пішов в університет, сподіваючись знайти сина там. Викладачі й поодинокі студенти дивилися на нього, й він читав у їхніх очах подив. Ніби може бути дивною ситуація, коли батько розшукує сина! Але аж удома він зрозумів причину цього подиву: мало не всенький день, поки шукав Вітю, бігав з помаранчевим бантиком на грудях. Тіберій Маркович і не зчувся, коли йому причепили цю революційну символіку. Він з огидою скинув бантик, зачинився в туалеті, кинув його в унітаз і довго безуспішно намагався втопити. Але напір води був невеликим і бантик неодмінно впливав на поверхню. Старий Германсдерфер з допомогою туалетного паперу витягнув утопленика, щільно його замотав і поховав у відрі для сміття.

Віті ніде не було: ні в штабі "Нашої України", хоча казали, що він приходив сюди ще до виборів, ні в університетській їдальні, куди Вітя зазвичай полюбляв приходити, щоб поласувати, ні в дрогославських кнайпах.

Ноги вже зовсім відмовляли, але Тіберій Маркович не зважав на це. Його Вітя зник. Найчорніші думки лізли в голову. Аби не збожеволіти, Германсдерфер навімання узяв томик з книжкової полиці. Це виявилася "Гра у бісер" Германа Гессе. Навмання ж відкрив книгу і став читати:

"Мировая история, по его словам, есть бесконечное, бездарное, нелюбопытное повествование о том, как сильные подавляли слабых, и связывать подлинную, единственно важную, надвременную историю духа с этой старой, как мир, дурацкой дракой честолюбцев за власть и карьеристов за место под солнцем или, тем паче, объяснять первую из последней уже само по себе предательство по отношению к духу и заставляет его вспомнить одну распространенную не то в девятнадцатом, не то в двадцатом веке секту, о которой ему однажды рассказывали и которая всерьез считала, будто жертвоприношения древних народов, вкупе с богами, с их храмами и мифами, суть наравне со всеми прочими красивыми вещами следствие исчислимого недостатка или избытка в пище или занятости, результат арифметического несоответствия между заработной платой и ценами на хлеб, и будто, стало быть, искусства и религии суть декорации, так называемые идеологии, прикрывающие всецело поглощенное голодом и жратвой человечество. Кнехта эта беседа привела в веселое расположение духа, и он спросил, как бы вскользь, не полагает ли его друг, что история духа, культуры,

искусства также есть история, все же стоящая в некоторой связи со всей прочей историей. Нет, горячо воскликнул тот, именно это он отрицает. Мировая история — это гонка во времени, погоня за выигрышем, за властью, за богатством, в которой дело идет о том, у кого хватит сил, удачи или низости не пропустить нужный момент. Творения же духа, культуры, искусства являют собой полную противоположность, они всякий раз суть освобождение от рабства времени, прыжок человека из грязи своих инстинктов, из своей инертности в другую плоскость, во вневременное, разрешенное от времени, божественное, всецело внеисторическое и враждебное истории бытие. Кнехт слушал его с удовольствием и поощрял те дальнейшим, далеко не лишенным остроумия излиянием, а потом сдержанно закончил их разговор замечанием".

Професор ще раз прочитав останні речення, аж поки зрозумів, що видавці, мабуть, допустили помилку в тексті, а потім продовжив:

"— Преклоняюсь перед твоей любовью к духу и его деяниям! Однако духовное творчество есть нечто, к чему не так легко приобщиться, как думают некоторые. Беседа Платона или фраза из хора Генриха Исаака, как и все, что мы называем духовным деянием, или произведением искусства, или объективацией духа, все это — последний итог, конечный результат борьбы за облагораживание и освобождение. Я соглашусь с тобой, что это прорывы из времени в вечность, и в большинстве случаев наиболее совершенные произведения — те, что не несут на себе следов схваток и борьбы, предшествовавших их созданию. Великое счастье, что мы этими произведениями обладаем, ведь мы, касталийцы, только и живем за счет их, наше творчество — только в их воспроизведении, мы постоянно обитаем в потусторонней, изъятый из бремени и борьбы сфере, которая состоит из этих произведений, без них мы бы ничего об этой сфере не знали. И мы продолжаем их одухотворять или, если хочешь, абстрагировать еще больше: в нашей Игре мы разлагаем эти творения мудрецов и художников на составные части, извлекаем из них стилистические правила, формальные схемы, утонченные истолкования и оперируем этими абстракциями как строительным камнем. Что ж, все это очень красиво, об этом с тобой никто не станет спорить. Но не всякий способен всю жизнь дышать и питаться одними абстракциями. История имеет одно преимущество перед тем, что вальдцельский репетитор находит достойным своего внимания: она занимается действительностью. Абстракции превосходны, но я все же за то, чтобы дышать воздухом и питаться хлебом".

Германсдерфер упіймав себе на думці, що читання мудрої книги не відволікає його від думок про Вітю. Він відклав томик, і думки про сина, страшніші одна за одну, повністю заволоділи ним.

36

Це був поет. Взагалі-то Василь Остапович працював учителем фізкультури, але в душі давно був поетом. Та що там давно! Від народження.

Якби його запитали, що він робить тут, у Києві, на Майдані, щиро би здивувався. Що робить? Вірші читає! Адже й це комусь треба робити.

Не звиклі за прозою життя до віршованих рядків, його уважно слухали, думаючи кожний про своє.

Коли не думаєш про біль,
То він із пам'яті зникає –
Навіть якщо на рани сіль
Затято ворог насипає.
Невже забути зможеш біль,
Коли виламує він скроні,
Рве серце в шмаття – вражу ціль?
Не затаїшся в жоднім схроні!
З народження наш біль прийшов.
Весь час нас били й мордували.
До рабських звикли ми оков,
Аж поки волю не проспали.
Поляк, москаль, жид, хохол-брат
Плюндрують неньку-Україну,
Винищують наш красень-сад
І перетворюють в руїну.
А ми нікчемно мовчимо,
Хоч люті й крові повні очі,
Слухняно впряглися в ярмо
Й рахуємо неволі ночі.
Вставай, народе, пробудись!
Скинь вражі брязкальця-кайдани.
Пішли молитву Богу ввись.
Єдиним вийди на майдани.
Хай зникне біль, бо ти не раб,
Мій геній-мученик, народе.
Нехай відчує і сатрап
Твій зрив єдиний до свободи.
Проспать дарованої волі
Не маєш права, як колись.
Зречемся давньої ми болі.
Вставай, народе, пробудись!

Максим Нагачівський не хотів та й не мав права розчаровувати старого. Віршики, звичайно, були слабенькі, неоковирні. Та й як було пояснити поету, щоб не образити його зараз, у цей час, що слово "біль" українською чоловічого, а не жіночого роду, як у російській мові. Можна, звичайно, останні слова переробити:

Проспать дарованую волю
Не маєш права, як колись.
Зречемся давнього ми болю.

Вставай, народе, пробудись!

Але Максим бачив, як палали очі в старого поета, як уважно слухала його молодь, змучена мало не цілодобовим перебуванням на Майдані – і не хотів лізти зі своїми правильними мовними правилами в їхні душі.

Несподівано провінційний поет вибухнув блатною пісенькою:

Я родился в знойном Занзибаре,

Мать моя – в Сицилии крутой.

Папа был бенгальским водолазом,

Но ему не повезло с женой.

Он её боялся аж до смерти.

Я ж удался в мать мою, братки.

Стал таким себе крутым я джеком.

От меня дрожали сопляки.

Але, здається, ця пісенька не мала особливого успіху в помаранчевої молоді, хоча дехто й засміявся.

— Не закінчена ще, — намагався виправдатися учитель фізкультури.

— Остаповичу, а щось любовне маєте? – поспішив йому на допомогу Нагачівський і ненароком глянув на Марту. Та зашарілася, але ніхто на це не звернув уваги.

Здається, поет-фізкультурник тільки цього й чекав, бо без паузи почав читати новий свій вірш. Тепер це не був пафосний публіцист, що римує прозу і робить це далеко не кращим чином. Присутні почули лірика зі зболеним серцем.

Моя ти ластівко небесна,

Моя любов, моя зоря...

Якщо тобі сказати чесно,

Твоїх страждань не гідний я.

У цей страшенний час розрухи

Не до любові і віршів —

До болю, сліз, страждань, розпуки...

Так душу переповнив гнів.

І все ж, коли хоч трохи стихить

Свій бій, свій біль серце моє,

Коли напруга розум лишить

І милим білий світ стає, —

Тоді до тебе мовлю слово –

Гаряче, ніжне, чарівне...

Кохання вмить панує знову.

І воно вище над усе.

А це трапляється так рідко,

Бо знов вертається життя.

Моя зоря, моя лебідко,

Небесна ластівко моя...

Юні революціонери плескали в долоні. Марта відчувала на собі Максимів погляд, але не мала сили подивитися на свого обранця. Вона знала, що це її доля.

А Василь Остапович несподівано надовго замовк. Можливо, згадав ту єдину кохану, якій присвятив цей вірш. Чи засумував, що не мав у житті того єдиного кохання?

37

Юлька Василівка стала першою захисницею Віті. Ні, його ніхто не ображав, всі пригощали його чим могли, але ніхто не міг знайти з ним спільної мови. Малий Германсдерфер був для них екзотикою, до якої треба ставитися з християнським терпінням. Лише Юлька, його ровесниця, ставилася до нього, як до рівного. В неї пробуджувався материнський інстинкт, вона оберігала Вітьку, як мале дитя – своє дитя.

Відтоді як їхня група, що прямувала до Києва на Майдан Незалежності, від'їхала від Дрогослава на добрих двісті кілометрів, у добре обладнаній маршрутці, виділеній особисто Полежаєм, а не такій, якою возили містом людей, знайшовся Вітя. Як він заховався у вузькому проміжку за останніми сидіннями, на яких ніхто не сидів, бо звалили туди речі, пояснити не могли.

Вітя зрозумів, що його сварити не будуть, і пересів ближче. А оскільки вільним було місце лише біля Юльки, то сів біля неї.

Випадок з Вітею розсмішив усіх, але чомусь ніхто не подумав, що хлопця треба якось відправити назад. Не поїде ж він справді з ними до Києва!

Вітю знали всі й ставилися до нього, за великим рахунком, по-людськи. Але це було ставлення нормальних людей, які, власне, вважали себе такими, до людини ненормальної, а не як до іншої, відмінної від них. Втім, ще невідомо, хто був нормальним у даному випадку, адже не випадково Бог помітив Вітю як свою дитину.

Першою схаменулась Юлька. Вона уголос сказала, що Вітю слід відправити додому. Всі на мить стихли, ніби почули свіжу новину, але тут же почали давати пропозиції, як це краще зробити. Виходило, що необхідно зупинити зустрічний транспорт, пересадити на нього Вітю. Оскільки його самого не можна залишати, то хтось повинен поїхати з ним назад до Дрогослава, щоби передати батькам, адже невідомо, що він може дорогою вичворити. Всі мовчки дивилися на Василівку як на наймолодшу, й само собою розумілося, що саме вона має стати провожатою для Віті. Юля теж усвідомлювала, що має бути саме так, і не знаходила виходу із ситуації, аби відразу гаряче запротестувати. Не для того вона їхала до Києва, щоби зараз вертатися з Вітею назад. Звичайно, ще навіть сьогодні можна було сісти у якийсь інший транспорт, що відходив із Дрогослава, і хтось навіть уже починав усе вирішувати за Юльку, надзвонюючи по мобільному телефону, але тут несподівано втрутився Данило Галич, директор магазину "Дари моря" й однойменного ресторану.

Василівка уже давно вихопила його своїм поглядом, і він теж милувався її витонченою фігуркою, роздягаючи поглядом. Вона сміливо дивилася йому в очі – і все-таки на якусь секунду раніше за нього, визнаючи його чоловічу силу і хіть, потуплювала взір, не знаючи, що ще секунда – і він би теж не витримав її жагучого погляду. Якби не ота секунда, можливо, взаємини між ними були би іншими.

У нього були неприємні поросячі очі, але їх можна було обминати, намагаючись поглядом якусь іншу частину тіла. Юлька спочатку зосередилась на його вухах, м'ясистих і водночас чуттєво-ніжних. Їй раптом захотілося кусати їх й отримувати насолоду від його болю. Потім вона зосередила свій погляд трохи нижче його підборіддя. Якщо це було на відстані, можна було спокійно, не видаючи себе, дивитись у цю точку і не відводити погляду.

Тепер наступала його черга. Він не витримував її загадкового погляду і заговорював до когось іншого. Тоді виглядало природним не дивитися на неї, хоча Юлька відчувала, що він тільки би це й робив – дивився на неї, якби вони залишились віч-на-віч.

Проте здебільшого вона дивилась йому в спину, бо сиділа позаду, або на маленьке кружальце лисини, що починало зароджуватися на його голові.

Данило Галич, здавалося, першим відчув небезпеку, що Юльку, на яку він кинув оком, можуть забрати у нього.

— Вітю нікуди не можна пересаджувати, — переконливо говорив він, і сам його голос заспокійливо діяв на інших. Можливо, Юля перебільшувала, але вона знала, що він це говорить насамперед для неї. – Не знати, що йому заманеться, і як він буде себе поводити у дорозі. Нехай їде з нами, але треба вже зателефонувати батькам, нехай їдуть за нами услід і заберуть його.

Дивно, але з ним усі погодились, хоча ще мить тому так само безапеляційно були впевнені, що Вітю слід відправити назад до Дрогослава.

Юлька була безмежно вдячна Галичу, що він так блискавично і майстерно розв'язав проблему. Погляд її потеплів і линув набагато нижче його підборіддя, що мало засвідчити особливу прихильність Василівки до Данила. Та й сам директор магазину та ресторану розумів це, хоча й намагався не показувати цього, підкреслено не розмовляючи з Юлькою. Але вона не ображалась, бо саме так у її уяві повинен був діяти справжній герой – скромний, але рішучий у відповідальну мить.

Увесь цей час Вітя прислухався до розмов оточуючих його людей, але не проронив жодного слова. Навіть на своєму високому божественному і низькому людському рівні він розумів, що мова йшла про нього. Він також уторопав, що нічого лихого йому ці люди не зроблять, а найбільшою його захисницею є Юлька. На знак вдячності він поклав голову їй на плече. Василівці, на диво, це було приємно, бо ще жоден з колишніх її кавалерів так себе не поводив, але вона не знала, як має спілкуватися з Вітею та й, чесно кажучи, трохи боялася його, бо не розуміла, що він може викинути у найближчу мить.

"Ти жінка. В цім твоя межа. /Твій місяць спить, як срібна блешня./Як прянощ з кінчика ножа, /У кров утрушено залежність", — бурмотіла до себе в ті страшні зимові місяці, по-іншому страшні, ніж осінні: половина січня, лютий, березень — жодної звістки, і жодної змоги будь-що дізнатися — через Атлантику, з Кембріджа — в українське провінційне містечко, в опалювану дровами майстерню на горищі

покинутого дому без адреси й телефону, без клозета й гарячої води, іно з голою лампочкою на скрученому шнурку під стелею, з палкою ковбаси й банкою розчинної кави на вимашеному фарбами низенькому столику, хоч' канапку? о, ще помідорку маю, хоч'? Господи, живе ж хлоп — як пес прибудний, до шостої ранку не кладеться спати, з-за мольберта автомобіль отой свій відзігорний — безгаражний! — через вікно пантруючи, в двадцять п'ять, навіть у тридцять таке ще дається знести: звірина енергія вивозить, — але в сорок! Тимчасом у її кембріджській хаті, знай перемірюваний безтямною ступою з кутка в кут — від вхідних дверей через кімнату до кухні й назад (робота, задля якої буцімто й приїхалося до Штатів, розсипалася, мов нездарно примощований картковий будиночок), — щось незбагненне коїлося з телефоном: раз у раз її колошкали вдосвіта зі сну химерні дзвінки, зривалася, хапала слухавку: "Хелло!" — десь далеко на безмовній лінії свистав шугастий вітер і глухо рокотав океан, кілька секунд необжитий, незалюднений простір над північною півкулею давав їй знати про себе, ніби справді в ньому "хтось кричав крізь ніч її ім'я, неначе на тортурах", — і не міг докричатися, по чім німий сигнал уривався: підводно-зеленавим ряхтінням засвічувались баньки кнопок на слухавці, і вибулькував з розтруба бездушний зуммер, — о, в вас обох стало б моці повиводити з ладу всі телефонні лінії над Атлантикою, ця скажена, жадна до життя міць фугасила з його картин і твоїх віршів, ти впізнала її відразу, тільки-но, опинившись у нього в майстерні й начепивши окуляри з товстими скельцями, станула перед полотнами, і так само він мусив упізнати твою, — твою, котра в ті зимові місяці, так неждано й наповал збита з своєї, щойно віднайденої осі (бо ти була — жінка, жінка, хай йому стонадцять чортів: витка рослина, котра без прямостійної підпори, хай би навіть і намисленої, — без конкретного обличчя живої любові — опадала долі й зачахала, тратячи всяку снагу до горобіжного розгону: кожен вірш був прекрасним байстрам од якого-небудь князенка з зорею в лобі, зоря звичайно потім погасала, вірш — лишався), — кинута напризволяще, та сила розривала тебе зсередини, люто дряпалася в стінках твого ества і спорскувала в розпачливій непритокманості, — "І раптом знов схотілося — кричати, /На лампу вити, пазурями драти /Шпалери на стіні — од явності утрати, /Од того, що тебе уже даремно ждати", — аж доки, одного березневого дня, не обпалила все нутро моторошна думка, що він — помер, от просто взяв і помер, "вляпався в крапочку", як і хотів (зізнався їй у цьому ледь не напочатку — з кривим посміхом розганяючи авто, як літака на злітній смузі, серед ночі на замиській дорозі, і мокрі ліхтарі в дрібноголчастій сріберній облямівці, й чорний маслянистий блиск зустрічних калюж, — все злилося, навалюно помчало наперейми, забиваючи дух, сто, сто двадцять, сто сорок, сто... сто шістдесят? — не боїшся? не виникає бажання — вляпатися в крапочку? — ні, не боюся, не було в мені справжнього страху, та, по правді, й тепер нема — дивно, ба й незбагненно, надто взявши під увагу ціле моє, ах розтуди ж його, каторжанське життя, що недурно розпочалося, при народженні — клінічною смертю, мама пригадувала, що геть і цівка калу звисала з задочка, і тільки вже посиніло: виткнула душенька носа на світ і звомпила — е, ні, пустіть назад! — а її, спасибі, відкачали, а скоро так, то нічого

блягузкати, є речі, страшніші за смерть, і я їх знаю, тільки от того страху — манливого й темного, заворожливо-притягального захвату згуби, який є в ньому, і в інших я часами його розрізняла, — нема в мені, і квіт, тим-то він і дивився на мене з іскрами неприхованого захвату в зорі, навіть коли вже було по всьому: "А ти відважна жінка!", — і "крапочка" та проскочила тоді повз мене, не сполохавши), — але ця думка — що він помер, що ті загадкові телефонні дзвінки справді-таки від нього: з "тамтого боку", а значить, що її любов не ощадила його, що вона сама, сама, нарцисична егоїстка, гординею своєю дурною, пихою дешевою, бришканням пустопорожнім підопхнула його до "крапочки", де ж пак, принцеса знайшлася: ах так? ну що ж, тоді я поїхала, — звісно ж, Америка ...".

Юлька вшосте чи всьоме починала від самого початку читати забужчині польові сексуальні одкровення — і завжди зупинялася на восьмій-десятій сторінці. Їй хотілося залпом прочитати оцю книжечку, але щось заважало, внутрішнє і незбориме. Малій Василівці здавалося, що коли прочитає цю книженцію, то збагне сама себе. Не знати, хто їй навів цю дурнувату думку (вона запитувала у себе: "І хто тобі цю дурнувату думку навів?"), але вже не могла її прогнати. Вона читала слова, складала їх у речення, інтуїтивно відчувала підтекст, але потім суцільне сприйняття губилося, Юлька думала про щось своє, втрачала хід розповіді, відкладала книжку набік, давала собі слово наступного разу сісти й залпом прочитати, але наступного разу траплялося те ж саме.

Одногрупниця порадила їй прочитати цю книжку, закочуючи очі: "Там таке!...". Згодом з'ясувалося, що вона польових сексуальних одкровень не читала, а професор Мазур на лекції про Франка двома реченнями прохопився, що, власне, книжка Забужко не про секс. У Василівки згас інтерес до цього творіння письменниці. Але коли Юлька побачила пані Оксану по телевізору, то відчула в ній, як казав професор Германсдерфер, "родственную душу", бо українською - "споріднена душа" це звучить слабше". Василівці тим більше захотілося дочитати цю книгу до кінця, навіть якщо вона була, власне, не про секс.

В мікроавтобусі читати було незручно. Юлька сховала книжку в рюкзак. Її починало злити, що Галич не звертав на неї жодної уваги, хоча безтурботно про щось теревенив зі своїм сусідом. "Данило-мудило!" - почала вона тихенько наспівувати в такт двигуну, і це її трохи розвеселило.

Підходила обідня пора, хтось почав діставати зі своїх сумок їжу.

Раптом Данило Галич попросив усіх зачекати хвилин п'ятнадцять і нічого не їсти. Всі були заінтриговані, але директор магазину й ресторану був незворушний і не пояснював причину цього. Його послухали, заховали назад пакунки з їдою. Галич ставав для них авторитетом - принаймні у цьому мікроавтобусі. Здавалося, він не звертав на це жодної уваги і лише уперто дивився на дорогу, а потім підійшов до водія і наказав йому повернути направо на неприглядну сільську дорогу.

Люди в'яло почати протестувати: мовляв, ми їдемо у Київ, на Майдан Незалежності, тут кожна хвилина дорога, а мусиш потакати вибрикам Галича. Уголос

цього, звісно, ніхто не казав, але загальний настрій витав у повітрі. Данило знову нічого не пояснював, а водій лише загадково всміхався у свої козацькі вуса і не слухав тих, хто тихо казав повернути на головну дорогу. Мабуть, вони були у змові.

Василівка вперто дивилась у потилицю Галичу, не розуміючи, що він затіяв, але хотіла, щоби це було зроблено заради неї. Він відчув цей погляд, повернувся до неї усім тілом, усміхнувся і підморгнув. Коли він усміхався, поросячі очі щезали, а сам Данило був таким милим, що хотілося його негайно розцілувати, і Юлька ледве стримувалася, аби не зробити цього.

А Галич встав і одразу розвіяв усі сумніви:

— Друзі мої, мені сьогодні сорок років! Нікого з ближчих, ніж ви, у мене зараз немає. Ви ж не будете гніватись на мене, якщо я вас на годинку запрошу на свій день народження?

Всі дружно йому зааплодували, а Юлька, здається, найбільше від усіх. Чоловіки тиснули йому руки, жінки цілували – смачно і в губи. Юлька ревнувала. Данило ходив по мікроавтобусу, приймаючи вітання. Останньою була Василівка. Він підійшов до неї, перед тим потиснувши руку Віті, але на нього навіть не глянув:

— Ну, що, мала, цілуватися вмієш? – І не питаючи жодного дозволу, міцно поцілував її в губи, пронизавши серце.

Потім вони зупинились у невеличкому ресторанчику в якомусь селі. Звісно, пили та їли, але Юлька все пам'ятала смутно. Данило повністю заволодів її увагою.

Отямилась вона вже у мікроавтобусі. Після випитого хотілося спати, а не штучно змушувати себе читати. А тут ще водій різко загальмував, від чого всі прокинулися й спросоння загомоніли. Вітька упав їй на плече, а її рука невимусовно упала йому між ноги. Вона відчула його могутній і потужний прутень і, здається, помимо волі, стиснула його, не відпускаючи й загадково дивлячись на Вітю. Той божественно усміхався і не протестував.

39

Я не виходив зі своєї квартири. Звісно, надворі було холодно, роботи як такої у мене вже не було, але головне – за вікном буяла р-е-в-о-л-ю-ц-і-я.

П'ятий канал уже вшосте чи всьоме подавав репортаж із Донецька. Там на мітингу прибічників Віктора Януковича виступала його дружина: "Горы оранжевых апельсинов. Это на фоне "Оранжевое небо...", понимаете, от такое вот. Да, это просто, это кошмар. И хочу вам сказать, что эти апельсины не простые. Эти апельсины наколотые. Люди берут один апельсин, съели, взяли другой. От. И оно тянется и тянется рука. Вот сейчас я ехала сюда в пять часов, были новости, и сказали: на площади массовое отруення почалося, и у людей, значит, частые случаи обращения в больницу, людей везут в больницу с менингитом".

Я вимкнув телевізор, бо вже набридло слухати. Згадав, що вчора прочитав у "Дрогославській зорі" некролог про смерть Брушнівського. Я ж обіцяв книжку про нього написати! Думав, що він житиме сто років? За тією клятою політикою світа Божого не бачу.

Знайшов у коробочці три касети із записом розмов з Брушнівським. Навмання взяв одну з них, вставив у диктофон. Дивно було чути голос уже померлої людини:

"Ну, ви вже чули, що в п'ятидесятому році в Інті відбувся, ну, засекречений, звичайно, дуже великий процес політичний над політичними в'язнями спеціального Мінлагу так званого. Нас судили тридцять одного чоловіка політв'язнів "лаготделения номер один" Мінлага МВД СРСР. Нас продав один. Ми теж не так просто сиділи, а щось робили. А в тих умовах жажливих тотальної сліжки конспіруватися було дуже важко. Але все-таки попри ті охоплення учасників майбутнього повстання процес над тридцять одним чоловіком – то це був мізер. Але ми були змовлені ще перед арештом на всякий випадок, потім вже після арешту, ми затаїлися, все на собі. Так що жертв від нас багато не було. Заарештували нас третього лютого тисячу дев'ятсот п'ятдесятого року, ну, звичайно, несподівано, по одному висмикували, вивозили на вахту, там уже чекали такі чорні "воронки" і розвозили нас по "лагерным отделениям Инты". На Інті... Там же конгломерат... Таборів там було шість, величезних-величезних зон системи ГУЛАГу. В кожній зоні було... Найменшою була жіноча зона, яка нараховувала чотири тисячі двісті жінок, бо жінки і чоловіки там були ізольовані цілком окремо. А в мужських зонах було п'ять тисяч, в деяких – п'ять з половиною і так далі. Така була статистика – наскільки вона нам відома. Так от, почалися ті арешти, як я сказав. Ага! Ну, і оперативники, ми ж не знали, скількох заарештують, хоч ми мали деякі попередження. Ну, заарештували тридцять одного чоловіка в'язнів за один день. І розвезли їх по групах, по БУРах. БУРи – це лагерні тюрми. І посадили по одиночних камерах. Мене завезли на "лаготделение номер два", посадили одного в камеру, потім трошки пізніше з'ясувалося, що за стіною в одиночці теж сидів такий Віктор Макеев, по національності мордвин, за фахом медфельдшер, дуже порядний хлопець, можу наперед сказати, от. Він дуже гарно себе поводить: під час слідства і після цього. Такий затятий угро-фінський націоналіст. Ха-ха! Ну ж, мордва, ви знаєте це, це ж є угро-фіни. Він теж другий раз дістав 25 років. Ну, і з чого почалося? Привезли, дали одиночну камеру. Ну, а це ж лютий місяць, там дня нема, полярна ніч скрізь, мільйони ліхтарів по зонах, там в часі не зорієнтуєшся без годинника, а годинників там не дозволяли, розумієш: сидиш та й сидиш. Від "под'їма", як вони кажуть, до "завтрака", і з "завтрака до обіда", від "обіда до ужина", від "ужина до отбоя". Такий поділ часу. І що? Відразу нас позабирали після "завтрака". Вже ми налаштувалися йти на розвод, на роботу. Бо я тоді працював на шахті номер два, там, на Інті. Прийшов вертухай в бригаду; ми вже всі вдяглися, значить, виходити на роботу. Він: "Кто бригадир?". Той. "У тебя в бригаде Брушневский есть?". – "Есть". – "Как его звать?". – Ну, бригадир всіх повинен знати. До мене: "Пойдём". – "Куда?". – "Пойдём!". І привів мене на вахту, загнав в "воронок", привезли во "второе лаготделение" і загнали в БУР. Це я вже розумію, в чім річ. Десь була "утечка информации", хтось щось десь накапав, хтось щось помолився, хтось щось, може, підбрехав, така справа. Може, минуло годину або щось, відкривається камера, заходить трьох вертухаїв. Жаргон табірний – наглядачі. Ну, вони ж у тих своїх погонах, уніформі. Нічого не кажуть, ні слова, ні півслова, єдине: "Ты Брушневский?". – "Я". І

стали в такий трикутник, розумієте, і починають боксувати. І то так щиро боксувати. Боксують доти, доки не впадеш. Нічого не спитають, нічого не кажуть, абсолютно. Я розумію, їх прислали спеціально, це була, вони називали "санобработка". Значить, людину морально і фізично настільки принизити, щоб вона вже не чинила опору якогось. А я ж не знаю, мене ще не викликали. Бо, як правило, викликає офіцер чи МГБ, чи офіцер МВД, бо тоді було дві системи. А такий вертухай, там сержанти, слідства не ведуть. Це виконавці... І пішли. Всі троє. Я якось підвівся. Весь збитий. Не знаю, скільки часу пройшло. Відсувається "кормушка": "Принимай завтрак". Ну, "завтрак" – їсти хочеться. Ні, вибачте, я забіг наперед. Бо "завтрак" нам дали ще коли... Ні, то вже обід був. Я ж не знав годин, коли та акція відбулася. Скільки там мене везли. Привезли, заводили, приводили, аж поки відбулася та акція... Дивлюсь, подають у табірній тій бляшаній мисці щось таке досить ароматне. На нюх. Якась зупка. Подають "второе". Знаєте що подають? "Две котлетки с нормальным гарниром", так ніби я в якійсь "вольній" їдальні чи в ресторані. Розумієте? І на третє – "какой-то компот". Це просто було неймовірно, немислиме між тим як нас кормили з дня в день, щодня. Ну, подали – я "съел".

— Хліб був?

— Га?

— Хліб був?".

Я усміхаюсь через своє запитання. Голос у мене якийсь чужий, як мені видається.

"— Хліб, триста грам десь, такий приличний, а, може, чотириста грам. Видно було, що не глевчак. Ну, раз дали, то буду "есть", а там далше що Бог дасть, бо, як я розумію, що то спроба мене підкупити таким чином. Розумієте? Або психологічний хід. Мовляв, "мы можем с тобой и так поступать – можем поступать и так, гад эдакий", як вони любили повторяти, це їх улюблений – "гад эдакий". Я поїв з апетитом, чесно признаюся, той обід, це вже після, сорок восьмий, сорок дев'ятий, чи за два з половиною роки неволі я поїв нормальний якийсь обід. Котлетка якась була, видно, з оленячого м'яса чи чорт його знає, але смачне, добре. Поїв! І далі іде час, нічого. Перестукався. Виявляється, сусід Віктор Макеев, як я вам казав, — мордвин. Так можна було, прикладеш кружку до стіни, можна було дещо, ми трохи порозумілися. Наглядач не насідав нам...".

Далі я не можу зрозуміти слова, Брушнівський вимовив його невиразно, та й ще неголосно: мабуть, відвів обличчя від мікрофона. Я достеменно не можу пригадати як то було. Перемотую диктофонну плівку, але знову слово якесь невиразне – "прозурка" чи що? Мисленно наказую собі взнати у якогось політв'язня що то за слово.

"... Наглядач не насідав нам, в прозурку не заглядав. Може, йому було до лампочки, а, може, не було вказівки – хто його знає. Я ж не з того табору. Вечеря. На вечерю приносять – знаєте що? – "рисовая каша там с чем-то сдобренная", ще щось там, ну, нормально. На другий день – звичайно, зрання виносиш парашу свою, "Машу-парашу", приходиш назад, там якось помився, руки туди-сюди. Знов приходить тих трьох вертухаїв ще до "завтрака". "Завтрака" ще не давали. Це, значить, було десь

півсьомої, можливо, сьома година, чорт його знає. Бо підйом нормально шоста година ранку було. Калатали в рельсу... І знов процедура боксування повторюється. В мене ще десь відчувався той вчорашній "масаж". Ну, я не можу сказати, що били "зверські", розумієте, але били щиро. Ну, я тоді ще був молодий, знаєте, я сам був колись спортивно ... виспортований. На слідстві мене теж у Чернівцях, як кажуть, "не жаловали". Так що я це все витримував. Знов мене трьох побоксували, без єдиного слова. Що б котрий щось спитав, ну хоч щось спитав, — нічого. Вже й не питали прізвища, бо перший раз: "Брушнівський?" - "Брушнівський". Ну, тут нічого, вони вже знали. То була камера номер два БУРа "Лаготделения номер два". Мені на двійках везло. Ну, то потім, окремо... І пішли. Подали знов сніданок - такий, як на волі, ну, може, десь в їдальні, чи, може, навіть, в советському ресторані, прилично все, я поїв, позавтракав, помолився, як звичайно. Я людина богомільна, віруюча. Я завжди рано, тільки промив очі, та оправився, вибачте, промив очі - помолився. Це рано і ввечері.

Наступила довга пауза. Я подумав, що далі диктофон не записав, і на цьому розповідь обривається. Здавалося, що й Киця була стурбована цим фактом, бо уважно подивилася на мене. Але колишній політв'язень, мабуть, довго згадував своє минуле, задумався (цього моменту в розмові я не пам'ятав), а потім продовжив говорити:

"І все, нікуда не викликають. Перестукуюсь із Віктором, питаю: "Как тебя кормят?". А він: "Как в ресторане отеля "Метрополь" в Москве". З таким легким гумором, ну, щось коло того є, ну, то звична їда. Розумієте. Я кажу: "И меня тоже". - "Имей ввиду, это нам будет боком вылазить". Я кажу: "Витя..." - я це, а я був трохи старший за нього, може, десь років на два чи на три - я кажу: "Витя, я это всё хорошо знаю. Это подвох такой. Но, — говорю, — это долго длится не будет, два-три-четыре дня". Так воно і сталося. Ще десь два дні вони поприходили-побоксували. Не! Це тягнулося десь тиждень. Бачите, я вже починаю забувати. То тягнулося десь тиждень, може, навіть, трошки довше. Викликають мене раз, ведуть двоє в табірний той штаб, сидить якийсь в погонах старшого лейтенанта, такий опецькуватий чекіст, видно, оперативник. А матюгальщик! Як він почав матюкатись, я вже чув всіляке, розумієте, мене не здивувати тим всім. Но такої колекції я ще, здається, не чув. І так ніби на мою адресу і ніби не на мою адресу. Важко збагнути. Ну, видно було, що він був добре напідпитку. Потім натиснув десь там на гудзик, зайшов вертухай і відвели мене назад в камеру. Все, процедура закінчена. Він нічого мене не допитував. Психологічний фон створював. Крик, матюки, не розбереш, на чію адресу він матюкається, те обзивання через букву "б", через букву "п" і там Бог знає що. Знов забрали мене в камеру і, здається, пройшов день, може, два. Знаю, що це був десятий день мого сидіння. Значить, це було тринадцятого лютого тисяча дев'ятсот п'ятидесятого року. Це я точно пам'ятаю. Я вів таку свого роду хронологію, але в пам'яті. Я мав дуже добру пам'ять. Не хочу хвалитися, але то було моє багатство... Колись, незадовго вже до смерті мамці, ми сиділи там з мамцею, розмовляли всіляке, мамця каже: "Бач, сину, ніякого ми тобі спадку не лишили, ніяких маєтків, всю нашу родину розгромили, понищили всіх". З нашої найближчої родини, по суті, загинуло 17 душ, розумієте, починаючи - батько,

старший брат, вуйко Іван, вуйко Тодорко з їхніми сім'ями. Хто загинув на засланні, хто загинув від голодомору тридцять третього. Ну, одним словом, біда. Ну, то такий ліричний відступ, вибачайте. І от тринадцятого лютого заходять: "С вещами!". З якими "вещами?". У мене ні бушлата, телогрейка - все на мені. Як казали в Древньому Римі, омні амеа мекул порто - все своє ношу при собі і на собі. Ха-ха! Так і я. Колись трошки захоплювався латиною, коли вчився у Чернівцях, тоді покинув, бо то зайва нагрузка, потім я подумав: навіщо мені тої вже латини? Ну, то так, між іншим я кажу. І виходжу, виводять мене за зону, за вахту, стоїть "воронок", біля нього аж п'ять вертухаїв. Ну, всі краснопогонники, з конвойних військ. І валяються лопати, ну, такі шанцеві, ті, як вони називаються, сап'юрні лопати, знаєте, на довгих держаках. "Заходи!". Я заліз в ту буду, а там десь в'язень чи в'язні, тобто там більше нікого не було, посадили мене одного і відразу закрили такі гратчасті двері, і тут спереду мають сидати. А ні, перепрошую! Бачите, я вже почав забувати. Ще мене не загнали туди в "воронок", починають кидати туди ті лопати, кинули туди п'ять чи шість тих лопат. "Да хватит! Что, на одного не хватит этих лопат?!". Розумієте? Вони мене везуть вже десь розстрілювати, закопувати живцем. То такий психологічний... Я собі думаю: йолопи ви, йолопи! Поки що я вам потрібний живий, хочете ви цього чи не хочете, бо як ви посадили по такій справі, то ви будете вимотувати з мене душу і нерви, але я вам ще потрібний живий, ви мене ще не будете ні розстрілювати, ні закопувати. Я не настільки дурний, щоб я розплакався, або просився, або що. Ну, вони дурні. Розумієте? Накидали тих лопат, потім закрили ту хвіртку, посідали вдвох у кабіні, трьох сіли спереду - поїхали, вйо! Я думав, що поїдуть, буде якась інсценізація розстрілу, будуть закопувати в яму, чи щось... Ні, привезли мене в так званий знаменитий на Інті ШИЗО, штрафний ізолятор. На той час це вже була як внутрішня слідча тюрма Управління МГБ Мінлага ССРСР. Я мав звичку, де б я не був, вивчати навколо себе обстановку. От така вже в мене була звичка. І це, між іншим, добре, що я це робив. І завели мене в камеру так само номер два. Вертухай був "комік". А там переважно всі наглядачі були "коміки" - не в тому розумінні, що вони коміки. А то народність комі. Такі невисокі комі. "Захади!". Застав там старшого мужчину якогось. Так відразу глянув, бачу, то є людина інтелігентна. І я пізнаю з обличчя. Я не є там якийсь психолог чи Бог знає, але орієнтуюсь по фізіономіях непогано. Глянув на людину - я можу з нею говорити так чи говорити так. То мене життя навчило. А десь там начитаний з цього. Ну, то інша тема. Ну, я привітався, сказав: "Добрый день!". - "Добрый день!". - "Кто вы, что вы?". - "Да я, меня две недели назад арестовали", — він каже...".

Магнітофонна плівка добігла кінця. Диктофон клацнув. Я переставив плівку на інший бік, включив запис - але зазвучав якийсь інший голос. Я прислухався і згадав хто це. Років зо два тому брав інтерв'ю в теперішнього дрогославського міського голови, а продовження запису розмови Брушнівського було десь на іншій плівці.

Втома навалилася на мене. Був злий на себе, що вчасно не доводив розпочаті справи до кінця. Подумав, що добре би було розшифрувати всі розмови з Брушнівським до кінця, видати їх окремою книжкою. Усміхнувся сам до себе. А гроші? Хто тепер мені

на це дасть гроші?

40

Тіберій Маркович Германсдерфер був на сьомому небі від щастя: знайшовся його Вітя, його єдиний і улюблений син!

Коли зателефонувала ота студенточка, ім'я і прізвище якої він одразу забув, і повідомила, що Вітя їде з ними до Києва, він не міг второпати що й до чого. Професор накинувся на неї: мовляв, навіщо було тягнути з собою нещасну дитину? Він вилаяв студенточку на чому світ стоїть. Коли ж вона йому все розтлумачила як було насправді, у нього не знайшлося мужності попросити в неї пробачення – і тепер його пік сором.

Але з усього цього виходило, що тепер йому, старому й хворому, необхідно пертися до Києва, у самісінький центр революційних подій, аби визволити своє дитятко з біди. Поміркувавши добре, він зрозумів, що іншого виходу просто-таки не існує, бо хто, як не він, знає свого Вітю, відчуває його, вміє підійти до нього, з пів-погляду розуміє сина? І дійсно, хто відважиться з Києва везти Вітю аж до Дрогослава? Вітя знову може утнути якийсь фокус і просто зникне з очей проводжатого.

Ні, лише він, батько, повинен їхати до Києва – і то негайно. Але куди там негайно? Надворі глупа ніч. Дружина спить, як у молодості, лише тихенько посапуючи. Ні, Тіберій Маркович не гнівається на неї, бо все життя так виходило, що він більше за Розу любив Вітю. Здається, все мало бути навпаки, але в цьому випадку один із законів природи не спрацював. Чи, можливо, це було випробування для нього, професора, за гріхи молодості й гріхи попередніх поколінь?

Він уже не міг заснути. Лежав з розплющеними очима і вдивлявся у безкрає нічне марево. Здається, ні про що не думав, хоча думки шаленіли охвістями у його затуманеному мозку. Картини дитинства перепліталися з нинішньою дійсністю у химерному калейдоскопі, ніби він відходив у Вічність...

Тіберія Марковича зранку розбудила дружина:

— Ты едешь за Витей?

Проспав!

Він нашвидкуруч похляпав водою обличчя, не поголився, чого ніколи собі не дозволяв, навіть на вихідні чи свята, не поснідав і стрімголов кинувся до штабу "Нашої України". Але з його хворими ногами стрімголов виглядало сміховинно. Він задихався від холодного повітря, весь час кашляв, уже навіть не прикриваючи рота долонею. Його набута інтелігентність випарувалась, ніби її ніколи й не було, і він повернувся до природного стану своїх предків, селян і ремісників, які не дуже дбали про зовнішні ознаки власної пристойності. Зрештою, для нього Богом на Землі нині був Вітя, а все інше не мало жодного значення, виглядало дріб'язковим, не вартим уваги.

Коли він уже добіг, чи то пак ледве дочвалав до приміщення колишнього управління торгівлі, де розташувався штаб "Нашої України", то з жахом помітив, як звідти виходять люди – і серед них найважливіший для нього сьогодні чоловік Іван Полежай. Він чув, що його колишній студент, один, до речі, з найталановитіших, тепер у Дрогославі був головним по Помаранчевій революції. Вони декілька разів упродовж

цих років зустрічались, і завжди професор бідкався, що Іван не присвятив себе науці, а зайнявся бізнесом. "І скільки би я зараз заробляв, чи навіть доктором наук? – віджартовувався Полежай. – Мені ж сім'ю годувати треба, четверо дітей, дружину та ще й тещу!". Оте "та ще й тещу!" виходило так, ніби мама його дружини потребувала найбільше грошей.

Тіберій Маркович намагався кричати, аби Полежай зупинився, але з його горла вилітали лише глухі звуки, які вже за крок не було чути. Проте головний дрогославський революціонер сам помітив старого професора, який розмахував руками, намагаючись привернути до себе увагу. Він швидкими кроками підійшов до свого улюбленого викладача, який колись насправді був улюбленим для нього:

— Ну що ви, Тіберію Марковичу? Що трапилося?

Від хвилювання у професора підгиналися ноги. Ще мить – і він би упав на сніг, якби його не підтримав Полежай. Іван відкинув усі справи, хоча до нього звідусіль лізли й лізли люди з якимись дріб'язковими запитаннями.

За допомогою Полежая Тіберій Маркович зайшов у приміщення. Його посадили у крісло, дали гарячого чаю. Він сьорбнув декілька разів, та й сам уже взяв себе у руки.

З плутаної розповіді Германсдерфера Полежай спочатку зробив висновок, буцімто старий хоче у Київ, аби підтримати революцію, й надумав переконувати його, що більш молоді й завзяті будуть це робити, а кожному, хто бажає, знайдеться робота тут, у Дрогославі. Але потім він зрозумів, що йдеться про Вітю, професорового сінка, який заліз у мікроавтобус і тепер їде до Києва. Рішення у Полежая визріло миттєво:

— Тіберію Марковичу, зараз я вас підкину додому. Через годину відправляються два наші мікроавтобуси на Київ, думаю, що місце для вас знайдеться. Поїдете з цими людьми. А потім вони вам допоможуть вибратися з Києва разом із Вітею. Встигнете за годину зібратися?

Професор відповів стомленою посмішкою: мовляв, що тут збиратися? Найщасливішої людини у світі в ту мить, здається, не було.

Полежай справді підвіз Тіберія Марковича додому і ще раз нагадав, що заїде за ним через годину, аби той не барився.

Германсдерфер марно прочекав до обіду. У нього вже не було сил кудись телефонувати, а тим паче йти. Він лише знав, що ще має час доїхати маршрутною до залізничного вокзалу, взяти квиток на Київ і сісти у поїзд.

Йому поталанило. Звісно, у таку пору годі було дістати квитки на поїзд, і він мав би здогадатися про це сам. Але якби усвідомлення цього прийшло до нього раніше, він, мабуть, не зрушив би з місця і сидів удома, чекаючи біля моря погоди. У касі того дня працювала його сусідка з третього під'їзду. Вона вже знала, що у Тіберія Марковича зник син, а тепер професор розповів їй подальшу історію зі щасливим кінцем.

Коли поїзд відійшов з двірця і, здавалося, всі тривоги й переживання були позаду, професор відчув як сильно заболіло у нього серце. Такого з ним ще ніколи не було.

— Ну що, мала, як ти будеш зі мною розраховуватися? – запитав Данило Галич у

Юлі Василів, коли та віддавала йому мобільний телефон. Його гарячий погляд пронизував її тіло наскрізь, і вона готова була знову, вкотре у житті, втягнутись у цю любовну гру, від якої отримувала стільки насолоди, хоча ще ніколи це не закінчувалося для неї добре. Але вона завжди жила цією хвилиною, а що буде потім – не думала.

— Дякую, — скромно сказала дівчина, відповідаючи йому ще гарячішим поглядом і водночас подивовуючись своїй скромності. Данило гучно засміявся, і Юлька услід за ним, розуміючи, що отим "дякую" не відбудеться.

Вона добрих півгодини мордувала його мобілку, телефонуючи на різні номери, аж поки не вийшла на професора, щоби повідомити йому про Вітю. Мабуть, втратила шалену купу грошей, але мусила довести справу до кінця, бо з першої хвилики цієї історії відчувала персональну відповідальність за хлопця, а на рахунок в її телефоні грошей не було. Василівка збоку час од часу спостерігала за Галичем, але він не виявляв ознак жадібності, узагалі нічого не казав, що тринькають його гроші, ніби теж підтримував Юльку у її материнській опіці над Вітею.

Між ними, здавалося, з першого погляду налагодилися стосунки, ніби між братом і сестрою, ніби вони були знайомі між собою довгі роки, хоча до сьогоднішнього дня навіть не підозрювали про існування одне одного. Проте цього Данилові, видавалося, було мало, і він на підсвідомому рівні докумекав, що жадає дівчину як найкоханішу з коханок. Чи як у тій пісні співається— "Не коханка я, не коханка, я кохана, кохана твоя"? І Юлька відчувала потужну любовну енергію, що випромінювало усе тіло Галича. Вона просто не могла не відгукнутися, настільки це захопило її з ніг до голови. Навіть коли до Данила телефонувала дружина і той люб'язно з нею розмовляв, у всі свої поросячі очі дивлячись на Юльку, вона не ревнувала, бо знала, що зараз Галич – її, і ні з ким вона його ділити не буде. Не задумувалась наразі над тим, чи буде він ділити її з кимось – дружиною чи іншими коханками. Юльчині мрії не забігали занадто далеко вперед, бо їхня господиня була задоволена тим, що є зараз, аби думати про майбутнє.

Всі у мікроавтобусі були у нервовому напруженні – під'їжджали до Києва. Стихли розмови, водій вимкнув музику. Здається, і саме повітря завмерло. Лише Вітя безтурботно посапував на плечі у Юльки, а вона машинально, не усвідомлюючи цього, м'яла його великий пеніс, який намацала крізь штани. Це її заспокоювало, дозволяло ні про що не думати, безтурботно віддаючись насолоді життя.

Перед Києвом їх зупинив пост ДАІ. Водій про щось довго розмовляв з якимось лейтенантиком, тицяв йому до носа документи, на які той навіть не глянув, а потім, засмучений, повернувся:

— Каже, що у Київ нас не пустить. Каже, щоб ми їхали додому.

У мікроавтобусі залунали голоси обурених дрогославців, проте їхня мужність за межі машини не виходила.

Данило Галич думав про щось своє і нічого не казав. Здавалося, він не переймався проблемою, що несподівано виникла на їхньому шляху. Проте раптом директор магазину і ресторану зірвався на ноги, вийшов з мікроавтобуса і рішуче попрямував до впертого лейтенантика. Юлька злякалась, що Данило зараз почне гамселити того і

навіть у страху піднялася з місця. Але Галич мирно розмовляв з лейтенантиком, не виймаючи рук зі своєї розкішної шкіряної куртки. Потім несподівано вони разом розсміялись і потиснули один одному руки.

— Наш хлопець! - Данило зайшов у мікроавтобус і наказав водієві розвертати машину. У нього почали запитувати, чому, мовляв, їдемо назад, але Галич мовчав, мов води у рот набрав, не вважаючи за потрібне зі своєї висоти велета опуститися донизу, до меркантильних проблем плебсу. Головне, що він знає як манівцями доїхати до Києва, а все решта їх не повинно цікавити.

Кілометрів за двадцять від того місця, де їх зупинили даїшники, Галич наказав водієві повернути мікроавтобус вліво. Машина з'їхала на сільську дорогу. Вони до пізнього вечора блукали селами, читаючи незнайомі назви, аж поки водій урочисто не сказав: "Київ!".

Всі заплескали у долоні, аж Вітя прокинувся і з несподіванки зірвався на ноги. Данило цим скористався і підсів до Юльки:

— Ну що, мала, хочеш мене?

— Угу! - прямо відповіла Юлька, не задумуючись, ніби довго чекала на це запитання, нахабно впиваючись поглядом у його обличчя. Усе її тіло пашіло й рвалось до Данила. Жодної сором'язливості перед ним у неї не було.

Цього разу дрогославці без першкод в'їхали у Київ, відкривши нову сторінку в своєму житті.

42

Ось уже добру годину Сашко натхненно працював, але в нього нічого не виходило. В цьому не було його вини.

ВОНА лежала з розплющеними очима і думала про щось своє. Завести її, здавалося, було неможливо, хоча ВОНА дозволила робити з собою все, що заманеться, окрім одного - не кінчати в НЕЇ. Отой страх - знову завагітніти - вселився після народження доньки. Хоча ЇЇ і вставили спіральку, але лікар напівжартома сказав, що завжди існує певний відсоток можливості знову стати матір'ю. ВОНА це сприйняла всерйоз.

Сашко був професійним зваблювачем жінок. Від нього багато представниць слабкої половинки хотіли завагітніти. Але він не займався такими дрібницями. Сашко задовольняв жінок, виконуючи будь-які їхні сексуальні захцянки.

Але ця клієнтка була особливою. Він здогадувався, що працює під пильним оком її охоронців, хоча їх і не було видно. Сашко навіть пікнути не встиг би, якби замислив зробити з НЕЮ щось зле. Але, бачить Бог, він отримував величезну насолоду від роботи з цією жінкою. Це не була політична прихильність до НЕЇ, як у більшості помаранчевих. Мова йшла про вишукану естетичну насолоду її тілом - і Сашко вповні віддавався роботі.

Єдине, що стримувало його, — це слова, сказані охоронцем цієї чарівної жінки: "Кончишь в неё - убью". У молодика був квадратний череп, безвиразне обличчя - і сумніватися в правдивості його слів не доводилося. Правда, зародилася крамольна

думка: ану ж, це не її бажання, це все видумав охоронець?

Сашко хотів зауважити, що, мовляв, є засоби контрацепції, але квадратний череп випередив його: "ОНА не любить презервативов".

Доводилося гнати все побічне, не ризикуючи дружиною, дітьми, матір'ю, бо молодик виразно натякнув: "Ты ж не хочешь, чтобы им было больно?", маючи на увазі саме їх.

Ще напередодні Помаранчевої революції Сашко побачив її на екрані телевізора й уявив, як би він звабив цю чарівну жіночку. У таких випадках він ніколи не думав про себе, лише про клієнтку. Це, зрештою, було секретом його успіху. А тут він хотів її, і відчував, що його прутень не дає йому спокою.

Мрії збуваються, чорт забирай! Тепер би він віддав багато грошей, аби їхні шляхи не перетиналися. Ні, Сашко ще хотів її, але боявся отих квадратних охоронців з відсутністю інтелекту. З іншого боку, він пишався, що саме до нього можна застосувати оте сакраментальне: якщо переспати, то з королевою.

Коли його заповнювали хвилі сперми і здавалося, що вони ось-ось віллються в його клієнтку, Сашко змушував себе думати про похорон свого батька, який трапився в липні цього року, — і це минало.

Тата - веселого і відчайдушного Дон Жуана - банально збила машина. Смерть настала миттєво. Ще зранку бачив його, а в обід тобі телефонують, що батька нема.

Сашко якраз закінчив працювати зі старою клієнткою, яка, втім, щедро розрахувалася з ним. Нічого, крім огиди до її старечого тіла, в нього не було. Довідавшись про смерть його батька, вона з барського плеча кинула йому ще тисячу баксів: "Это вам на похороны, деточка".

Він хотів жбурнути їй в обличчя гроші, дані раніше, і цю тисячу, викрикнути якісь образливі для неї слова, але вона пригорнула його до себе, мов мати (ні, мати ніколи так його до себе не пригортала): "Крепитесь, мальчик мой" - і він усю ненависть затаїв у собі.

Сашко розумів, що це гріх: під час статевого акту думати про похорон батька, бачити рідне обличчя, яке вже ніколи не повернеш до життя, але нічого не міг вдіяти з собою. Це була єдина можливість виконати побажання її охоронця, хоча саме з НЕЮ хотілося попрацювати на повну потужність.

ВОНА була далеко думками від Сашка. Якби Ющенко був рішучішим, всі проблеми можна було давно розв'язати. Чому вона повинна терпіти цього в'ялого чоловічка, з його вічними сумнівами, віддавати йому перемогу, яка цілковито належить їй? Янукович теж боягуз, але зі страху він може багато біди накоїти. Та й у її команді нема людей, на яких можна цілковито покластися. Всі тільки й заглядають їй у рот, чекають, що вона скаже. Баби в штанях! Слід розраховувати лише на себе. А як хочеться бути просто жінкою, віддатися цьому хлопчикові, відчутти себе слабкою й ні про що не думати... Не може через клятву політику.

Сашко не відразу зрозумів, що наступна - четверта чи п'ята - хвиля сперми, хоча й не така потужна, як попередні, народжується в ньому. Він відверто проспав її, думаючи

про щось своє, зневірившись у тому, що ВОНА кінчить. Було вже пізно думати про похорон батька, та це й навряд би допомогло. Сашко намагався нічим себе не видати і, як міг, маскував свої дії.

— Ладно, Саша, извини, не получается. - ВОНА плеснула його долонею по спині. Удар був сильний. Стало боляче. Він приписав це її роздратованістю собою.

— Получится в другой раз, — намагався пожартувати Сашко, але наштотхнувся на її погляд мертвої риби.

Він ще не встиг ні про що подумати, як ВОНА дала йому чималу пачку доларів.

— Здесь много, — хотів заперечити Сашко.

— Другого раза может не быть, — жорстко сказала ВОНА і нахилилась до його вуха, імітуючи поцілунок. - Ты кончил в меня, сорванец, я могу забеременеть.

Він зрозумів, що останні слова були не для охоронців. Але ВОНА ще ніколи не розмовляла з ним таким тоном. Сашко відчув погрозу в її словах.

Потім вона довго і ніжно його цілувала, бо любила робити це саме після процесу кохання, а не до чи під час цього. Але, радше, це були материнські поцілунки, ніж жага коханки.

Сашко, зворохоблений її останніми словами, стояв ні живий, ні мертвий.

ВОНА ніби зрозуміла стан його душі. Знову нахилившись до вуха, аби не чули охоронці, прошепотіла чомусь із грузинським акцентом:

— Нэ боись, малчик, у мэня спирал, — і, як це в НЕЇ завжди виходило, задріботіла штучним сміхом.

ВОНА довго стояла під душем, потім ретельно спринцувала піхву. Коли витиралася, відчула, як смертельно змучилась за ці дні. Аж тепер сон почав долати її. Але на НЕЇ вже чекала дівчинка (так вона її називала, хоча це була доросла жінка), яка мала укладати косу. А потім - зустрічі, переговори, таємні рандеву. Все зараз залежить від того, як ВОНА, саме ВОНА, а не хтось інший, організує справу.

Сашко намагався якнайшвидше вирватися з цього кубла, але це було зробити не так просто. Він вбив собі в голову, що йому пустять кулю в лоб, чи задушать, чи скинуть із багатоповерхівки, імітуючи самогубство - ще й записочку посмертну змусять написати: мовляв, змучився жити. І він напише, лишень би не мордували!

Спочатку Сашко хотів віджартуватися. Помахуючи перед дебелим молодиком пачкою доларів, він сказав, що сьогодні сам добереться додому. Краще би він цього не робив! Вогники первісної людини заблищали в очах охоронця, але він сказав те, що мав сказати:

— Велено доставить домой.

Потім Сашка посадили на місце поруч з водієм, хоча зазвичай він вмощувався позаду й усю дорогу розповідав про кумедні випадки зі свого життя, викликаючи дикий регіт у присутніх. Але тепер на його місці сидів молодик з квадратним черепом.

Всю дорогу до його будинку всі мовчали, і Сашко, паралізований страхом, думав, що ось зараз йому накинуть зашморг - і прощай, життя. А він не міг поворухнути ні рукою, ні ногою, аби хоч якось натякнути, що готовий і може захищатися.

Йому дали можливість ще пожити. Коли приїхали, Сашко з добру хвилину ще сидів, як укопаний, очікуючи, що охоронець відчинить йому дверцята, бо зазвичай це робив. Але той злісно сказав:

— Чё сидишь, как мумия? Вали отсюда!

Сашко ладен був віддати всі долари, які заробив сьогодні, і ще з дому принести, аби остаточно відв'язатися від цієї компанії, навіть не згадувати про неї, як про жахливий сон, не треба йому таких дорогих заробітків. Руки в нього тремтіли, і він ледве намацав клямку дверцят. Ноги були ватними. Сашко доклав надзусиль, аби виповзти з машини і зробити декілька кроків.

Аж тут почув голос охоронця:

— А попрощатся?

Сашко подумав, що зараз йому встромлять ножа – і так банально закінчиться життя.

— Слушай меня внимательно, — казав квадратний череп. – Если ещё раз кончишь в НЕЁ, тебя не соберут.

"Другого раза может не быть", — хотів він відповісти словами ЙОГО шефіні, але не став спокушати долю, і лише з вдячністю, що йому великодушно подарували життя, замотав головою, мов коняка.

— Смотри, — охоронець боляче тицнув йому кулаком у груди і поволі почвалав до машини.

Автомобіля вже давно не було, а Сашко ще довго по-кінськи мотав головою. З його очей текли сльози.

Загальмована свідомість не дозволила йому скористатися ліфтом, і на свій дев'ятий поверх він чвалав сходами, розмазуючи сльози по обличчю. Мовчки ключем відчинив двері. Галинка й діти спали і ні про що не здогадувалися.

Нервовий напад заволодів Сашком. Він гучно плакав, мов мала дитина, у котрої відібрали улюблену іграшку.

— Саша, Саша, що сталося? – Стривожена дружина підскочила до нього.

— Вот, вот тебе, — викрикував він, розкидаючи долари по кімнаті, а Галя збирала банкноти, бо вони для неї були важливішими, ніж телячі ніжності її чоловіка.

"Ну, нарешті, стенку купимо", — шепотіла вона.

Сашко, здається, заспокоївся, сів, обхопивши голову руками. Дружина примостилася біля нього, обійняла. Він не пручався. Від неї віяло теплом.

Вона роздягла його, насильно вклала у постіль і стала виробляти з ним усе, що хотіла. Сашко лежав, тупо дивився в стелю і бачив перед собою її погляд мертвої риби.

Через тиждень дружина привезла свого чоловіка до психіатричної лікарні. Старий доктор, що, здавалося, зараз розсиплеться на її очах, уважно її вислухав і сказав:

— Це вже третій клієнт, який стверджує, ніби кохався з САМОЮ. Революційне захворювання, знаєте. Ще не таке вважатиметься людям...

повечеряв він скромно. Кров бухкала у скронях, і отець Роман, розкусивши й проковтнувши таблетку (лікар нещодавно прописав), ліг у постіль. Діти уже спали, їмосць в'язала собі светр перед нічною лампою.

Він одразу намагався заснути, і це стало його помилкою. Треба було ще трохи полежати з розплющеними очима, подумати про щось приємне (так радив лікар), а потім уже поволі засинати.

Він навіть не помолився на ніч, бо не бачив у цьому потреби. Його думки були далеко від Бога, і отець Роман з жахом подумав, що молодість відійшла назавжди і непомітно насувається старість. Він не помітив цього переходу, ще до останнього поводив себе як молодий. Коли й виникали якісь болячки, не звертав на них уваги.

Одного разу йому стало зле під час богослужінь у церкві. Їмосць наполягла, щоби він звернувся до лікаря. Довго брикався, аж поки їмосць таємно від нього сама не привела лікаря. Був злий, але куди подінешся? Лікар, глянувши на нього, виміряв тиск і похитав головою:

— Отче, можете заробити інсульт.

Це було несподіваним. З інсультом він неодмінно порівнював смерть. Від інсульту померла його мама. Правда, їй було 88 років, а йому лише недавно стукнула п'ятдесятка.

Ескулап порекомендував лягти у лікарню, але отець Роман категорично відмовився: як парафія буде без нього? Зате слова лікаря про можливий інсульт налякали його, і він чемно й акуратно приймав таблетки, які той йому виписав.

На початках усе було ніби добре, і отець Роман зрадив, що одужує, але потім тиск несподівано почав скакати без видимих на те причин, і це пригнічувало. На нього навалилися безсонні ночі, коли не міг зімкнути повік до самого ранку, а коли вже посправжньому хотів спати, доводилося йти на службу.

Того вечора він таки заснув, але скоро пробудився: мав чутливе вухо – їмосць вкладалась у ліжку. До ранку думки, випереджаючи одна одну, гасали його стомленим мозком, а потім наснилося щось приємне, пов'язане з якоюсь жінкою – явно не їмосцю. Ніби вони цілувались і займались коханням у церкві, на виду в сотень парафіян, і отець Роман не комизився, а, навпаки, був гордий з того, що тримає під своїм невсипущим оком таку велику отару людей, з якою може робити все що завгодно.

Коли він прокинувся, голова була важкою. Охвістя сновидінь ще витали у голові, але отець Роман ніяк не міг пояснити Божих попереджень. Він ревно помолився, але це не допомогло: тривога і страх залишились.

Не хотів виходити на мороз, але мусив. Богослужіння перед ратушею, які ставали щоденними, вимотували його тіло й душу, проте він не хотів уступати молодшим священикам, жертвовно звалив на себе цей важкий хрест і нікому його вже не віддавав.

Зазвичай напередодні отець Роман готував текст своєї майбутньої промови перед людьми, бодай робив дві-три намітки про що буде говорити. Тепер ішов порожній тілом і душею, але це чомусь його не тривожило. Був упевнений у собі, зважаючи на багаторічну практику. Таке вже не раз бувало, і він завжди з честю виходив з будь-якої

ситуації. Мороз провітрити мізки, і коли настав час говорити отцю Романові, слова самі виливалися з нього. Це була чи не найкраща проповідь у його житті, викладена, здається, на одному диханні, без довгих пауз і повторень, як зазвичай:

Слава Ісусу Христу!

Всечесна громадо!

Відомий вислів апостола Павла: "Влада дана від Бога"— означає, що для того, щоб влада була реальною, авторитетною, шанованою, вона має спиратися на Божий закон. Те, що від Бога, ми читаємо у нашій совісті. А совість наша є мірилом того, що ми здійснюємо, живучи у державі.

До тих слів, що всяка влада є від Бога, апостол Павло додає ще і такі слова: "Нехай кожен буде послухний своїй владі у Господі". Що це означає? Тут зовсім не йдеться про послух через страх чи бажання сподобатись, бо це послух бездумний, немудрий, мавпуючий. Це має бути послух у Господі, що спирається на оцінку, яку совість підказує нам щодо цього чи іншого розпорядження влади. Також це означає, що коли ця чи інша влада, незалежно якого рівня, робить щось проти Господа, тобто проти людської совісті, вона робить це проти десяти Божих заповідей. Тому, спираючись на слова апостола Павла, можемо сказати, що ми не тільки можемо не виконувати аморальні чи якісь інші розпорядження влади, але навіть мусимо їх не виконати, щоби залишитися вірними Господові, вірними своїй совісті. Це той християнський підхід до влади, завдяки якому вона має рахуватися з Законом Божим. І якщо вона від цього Закону відходить, це означає, що ми у Господі більше тої влади не слухаємо. Не тому, що хтось хоче зробити закид владі, а тому, що хочемо сказати як має бути по Христу і по Богу. Це перша важлива річ, яку слід собі брати до серця.

Християнин - це не той, хто у всьому слухає. Християнин - це той громадянин, який слухає тоді, коли совість його каже йому це робити. Це той, хто слухає владу не через страх, а згідно своєї совісті. Веління безсовісної влади не повинно виконуватись. Це дуже важлива християнська засада.

Я не закликаю до того, щоб ми тільки протестували чи заперечували, а щоб ми утвердили основи, на яких можемо будувати життя в Україні і на яких має будуватися українська влада.

Скажу ще одну важливу річ щодо біблійного вислову "Всяка влада є від Бога". Що ж значить "всяка"? Чи це тільки ті, що сидять у високих кабінетах? Ні, бо ті, що в кабінетах, — це тільки частина повноти влади. Тому що всяка влада насамперед належить народу. Повторюю: влада від Бога належить народу! А вже народ, обираючи ту чи іншу владу, передає частину своєї влади, яку має від Бога, тим представникам. Тому вони є відповідальними і перед Богом, і перед народом за те, яким чином здійснюють свою владу. Це ще одне трактування цього біблійного вислову. З нього виходить, що в ситуаціях, у котрих влада будь-якого рівня веде себе безсовісно, не по-Божому, або стає проти власного народу, порушуючи Божий Закон, тоді народ в ім'я вірності Богові, верховенства своєї влади покликаний до того, щоб вибрати іншу владу, ту, яку він хоче. Нам це дуже важливо зрозуміти зараз, коли влада стоїть над народом,

а по-християнськи кажучи мала би йому служити.

Для прикладу візьмемо міністрів. Слово "міністр" походить з латинської мови і означає "слуга". Уявімо собі: слуга з промисловості, слуга з культури... Не командир, не начальник, а слуга. Саме слово каже, хто він є – він прийшов служити народу, а не наживатись на ньому. І той представник влади є легітимним тією мірою, якою мірою він служить народу.

Нам дуже важливо, щоб у ці важливі для України часи мати чіткі й виразні розуміння, хто на що у нашій державі має право. Першим і найвищим правом є десять Божих заповідей. Це – стабільність, порядок, взаємоповага, людська гідність. Другим носієм влади, переданої Богом, є народ. І лише третьою в цьому списку є влада, яку народ вибрав. Він її вибирає і, при потребі, відкликає. Це наше з вами право. Я сподіваюсь, що всі ці непорядки і ненормальні речі, спричинені існуючою владою, вдасться залагодити такою мірою, якою в Україні ці Божі засади знайдуть собі місце й здобудуть повагу.

Учора мені телефонували мої колеги – священики з Києва, тож хочу щиро привітати дрогославців від їх імені та імені всіх киян. І бажаю, щоб ця атмосфера радості, миру, любові, взаємоповаги, яку виявляють сьогодні мільйони людей у столиці, атмосфера добра сповнила серця усіх. Сьогодні відповідальність лежить на всіх нас, не на них, а на кожному українцеві. Тож стіймо за свою правду, за Україну, за честь, за славу, за народ!

Слава Ісусу Христу!

Коли отець Роман на одному подиху закінчив промову, відчув як сили покидають його. Поблагословивши людей, поспішив до себе, хоча зазвичай ще трохи залишався перед ратушею і слухав декількох ораторів, які виступали після нього.

Прийшов додому і зізнався їмосці, що йому зле. Та настрашилась, виміряла тиск (було сто вісімдесят на сто) і викликала "швидку".

Отець Роман був спокійний. Він подумав, що Божою славою на землі все ж треба ділитися з іншими. Зупинив свій вибір на отцеві Івану, який мав би від завтра бути замість нього перед ратушею, — і відчув як тіло і душа наповнюються спокоєм і легкістю.

Швидка трохи забарилась. Безвусий медбрат, високий і худий, виміряв йому тиск:

— Отче, сто двадцять на вісімдесят. Можете у космос летіти.

Уже в машині сказав водієві:

— Ненавиджу попів. Викликають "швидку" – лиш тільки в дупі засвербить.

Водій щиро розреготався.

Їмосць була подивована, але потім віднесла це на рахунок таблеток, які чоловік, можливо, спожив, коли вона телефонувала на "швидку".

Отець Роман мав свої рахунки з Богом і був свідомий того, що належить до числа обраних.

першою виявляти ініціативу. Її дівоча душа вже давно розцвіла і була готова до інтиму з коханим хлопцем. Дівчата розповідали свої любовні історії, а Оля мовчала, аби не розчаровувати їх, бо всі, здавалося, були впевнені, що це між нею і Василем уже було.

Коли Святослав запросив її до гуртожитку і, ніби між іншим, сказав, що два його сусіди по кімнаті поїхали додому, Оля відчула на клітинному рівні, що це трапиться саме сьогодні. Їй було байдуже, що не з Василем, від якого – вона відчувала це – її з кожним днем відгороджує стіна, котра товщає і росте у височінь. Самі вони цієї стіни, здавалося, не зводили. Але невідомі майстри з їхньої мовчазної згоди робили свою підлу справу – і не було на те ради.

Святослав, не дивлячись на свою юність і навіть дитячість у помислах, рухах, поведінці, уже був досвідченим донжуаном. Природним для нього було те як він солодким вином, солодкими цукерками, а особливо солодкими словами зміг непристойно легко заволодіти найсокровеннішими думками Олі. Він уміло робив свою справу, заціловуючи дівчину м'якими й ніжними губами, пестячи її, немов на його кінчиках пальців умістилось уміння скрипаля й гінеколога одночасно.

Оля не пручалася. Чого гріха таїти, їй було приємно. У цю мить вона не думала про Василя, віддаючись любовній грі, запропонованій Святославом. Лише коли справа дійшла до нижньої білизни, дівчина думала заперестувати, але вийшло це у неї кволо. Святослав наполегливо, майже не застосовуючи силу, доводив справу до логічного завершення.

Коли хлопець зняв її трусики й поцілував у сокровенне місце, Оля була на сьомому небі. Подібного блаженства вона ще ніколи не відчувала у своєму житті. Але коли його прутень нахабно увійшов у неї, вона зойкнула – не стільки від болю, хоча справді було боляче, скільки від цієї нахабної несподіванки.

Поки Святослав робив свою справу, вона дивилась у стелю, але бачила перед собою вічно засмучені Василеві очі, які їй завжди хотілось цілувати, а він цього не любив. Жодної ніжності до того, хто був зараз на ній, вона не відчувала. Біль притупився. Дівчина бажала якнайшвидше піти звідси, забути свою ганьбу.

Святослав ніяк не міг скінчити, ліжко ганебно скрипіло – здавалося, що весь гуртожиток прислухається до цих звуків.

Оля не стерпіла й нахабством відповіла на нахабство. Звідки й сили у неї взялися! Вона скинула Святослава з себе. Мабуть, він проходив і не через такі випробування, бо це його аніскільки не знітило. Здається, він узагалі не помічав дівчини, а лиш турбувався про задоволення своєї хіті. Ще з добру хвилину він мастурбував перед Олею, яка швиденько вдягалася, лише крадькома з огидою дивлячись на те, що він робить.

Раптом Святослав випростався і наставив прутень на неї. З ревом пораненого звіра він випустив пружну біло-жовту цівку, явно цілячись Олі в обличчя. Дівчина вчасно відхилилась.

— Клас! – Святослав задоволено вишкірився. – Ти класно трахаєшся!

Тут його погляд упав на постіль, залиту кров'ю. Здається, аж тепер він побачив кров і на своєму тілі, особливо на животі й прутні.

Такої матової атаки Оля ще ні разу не чула ні з чийх вуст. Нарешті, вона зрозуміла: хлопець звинувачував її у тому, чому вона не попередила, що у неї місячні.

— Що я тепер робитиму з простинею? – безпорадно вигукував він, тупцюючи голим на місці. Його прутень безсило звис, і Оля злорадно дивилася на цю жалюгідність. Їй хотілося розсміятися йому в обличчя й сказати всю правду, що вона ще декілька хвилин тому була дівчиною і віддалася йому першому, але сльози закипали в очах. Кому тепер потрібна була її така ж жалюгідна правда?

Вона довго не могла відчинити двері, боляче прищемила собі палець, вовтузячись з заціпкою. Здогадалася, що двері замкнені ще на ключ, побачила його на столі.

Станіслав наголяса обіймав її ззаду, просив вибачення, казав, що йому ще ніколи з жодною дівчиною не було так добре, особливо коли вона в екстазі дряпала йому нігтями спину – "Ось подивись, подивись, що ти зробила з моєю спиною!" – вигукував він весело, але його слова вдарились об глуху стіну, якою у той момент була Оля..

Нарешті їй вдалося вирватися з його обіймів, відчинити двері. Вона й не думала їх зачиняти, і Святослав на порозі засвітився голим. Оля прожогом кинулася надвір, почувши за спиною регіт студенток. Але не озирнулась, не повернулась назад, щоби набити їхні мерзенні пики.

Сльози двома ручаями виливалися з її очей, але за густою пеленою снігу перехожі нічого не помічали. Оля йшла навмання, майже нічого не бачачи перед собою. Тепер її прокляття всередині тіла і душі лунали на адресу Василя. Він, лише він був винен у тому, що трапилося з нею сьогодні!

Перші слова, якими її зустріла мама, були:

— Ти далі вештаєшся з сином цього Чернюка?

Мама ще довго верещала, її вгамовував тато, але Оля скам'яніла і нічого не говорила.

У ванні, коли тепла вода змила її ганьбу, до неї навідалась думка перерізати собі вени й тихо скінчити життя. Врятував мобільний телефон. На дисплеї висвітлило: Коханий. Це був Василь. Оля не натискала на кнопку виклику, а коли наважилась, дзвінок урвався. Коли вона через хвилину зателефонувала Василеві, забувши про свої нещодавні прокляття на його адресу, операторка байдужим голосом сповістила: "Ваш абонент знаходиться поза зоною досяжності. Перетелефонуйте, будь ласка, пізніше". Хотілося втопити мобільник у ванній, але Оля зі злості лише стерла номер телефону вже осоружного Коханого.

Вода була холодною. Холодно було на душі. Оля поверталася до життя.

45

Святослав уже вкотре в колі однокурсників і просто знайомих з гуртожитку розповідав про свою останню любовну пригоду з Олею. Здавалося, що це його ідея-фікс, від якої він збожеволів, але ще не здогадався про це – як, зрештою й ті, хто його оточував.

Хлопцям, відверто кажучи, набридали його оповідки, але вони неодмінно сміялися, коли він казав: "Бляха-муха, перетрахов не одну бабу, а тут напоровся на целку й

думав, що у неї менструація".

Звісно, він брехав, бо Оля у нього була лише третьою дівчиною. Вірніше, першою, бо азів сексу його спочатку навчила старша за нього років на десять симпатична Світланка, яка зачекалася з Португалії на свого чоловіка-заробітчанина, а потім він переспав зі своєю двоюрідною сестрою, котра лише три місяці тому вискочила заміж. Швидше, та сама згвалтувала його, коли він був п'яний і довго не міг скінчити. "Боже, мій відразу кінчає як тільки притулюся до нього", — казала вона потім і декілька разів натякала двоюрідному братові, що не проти знову переспати з ним. Але щось стримувало тверезого Святослава і він завжди знаходив, як сам казав, відмазки, аби не піддатися на її вмовляння.

Якби однокурсники знали, що у нього такий небагатий сексуальний досвід, то, звісно, підняли би його на кпини. У вузькому колі вони розповідали про свої любовні пригоди, і Святославу, бодай на словах, не хотілося від них відставати. Тепер була нагода внести свіжий струмінь у ці розповіді, хоча свій непрофесіоналізм у цих питаннях юнак прикривав словесним поносом про перемоги в ліжку, яких насправді не було. Але все виглядало цілком правдоподібно і, на думку Святослава, мало не лише поставити його нарівні з однокурсниками, а й навіть вивищити над ними.

Проте Святослав страждав по-справжньому. На його дзвінки Оля не відповідала, sms-ки від нього летіли у порожнечу й не породжували відгуку. Йому хотілося зустрітися з нею, попросити вибачення й по-справжньому зайнятися любов'ю. Мабуть, це ще не було кохання, але юнак вирізняв Олю з-поміж інших дівчат, і всі його думки були тільки про неї. Він не задумувався над тим, що поступає підло стосовно неї, розповідаючи пікантні подробиці своєї перемоги над незайманою, і якби хтось йому відверто про це сказав, Святослав би щиро не зрозумів цього. До того ж мало хто з його однокурсників міг похвалитися саме такими удачами, бо здебільшого їм траплялися студентки, котрі перейшли не через одні руки.

Святослав щодня ходив на мітинги перед ратушею – з єдиною надією побачити Олю. Але все було марно: у такому місиві людей годі було зустріти навіть когось знайомого. Інколи йому здавалося, що це приїжджі окупували місто, і він дивувався, чого це вони приперлися в таку холоднечу.

І все-таки Дрогослав був великим селом, де, здавалося, всі про всіх знають усе. Байки про Святославові подвиги дійшли до Олі, але вже не могли зачепити її душі. Дівчина ще до цього втратила ґрунт під ногами, зробилася байдужою – і звістка про підлість першого в її житті чоловіка не могла вже вибити її з колії. Відразу до всіх чоловіків прийшла до неї після того випадку зі Святославом. Залита її кров'ю простина ще довго стояла в неї перед очима, була жахіттям у сні та наяву.

Дівчата пропонували Олі послуги своїх кавалерів.

— Та його треба так відматолити, щоби більше не пхав свого пічика у жодну з нас, — біснувалася жирна Руслана з паралельної групи, яка, власне, марила оцими пічками, але жоден хлопець не наважувався підійти до неї ближче ніж на три метри.

Оля відбивалася від порад, як від надокучливих мух, і боялася лише, щоби ця

новина не стала надбанням її мами й тата. Але батьки збиралися до Києва, захоплені виром революційних подій, а тому про трагедію доньки навіть не здогадувалися, хоча уважного погляду було би достатньо, аби зрозуміти, що з нею щось коїться.

Звістка про те, що Оля переспала з русьвчиком, як він його охрестив ще тоді на майдані перед ратушею, вразила Василя, але не так глибоко, як він думав. Про це йому розповів Стьопа, з яким він учився в одному класі десять років, але подружився вже після закінчення школи. Вони сиділи у пивбарі, цмулили пиво й горілку, але не хмілили – чи то від холоду, чи ще від чогось.

Усі біди й нещастя навалювалися на нього одночасно – і не було на те ради. Ця була серед інших – здавалося, ні більшою, ні меншою.

Втім, його більше турбувало те, що батьки не дозволили йому їхати до Києва. Розвіятись, забути про все на світі у Дрогославі не було жодної можливості. Він справді хотів у столицю – і щоб там була Оля. Здавалося, що далеко від Дрогослава вони нарешті зможуть з'ясувати свої стосунки.

Звісно, Василь постійно думав лише про неї й не розумів, чому доля так жорстоко поставилася до них. Адже вони кохали один одного. Принаймні він кохав. Це точно. А вона? Лише казала про це? Тепер над ним усі насміхатимуться: ходив з дівчиною два роки, а її трахнув русьвчик.

Після декількох безсонних ночей Василь нарешті забувся. Снилось щось жахливе, і він кричав уві сні, так що батько розбудив його.

— Все нормально? – запитав він.

— Так, іди спати!

Він побачив татів вираз обличчя. Йому не хотілося бути грубим і агресивним з ним, але нічого не міг вдіяти.

46

Хробакові не писалося. За півдня, смаруючи кроками власне помешкання, він уродив лише дві строфи. Звичайно, згодом вони стануть його черговими геніальними віршами, в чому Роман Іванович аніскілечки не сумнівався, але зараз це був мінімум, на який він спромігся:

Не проклинай мене, кохана.

Я проклятий віками самоти.

Кривавить рана.

Минуле загляда у сні.

І:

В твоїх очах – тисячолітній сум,

І біль прапращурів моїх далеких,

Відлуння віковічних дум,

І український біль Мазепи...

Але не це, зовсім не це він хотів написати сьогодні. Своїм надзавданням поставив припнути до ганебного стовпа оцього Тарасика, негідного сина достойного В'ячеслава Чорновола. Хробак відчував, як у ньому народжується гнів до цього чоловічка, але

слова не йшли. Було щось ніби не своє, а чуже – навіть потойбічне. Не підходили їй наперед заготовлені рими, взяті зі словника. Роман Іванович штучно заганяв слова у рядки, а вони пручалися, не хотіли ставати на те місце, яке їм підготував господар. Ех, ще ніхто не винайшов механізму, щоб лише за мить таке ставало дійсністю!

І раптом мов блискавка шубовснула в Хробаковому мозку! Та ж він такий самий, як молодший Чорновіл! Чого гріха таїти – вони з одного тіста зліплені. Тільки Тарасик більш вдатніший у цьому житті, досяг висот, які й не снилися Хробакові.

Аж тепер Роман Іванович відчув справжню ненависть до молодшого Чорновола. Це, радше, був страх, що люди здогадаються про справжні мотиви ненависті до нього. Але все одно Хробакові стало легше. Він зрозумів, що зараз строфи самі поллються із нього, бо якщо зрозумів сутність людини, то зі знанням справи зможеш про неї написати.

Зрештою, тут і академій не треба закінчувати. Галицький люд і так зворохоблений зрадництвом Тарасика, кидається, як бик на червону ганчірку, лише при одному згадуванні імені молодшого Чорновола. Гріх не скористатися такою нагодою, аби не написати про це вірша й не прочитати його перед натовпом біля ратуші.

Та й хто, як не він, Хробак, повинен це зробити? Це його місія, його обов'язок, зрештою. В пам'яті нащадків повинні залишитися історичні події сьогодення, увіковічені ним, Хробаком.

Але Романові Івановичу сьогодні явно не таланило. Спочатку зателефонувала якась поціновувачка непересічного таланту Хробака. З добрих півгодини вона вихваляла на всі заставки його останню поетичну збірку "Крик душі". Власне, це був її монолог, Романові Івановичу вдалося вставити лише декілька слів.

Коли йому це набридло, а, головне, гнітило, що ніяк не може написати вірша про Тарасика Чорновола, він почав їй дякувати за теплі слова. Проте все було намарно: жінка продовжувала свій нескінченний словоблуд, бо ще коли вона би мала нагоду висловити все.

Відтак вона стала цитувати Хробакові строфи, які їй найбільше сподобались, — і Роман Іванович згадав зубний біль, який мучив його декілька років тому.

І лише коли Хробак наважився відверто сказати їй, що має багато роботи, а тому не може більше розмовляти, невідома швидко змовкла, сухо сказала: "До побачення!" – й поклала слухавку. "Мабуть, образилась", — подумав Роман Іванович, але йому було байдуже.

Тільки він думками повернувся до Тарасика Чорновола, як хтось невідомий почав йому телефонувати, і тільки Роман Іванович казав: "Алло!", — кидав слухавку. Хробак перестав реагувати, але незнайомиць був наполегливим. Зрештою, Роман Іванович не втерпів і крикнув у слухавку:

— Якого дідька лисого знущаєшся, чорте?!

Так він зазвичай говорив своїй першій дружині, котра любила приходити додому напідпитку, лізла до нього з любовними пестощами, заважаючи творити чергову книжку.

— О, Ромчику, ти вже відчуваєш, що я дзвоню тобі, — натомість почув у слухавці.

Це була справді його колишня – і вже добряче п'яна, бо язик у неї заплітався.

— Що ти хочеш? – примирливо і стомлено запитав Хробак, готовий, здається, знести сьогодні будь-які удари долі.

— Ти мені ще винен гроші, — несподівано рішуче пішла у наступ перша дружина, мабуть, розуміючи, що іншого шансу в неї може й не бути. – Вони мені якраз потрібні на ліки.

— Менше пий – і не ходитимеш по аптеках. Нічого я тобі не винен! – Так само рішуче відрубав Роман Іванович. – Більше ти від мене нічого не отримаєш. Ми квиті!

Він кинув слухавку і був радий, що вжив оце літературне "ми квиті". Його колишня дружина не розумілась на високому слові, яким він мережив свої поезії. Ще коли вони були разом, часто зверталася до нього, аби він пояснив те чи інше хитромудре слово зі своїх віршів. А Хробак не стільки пояснював, скільки знущався з неї, підкреслюючи свою вищість.

Роман Іванович готовий був мужньо протистояти телефонному наступу першої дружини, але та, на диво, більше не турбувала свого Хробака.

Зрештою, він зрозумів, що сьогодні нічого не вдасться написати про Тарасика Чорновола. Доведеться все відкласти до кращих часів.

До засідання Координаційної ради Блоку національно-демократичних сил Дрогославщини було ще добрих дві години, і Хробакові не залишалося нічого іншого, як сісти перечитувати свої геніальні вірші з останньої збірки "Крик душі". Це була його п'ятнадцята книжка, а готував до друку одразу ще дві. Буде робота олігархам – цього разу помаранчевим...

47

Микола від самого ранку був злий. Дружина не приготувала йому сніданку, ніби це він був винен у тому, що донька, не запитавши у батьків дозволу, рвонула в Київ на Майдан Незалежності з групою таких же, як сама, жовторотих студентиків.

Всю ніч він безпробудно спав, а дружина телефонувала на всі можливі номери, шукаючи доньку, бо її мобілка не відповідала. Зранку Мацьків трошки попереживав, де вона зникла, аж коли донька зателефонувала й повідомила, де знаходиться. Ніби трохи заспокоївся, але страх за неї не покидав його: як-то їй буде там, у гущі подій?

Чергові сто грамів не рятували ситуації, а грошей не було. Уже за роки виробилася звичка: брати з дому не більше п'яти гривень. Інакше пропивав усе, залазив у борги, які нелегко було віддавати.

Виручив Костя Федурко. Це був відомий у Дрогославі і, як казали, далеко за його межами фотограф. Він, як завжди, вайлуватو ввійшов до кабінету, дав можливість Мацьківу потиснути собі руку. Відтак, з висоти пташиного лету глянувши на мізерного редактора й миттєво оцінивши ситуацію, по-філософськи запитав:

— Мучишся?

Кості навіть не треба було дивитися в бік редактора: чи кивнув той вдячно і вичікувально головою. Федурко знав: Мацьків кивнув і вдячно, і вичікувально.

— Ідем до "Наталі" чи тут?

Тепер він знизу догори дивився на редактора, бо звично вмовився в його кріслі і зрозумів, що в кав'ярні "У Наталі" їм нічого робити. Ну, замовить він собі та Миколі по сто грамів, але ж це ситуації не врятує, коли редакторова душа прагне більшого.

Мацьків лише розвів руками, як заядлий рибак, коли пояснює, яку шу-у-у-у-у-ку впіймав та ще й з отакенними очиськами. І це мало би означати: я не смію нав'язувати свою думку, вирішуй сам.

— Ну, то клич Пацюка, — з філософською приреченістю вимовив Федурко.

Мацьків кинувся до телефону і набрав мобільний Собківа, але його вірний Санчо-Панса був поза зоною досяжності. В робочому кабінеті Петровича теж ніхто не піднімав слухавки. Шукаючи його, редактор вискочив у коридор, а Федурко став роздумувати, до якої б зі своїх коханок сьогодні зателефонувати і, можливо, приємно провести з нею час.

Пацюк ошивався поруч - у кабінеті Вадима Дрока. Мацьків не знаходив слів, аби висловити своє обурення: душа горить, а Петрович цього навіть не підозрює. Микола замахав руками: мовляв, йди за мною, бо є термінова справа. Пацюк слухняно почимчикував за редактором, прорізаючи черевом простір.

Побачивши за редакторським столом Федурка - а ще після жесту Мацьківа: ось, мовляв, гості в нас - Степан Петрович усе зрозумів:

— Та нікуди я не піду, Миколо, скільки можна! Кожен день п'єш.

Пацюк крутнувся на місці, зробив на знак протесту декілька кроків до дверей, але зупинився, хоча ніхто йому такої команди не давав.

— Марино, я тобі зателефоную пізніше, бо тут у "Дрогославській зорі" маю архіважливу справу, — виважено й філософським тоном сказав Федурко і поклав слухавку. Ситуація повторювалася з точністю до одного, але йому завжди було цікаво спостерігати за тим, як Миколі вдається приборкати гонор Пацюка.

А Мацьків був простий як борщ:

— Та не випендрюйся, теж мені. Тут людина прийшла, гроші дає. Дуй давай!

Редактор взяв до рук статті, які вже давно вичитав і підготував до друку, але всім своїм єством показував: розмова закінчена, виконуй те, що тобі наказано.

— А ти теж, Костику, знаєш, коли приходити, — слабо захищався Пацюк, бо розумів, що протидіяти нічим не може.

— А коли ж я маю приходити, — сміявся Федурко, — вночі? Сам смак у робочий час поспілкуватися.

Він витягнув купюру з Лесею Українкою і простягнув Пацюку. Той обережно, ніби боявся розбити щось крихке, взяв її двома пальцями і засунув до внутрішньої кишені піджака:

— Що брати?

— Як завжди, Петровичу, — настрій у фотографа підіймався. - "Хортиця" срібна, а далі все за планом.

— Сума? - Пацюк, як ніколи, був діловим.

— Ну, до п'ятдесяти гривень можеш стратити.

— Це забагато, — намагався втрутитися Мацьків: мовляв, навіщо стільки закуски.

— Тут я безсилий, — з усією своєю холуйською відданістю мовив Петрович. — Як пан скаже.

Йому хотілося їсти, але не було бажання йти на мороз, взагалі зустрічатися з людьми, вимушено говорити на нелюбі помаранчеві теми. Пацюк востаннє благально глянув на Мацьківа, сподіваючись, мабуть, на диво: чи не передумає він, часом, пити сьогодні? Але дива не сталося. Редактор безжально читав папірці, свердлячи їх поглядом, хоча, мабуть, не міг второпати, про що саме в них іде мова. Здається, ще трохи — і вони задимлять від його погляду.

Коли Петрович зачинив за собою двері, Федурко скося глянув на редактора і ехидно посміхнувся в розкішні вуса. Аж тепер він розмотав помаранчевий шалик, який придбав учора, розстебнув дублянку, але знімати її не став, бо в кабінеті було прохолодно, хоча піч тривожно виспівувала помаранчевий гімн від самого ранку.

— Ну й кадра ти маєш, — сказав Костя.

Аж тепер Микола відірвався від паперів, зобразивши на обличчі стурбованість:

— Ні, розумієш, сказали тобі — роби, не думай багато. Хай коні думають, у них голови великі.

І тут же захистив Пацюка, посміхаючись:

— А взагалі він добрий, хіба мислить і діє по-старому, по-советськи.

— О, Миколо, чого я прийшов, — стрепенувся Федурко, дістаючи з великої сумки пачку віддрукованих фотографій. — Глянь, це я зробив із першого дня, можеш у газеті дати фоторепортаж.

— Та ж звичайно дамо! Чого ж ти мовчав? — жваво відповів редактор, ще навіть не глянувши на Костикові творіння. — Маєш їх досить? Можемо дати навіть на дві сторінки.

Поки розглядали фотографії, розставляли їх, де би вони мали бути на газетних шпальтах, прийшов Пацюк. Щоби його були рожевими від морозу, очі явно повеселішали від придбаного провіанту.

— Петровичу, ти б шалік якийсь узяв, а то застудиш горло, — іронічно сказав Мацьків, натякаючи на те, що Собків хизується помаранчевою краваткою.

— Який там у біса шалік! — миттєво відреагував Пацюк. — Всю картину зіпсує!

Фотограф і редактор зареготали.

Пацюка вже неможливо було образити. Лесть помітна посмішка крилася у кутиках його губ, а очі випромінювали любов до всього людства.

Він по-діловому віддав здачу Федуркові — до копійки — й став нарізувати хліб, ковбасу, сир, сало. Йому не терпілося сісти до столу, але ж не міг він підганяти господаря й цього дивакуватого ловеласа-фотографа. Степан Петрович покірно, мов вірний пес, дивився у вікно, не забувши зсередини замкнути редакторський кабінет, і очікував початку трапези.

Його біологічний годинник, геть зіпсований нічними походеньками та любовними забавами у часи ранньої юності, вже не надавався до капітального ремонту. Тому організм запустив у дію захисну реакцію: замість повноцінного нічного сну видавав порціями нетривалий денний відпочинок. Слід сказати, що Любомир Бойко прислухався до свого організму. Спочатку для нього стало звичним поспати добру годинку за робочим столом під час обідньої перерви, і жодна гармата не могла його збудити. Згодом удома вечером він любив собі покимарити, хоча сон уже не був таким міцним.

Звісно, за ці сонні перерви упродовж дня його вважали диваком. Але Любомир Васильович таким чином підсвідомо уберігав себе від важких недуг, адже відомо, що тривале безсоння призводить саме до них.

Зате вночі він міг зайнятись улюбленою справою – і не відчував на ранок втоми. Його стихією були філософські твори великих мислителів та історичні романи. В перервах між читанням він поїдав чимало їжі, так що вдень до неї майже не доторкався.

Революція була протипоказана його способу життя. Спробуй виспатися в революцію! Всі збуджені, імітують бурхливу діяльність, хоча все не вартує й виїденого яйця.

Мабуть, єдиний, хто міг би зрозуміти його серед оцієї компанії, куди він затесався, був Микола Мацьків. Всі, хто входив до Координаційної ради Блоку національно-демократичних сил Дрогославщини і не належав до неї, але вважав за потрібне саме цього дня з'явитися на засіданні, були занадто стурбовані власними історичними постатями, аби зважати на філософські кпини якогось там Любомира Бойка. А він теж не надто рахувався з їхньою гідністю, аби вголос не висловити думку про них, з якої випливало, як глибоко він їх зневажає.

Побачивши здалеку Мацьківа, головний дрогославець, як жартома і всерйоз називали Бойка, замахав йому двома руками, показуючи на місце поруч. Микола закивав головою: мовляв, бачу; але ще затримувався, бо ручкався з присутніми. Нарешті він вмостився біля Бойка і, блаженствуючи від випитого з Федурком, мовчки, із саркастичною усмішкою на губах, насолоджувався глибокими філософськими думками місцевого гостряка-самоука.

— Подивіться на цих плебеїв, пане Миколо, — поволі входив у свою стихію Любомир Васильович. — Вони вважають, що творять історію, а їхня метушня ввійде хіба що в нікчемні книжечки Ромка Хробака. Аби потім їхні внуки сказали: о, і мій дідо був там! Хоча ліпше, якби його там не було, а займався б розведенням бджіл чи збиранням сірникових етикеток.

Любомир Бойко не зважав на те, що його можуть почути. Власне, він і розраховував на те, аби його слова дійшли до цих людей. Десь у глибині душі головний дрогославець сподівався на неадекватну реакцію з їхнього боку, щоби знову блиснути власною відточеною думкою. Але, навчені гірким досвідом, жертви Бойка вважали за краще відмовчатися, дати йому виговоритися, ніж бути накритими з головою його другою, а

то й третьою словесною хвилею. Лише наївні могли зважитися на те, аби щось заперечити Бойку, а коли здуру йшли на це, то потім чималий шмат життя жалкували, чому Бог у той момент відібрав у них останні крихти розуму.

До зали ввійшла Уляна Гриньків, голова Союзу українок Дрогославщини.

— О, ще одна політична курвега, — прокоментував Бойко. — Пане Миколо, повірте, що в своєму житті нічого, крім олівця, вона не тримала.

Це було сказано серйозно, але Мацьків зайшовся нестримним реготом, аж на нього стали звертати увагу. Головний дрогославець став доводити редактору, що це саме так, аби його слова не були витлумачені невірно.

Коли ж погляди Гриньків і Бойка зішлись, то, здавалося, що нема на світі кращих друзів, ніж ці двоє. Любомир Васильович аж піднявся з місця і зі щирою усмішкою землянина, який щойно напакостив, привітав Уляну Ярославівну, а та відповіла йому взаємністю, хоча уважний погляд помітив би в її очах колюче-байдужу холодність до всіх, хто тут знаходився.

Підійшовши до Бойка, Гриньків, не полишаючи усмішки, іронічно сказала:

— Любомире, я ж знаю, які бздури ти про мене говориш. Я вже давно всерйоз це не сприймаю — як і тебе, так що можеш не старатись. А пан Микола — розумний чоловік аби повірити тобі.

Вона показала йому спину, даючи зрозуміти, що на сьогодні розмова між ними закінчена, так що Бойкові довелося виправдовуватися перед Мацьківим:

— Які ж це бздури? Про це всі знають.

Потрохи помаранчевий гул вщух, і Нестор Гнатів, голова Координаційної ради, розпочав засідання. Він говорив патетично і про важливі речі, але вже на третьому реченні промови Бойка знудило, і він став коментувати слова голови, називаючи виступаючого Нестором-літописцем, а це знову викликало приступи сміху в Миколи. Мацьків, однак, розумів, що справа не стільки в гострих коментарях Любомира Васильовича (хоча ці коментарі, дійсно, були гострими), скільки у випитій з Костиком Федурком горілці. Він хотів стримати себе, бо відчував, що його поведінку можуть не так витлумачити ці люди, які наділи на себе маску революційності, але нічого не міг із собою вдіяти. Якби ще Бойко мовчав — можливо, впорався би, але змусити закрити рот головного дрогославця було неможливо.

Зрештою, увірвався терпець й у самого Нестора Гнатіва, бо Любомир Бойко заважав йому читати геніальну промову, над якою він працював півночі й сьогодні мало не цілісінький день:

— Пане Любомире, якщо ви не поважаєте мене, то поважайте членів ради, на яку вас запросили.

— Я сам прийшов, — миттєво відреагував Бойко, — і мені ваше запрошення до файки. До речі, у раді я маю такий самий голос, як і ви.

— Мало того, що ви самі не слухаєте, — Гнатів ніби й не чув Бойка, — то ще заважаєте слухати нашому редакторові газети, який, до речі, вперше завітав на наше зібрання.

Миколі здалося, що останні слова були сказані з іронією. Він готовий був вибухнути промовою, що, мовляв, добре робив, не ходячи на ці нудні засідання, від яких плювалися кореспонденти газети, а з нього, редактора, сходило сім потів, поки він доводив до ладу написане його людьми, аби надати всьому божеський вид. Промова вже народжувалася в ньому, алкоголь ось-ось – і виштовхнув би її назовні. Але його врятував Бойко, бо не знати, які б наслідки це мало для подальшої кар'єри Мацьківа, адже доля Миколи залежала і від таких людей, як у цій раді.

Любомир Васильович рвучко підвівся, ніби Микола був його рідним сином (за роками співпадало), якого треба було захистити:

— І добре робив, що не ходив! Зібралися тут, розумієте, старі пердуни і вчать молодь, як треба жити!

— Пане Любомире, прошу добирати слів! – Нестор Гнатів кипів, але слова Бойка вцілили в "десятку", бо члени ради вже давно хотіли переобрати найстаршого серед них голову, який керував ними добрих п'ятнадцять років, але все якось так виходило по-українськи: пересваряться між собою, а Гнатів знову впливає нагору.

— Ющенко усе вже сказав до вас, — не вгамовувався Бойко. – Скільки можна товкти воду в ступі? Кожний знає що має робити! Той гроші збирає, той на Майдан їде, той пику товче біло-голубим. А ви що вмієте робити, Несторе ви наш літописцю? Чому на Майдан не їдете?

— А тут хто буде все організовувати? – парирував Гнатів, на що Бойко гучно і відверто зареготав.

У будь-якій компанії завжди знайдеться людина, котра зробить усе, аби справи йшли шкереберть. Таким був Любомир Бойко. За його відсутності рада, можна сказати, працювала продуктивно. Коли ж він зрідка на ній з'являвся, завжди виникали конфлікти й скандали.

Мабуть, це трапилось би і того дня, якби Ромко Хробак не запропонував зробити невеличку перерву, всім вгамуватись, а потім продовжити плідну роботу.

На диво, його послухали, а Мацьків прожогом кинувся до туалету, бо влитий сьогодні алкоголь нагадав про себе.

49

Якщо спочатку Вітя тримався Юлі й ні на крок не відпускав її від себе, то потім освоївся. Велике місто, яке накрило його з головою і злякало, поволі відпускало. Ніколи раніше він не бачив такої хмари людей. У Дрогославі майже всі були йому знайомі. Тут маса нових облич пригнічувала його.

Дрогославці, які кучкувалися біля намету, були Юльці незнайомі. Пізнала лише Світланку Мацьків, доньку головного редактора "Дрогославської зорі", з якою вчилася на одному курсі, але у різних групах. Дівчата обнялись і поцілувались, хоча зазвичай в університеті ніколи цього не робили.

Вітя потрапив під особливу увагу Петра Панасенка, з яким уже неодноразово зустрічався у кнайпах Дрогослава. Той завжди підгодовував його. Петро дав Віті два великих бутерброди з салом й гірчицею й із задоволенням дивився, як хлопець уплітав

їх, аж за вухами лящало. Від гарячого чаю малий Германсдерфер відмовився, але з великою насолодою пив помаранчевий сік з паперового пакета. Йому ще жодного разу не довелося скуштувати такої смакоти.

Юлька була зла на Данила Галича. З часу приїзду до Києва він, здається, не звертав на неї жодної уваги. Чоловік, якого вона тепер найбільше жадала, часто надовго кудись відлучався, не кажучи їй ні слова, а вона страждала, чекаючи на його повернення, не чула про що тарахкотіла Світланка.

Вітя кудись зник, хоча, здавалося, ще недавно був поруч. Юлі стало зле, бо вона розуміла, що означало для такої людини загубитись у Києві. Вона оглянулася туди-сюди, але за спинами людей нічого не могла побачити.

Світлана прочитала на її обличчі занепокоєння й, зрозумівши у чому річ, сказала Юльці байдужим тоном:

— Та не переживай! Нікуди він не дінеться!

Легко їй було таке казати, а Юлька встигла поріднитися з Вітею. Вона ходила Майданом Незалежності й молила Бога, аби хлопець повернувся. Два чи три рази здалеку їй ввижався Вітя. Вона вигукувала його ім'я, хоча у какофонії голосів і звуків нічого не можна було розібрати, протискувалася крізь натовп, підходила ближче, але це, звісно, був не він. Нарешті вона й сама заблудилася і йшла навмання. Після довгих блукань, виснажена не стільки фізично, скільки морально, приплелася до дрогославського гурту й побачила Вітю, який плакав. Вона кинулася до нього, а він обійняв її, у нього крізь сльози уже з'явилася усмішка. Всі довкола радісно заплескали у долоні.

— Розумієте, Вітя ходив зі мною до штабу, — виправдовувався, мов наївна дитина, Петро Панасенко. — Коли ми прийшли назад, він побачив, що вас нема, і розплакався. Не гнівайтесь на мене.

Юлька сміялась разом з Вітею, який розмазував залишки сліз по брудному обличчю. Їй стало тепло на душі, коли Петро Панасенко з кумедним виразом сказав:

— Він вас любить.

Василівка пригорнула Вітю до себе і поцілувала його у щоку. Світланка здивовано глянула на неї. Вона з відразою дивилася на цього пришелепкуватого, силкувалася приховати це, але погляд зраджував її. Втім, ніхто навколо цього не помічав.

До дрогославців, вітаючи земляків, прибилися Максим Нагачівський і Марта Гриневич. Юлька спочила поглядом на красенів-чоловіку. Вона одразу помітила, як закохано дивиться Марта на Максима. Той, здавалося, байдуже приймав її кохання. Весь його вигляд говорив, що іншого просто бути не може. "Я б тебе провчила як зазнаватися", — зі злістю подумала Юлька, але потім вгамувала свій гнів досвідченої жінки.

Звідкись вигулькнув Данило Галицький. Він упритул ззаду підійшов до Юльки і закрив їй долонями очі. Вона швидше відчула, ніж зрозуміла, хто це. Дівчина крутнулася на місці, повернулася до нього. Данило сміявся лише одними своїми свинячими очима, хоча на обличчі був серйозний. Юлька умить все йому пробачила. Її

очі випромінювали любов, а Данило, як ніколи, був упевнений у собі.

50

Чи це гуло у вухах, чи це гудів навколишній світ у революційному екстазі, але думка, яка спроквола народжувалась у моїй голові раніше, тепер викристалізувалась у слова: я не буду більше займатися журналістикою. І не тому, що з моїми ідеями, які не вписались у помаранчевий світогляд, це буде зробити надзвичайно важко. "Це Божий знак", — подумав я. Нині я не замислювався над тим, як зароблятиму на хліб насущний без тієї самої журналістики, яка хоч і приносила мені більше прикрощів, ніж морального задоволення, але все ж давала таку-сяку копійчину.

Тепер усі мої погляди були прикуті до письменницької праці, якій я віддавав свій вільний час. Десь на підсвідомому рівні я розумів, що це моє. І раніше у мене були спроби кинути журналістику й перейти на письменницький хліб, але завжди життєві обставини були вищими й вагомішими від моїх намірів і нездійснених побажань. Нині ж Бог ніби спеціально затіяв Помаранчеву революцію, аби відхилити мене від осоружної журналістської базгранини й повернути на путь істинний – увійти до могутнього сонму творців, як сам Господь. Я усміхнувся сам до себе від такої блюзнірської думки, бо, мабуть, Богові не до вподоби, що, крім нього, ще хтось може бути творцем.

Мені ніколи було думати про те, чи, бува, не сам Сатана намовляє мене до письменницької праці, аби стати на прю з самим Богом. Я з жадібністю накинувся на комп'ютер, ніби той, бідолашний, був винен у моєму творчому застої.

Уже під вечір прийшло розуміння, що закладені у комп'ютері мій роман, повісті, оповідання, дитячо-наївні вірші – то мізер, який аж ніяк не дає змоги говорити про мене як про письменника. Все-таки реноме провінційного журналіста у мене було. Чи буду мати таке ж реноме письменника? Те, що я читав, навіть подобалося мені і, за великим рахунком, не вимагало серйозної правки. Але чи сподобається моя писанина читачеві? Питання...

Роман, який я розпочав писати років п'ять тому й жанр якого окреслив як політична фантастика, чого, здається, у світовій літературі до мене ще не було, забуксував на другому розділі, хоча попереду ще було розділів з шість. "Так мені й життя не вистачить", — іронічно подумав я про своє письменництво, але все ж усно і десь глибоко в душі звинуватив у цьому кляту журналістику, яка висмоктувала всі соки, — хоча зробив це не так рішуче і впевнено, як ще декілька годин тому.

Зрештою, письменництво вимагало такої ж наполегливості й щоденної чорнової роботи, як і журналістика. Щодо останньої, то я мусив це робити, бо знав, що газета має вийти вчасно, у відведений їй термін. А ось письменництво розслабляло: не напишеш сьогодні, закінчиш завтра – головне, щоб Муза не дрімала і тривав творчий процес.

Одним словом, я уже не був рішуче налаштований на письменницьку роботу, як ще декілька годин тому. Але тепер, розуміючи усе, що відбувається навкруги, не відкидав її на задвірки, хоча й не бачив перспектив у своїй журналістській діяльності.

Уже давно нила спина й навалилась важкість на серце від напруженого сидіння за комп'ютером, і я ліг на диван. Цим неодмінно скористалася Киця. Вона скочила з батареї, де вилежувалась від постійного думання і вигрівала своє зманіжене тіло, і на правах господаря заходила масувати лапками мій живіт. Я злегка поглажував її маленьку голівку, що легко вміщалась у долоні, намагаючись не переривати такий важливий для кицьки, котра вважала себе головним на світі лікарем, процес.

Киця скінчила процедуру, чесно й віддано віддавшись їй, і зручно вмостилась на моїх грудях, оцінюючи мене філософським поглядом. Але, мабуть, я був далекий від настрою кішки, бо вона у моєму погляді прочитала щось таке, що їй явно не сподобалося. Для годиться, Киця ще трохи полежала на моїх грудях, потім демонстративно, геть чисто нехтуючи мною, підвелася, позіхнула, показуючи свої пожовтілі гострі зуби й виглядаючи особливо смішно, потягнулася, відставляючи задні лапи, і знову по-філософськи глянула на мене. Я – нарешті! – усвідомив, що мав би більше приділити уваги своїй Киці, яка мене любить і я її, зрозуміло, теж, — але було пізно. Киця зіскочила з мене, пройшлася диваном повз моє тіло, спокійно витримуючи мій явно не філософський погляд. Щоб уцент не образити мене, вмостилась мені в ногах. Ще встигла прочитати мою думку ("котяра собака", що було мовлено з ніжністю) і, замуркотівши, заснула. Уже через мить Киця сопіла, як мале дитя, а я сам до себе усміхнувся, інтуїтивно усвідомлюючи, що, незважаючи на революції, заради таких миттєвостей життя все ж таки вартує жити.

51

Степан Сосновський прокинувся серед ночі. Уже декілька днів горілка не йшла йому до писка. Дружина раділа, друзі, Йосип Старосольський і Костя Пліш, в очікуванні витримували паузу, а він сам подумав, що захворів.

Всередині організму щось буяло. Ніби Сосновський був жінкою, і хтось його запліднив. Втім, це не було щось фізичне, матеріальне, але невидиме, духовне, що заповонило все його єство.

"Те саме, мабуть, відчувала Діва Марія", — приречено подумав Степан і перехрестився.

І раптом він згадав, що подібне з ним було вже двічі. Точно такий же стан був у нього: горілки пити не хотілося – а потім народжувалися дивні речі.

Якось, коли він себе саме так почував, вийшла чудернацька картина. На ній він зобразив покручене дерево, відблиски якоїсь пожежі і двоголове теля. Ніби чиясь невидима рука водила його пальцем, коли він малював цю картину. І чому йому конче захотілось намалювати двоголове теля, коли такої помилки природи ніколи на власні очі не бачив, хоча й читав про це?

Повісив тоді картину на видному місці у вітальні. Дружина лаялася, казала, що він чокнувся, але не сміла зняти мальовидло. Друзі загадково посміхались, бо знали Степанові дивацтва.

А через два дні потому бабахнув Чорнобиль. Ось звідкіля покручене, як людська душа, дерево, двоголове теля і відблиски пожежі на реакторі атомної електростанції.

Усі, хто знав Сосновського і встиг почути про його чудернацьку картину, з подивом дивилися на художника, а хтось навіть назвав його пророком.

Степан був світлої душі чоловік з дитинства, а тому пророком себе не вважав. Він щиро і наївно казав, що це не він написав картину, а Господь Бог водив отим його зашкарублим пальцем, якого він умачав у фарби, бо пензлик не слухався художника, завжди здійснював якісь викрутаси, — й замість задуманого й уявленого виходили жахливі потвори, а не живі люди. Природа, намальована пензликом, була мертвою, від неї віяло негативною енергією – і Сосновський боляче відчував це на собі.

Вдруге подібний стан був у нього, коли він намалював портрет маленького хлопчика, з лівого ока якого стікала червона сльоза. Портрет він підписав: "Іванко, три роки, трагедія".

Дружина знову косо подивилася на картину, нічого не сказала, але вже не лаяла його, коли він повісив у вітальні свою базгранину.

Друзі загадково усміхались і запропонували випити за новий шедевр Сосновського. Хіба він їм міг відмовити?

Потім він подарував цю картину Андрієві Чернюку після одного зі своїх візитів до нього, коли вони роздусили пляшчину в його офісі.

Наступного року донька вийшла заміж і вродила йому внука, якого назвали Іванком. Про картину ніби забули, хоча щось муляло Степанові душу. Він радше відчув, ніж зрозумів, що намалював внука, коли того ще не було на білому світі. Те ж смагляве обличчя, пронизливі голубі очі, копиця русявого волосся на голові – викапаний зять Сосновського, батько Іванка.

Степан ще нічого нікому не казав, але внутрішньо відчував біду. І сталося. У день, коли Іванкові виповнилося три роки, в автомобільній катастрофі загинув його батько. Ось і маєш червону сльозу...

І тепер утретє знову щось у ньому народжується, непідвладне й загадкове. Він, мов загіпнотизований, підіймається з ліжка і малює до самозабуття. Десь гримить баняками на кухні дружина, заглядають діти і внуки, чути якісь вигуки на вулиці – Степан нічого не чує і не бачить.

О годині десятій ранку, коли в хаті все стихло, він ніби отямився від навіяного сну й глянув на своє мальовидло. Побачив вродливу дівчину з помаранчевим шаликом на шиї і з виразом глибокого розчарування на обличчі. Не став собі тлумачити, що би це мало значити, бо дане йому від Бога передчуття подій і людей годі було висловити словами. Чому розчарована ця дівчина, коли помаранчева революція на підйомі й усі вірять у перемогу Ющенка? А чи міг він, намалювавши чорнобильську картину, попередити трагедію? Адже не випадково Бог дав йому це видіння, а він не скористався нагодою, аби відвернути біду. І смерті зятя він не запобіг, хоча за декілька років перед тим намалював те, що потім сталося. Навіщо Бог боляче вдаряє його мордою об асфальт, аби він ставав месією, а він не хоче й ліниво-байдуже виконує свою роль пророка, від якої нема нікому жодної користі?

Всі ці філософські роздуми знесли Степана. Сосновський полегшено зітхнув,

коли відчув, що організм знову вимагає горілки. Значить, він здоровий – і йому легше бути звичайною людиною. Вибачай, Боже...

52

Під вечір у Віті підскочила температура. Мабуть, запальний процес почався раніше й тривав цілий день, але Юлька не надавала особливого значення тому, що хлопець кашляв. На Майдані, здається, усі кашляли. Якщо не всі, то значна частина людей. У такі морози це було звичним явищем. Василівка лише відбирала у нього холодний помаранчевий сік, а гарячого чаю Вітя уперто не хотів пити.

Після чергового вечірнього виступу Віктора Ющенка, коли запал Майдану трохи вщух, Вітя прихилився до Юлі, взяв її руку й поклав собі на лоба. Василівка жажнулася, ніби її обпекли окропом.

У медпункті Віті виміряли температуру. Добігало майже до 39 градусів. Юлька була ні жива ні мертва і не одразу второпала, що симпатична жіночка у білому халаті зверталася саме до неї:

— Ви маєте де переночувати з братом? Йому обов'язково потрібно лежати і весь час пити щось тепле.

Їй дали якісь таблетки і сказали, щоб Вітя їх приймав, якщо температура підніметься вище 38 градусів, а так – постільний режим і тепле питво. Симпатична жіночка, підозріло дивлячись на Вітю, виправдовувалась перед Юлею, що не може залишити на ніч її братика, бо у них і так багато пацієнтів.

Таблетка подіяла – і Вітя пожвавішав, але Юлька розуміла, що це ненадовго. Збити високу температуру найпростіше, позбутися її складно.

Під медпунктом чатував Данило Галич, і Юлька була вдячна йому за це. Вона все розповіла, і він наморщив лоба, нічого не кажучи. Дивний спокій запанував у душі малої Василівки. Це була навіть не впевненість у тому, що Галич усе вирішить. Іншого просто не могло бути. Це було аксіомою – як і те, що на зміну ночі обов'язково прийде день.

Юлька, міцно тримаючи Вітю за руку, ніби найдорогоцінніший скарб у своєму житті, йшла за Данилом до табору дрогославців. Галич уперто шукав когось поглядом, повертаючи голову в різні боки, і Юлька стежила за цим, відчуваючи, як усередині неї народжується ревність.

Нарешті Данило побачив Максима Нагачівського й загукав до нього. Чоловіки коротко про щось поговорили, за гамом Юлька не могла розібрати жодного слова. Вони підійшли до неї, і Галич сказав:

— Мала, переночуєш з Вітею у Максимовій квартирі. Таблетки маєш, будеш поїти його чаєм з малиною. Якби, не дай, Боже, було щось серйозне, викличеш "швидку". А зранку подивимось що робити. Ти мене чуєш, мала?

Вона чула. Лише бачила як дивилася на неї Марта Гриневич, вбачаючи в ній свою суперницю.

Вони йшли якимись глухими вуличками, які до болю нагадували дрогославські. Тут не було тієї метушні, що на Майдані чи Хрещатику. Взагалі можна було подумати, що

вони опинилися далеко від Києва, де нема революцій, а люди живуть буденним життям.

Квартира Максима Нагачівського радше нагадувала бібліотеку. У двох кімнатах до самої стелі стояли книжкові шафи. Навіть у коридорі та кухні були полиці для книжок.

Максим, намагаючись не дивитися на Юльку, по-діловому пояснив де що є, хоча Василівка мало второпала з його слів, лише поїдала його широко розплющеними очима, ніби уздріла перед собою небачене диво. Нагачівський хутко зник, мовби не хотів залишатися з Юлькою віч-на-віч, боячись її притягальної жіночої сили.

І лише коли Василівка залишилася з Вітею, вона, здається, отямилась і стала тією, якою завжди була, — рішучою і наступальною.

— Так, ти зараз лягаєш у ліжку, а я тебе буду поїти чаєм з малиною, — казала вона. — Ти любиш малину?

Вітя кивнув головою й слухняно роздягнувся і ліг. Його пеніс немилосердно стирчав, і Юлька відганяла від себе лихі думки.

Чайник закипів, але Вітя відмовлявся від питва. Нарешті вони дійшли компромісу: за ложку малини він робить п'ять ковтків чаю. Василівка відчувала себе Сухомлинським і Макаренком укупі, а Вітя з виглядом великомученика сьорбав чай.

Юлька помила горнятко й повернулася до Віті, але той уже мирно сопів. Дівчина вимкнула світло. У ній забував потяг справжнього філолога до книжок. У великій вітальні око ніяк не могло зупинитися на якомусь одному томику, аби зручно вмотитись у крісло і читати до нестями.

Нарешті вона вибрала Адольфа Гітлера, відкрила навання і тут же, стоячи, занурилась у його боротьбу:

"Еврея в этом отношении никогда не обманет его инстинкт; он всегда отгадает, кто не с ним, и уж такому человеку, конечно, обеспечена смертельная вражда со стороны иудеев. И так как еврей всегда является не обороняющейся, а наступающей стороной, то врагом своим он считает не только того, кто на него нападет, но и того, кто пытается оказывать ему хотя бы малейшее сопротивление. Ну, а средства, которые еврей употребляет в своей борьбе против честных и стойких людей, известны: это не борьба честными средствами, а борьба с помощью лжи и клеветы. В этой области еврей не останавливается ни перед чем. Тут он поистине "велик" в своей изобретательности. Недаром же наш народ видит олицетворение самого дьявола в еврее. Народ легко становится жертвой еврейского похода лжи. С одной стороны, этому содействует недостаточная подготовленность широких слоев народа и как результат этого неспособность разобраться во всех ходах евреев. С другой стороны, этому содействует ограниченность кругозора и полное отсутствие здоровых инстинктов в наших высших слоях.

Стоит только евреям напасть на того или другого выдающегося человека, оказывающего сопротивление их планам, как наши высшие слои из прирожденной трусости немедленно отворачиваются от этого человека; широкие же массы народа по простоте и глупости всему поверят. Государственные же власти либо отмалчиваются, либо, что бывает еще чаще, сами присоединяются к преследованию данного человека,

воображая, что таким путем они положат конец крикам в газетах. А в глазах иного облеченного властью осла именно такой образ действий обеспечивает "тишину и порядок" и сохраняет "государственный авторитет".

Постепенно для всех приличных людей страх перед клеветой в марксистской печати становится угрозой, парализующей и ум и сердце.

Люди начинают просто трепетать перед ужасным врагом и тем самым окончательно становятся его жертвой.

л) Теперь господство евреев в государстве уже настолько упрочено, что они не только могут называть себя евреями, но могут уже открыто признать, какими именно политическими и национальными идеями определяются все их действия. Часть еврейской расы начинает уже открыто признавать себя чужим народом. Однако и тут опять не обходится без лганья. Сионизм доказывает направо и налево, что если евреям удастся образовать в Палестине самостоятельное государство, то это и будет все, что нужно евреям как нации. Но на деле это только наглая ложь, опять-таки имеющая целью обмануть глупых "гоев". Еврейское государство в Палестине нужно евреям вовсе не для того, чтобы там действительно жить, а только для того, чтобы создать себе там известную самостоятельную базу, не подчиненную какому бы то ни было контролю других государств, с тем, чтобы оттуда можно было еще более невозбранно продолжать политику мирового мошенничества. Палестина должна стать убежищем для особо важной группы негодяев и университетом для подрастающих мошенников.

В одно и то же время часть евреев нагло признает себя особой расой, а другая часть продолжает утверждать, что они немцы, французы, англичане и т. д. В этом новом явлении приходится видеть только лишнее доказательство того, насколько обнаглели евреи, насколько безнаказанными чувствуют они себя.

Насколько уверены евреи в том, что их победа уже совсем близка, видно из того, как обращаются они теперь с сынами и дочерьми других народов.

Черноволосый молодой еврейчик нахально вертится около нашей невинной девушки, и на его наглom лице можно прочесть сатанинскую радость по поводу того, что он сможет безнаказанно испортить кровь этой девушки и тем самым лишить наш народ еще одной здоровой немецкой матери. Всеми средствами стараются евреи разрушить расовые основы того народа, который должен быть подчинен их игу. Евреи не только сами стараются испортить как можно большее количество наших женщин и девушек. Нет, они не останавливаются и перед тем, чтобы помочь в этом отношении и другим народам. Разве не евреи привезли к берегам Рейна негров все с той же задней мыслью и с той же подлой целью – через кровосмешение принести как можно больший вред ненавистной белой расе, низвергнуть эту расу с ее политической и общекультурной высоты, а затем самим усесться на ее спине.

Подчинить себе народ, сохранивший свою расовую чистоту, евреи никогда не смогут. Евреи в этом мире всегда будут господствовать только над народами, потерявшими чистоту крови.

Вот почему евреи и стараются самым планомерным образом разрушить чистоту

расы и с этой целью прибегают к систематическому отравлению крови отдельных лиц".

Звісно, було цікаво, але коли поруч ще стільки книжок, то душа навряд чи може заспокоїтися.

Погляд упав на зібрання творів Маркса й Енгельса. Звісно, Юлька чула про них, але нічого не читала. Взяла навмання томик і перебігла очима:

"МАРКС-ЕНГЕЛЬСУ

В МАНЧЕСТЕР

[Лондон], 2 вересня 1852 р.

28, Deanstreet, Soho

Дорогий Енгельс!

З доданого до цього нікчемного листа великого Вейдемейєра ти побачиш, як стоїть справа. Ця тварюка прислала сюди всього 10 примірників.

Від пана Ф.Штрейта я ще не маю ніякої відповіді, що є дуже поганою прикметою. Отже, мені залишається тільки деяка надія, хоч і невелика, що один лондонський книговидавець погодиться видати цю річ англійською мовою. Для проби я маю попереду дати йому перший розділ. Тому я дав перекласти її Піперу. В перекладі повно помилок і пропусків. Проте виправлення помилок завдасть тобі менше клопоту, ніж нудна перекладацька робота. Ти повинен також написати мені англійську передмову рядків на 10, не більше. Спершу цей твір писався з кінця грудня до початку лютого у формі газетних статей; 1 травня він вийшов у вигляді брошури в Нью-Йорку, а тепер має появитись другим виданням у Німеччині; це – перший з випущених проти Б[онапарта] творів. Деякі застарілі деталі пояснюються часом його появи.

Е.Джонс – надзвичайно егоїстичний шалапут. Протягом 2 місяців він водив мене за ніс, обіцяючи перекласти цю працю (для своєї газети). До того ж від мене він мав тільки допомогу. Незважаючи на свої власні труднощі з грошми, я цілими днями тягався разом з ним від Понтія до Пілата у грошових справах його газети. Всі закордонні повідомлення, які одержувала його нікчемна газетка, йшли від мене. Кожного разу, коли він сідав за стол із своїми комітетами, противниками і т.д., він завжди звертався до мене і завдяки моїм порадам завжди виплутувався із скрути. Нарешті, коли його газета стала вже зовсім нікчемною, я на протязі кількох тижнів допомагав йому як редактор, і, дійсно, число абонентів цієї паскудної газети в Лондоні збільшилось на кілька сот.

А він, навпаки, навіть не виявляв звичайної уваги. Ти можеш йому сьогодні допомогти зробити його газету, а завтра він забуде прислати тобі примірник, і ця забудькуватість повторюватиметься регулярно раз на тиждень, бо газета його раз на тиждень і виходить.

Я сказав йому, що само по собі не так і погано, що він такий егоїст, але нехай він виявляє свій егоїзм в цивілізованій, а не в такій безглуздій формі.

Оскільки все-таки газета є єдиним чартистським органом, то я не розірву з нею, але кілька тижнів нехай він сам управляє своїм кораблем.

Твій К.М."

Ні, Маркс її явно не зацікавив. Але ж є, мабуть, люди, які прочитали усю цю муру.

Юльці хотілося спати, а ще більше їсти. Вона пішла на кухню, заглянула до холодильника. Не густо... Засмажила собі два яйця, зробила канапки з ковбасою, випила чаю. Втамувавши голод, поприбирала. Гаряча вода з крану текла цілодобово – не те що у їхньому Дрогославі.

Хотіла виходити з кухні, але ще глянула на книжки на полиці. Коран! Ого... Стала читати:

"50

КАФ

Во имя Аллаха милостивого, милосердного!

1(1). Каф. Клянусь Кораном славным!

2(2). Да! Удивились они, что пришел к ним увещатель из них, и сказали неверные: "Это — дело дивное!

3(3). Разве когда мы умрем и станем прахом? ... Это — возврат далекий!".

4(4). Мы знаем, что земля отнимает от них, и у Нас книга хранящая.

5(5). Да, сочли они ложью истину, когда она пришла к ним; и они — в состоянии смятенном.

6(6). Разве не смотрели они на небо над ними, как мы воздвигли его и разукрасили, и нет в нем расщелин?

7(7). И землю Мы распростерли и устроили на ней прочно стоящие и произрастили на ней всякие красивые пары

8(8). для созерцания и напоминания всякому рабу обращающемуся.

9(9). И низвели Мы с неба воду благословенную и произрастили ею сады и зерна посевов,

10(10). и пальмы высокие — у них плоды рядами, —

11(11). в удел рабам, и оживили ею мертвую страну. Таков исход!

12(12). Считали ложью и до них народ Нуха, и обитатели ар-Расса, и Самуд,

13(13). и Ад, и Фираун, и братья Лута, (14). и обитатели ал-Айки, и народ Тубба, — все они сочли лжецами посланников, и оправдалась Моя угроза.

14(15). Разве ж Мы изнемогли в первом творении? Да — они в сомнении о новом творении.

15(16). Мы сотворили уже человека и знаем, что нашептывает ему душа; и Мы ближе к нему, чем шейная артерия.

16(17). Вот принимают два приемщика, справа и слева, сидя.

17(18). Не произнесет он и единого слова, иначе как у него — готовый надсмотрщик.

18(19). И придет опьянение смерти по истине: вот от чего ты уклонялся!

19(20). И возгласили в трубу: это — день обещанный!

20(21). И пришла всякая душа, а с нею погонщик и свидетель,

21(22). Был ты в небрежении об этом, и Мы сняли с тебя твой покров, и взор твой сегодня остр.

22(23). И сказал его товарищ: "Вот что у меня подготовлено".

23(24). Ввергните вдвоем в геенну всякого неверного, упорного!

24(25). Удерживающего от добра, преступника, распространяющего сомнение,

25(26). который при Аллахе предал другого бога: ввергните же его в жестокое наказание!

26(27). Сказал его товарищ: "Господи наш, я не сбивал Его; он сам был в далеком заблуждении!".

27(28). Сказал Он: "Не препирайтесь у Меня: Я предупредил вас угрозой.

28(29). Не меняется слово у Меня, и не тиран Я для рабов".

29(30). В тот день скажем Мы геенне: "Полна ли ты стала?" - и скажет она: "Нет ли добавки?".

30(31). И приближен будет рай для богобоязненных недалеких.

31(32). Вот что обещано вам для всякого кающегося, соблюдающего,

32(33). того, кто боится Милосердного втайне и приходит с сердцем обращающимся.

33(34). "Входите туда с миром, это — день вечности".

34(35). Им — то, что они пожелают там, и у Нас — добавка.

35(36). Сколько Мы погубили до них поколений; они были сильнее их мощью и искали на земле, есть их убежище!

36(37). Поистине, в этом — напоминание тому, у кого есть сердце или кто преклонил слух и сам присутствует!

37(38). И сотворили Мы небеса, и землю, и то, что между ними, в шесть дней, и не коснулась нас усталость.

38(39). Терпи же, что они говорят, и прославляй хвалою Господа твоего до восхода солнца и перед заходом,

39(40). и ночью прославляй Его, и при конце поклонения.

40(41). И прислушайся в тот день, когда возгласит зовущий из близкого места.

41(42). В тот день, когда услышат они вопль, воистину: это — день исхода.

42(43). Поистине, Мы живим и умерщвляем, и к Нам — возвращение!

43(44). В тот день, когда земля расколется, (изводя) их спешащих; это собрание для Нас легко!

44(45). Мы лучше знаем, что они говорят, и ты - не принудитель для них.

45. Напоминай же Кораном тому, кто боится Моей угрозы!".

Екзотика.

На більше її не вистачило. Подумала, що треба би скупатись, але сил уже не було. Таки змучилась за весь день. А ще за Вітю напереживалась.

Вітя мирно спав. Вона швидко роздягнулась, лягла біля нього. Намацала його лоб. Ніби все нормально. Вітя повернувся на бік, обійняв її. Їй було приємно. Вона усміхнулась і з посмішкою на устах заснула в його обіймах...

світах загубилася її душа?

Богдан Зеновійович Мазур прокинувся з важкою головою й одразу згадав про своє щастя-нещастя — Марту Гриневич. Мерзне дівчисько на Майдані Незалежності у Києві. Прислало sms-ку: "Я, здається, закохалася". Ні, все-таки дивна штука оті мобільні телефони. Раніше писали довжелезні листи про своє кохання, а тепер достатньо одного короткого повідомлення. І що він має їй відповісти, коли сяк-так телефонувати і приймати дзвінки навчився, а писати sms-ки — ні. Спробуй добитися до Києва крізь мільйони мобілок, коли весь час або зайнято, або "абонент поза зоною". Зеківська якась символіка у цьому всесвітньому зв'язку. Здається, лише заради Марти він придбав собі це диво техніки й на старості років поволі втягнувся у світ дзвінків і sms-ок.

Він не гнівався на Марту за те, що вона зрадила Івана Франка й переметнулася до Борислава Нагачівського. Покійний дрогославський журналіст справді виявився талановитим письменником, і Марту можна було зрозуміти, адже спокуса була надто великою. Професор на одному диханні прочитав його тристасторінковий роман "Дрогославські оповідки" і навіть хотів написати схвальну рецензію, але вчасно стримався. Він не буде розпорошувати свої сили на другорядне. Тим паче, що сил залишилося не так багато. Смерть чигає на нього і може склепати косу в будь-який момент. А тому насамперед Франко і ще раз Франко. Правда, десь у глибині душі жевріла надія, що Марта Гриневич рано чи пізно насититься Бориславом Нагачівським і таки повернеться до Івана Яковича. Звісно, слабкою втіхою було те, що його, Богдана Зеновійовича Мазура, уже не буде, але з того світу він неодмінно допомагатиме дівчині в її пошуках Франка.

Професор скинув з себе вранішнє оціпеніння. Холодна вода збадьорила його тіло. Зробив собі улюблене капучіно (перейняв від Марти, але вона додавала до нього ще цукор, він остерігався, боячись — дивак! — у такому віці захворіти на цукровий діабет), дивився у вікно на кухні й стоячи сьорбав гарячий напій. Здається, нічого не чув і не бачив, хоча звуки вулиці долинали до нього, а мозок невидимо карбував кожную цяточку на обличчі перехожих, кожний порух їхніх думок. Розшифровувати все це навчатись наші нащадки, а ті, кого ми назвали безглуздим словом інопланетяни, перестануть переживати за долю Землі.

До університету залишалась добра годинка, і Богдан Зеновійович сів за письмовий стіл. Від учорашнього дня він студював книгу нотаток і листів Уласа Самчука "Планета Ді-Пі" й до окремого зошита виписував усе, що стосувалось Івана Франка.

Один з кореспондентів писав Уласові Самчуку:

"Був же Ніцше духовим батьком сучасного Чінгіз Хана? Чому ж маємо відмовити най більшому поетові "країни гохштаплерів", що казав: "кожен думай, що на тобі мільйонів стан стоїть", відмовити права бути генеологічним початком тих, що сьогодні фанатично переконані в правильності цих слів і тому замість бути подібними до всіх інших культурних народів і скромно працювати кожний у своїх рамках, чуються відповідальними спасителями, "Мойсеями" й "месіями", покликаними рятувати тих, хто

їх про це не просить, хоч у дійсності є вони не більш не менш, як дуже часто католицькими сектантами й польсько-австрійськими держимордами. Але все це більш бридке, ніж страшне, бо що й кому шкодить, коли ллється кров "героїв" на сторінках "Часу", або "Трибуни".

Богдан Зеновійович звично зауважив, що коми не стоять на місці, "генеологію", "ллється" без "є". Йому не сподобались "католицькі сектанти". Розсердився, що замість "мільйонів" у Франка стоїть "мільйонів" у цього автора. А це типова помилка багатьох авторів, які лінуються перечитувати Івана Яковича. Професор вчасно зупинився у своєму гніві, виправдавши автора тогочасним правописом й, очевидно, неґрунтовною літературною підготовкою, аматорством на провінційному рівні.

Головним для Богдана Зеновійовича було те, що ці думки перегукувалися з його. Стаття "Собачий обов'язок і патентовані патріоти", яку він нещодавно вмістив у "Дрогославщині", наробила галасу серед так званої інтелігенції. Він нагадав читачам Франкові слова з автобіографії "Дещо про себе самого" (та що там нагадав! вони вперше від нього про них довідалися):

"Передовсім признаюся до гріха, що мені його багато патріотів вважає за смертельний: не люблю русинів (русинами називали себе українці в Галичині – Б.М.). Побіч цієї гарячої любові, що бризкає для "братнього племені" зі шпальт польських реакційних газет, моє признання може видатися дивним. Але що ж робити, коли воно правдиве? Не є я в літах наївних і засліплених коханців і можу про таку делікатну матерію, як любов, говорити тверезо. І через те повторюю: не люблю русинів. Там мало серед них знайшов я правдивих характерів, а так багато дрібничковості, тісної глупоти, дволичності і зарозумілості, що, дійсно, не знаю, за що би міг я їх любити, навіть не звертаючи уваги на ті тисячі більших і менших шпильок, які вони мені часом з найкращою думкою вбивали під шкіру. Розуміється, знаю між русинами декілька винятків, декілька особистостей чистих і гідних всякої пошани (говорю про інтелігенцію, не про селян), але ці винятки, на жаль, лише стверджують загальний висновок.

Признаюся до ще більшого гріха: навіть Руси нашої не люблю, так і в такій мірі, як це роблять, або вдають, що роблять, патентовані патріоти. Що в ній маю любити? Щоб її любити як географічне поняття, для цього я є занадто великим ворогом порожніх фраз, забагато бачив я світу, щоб твердити, що ніде нема такої гарної природи, як на Руси. Щоб любити її історію, для того досить добре її знаю, дуже гаряче люблю загальнолюдські ідеали справедливості, братерства і волі, щоб як мало в історії Руси прикладів правдивого духа горожанського, правдивої посвяти, правдивої любові. Не любити цю історію дуже тяжко, бо майже на кожному кроці треба б хіба плакати над нею. Чи може маю любити Русь як расу, — цю расу отяжілу, незграбну, сентиментальну, що позбавлена гарту і сили волі, так мало здібну до політичного життя на власному смітнику, а таку плідну на перевертнів найрізномірнішого гатунку? Чи може маю любити світлу будучність цієї Руси, якої не знаю, для якої світлості не бачу ніяких підстав?

Коли мимо цього почуваю себе русином, то, як бачиш, шановний читачу, цілком не з причин сентиментальної натури. Примушує мене до цього передовсім почуття собачого обов'язку. Як син українського селянина, що викормився чорним селянським хлібом, працею твердих селянських рук, почуваю себе до обов'язку панщиною цілого життя відробити ці шеляги, що їх видавала селянська рука на те, щоб я міг видряпатися на висоту, де видно світло, де пахне воля, де ясніють вселюдські ідеали. Мій український патріотизм, то важке ярмо, яке доля положила на мої плечі. Я можу показувати своє незадоволення, можу тихо проклинати долю, що вложила на мої плечі те ярмо, але скинути його не можу, другої батьківщини шукати не можу, бо тоді б я став підлим відносно власного сумління. І коли що полегшує мені двигати це ярмо, так це те, що бачу український народ, який він хоч гноблений, отемнюваний і деморалізований довгі віки, хоч і нині бідний, слабкий і безпорадний, але все-таки помалу підноситься, чує в щораз ширших масах спрагу світла, правди і справедливості і шукає шляхів до них. Отже варто працювати для цього народу і ніяка чесна праця не піде на марне".

І далі він писав про місцевих "месій", які буцімто покликані рятувати тих, хто їх про це не просить. Думка у нього була глибшою, ніж у кореспондента Уласа Самчука, бо професор роздумував над тим, хто уповноважував "месій" здійснювати "месіанство". Він робив прозорі натяки на Віктора Ющенка. Спочатку свою статтю Богдан Зеновійович хотів розмістити у "Дрогославській зорі", але Мацьків довго тримав статтю, не пускаючи її у хід, аж поки, коли у професора увірвався терпець, сказав, позичивши очі у Сірка, що в такому вигляді його творіння не опублікує. Чернюк, до якого звернувся Богдан Зеновійович, при ньому прочитав статтю й сказав: "Опублікую у найближчому номері". Так і сталося.

Саме цей кавалок у статті викликав найбільший спротив серед місцевих "месій". Вони, здається, вже забували його статтю "Філософія Ботокуда", в якій він устами Франка пройшовся ураганом по їхніх нікчемних створіннях, а тут новий вибух. Ні, не любили вони професора, не любили.

Знову Богдан Зеновійович замріявся й почав збиратися до університету. Лекцій не було, але викладачі приходили на визначені години, сподіваючись, що хтось зі студентів отямиться від революційного вихору й завітає до аудиторій.

Він ще усміхнувся до портрета доньки, зачинив двері й бадьоро пішов до університету.

54

З Богданом Галичем таке траплялося вже не раз. Ото вселиться у нього зранку якась строфа, не дає йому спокою всенький день, ніби підстьобує, аби й він не марнував часу, – і невідомо звідки народжуються рядки, залишається лише їх записати. Буцімто хтось невідомий у такі дні влізав до нього всередину, народжував вірші, водив його рукою й змушував писати, писати, писати...

Не можна було говорити про якусь продуктивну працю. Бувало, він писав і плідніше. Та й про геніальність чи талановитість народжених у такий спосіб віршів годі

було сказати. У нього виходило краще, коли сам творив, без спонуки. Але бували у думках і словах порожні дні, коли сам Богдан уже ладен був допустити, аби той хтось вселився у нього, народжував вірші, водив його рукою. Краще ось таке підневільне віршописання, ніж нічого.

Того дня від самого ранку в його мозок запало Шевченкове:

І вражою злою кров'ю

Волю окропіте...

Здається, лише прокинувся, й одразу зацокотіли у думках оті слова. Революційність одразу не сподобалася Галичу, бо радше був налаштований на ліричний лад. Але що вдієш?

І вражою злою кров'ю

Волю окропіте...

Він занадто довго сидів у туалеті, вмивався, чистив зуби, аби не показуватися на очі дружині. З Орисею він учора капітально посварився – знову через свою пиятику, хоча й прийшов додому при повному розумі, а не у відключці, як зазвичай. Але спробуй пояснити дружині, що почуває він себе нормально, а не випити просто не міг, коли лунали тости лише за Ющенка. Вона що, проти всенародно обраного Президента України?! Сам відчував підвох у своєму запитанні – й сам до себе розсміявся.

Орися не розмовляла з ним, а він не поспішав заговорювати з нею. Не відчував жодної своєї вини у вчорашньому. Та й вона не витримає, сама увечері заговорить, ніби нічого й не трапилося. Такий у неї характер – і не знати що краще: коли вона умить отак спалахує чи коли потім стає люб'язною, хоч до рани прикладай.

І вражою злою кров'ю

Волю окропіте...

Дочекався, поки дружина пішла на роботу, виглянув у вікно, подивився їй у спину. Хотів, щоб вона обернулася, як зазвичай, помахала йому рукою – але не діждався.

Поки заварював на кухні каву, всередині народжувалися рядки. Відчував, що це не його, але записував:

Коли ми були молоді та гожі,

Здоров'я било через край, —

Не йшли у серце слова Божі:

Життя манив нас водограй.

Та пролетіло все так швидко,

Наче в пустелі буревій.

Що там попереду – не видко:

Країна нездійснених мрій...

Підспіла кава. Випив її без смаку. Голитися не став, бо вже не було часу. Поспіхом одягнувся, зачинив двері й поспішив на мітинг біля ратуші.

І вражою злою кров'ю

Волю окропіте...

Цього дня люди збиралися мляво. Ніби змучилися від революційного ступору, своєї

та Ющенкої невизначеності й жадали перепочинку. Запізнювалися священники, місцеві лідерчуки політичних партій, набундючені керівники громадських організацій, які умить прозріли й лише у Ющенкові вбачали спасителя нації.

Богданові було смішно від таких метаморфоз. Він дуже добре знав цих людей, – на клітинному рівні! – аби повірити у їхню здатність розвиватися, насамперед морально, й творчо осмислювати суть того, що відбувається. Але нема на те ради! Він з сумом дивився, як люди заковтують оте нещире єство своїх місцевих поводитирів і мусив змиритися з їхнім вибором.

Галич усвідомив, що ще встигне у "Калині" випити п'ятдесят грамів для розрідження думки, – й ноги самі повели його у потрібному напрямку.

І вражою злою кров'ю

Волю окропіте...

"Калину" важко було назвати кнайпою. Розташована біля самої ратуші, площею всього у декілька квадратних метрів, вона незмінно притягувала до себе людей. Важко було уявити, як за чотирма-п'ятьма столиками вміщається така гурба. Ще декілька чоловік могли облаштуватися біля бар'єра, що йшов уздовж стіни. Ніхто не почував себе ображеним, компанії переплітались у дружніх розмовах, а самотності тут просто не могло бути місця. Відвідувачів приваблювало й те, що на каву й до кави можна було заглянути сюди з піввосьмої ранку, до роботи, тоді як інші кнайпи навколо відчинялися о дев'ятій.

Густий цигарковий дим стояв у "Калині", хоча табличка переконувала, що курити тут заборонено. Богдан замовив для профілактики одразу сто грамів і стакан томатного соку, прилаштувався біля бар'єра, одразу осушив чарку й відтягував задоволення, повільно попиваючи сік.

Дивно, але ніхто не зачіпав Галича, ніби його і не було у "Калині". Багатьох із цих людей він знав, але нині не мав потреби заговорювати з ними. Натомість зсередини знову народжувалися не його вірші. Вхопив серветку й почав записувати:

В мені вселився Сатана –

Поріддя Дьяволиці й злого Бога.

Він все штовха мене, небога,

В обійми розуму і зла.

Ця дивна покруч спить, жере,

Читає філософські книжки,

Зі мною грає в кішки-мишки –

Й ніяк із мене він не йде.

Шизофренія, пацани?

Чи витівки це мазохіста?...

Писанина урвалася, бо до "Калини" завітав Ромко Хробак. Він одразу помітив Богдана Галича й скерував свій поступ до нього:

— Що, Франко, твориш?

Поети, як це зазвичай буває, а особливо поети місцевого масштабу, недолюблюють

одне одного. Те саме було з Хробаком і Галичем. Вони лише рахувалися з тим, що змушені співіснувати на маленькому клаптику землі, де знаходиться Дрогослав, цяточка у всесвітньому вимірі, але приятних стосунків між ними не було. Кожний вважав себе вищим – і якщо у багатьох аспектах поетичної творчості Богдан Галич мав рацію, то Роман Хробак тиснув плодючістю й кількістю написаних і надрукованих книжок.

Галич нічого не встиг відповісти на кпини Хробака, та той і не потребував цього. Ромко зазвичай заглядав до "Калини", коли мав вільну хвилю-другу, аби випити кави. Знайомим він казав, що саме у "Калині" йому найбільше смакує кава, хоча заходив сюди, бо цей напій був найдешевший тут у радіусі декількох сотень метрів. Здається, від народження він був скупердяєм. Ця риса посилилася після операції, коли він навідріз відмовився від вживання алкоголю. Колеги й друзі жодного разу не пам'ятали, аби він комусь поставив сто грамів, навіть на свій день народження. Кожним своїм відвідуванням "Калини" Хробак ніби кидав виклик усім присутнім: ви – пияки, а я – порядний хлоп. Втім, пияки не звертали на нього жодної уваги, а про порядність, у тім числі й Хробакову, мали свою думку.

Вибору не було, всі місця були зайняті – і Хробак прилаштувався біля Галича. Говорити їм не було про що. Ромко, бува, глянув на те, що написав Богдан, але той демонстративно перевернув написане. Хробак презирливо усміхнувся кінчиками губ – потрібна мені твоя базгранина! – поспіхом допив каву, поставив горнятко у відчайдушній близькості до списаної Галичевої серветки й, не прощаючись, вийшов.

Богдан, ніби щось осоружне й неприємне, відніс Хробакове горнятко на прилавок, замовив собі ще п'ятдесят грамів й тут же випив, ніби очищуючись від негативної енергії Ромка. Повернувся на своє місце, допив сік – і знову змушений був писати не своє:

Відкрийте вікна навстіж!

Помираю...

Не хочу я земного раю

І аду в небі не бажаю.

Повітря свіжого – о, люди!

Вдихну його на повні груди –

За мої тяжкі земні труди.

По-ми-ра-ю...

Свою місію цього дня Галич виконав сповна. Він узяв попільничку, закурив, а потім підпалив написане. Бог заглядав йому з-за плеча, занотувавши на скрижалях згорілі слова.

І вражою злою кров'ю

Волю окропіте...

55

Роза Германсдерфер змогла витримати без чоловіка лише одну ніч. Вона думала, що у неї міцніші нерви, але так і не змогла заснути. І хоч налаштовувала себе, що треба

заспокоїтись, коли Тіберій Маркович поїхав за Вітею до Києва, все ж нічого не могла з собою вдіяти.

Спати вона лягла трохи раніше, ніж зазвичай, перевіривши, чи зачинила на два ключі двері. Оглянула й вікна, ніби злодій міг дивовижним чином залізти на третій поверх типової хрущовки. Будь-який шум на вулиці, гудіння холодильника чи навіть кроки у сусідів нагорі, коли тряслася люстра, викликали у неї посилене серцебиття. Їй ввижались несусвітні речі, фантазії про можливе пограбування і навіть убивство випереджали її бурхливу уяву.

Нарешті Роза Германсдерфер зважилася, підвелася з ліжка, міцно затягнула штори, аби навіть клаптик світла не визирав на вулицю, ввімкнула телевизор. Їй стало легше на душі, але сон все одно не прийшов.

Якщо сказати, що вона думала про Вітю чи чоловіка, це було би неправдою. Ні, вона думала й про них, але якось фрагментарно, на тлі інших думок, що виникали в її голові. Але коли б у неї конкретно запитали, про що вона думає саме цієї миті, вона б не змогла відповісти або сказала би щось на кшталт того, що думає про все і про ніщо.

Коли зранку до неї зателефонував старший, Яша, вона сказала, що боїться бути сама. Він витримав незначну паузу, думаючи, мабуть, щось про своє:

— Хорошо, мама, я приду к тебе ночевать.

Удень не було так моторошно, звуки за вікном не викликали панічного страху.

На обід до неї завітав середній, Леонід. Він періодично сварився зі своєю другою дружиною, з якою теж не мав дітей.

— От папы ещё нет вестей? - Лёня наминав смажену картоплю, добряче поперчивши її. Відповіді йому було не потрібно, адже все й так очевидно. - Поменьше бы вы нянчились с Витей, он бы и не убежал в ваш Киев.

— Почему это мой Киев? - Роза ніяк не могла зрозуміти іронії сина.

— А чей, мой? Я учился в Дрогославе. Это вы с папой учились в Киеве. Вот в младшеньком и разыграл зов предков.

Роза промовчала, хоча всередині закипала від синовієї несправедливості. Говорити таке зараз? Лёня змалку не любив Вітю, ставився до нього не як до брата, а ніби до чужої людини, котра заважає йому жити. Яша був більш поблажливим, завжди брав Вітю, коли той хотів, з собою. Від Лёні такого годі було дочекатися. Це навіть була не фізична неприязнь до рідної крові, а щось більше, що межувало з расизмом. Втім, якби його в цьому звинуватили, він би відхрестився й посміявся, що це не так.

Лёня Германсдерфер якось обмовився, що Вітю треба було вбити ще змалку, аби не заважав усім жити. Тоді сильно рознервувався Тіберій Маркович. Він хльостав Лёню ремнем і зі сльозами на очах повторював: "Он не мешает мне жить, это тебе он мешает жить!". Ні Роза, ні Яків не сміли втрутитись у цю розбірку, лише Вітя, який не розумів сказаного Лёнею і батьком, вхопився за ремінь і почав густо плакати, рятуючи брата.

— Спасибо, мам. Всё было очень вкусно. - Лёня встав і поцілував її в щоку. - Если хочешь, я могу завтра к тебе прийти, подменить Яшу. Всё равно мне с моей не жить.

— Приходи, сынок. – Розі хотілося, щоб Яша ночував з нею й усі наступні ночі, але не сміла цього сказати Льоні.

Яша прийшов уже після восьмої вечора. На ньому був величезний помаранчевий шалик, що, здається, закутував усю його фігуру. Роза здивовано дивилася на цей цирк.

— А как же иначе, мам? Не поймут, — виправдовувався він.

Вона приготувала йому вечерю, сама сіла поруч, трошки перекусила. Розі завжди здавалося, що Яша мав бути не її сином, а чоловіком – вірніше, одночасно тим й іншим. З ним їй було затишно, ніби за кам'яною стіною. Він з півслова розумів її, та й Роза отримувала задоволення, коли вдавалося відчутти бажання Яші, випередити його й піднести все готове на білому блюдечку з голубою окаймівочкою.

Йому безнастанно телефонували на мобілку, і це почало її дратувати:

— Да выключи ты свою музыку!

— Не могу, мам, это же бизнес, — він відповідав м'яко і навіть весело, ніби усе пояснював малій дитині, котра не розуміє елементарних речей, але до малюка не треба опускатися, а, навпаки, намагатися піднятися до його сприйняття світу, аби все розтлумачити. – Вот стукнет одиннадцать, тогда с чистой совестью отключусь до восьми утра.

— Когда ты, наконец, женишься? – Роза благала саму себе не говорити цього, але слова вирвалися на волю, здавалося, самі по собі. – Ведь тебе уже пятьдесят скоро! Дождусь ли я внуков?

— Мама! – Він благально глянув на неї, і в цьому погляді вона прочитала всю глибину його відчаю й безнадії.

Вони ще трохи посиділи, подивилися телевізор, полягали спати. На душі у Рози було спокійно, ніби вдруге народилася. Звечора заснула, але десь біля четвертої ранку прокинулася. Нічого жахливого їй не снилося. Просто страх наповнював душу...

56

Яків Германсдерфер зовнішньо був схожий на батька – Тіберія Марковича, мав схожий характер і вишукані манери. Здавалося, він піде його шляхом гуманітарія, займеться науковою роботою на татовій кафедрі. До цього йшло. Яша закінчив російську філологію Дрогославського тоді ще інституту, з допомогою батька писав кандидатську дисертацію про "нечаянную радость" Блока – і ... закохався!

Вона викладала політекономію, була від нього на десять років старшою, вже розлученою, з двома дітьми. Спочатку його невміле кавалерство сприймала з усмішкою, а потім зрозуміла, що це її останній шанс.

Коли Тіберій Маркович довідався про зв'язок сина з Іриною Анатоліївною, то зробив одну з найбільших помилок у своєму житті: про все розповів дружині. Роза спротивилась цьому шлюбу й надовго відбила у Яші охоту до жінок.

Звісно, він закинув філологію, перестав вірити у кохання, Ірина Анатоліївна виїхала із Дрогослава – і на цьому все закінчилося. Яша перебивався випадковими заробітками, аж поки його не втягнули у солідний бізнес. Уже незабаром він мав свою фірму з постачання і ремонту холодильників, став монополістом на Дроголавщині. Відтак

київські юдеї викупили акції місцевого м'ясокомбінату, поставили його керувати підприємством. Він спромігся відкрити декілька магазинів, ресторан, заснував агентство з продажу нерухомості. Одним словом, став помітною фігурою у Дрогославі, купив шикарну трикімнатну квартиру, люксовий автомобіль. Жив на широку ногу, ні в чому собі не відмовляв, допомагав батькам і Льоні, балував Вітю.

Були, звісно, в його житті й жінки. Але все закінчувалося тим, що вони хотіли одружити його на собі – і він тоді поривав з ними. Зрідка згадував про Ірину Анатоліївну, тоді напивався, вимикав мобілку й три доби не з'являвся до людей. Потім декілька місяців усе йшло по колу – до чергової хмільної згадки про неї.

Яків не звинувачував маму в тому, що сталося. Вірніше, ніколи про це не казав, хоча подібні думки крутилися в мозку. Втім, ще не знати, чи був би він щасливий з Іриною Анатоліївною. Він завжди так її називав – по імені й по-батькові, і їй це подобалось. "Не забудеш", — казала вона. Звісно, він знав, що кохав і, мабуть, досі кохає її, хоча минуло майже тридцять років (ого, як час пролетів!), але не був упевнений, що вона відповідала йому взаємністю.

Помаранчева революція захопила Яшу зненацька. Германсдерфер не поспішав висовуватись, але якось само собою було зрозумілим, що він не може не бути за Ющенка. Втім, місцевий політичний бомонд вичікував на реакцію одного з найвпливовіших дрогославських юдеїв – і Яша не забарився. Інтуїція бізнесмена підказала йому правильний прагматичний хід. Він придбав помаранчевий шалик, за його кошт відправили декілька бусів із місцевими революціонерами, які збайдикували на роботі, до Києва, Уляна Гриньків вициганила у нього чималу суму для місцевого революційного штабу.

Після активності Яші вийшла з заціпеніння небагаточисельна юдейська громада Дрогослава. Втім, навряд чи можна було говорити про, власне, громаду, адже юдеї жили розрізнено, поділяючись на багатих і бідних, хто би й що не казав про їхню буцімто згуртованість, і лише декілька осіб вважали себе їхніми лідерами й виявляли обережну активність у громадському житті.

Уже коли революційний вихор закружляв у Дрогославі, юдеї не гребували з'являтися на мітингах, а Льоня Германсдерфер, прес-секретар юдейської громади, навіть втиснув якусь статтю у "Дрогославську зорю". Коли Яків прочитав її, то скривився, бо не було потреби прогинатися, адже навіть ймовірністю юдейських погромів і не пахло. Проте братові він нічого не сказав.

Зникнення, а потім чудове віднайдення Віті Яша, на відміну від Льоні, пережив серцем і картав себе, що сам не поїхав до Києва, а тому хворий батько змушений був це зробити. Тіберія Марковича він любив значно менше, ніж маму, хоча, здавалося, мало би бути навпаки, усвідомлював це, але нічого не міг з собою вдіяти.

Думки про Вітю не давали йому спокою, і зрештою він набрав номер Данила Галича, з яким обережно вів бізнес у Дрогославі. Спочатку Яків подумав, що помилився, бо у слухавці пролунав дівочий голос. Але та зорієнтувалася швидше, ніж він:

— Вам Данила? Мій солоденький котик зараз спить у моїх обіймах. Я Світланка. А вас як звати? У вас дуже сексуальний голос. Що йому передати?

Яків не знав що сказати і натиснув на кнопку відбою. Світланка... Сексуальний голос... Він був не знати чого злий на Данила Галича.

57

Диктор по телевізору щось монотонно читав, аж поки я не відірвався від своїх думок і не став прислухатися до сказаного.

"Кандидат у Президенти Віктор Янукович висловив глибоке розчарування в Леонідові Кучмі. За словами претендента на найвищу державну посаду, під час кризи пан Кучма захищав не інтереси держави та народу, а свої власні та своєї сім'ї. Також пан Янукович знову заявив про те, що співчуває Вікторові Ющенку в зв'язку з його хворобою, не бажає йому зла, а якнайшвидшого одужання".

Я зі злістю натиснув на кнопку пульта, і телевізор вимкнувся. Моя злість була не на політику, яка починала набридати і навіть ставати остогидною. Я злився сам на себе. Все-таки сьогодні Андрія, а мене ще ніхто не привітав, хоча мобільний телефон був увімкнений з самого ранку. Навіть Надійка і Василь, які десь вештались усенький день, не зробили й натяку, аби поздоровити мене. Ніби це я спричинився до всіх цих революційних подій, які вирували у Києві, Україні, в нашому Дрогославі.

Коли перша хвиля злості минула і я усвідомив, що нікого з друзів у мене не залишилося, завібрував мобільний. Я не відразу в це повірив, але глянув на телефон. На ньому висвітлило: Провідник.

Телефонував Іван Васишин, Провідник Всеукраїнської Організації імені Степана Бандери. Першими його словами були:

— Ти ще тверезий, Андрію?!

Я відповів на кшталт того, що постановив собі не вживати алкоголю до кінця цих подій.

— То ти записався в "Пору"? – запитав Васишин.

— А при чім тут "Пора", Іване Петровичу?

— Та це вони проголосили не пити, допоки Ющенко президентом не стане.

— Не чув, не чув...

— А я оце думав хоч з кимось на Андрія випити.

Голос у нього був веселий і бадьорий, але чомусь його оптимізм не переливався у мене.

— Так заходьте до мене у гості, пляшчину знайду, — запропонував я без усілякого пафосу.

— Не зайду, Андрійку, при всій повазі до тебе. Я ж зараз у Києві. Без бандерівців тут аж ніяк не обійдеться. Ти як? Як настрої?

— Та щось не дуже веселий, чесно кажучи.

— А зараз ні у кого нормального настрою нема. Задумали бандити революцію, а тепер пожинають її плоди. Який вже там, к чорту, настрої!

Я так і не второпав, яких бандитів мав на увазі Провідник.

— Добре, буду закруглятися, бо вже хлопці кличуть до столу. Знайшли якийсь сорокаградусний витвір Менделєєва, якого ми ще не пили. Але краще би старий робив собі валізи, а не споював людей.

У слухавці почулися збуджені голоси. Мабуть, колеги Провідника не були згодні з його словами.

— Вітаю тебе, Андрію, і ніколи не падай духом. Як казала моя покійна теща, все так не буде, буде ще гірше...

У слухавці запанувала пауза, а потім:

— ... Але не з тобою. Слава Україні!

— Героям слава, — мляво, автоматично промовив я, і зв'язок урвався.

Промінчик світла проник у мою темну душу (Чернюк усе-таки!) й підняв настрій.

Відтак пролунав дзвінок домашнього телефону. Сусід знизу, Степан, який нещодавно одружився, вітав мене з Андрієм.

— Так заходь у гості, — запросив я, забувши про свою клятву не пити до кінця революційних подій.

Степана не треба було довго вмовляти. Він прийшов з чоловічим одеколоном у подарунок і літровою пластмасовою пляшкою пива.

Я видобув з холодильника пляшку горілки, підсмажив чотири яйця, накраяв хліба, сала, огірків...

Поки прийшла Надійка, ми вже все випили. Вона присіла до нас, поназбирувала ще якоїсь закуски, але виразно дивилася на мене, даючи зрозуміти, що більше випити мені не дасть.

Мабуть, це зрозумів і Степан. Він метнувся до себе додому, приніс ще чвертку. За ним прив'язалась дружина – Софійка, і ми за Андрія випили до дна.

Коли гості пішли, Надія зі мною не розмовляла. Хміль не брав мене.

Коли я почав переживати за Василя, де він так довго гуляє, син прийшов.

Я ліг спати й моментально заснув. Здається, нічого й не снилось.

Прокинувся десь о третій ранку – і вже не зімкнув повік. Киця муркотіла, лащилась, аж поки не опинилась у мене під ковдрою. Довго вовтузилась там. Нарешті заспокоїлась і вмостилась у ногах, а я поринув у свої невеселі думки...

58

Ще від учора Ромко Хробак знав, що сьогодні не піде на мітинг біля ратуші. Щодня ходив туди, як на службу. Ніби не змучився, але приїлося. А це ніби якісь невидимі імпульси дали мозкові інформацію й тіло слухняно виконувало вказівку.

Зранку й справді знайшовся привід не йти до ратуші: в Ромка сильно заболів живіт. Хробак довго й нудно тужився над унітазом, аж поки не видусив із себе великий кавалок з'їденого учора. Живіт ніби заспокоївся, хоча тупий біль залишався.

Поки закипав чайник, Хробак тут же, на кухні, записував рядок за рядком. Вийшло ніби непогано:

Замиготіло щастя у вікні

І блимнуло останнім поцілунком.

Категорично кажеш: "Ні!" -

Й жбурляєш мені в очі подарунком.

Змиритись долі всім смертям назло?

Поплакатись собі самому у жилетку?

І нити все життя: "Не повезло...

Не поталанило в рулетку..."?

Холодна осінь краплями дощу

Тверезить вмить усю любов наземну.

Я сам собі, кохана, не прощу

Таку судьбу свою бездарну і нікчемну.

Кохання - це щодень у боротьбі.

Під сонцем місце - гнаним і голодним.

Не поталанило в житті -

Але в любові я не був бездомним.

Ромко відварив учорашні вареники, густо полив їх сметаною, посолив і зі смаком з'їв. Густа кава додала бадьорості.

Хробак зрозумів, що у нього сьогодні вільний день від цієї революційної метушні, яка, за великим рахунком, йому зовсім не потрібна, але він брав у ній активну участь, бо усвідомлював, що пасивність зможе потім зіграти з ним злий жарт.

Ромкові хотілося писати й писати, як ніколи. Рядки під його скупим почерком лягали один до одного, ніби скошені кулями солдати під час нерівного бою:

Якби життя прожити іще раз -

Пішов би в світ незнаними шляхами?

Невже по-іншому було би все у нас?

Та чи було би щось тоді між нами?

О, неповторна мить життя!

Чернетками не маєш права скористатись.

Мереживо свого шиття

Ти тчеш щоденно - годі розібратись.

І лиш кохання блідо спалахне

В твоїй убогій і нужденній долі -

Мине життя, і вже від нього тхне,

Й жадаєш з юності омріяної волі.

Але оговтайся і не рубай з плеча,

Не нарікай на Бога і на себе.

Любов спіткає й ката-палача -

І забере його на небо...

Здається, його ентузіазму сьогодні не було би меж і він би перевершив власну місячну поетичну норму, якби не той клятий дзвінок.

Хробак неохоче підняв слухавку, ніби його відірвали від важливої справи, і, мабуть, навіть не здивувався, коли почув голос професора Шавали, хоча той ніколи йому не

телефонував, та й між собою вони майже не розмовляли, особливо після тієї справи щодо присвоєння бібліотеці імені В'ячеслава Чорновола:

— Що робить наш талановитий поет? Чому ти сьогодні не читаєш біля ратуші свої геніальні вірші?

— Та не пішов, бо живіт болить.

Ромко купився на оце "талановитий" і "геніальні", але швидше на інтуїтивному рівні усвідомив, ніж зрозумів, що ніколи професор Шавала не говорив йому на "ти", а телефонує йому отой бацнутий Дмитро Бац, вічний дрогославський революціонер, голос якого схожий на професорів. Хробак жорстоко помилився і був покараний. У слухавці пролунав бацнутий сміх:

— Ги-ги-ги! Так у мого тестя перед смертю болів живіт, а потім з'ясувалося, що у нього простата. Дивися, Ромку, нам неплідних поетів не треба!

— Сука! - Хробак зі злістю кинув слухавку. Ще двічі йому довго телефонували, але він не реагував. Потім подумав, що це міг бути хтось інший, схопив слухавку, але запізнився: вже лунали короткі гудки.

Творчий екстаз наче корова язиком злизала. Ромко увімкнув телевізор, але, здається, нічого не чув і не бачив. Тепер він думав про слова, сказані Бацом. Ще не такий старий, аби мати простату. Задумався, коли ж він останнього разу займався коханням? Давненько, бо не потребував цього, вічно зайнятий писаниною віршів і клопотами, пов'язаними з їхнім виданням.

Живіт знову нагадав про себе. Тупий біль підсилювався, ніби хтось невидимий регулював наростання больових процесів всередині організму.

До вечора Хробак приречено лежав, думав про свою простату. Нічого не міг робити через болі у животі, не їв і не пив. Помаранчева революція видавалася йому нікчемною насмішкою долі...

59

Максим Нагачівський нічого не міг з собою вдіяти. Дивився на Марту, обіймав її, цілувався з нею, а бачив перед собою, ніби наяву, оте кумедне дівчисько з Дрогослава. Спочатку навіть не знав як її звати, але постійно думав про неї. А коли хтось покликав її: "Юлька!", — прикипів на місці, ніби нічого не розуміючи й не усвідомлюючи.

Коли відпроваджував Юльку з отим її дебільчиком до своєї квартири, вів себе підкреслено нахабно і невимушено. А в душі все вирувало! Йому хотілось обійняти оце ніжне створіння, яке вмить стало йому дорогим, проте він стримував свої емоції, згадуючи трагічні миттєвості свого життя - смерть в автомобільній катастрофі Оленятка, в яку він був закоханий у десятому класі, але так і не освідчився своїй однокласниці, хоча вона, мабуть, про все здогадувалася; смерть батька, що стала для нього великою несподіванкою, адже напередодні уперше за багато років вони вели розмову на рівних, без взаємних претензій і образ.

У подібних випадках, коли Максим думав про трагічне, це спрацьовувало, але не зараз. Юлька не йшла йому з голови.

У нього було багато підстав, аби відірватися від Марти, самому піти на квартиру й

побачити Юльку, насолодитися поглядом її очей, у яких вирував безмежний океан кохання. Але Нагачівський не наважувався цього зробити. Все-таки холодний розум брав гору над гарячим серцем. Максим розумів, що може втратити Марту, а ще не знати, чи Юлька відповість йому взаємністю.

Здається, він уже змирився з таким станом речей, а тут і підстава знайшлась, і Марта була готова до нічної мандрівки в його квартиру.

Петро Панасенко, який чатував біля їхньої палатки, несміливо наблизився до Максима й дитячо-наївним голосом сказав:

— Пане Нагачівський, у Дрогославі мені якось не траплялися книжки вашого покійного батька. Чи не могли б ви дати щось почитати, бо у мене все одно безсоння.

Не встиг Максим хоч якось відреагувати на цей порив Панасенкової душі, як його випередила Марта:

— А ми вам зараз принесемо, бо теж не можемо заснути. Правда, Макс?

Оте "Макс" вивело його з заціпеніння й роздратовало. Не саме "Макс", бо вже, здається, звикав до того, що Марта його так називає, а форма звернення. Політературному мало бути - "Максе". Філологові, майбутньому кандидатів наук, ким Марта готувалася стати, слід знати такі банальні речі - і тут Максим Нагачівський був безжальним.

Йому не хотілося йти нічним Києвом. Ні, він нікого й нічого не боявся, крім одного, — зустрічі з Юлькою, з отим Божим створінням, яке приїхало з Дрогослава йому на погибель. Але Марта вже тягнула його за собою, бо вона була закохана у всесвіт, і його згоди їй не треба було. Дівчина відчувала необхідність бути лише зі своїм Максимом, удвох на планеті Земля. Вона про щось мило щебетала, йдучи з ним попід руку й не дивлячись на нього, ніби Бог не хотів жорстоко обходитися з Мартою, бо у серці й душі Нагачівського вже не було місця для неї.

На сходовій клітці вона міцно притиснулася до Максима, нагнула його до себе й ніжно поцілувала у губи, а тоді зашепотіла:

— Я тут зачекаю. Візьми тихенько книжку, щоби їх не розбудити.

Нагачівський, як робот, виконував усі її команди. Нечутно відімкнув двері, тут же у коридорі взяв з полиці потрібну батькову книжку, коли за скляними дверима до спальні побачив світло від абажура. Невидима сила потягнула його туди, але краще би він цього не робив.

Голісінька Юлька була зверху над своїм дебільчиком. Здавалося, це скаче вершниця, а слухняний кінь виконує будь-яку забаганку своєї господині.

Мала Василівка відчула погляд на своїй спині, різко оглянулась і побачила Максима, який тієї ж миті щез за дверима. Юлька не зупинялась у своєму шалі, хоча трішки притишила хід. Коли ж почула як клацнули вхідні двері, з ентузіазмом приреченої, яка розуміє, що востаннє займається любощами, продовжила свою справу - і коли це сталося, у спальні пролунав вигук жінки, котра перемогла увесь світ.

Вона змучено і щасливо лягла на Вітю - і лише зараз відчула як усередині неї розливається тепло. Було дуже приємно, але мозок видав сигнал тривоги. Втрачаючи

по дорозі Вітине сім'я, яке немилосердно витікало й капало на підлогу (пізніше вона усвідомить, що ще жоден чоловік не вливав у неї так багато сперми), Юлька прожогом кинулася до ванни. Спочатку поскакала на одній нозі, потім – на другій, потім – на двох, відтак до болю вливала у піхву воду, намагаючись змити свій страх, аж поки не заспокоїлась.

Глянула на себе у дзеркало, показала собі язика, усміхнулась і подумала про Максима. Спокійна, повернулась у спальню. Змучений, Вітя уже спав, не знаючи, що з ним таке діялося. Його пеніс переможно слонячим хоботом стремів догори.

60

Матрос, він же Орест Остапович з покрученим прізвищем Шайтаненівський, був злий сам на себе, хоча й розумів, що якби у даній ситуації він поступив по-іншому, то мав би серйозні проблеми.

Взагалі-то все життя його було покручене. Відсидів дванадцять років не за свої злочини. Київські пацани вийшли на нього через пару літ і сказали керувати Дрогославським хімічним заводом. Коли сталося оце (ніяк не міг підібрати слова чи терміна, яким означили Помаранчеву революцію), вони ж зателефонували і сказали завезти касу. Від названої суми у нього очі полізли на лоба. Виходило, що все зароблене до цього часу праведно і не зовсім – коту під хвіст, бо комусь забаглося кричати на Майдані.

Сперечатися – підписувати собі смертельний присуд. Міцно запосіла думка втекти, але відкинув її. Це від ментів можна втекти, що він успішно робив не раз. Від цих не втечеш. Знайдуть і в Штатах, і в Еміратах, і в Австралії, де він бував.

Зі скрипом, але зібрав потрібну суму й одвіз до Києва. Звели його з самим Петром Олексійовичем. Той подивився на нього, як на мале пиво, й сонно запитав: "Скільки?". Названа сума явно не могла надихати на подвиги, але що візьмеш з цього нікчеми – дрогославського бандита?

Матрос прочитав цю думку в карих вузьких щілинах очей Петра Олексійовича. Йому захотілося заїхати в цю свинячу пику – як робив це безліч разів, не вдаючись до дипломатії й якихось пояснень. А зараз його просто образили своїми презирством і байдужістю. Це не було би гріхом – вибити декілька зубів оцьому солодкавому панку. Він би встиг це зробити, охоронці явно заспокоєні мирною бесідою. Що буде потім – не має значення.

Але Орест стримався. Касу здав – що тепер кулаками махати?

Хоча його поїздка до Києва, звісно, була таємницею, проте, здається, всі вже про неї знали.

Першою зателефонувала Уляна Гриньків, яка до цього з погордою дивилася на нього: знаємо, мовляв, вас, Оресте Остаповичу, це нині ви керуєте хімічним заводом, а насправді бандитом залишилися. Ви не рівня мені, політиканти й доньці священика, який відсидів у Сибіру, хоча й ваші родичі були репресовані чи загинули за Україну.

Оцей бандитський шлейф тягнувся за ним усе життя, і родичі не могли бути індульгенцією за його власні гріхи. Але він також бачив нікчемність отих, хто

прикривався заслугами своїх героїчних родичів, прочитував їхні наміри й думки, як книгу, й однозначно зараховував до лайна.

Нині ж Матрос був сама люб'язність, бо інтуїтивно відчував, що починається новий етап у його житті. Коли Уляна Гриньків, ніби це вже був доконаний факт, безапеляційно зажадала і бензину, і грошей, він відповів, що все буде і це завезуть до штабу, хоча ще вчора, до цих революційних подій, узагалі би не розмовляв з нею або зробив би собі задоволення – послав її під три чорти.

Ще коли вона торохтіла про Помаранчеву революцію, хотів в'їдливо її запитати, за що ж послали до Сибіру її батька – за переконання чи все-таки за те, що вкрав і намагався перепродати дзвін? Про це йому розповів на п'яну голову відставний кагебіст, який "пасся" на хімічному заводі. Ледь стримався, бо вона би здогадалася про його джерела інформації, а псувати стосунки з конторою глибокого буріння він не хотів – як і з самою Уляною Гриньків.

А потім ніби мішок розв'язався. Зателефонував Нестор Гнатів, отой старий маразматик з Координаційної ради Блоку національно-демократичних сил Дрогославщини, який, здається, до сьогоднішнього дня й не підозрював про його існування, прочитав лекцію про патріотизм, про те, що треба спокутувати свої гріхи, бути гідним пам'яті своїх родичів, які воювали за незалежну Україну.

Отут Матросові хотілося спочатку кинути слухавку, аби не псувати собі настрою, потім зматюкати Нестора-літописця, як його називали, з ніг до голови, аби тому відібрало мову. Але він уже був Орестом Остаповичем, хоча й з покрученим прізвищем Шайтаненівський, людиною, яка не цурається свого минулого й краще за усіляких несторів-літописців знає, хто були його героїчні родичі, й шанує їхню пам'ять, проте у цей час повинен бути на хвилі, а не під нею, бути у вирі подій, а не плентатись у хвості. Тому він усе витерпить од цих гриньківих, гнатівих й іншої нечисті, а потім розбереться з усіма.

Матрос люб'язно пообіцяв Несторові Гнатіву виконати всі його прохання – як і якимось діячам з Конгресу українських націоналістів, якоїсь однієї Української партії, назви якої він не запам'ятав, потім іншої, з подібною аббревіатурою, ніби Україн у світі було декілька, потім ще комусь.

Зрештою, це йому набридло. Він поїхав з хімічного заводу до бару і там напився до нестями. Спочатку не відповідав на телефонні дзвінки у мобілці, а потім узагалі вимкнув її, аби не дратувала.

Приїхав додому десь о першій годині ночі, хоча не пам'ятав як їхав і чи взагалі був за кермом. Проте знову повторилася давня історія: тільки переступив поріг – одразу алкогольна пелена ніби спала з його очей. Дім був його оберегом: він усе бачив, розумів, відчував.

Дружина вийшла зі спальні й змучено сказала:

— Ти ж обіцяв більше не пити. У нас же Остапчик хворий.

Орест Остапович з покрученим прізвищем Шайтаненівський, він же Матрос, зрозумів, що від завтрашнього дня справді кине вживати алкоголь.

2005-2008